

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek šestý

BOŽENA NĚMCOVÁ

POHORSKÁ VESNICE

Povídka ze života

lidu pohorského

KNIHOVNA KLASIKŮ

Československý spisovatel

Praha 1931

BOŽENA NĚMCOVÁ
POHORSKÁ VESNICE

*Povídka ze života
lidu venkovského*

KNIHOVNA KLASIKŮ

Československý spisovatel

Praha 1951

POHORSKÁ VESNICE

DÍL I

*Die Hohenstaufen-Siedlung
in der Gegend von Siedlung
in der Gegend von Siedlung
in der Gegend von Siedlung*

Barthold Dierbach

I

Naděje bavorských hranic, v Šumavě, ohrazena skoro
kalkulemi červým lesem, leží vesnice pohorská. Na jmenu
zazněl, až se jmenuje tak nebo tak. — Je dosti velká, má
kostelík i školu; statky a chalupy jsou jen ze dřeva, ale
výrazně několik, čistě sporádky. Střechy a okenice mají
mokravané, na okenicích růže a srdéčka červená i žlutá a na
střechách mezi divnými ozdobami pracky a kvítky. U kaž-
dého stavení ovocní sad, před okny několik záhonků na
květiny a zeleninu a okolo celého hospodářstvíka prou-
bí plot. U samé vesnice je zámek a dvůr panský, při
něm pěkná zahrada, jejíž ohrada se stýká s ohradou ves-
ničských sadů. Okolo dědiny prostírají se panská i velká
pole a luka, jež protéká široký potok, vína se zelenými
blatky z lesa ven do rozsáhlejší krajiny, kamž se vesničá-
něm otvírá výhledka mezi dvěma vichy, které jako pilše
střešeny s obou stran stojí. Mezi nimi v dáli je viděti špiče
Osera, městečka to v sousedním Bavorsku již ležícího. —
Z jedné strany přirozené té brány táhne se vysoký rovný
hřbet hory jedlovím porostlé, s druhé strany kápí se hora
nad horu, až k špičce vysokého Osera. — Z jara, kdy se pole
a louky zelenají, les i háj se rozvíjí, bývá radost okolo dědiny;
k tomu pak, kdy mrazí, až se země svítí, kdy ledový vítr
s oborou se střídá, mile je v teplounkých světničkách.
Vesnice, ochráněná hradbou ze dříví, z mechu a suchého
trávy, stávků to způsob, neprověje ledový vítr.

Motto:

*Was ist all' die eigensüchtige Verfeinerung
der Gefühle gegen einen einzigen Gedanken-
funken in eine fremde Seele geworfen? —
Das ist mehr wert, als alle noch so sinnreich
schwelgerischen Betrachtungen.*

Berthold Auerbach

I

Nedaleko bavorských hranic, v Šumavě, ohrazena skoro kolkolem černým lesem, leží vesnice pohorská. Na jmenu nezáleží, ať se jmenuje tak nebo tak. — Je dosti veliká, má kostelík i školu; statky a chalupy jsou jen ze dřeva, ale vyjmouc několik, čistě spořádány. Štíty a okenice mají malované, na okenicích růže a srdéčka červená i žlutá a na štítech mezi divnými ozdobami ptáčky a kvítky. U každého stavení ovocní sad, před okny několik záhonků na květiny a zeleninu a okolo celého hospodářstvíčka proutěný plot. U samé vesnice je zámek a dvůr panský, při něm pěkná zahrada, jejíž ohrada se stýká s ohradou vesnických sadů. Okolo dědiny prostírají se panská i selská pole a luka, jež protéká široký potok, vina se zelenými břehy z lesa ven do rozsáhlejší krajiny, kamž se vesničanům otvírá výhlídka mezi dvěma vrchy, které jako pilíře u brány s obou stran stojí. Mezi nimi v dáli je viděti špice věže, městečka to v sousedním Bavorsku již ležícího. — Od jedné strany přirozené té brány táhne se vysoký rovný hřbet hory jedlovím porostlé, s druhé strany kupí se hora nad horu, až k špici vysokého Osera. — Z jara, kdy se pole a luhy zelenají, les i háj se rozvíjí, bývá radost okolo dědiny; v zimě pak, kdy mrzne, až se země svítí, kdy ledový vítr s chumelící se střídá, milo je v teplounkých světničkách. Stavení, ochráněná hradbou ze dříví, z mechu a suchého listí, zimních to zásob, neprověje ledový víchř.

Bylo to na Štědrý večer, za soumraku již, kdy přijížděly k vesnici saně, v nichž seděli dva mužští. Jeden z nich byl v šatu drotarském. — Napřed seděl vozka a práskal bejkovcem, až se to daleko rozléhalo. Jak se práskot po vesnici ozval, nechávali lidé práci státi, sběhnuvše se k oknům a před dvěře podívat se, kdo to jede; chlapci a za nimi psi vyběhli na náves, provázejíce saně na kus cesty. Staří ale šli zase po svých, povídajíce si mezi sebou: „Pan hrabě jedú dym z Prahy!“

V nejposlednější chalupě, u samé zámecké zahrady postavené, ukázaly se také u okna dvě dívčí hlavy, když saně okolo oken se kmitly. — Kolem hnědého čela jedné hlavy přiléhal bílý vínek, sněhobíle klenuté čelo druhého děvčete obtočeno bylo světlokaštanovými pletenci.

„To je bratr!“ zvolala tato radostně, pohlédnouc na povoz.

„Hale, podivte se, v saních sedíl drotar,“ pravila ta ve vínku.

„Proč se divíš? Bratr ho někde na cestě trefil a vzal ho s sebou, aby měl Miča víc hostů. — To víš, že drotarům přeje,“ řekla ta bělounká v panských šatech, berouc přes se teplou odívku a na hlavu aksamitovou kukli.

„E ba právě,“ ozvala se u krbu stojící bába, cosi zavařujíc, „pan hrabě mají každého člověka rádi, atsi to drotar, atsi to sedlák, žebrák i kdokoli. — Však se mají po kom vrhnút, vždyť milostpaní hraběnka učiněná dobrota; kdo-pak to slýchal, tolika drotarům dávat stravu každú neděli, každé hody, šatiti jich i prací po celý rok je zaopatřovat.“

„I nemluvte o tom,“ přetrhla jí slečna řeč, „kdyby nebylo drotara, neměla bych bratra; za dobré sluší se odměnit dobrým.“

„I což je to platno, slečinko moje, mnohý člověk dost dobrého hudělá, ha nemá za to hani ‚pozdrav Pánbůh‘; nehumí si každý dobrodiní pamatovat. Tak je to, děvečko

moje. No, ha nynčko si vezmu kožich ha půjdu se slečinkú; muším se podívat k Mance,* kterak se jí calty podařily. Chutě, Dorla, dones eště krákorek** na oheň, než se oděju!“

To řkouc obrátila se bába ku vnučce a hrnek k ohni přistrčila.

„Pote, slečinko, se mnú, něco vám hukážu,“ pokývla Dorla slečně, vzala koš zpod lavice a obě vyšly ze dveří. — Rychle přeběhly dvorek, Dorla odhodila petlici při dveřích u chlíva, vedouc slečnu za sebou. Několik bílých králíků plaše utíkalo do svých skrýší, Plavka i Lysinka obrátily hlavy ke dveřím, kdo to přichází. Slečna je pohladila, Dorla ale pohodila koš na hromadu suchého listí, jež v koutě k stlaní uchystané leželo, stoupla na stoličku, sáhla na přidělané ve zdi prkénko, na němž dížky a jiné náradí leželo, a sundala hrneček, v němž byla kvetoucí haluz višňová.

„I ta je krásna, kdo ti ji dal?“ zvolala slečna.

„Sama jsom ji vypěstovala. Na svatú Barboru huřízne si dívče — když je huž tak velké jako já — višňovú neb křešňovú větvičku, dá do vody na teplé místo — nejlépe do chlíva — tu nejtepleji —, ob den dává čerstvú vodu ha na vánoce vykvete.“

„A k čemu to děláte?“

„Ty větvičky nesú si děvčata na půlnoční za šněrovačkú, ha který chlapec ji chapne, za toho muší jít.“

„A jak kdyby ji uchopil, za kterého by neměla vůli jít?“

„Vůli nevůli, to jí hani Pánbůh nepomůže,“ pokrčilo děvče ramenem, usmálo se, postavilo hrneček na prkénko, a skočivši se stoličky, sbíralo rychle krákorky.

„A k čemu si to děláte zbytečných starostí a strachů?“

* Marii.

** Malé borové šišky k pálení.

„Všechny moje vrstovnice pěstují si prútky, proč by já se stranila? – Bába říká, co má člověka potrefit, že ho potrefí, kdyby se rukoma nohoma zpíral,“ pravila Dorla, zavírajíc za sebou chlív.

„Ale zejtra mi povíš, kdo tobě větvičku vzal?“ ptala se slečna, těsněji odívku kolem těla vinouc.

„Tot víte, slečinko, že vám všecičko povím,“ přisvědčila Dorla.

Vtom se bába vyhrnula ze dveří, v dlouhém po kolena kožichu, potáhnutém hnědým sukнем, vzadu otevřeném. Bába zachovávala přísloví: Do sv. Ducha nespúštěj se kožicha a po sv. Duchu přidrž se kožichu. Na hlavě měla plenu, na prsou – pod šněrovačkou – malou podušku, krk holý. Sukni černou jen jedinou, modrou zástěru, červené punčochy a střevíce s okovanými špalíčky. Okolo těla široký kožený pás, vyšíváný hedvábím a zlatými nitěmi, jako staré bulky* nosívaly. Pod zástěrou bylo vidět veliký kapsář, v němž bylo bůhvíčeho.

„No, dívčí, dej pozor na oheň, já záhy se vrátím,“ napomenula vnučku, pak vyšly se slečnou ze vrátek, a vklouznuvše malými dvířkami do panské ohrady, pospíchaly zahradní cestou přímo k zámku.

Zatím dojel mladý hrabě po delší cestě do zámeckého dvoru, a když kočí práskl bičem, vybíhala čeleď ze všech koutů hospodářských stavení. Nejprvnější ale ze všech byl šafář Miča, bývalý drotar, věrný to sluha pána svého.

„No, Mičo, vedu ti hosta!“ pravil s usmáním hrabě, ukazuje na drotara mladého, který byl sice ze saní vylezl, ale ostýchavě stát zůstal nevěda, co se mu bude dále kázat.

Miča bystře na hocha se podíval, pak ale plácna ho na plece, radostně zvolal:

* Od slova bul (byl) přezdívá se v okolí domažlickém sedlákům buláci a selkám bulky.

„Janko! Bodaj ťa parom metau, kde ses tu vzau!“

„Milostpánko vezú ma až z Prahy,“ odpovéděl mladý junák a celá tvář se mu ozářila radostí.

„Vyť se znáte, jak vidím?“ – otázal se hrabě.

„Jakože bychom se něznali, veď je to mojí matěri krstný syn,“ odpovéděl Miča, pleta si vždy svoji materskou řeč s češtinou.

„Tak! Nuž to mne dvojnásob těší, že jsem ho přivezl. Vezmi si ho tedy s sebou a dobře mi ho chovej. Až bude po chvíli, povím ti, jak jsme se našli.“

Po těch slovech obrátil se hrabě k bráně, která vedla do zámku a odkudž mu právě slečna s bábou vstříc přicházely. „Hanuši! Jelenko!“ znělo ze dvou úst a bába třetí přidala svým silným hlasem: „Pěkně vítáme z cesty, milostpane!“

„Děkuju, bábo. Jak se vám tu všem vedlo?“ vlídně oslovil hrabě starou ženu, když byl Jelenku k sobě přivinul.

„Inu, když Pánbůh zdraví dá, vždy jednostejně. – Ha tam v té Praze co dělají?“

„Každý dělá, co dělat musí, jenže si jeden při tom vejská, druhý stejská,“ usmál se hrabě.

„Jako tu,“ přikývla si bába. – „Já tam nikdáž nebula, hale můj nebožtíček – Pánbůh mu dej věčnou slávu –, ten vždy říkal: V Praze blaze, kdo má peníze. Mnoho rozprávěl o té Praze, kterak tam pěkně ha jaké jsú tam veselé kostely. To on všecko vědíl, jak to co je. – Hale já držím výklady, ha milostpán pospíchají k panímámě. – No, mají se hezky, já jdu k Mance podívat se, jak se jí calty podařily.“ A neohlédnuvši se více po mladém panstvu, kteří způsob její už znali, dlouhými kroky kráčela přes dvůr, k ratajně, vedle níž bylo obydlí Mičovo, jejího zetě.

Potkala se s Mankou, dcerou svojí, v síni; tato nesla hrst žitných klasů.

„Pote, mámo, pote, vítám vás, však jsem huž myslila, co nejdete,“ přivítala tato matku.

„Inu, volali mne k Sýkorovům, dítě jim drhne kášel; je haž zateklé, tak jsem je obvázala zelnými lupeny. Pak jsem trocha ty večere chystala, to mne zdržilo. Slečna byly hu nás, přišly jsme nynčko zároveň s panem hrabětem nahorů.“

„Jsú huž dyma?“

„Což nevíš, vždyť ti přivezl hosta?“

„Já bula na ponebí, chystala jsem pro chasu trochu jablek ha ořechů, nic nevím, co se vdole dílo. – Pojdme do sence tedy.“

„No, kterak calty, podařily se?“

„Jako malované, no však vám je hukážu.“

S těmi slovy pustila bábu napřed do sednice. – Hned u dveří visela kropenička; bába pozdravivši sáhla do kropeničky, stříkla vodou svěcenou do rohu, kde stůl stál a u něho na lavici v rohu, na almárce starodávného díla, soška Panny Marie, přežehnala se, přitom se v tu stranu pokloníc. To byl tak způsob starých lidí, ale ze všech bába nejvíc na to dbala, a kde našla suchou kropeničku, hned řekla: „Jací jste to lidé, hani krapet vody svěcené, haby mohel dát člověk poctu Bohu ha domu.“

Mičo s Janem byli již v sednici, v níž bylo všecko udrhnuto jak křída, i podlaha pískem posypaná byla bílá. Okolo lože čisté záclony; obrázky a všecky ty hrnéčky, džbánky a talíře, co dílem na stěně visely, dílem na sudni (poličce) zastrčeny byly, leskly se jak krystal. Sednice byla vybílena, strop složený z trámů smrkových leskl se jako polírovaný. – Na krbu praskalo jedlové peručí a rudá zář ohně osvětlovala celou svátečně vyzdobenou sednici. Když bába vešla, potřásl jí Miča rukou, k ženě ale, představuje jí Jana, pravil:

„Pozřiže, koho nám to milostpán z Prahy dovezol!“

To je z naší dědiny, z Korálovic, mojí něbohej* matěri krstný syn!“

„Nu, co škodí. Pozdrav tě Pánbůh, chlapče. – Je ti zima, vet. – Sedni hyn na lajc ha ohří se. Vždyť ta zima dnes haž praští,“ pravila Manka, položíc klasy na stůl.

„Eh nie je mi zima, veď som mal huňu,“ odpovėděl mladý drotar, přisedaje k loži na nízkou stoličku.

„I čože zima, veď sme na zimu privyknuty; u nás v horách tuhší zima než tu,“ pravil Miča.

Bába byla zatím plenu i kožich odložila a šla se dívat na malého vnoučka, který spal vedle lože ve visuté kolébce.

„Pánbůh ho požehnej, jako by mu lícata namaloval,“ povídala si a zpolehounku jím zakolíbala. „Ha kde máte Honzíka?“

„Bůh zná, celý den to běhá vně,“ odpovėděla matka, a ukázavši na chléb a sůl, který byla zatím na stůl položila, pobízela, by si ukrojili.

„No, sústo do húst, habyste se nehurazili, to víte, že se postívám od svitu do mraku,“ řekla bába, krájíc si malé sousto chleba. I Jano jen domovskému právu zadost učinil řka, že se i on postí.

„No, syn můj, povežže mi, povež, kterak sa má tvoja mať, brat, sestra, zdráva-li všecika naša rodina?“ zeptal se Miča, sedaje proti Janovi na lavici.

„Všeci zdraví, len matěr moja zomrela,“ vzdychl si chlapec a nádech smutku zatemnil jasnou jeho krásnou tvář.

„Tvoja mať?“ divil se Miča. „Taká statočná žena. A čože jej bolo?“

„Ochorela; ľudia vraveli, že je to horúca choroba; něznám, bola či něbola.“

„A kedyže zomrela?“

„V sečných mesiacoch** bou rok.“

* Nebožky.

** Sečné měsíce jsou leden a únor, velký a malý sečen.

„Ha tatíka nemáš?“ ptala se bába útrpně.

„Takuo drobnuo chlapčisko som bou, keď mi tatko zomreu,“ odpoveděl chlapec, ukazuje rukou nevysoko od země.

„No, skřivánek eště menší, ha Pánbůh ho přece opatří; co stvoří, to nehumorí,“ řekla bába.

„A brat, čo robí?“ ptal se zase Miča.

„Oženil sa; vzal si Ulišu Janšíkovu.“

„Kteréhože Janšího?“

„Čo má priezvisko Papuča.“

„Ejže čo, toho! – Veď to horenosná rodina, bohatá? divil se Miča.

„Ej, ver bohatá. Uliša dohnala bratovi krděl* oucí, kravu, a ešče dostal dve sto zlatých peňazí a trávu.“**

„A je robotná?“

„Hej, poriadna to žena, a robotná ako mrauka,“*** přisvědčil Jano s důrazem uctivosti.

„Veru sa divím, že mu ju Janšíkouci dali. – Veď sa vždy hore niesli nad našu rodinu, len to preto, že majú mnoho statku, a naša rodina len chudé salaše a kopanice.“

„Ej, něchceli najprú ani počuť; keď prišou brat do Janšíkoucou, bola bitka; nič to preto, Uliša němala vuolu za inšího íct, a tak sa naostatok preca shovárali.“

„Eh, Imrich je pekný chlap! A zná sa rúbať. Hej, vytlúkol ten něraz Hlinčanom a Zahorancom. S tými bou naveky boj!“ pověděl Miča a oko zalesklo se mu při vzpomínce na blahé doby junáctví.

„Hej,“ řekl na to Jano zcela mírně, „bou ten už pět razí zatvorený, pretože sa s Hlinčany do krve rúbau. – Teraz sa něsmie rubať, žena mu nědá.“

„Dobře má,“ ozvala se Manka, přecházející ze sednice

* Hromada, roj.

** Kus louky.

*** Mravenec.

do komory a z komory do sednice, při čemž ale řeč poslouchala, neboť komora vedle sednice byla. „Dobře má, že brání; já teky hani nevím, k čemu tuten způsob, haby se chlapi rvali pro každý capart!“

„Ej no, už ti já poviem tak, žena moja sladká, pre pletky sa biť chlapu nepřistaně, ale keď ma kto pohaní, toho statočně vybijem.“

„Huž ti chlapi mají jinú kreu, zhorka nakvašenú. Z porady do svády!“ ozvala se bába, lámajíc přes koleno peručí a příkládajíc na oheň. – Miča se usmál, a obrátiv se k Janovi, ptal se dále: „A kde ti sestra Ilena?“

„Slúži u bratovej,“ odpověděl chlapec. „Aj já som slúžiu doma, dokiaľ mať žila, ale keď zomrela a brat sa oženi, išou som skúsiť sveta.“

„Doma seďa nič něskúsiš, svetom choďa sa vybrúsiš; dobre si urobiu. A kďěže stě sa zišli s naším milostpánem?“ zeptal se Miča.

„Chodiu som po Praze po uliciach; keď som chodiu, prišou som do jedného hrdého domu, kričím ‚dratúvať‘, nikto ma něvolá. Iděm hore na schody, otvorím tichúňko dvere, ale nikto tam; zatvorím a kričajúci ‚dratúvať‘ iděm ku druhým dverám. Ty byly zatvorené. Iděm zase k prvým dverám a prosto do izby; tu ti ani škračka.* – Všadě pekně krásně a na stole mnoho popísaných kartičiek a strieborných peňazí. Akoby mi voľakto pošopnuu: ‚Čakaj, Janko, tu, dokiaľ nepřidě pán; mohou by voľajaký naničhodný člověk přicť a ty peniaze vziať‘.“

„To bulo můdře myšleno,“ přisvědčila bába polohlasitě.

„I vyšou som pred dvere a čakau, a tak asi za pou hodiny přišli ten milostpán, čo ma sem doviezli, a s ním i kočíš. ‚Čuo tu robíš?‘ spytuvali sa a strmo mi do tváři pozreli. ‚Eh čuo tu robím,‘ reku, ‚nič tu němuožem robiť,“

* Ani živé duše. Přísl.

držím postriežku, kým pán nĕdojdĕ; bo si izbu nĕzatvoriu,‘ reku. – Tu ti pán zrazu skočili ku dverám, roztvorili a hnĕď ti pozreli na stuol, a keď vidĕli, že vĕtĕko leží, ako ležalo, uchopili ma za ruku a viedli do izby. Miseu som im vĕtĕko rozprávať, jak som priĕsou do domu, spytuvali sa, ako sa volám, skadĕ som, a keď som im vĕtĕko vyrozprávau, vraveli mi, by som jel s nimi do huor, že mi dajú robotu na celučický rok. „Pojedĕm, keď ma vezmú,‘ reku, „prečo by som nĕjeu, veď som chlap slobodný, ako to vtáča v povetrí, muožem íť aj na kraj sveta, a keď sa mi ľubiť nĕbudĕ, muožem íť preč.“

„Šak sa ti ver budĕ ľubiť, milostpán sú dobrý pán, ani mu páru niĕto v stolici, a paní hrabĕnka aj slečna – daj ty mi Bože –, to je milota, že nĕmuože byť veĕšia!“ povídal Miča s zářícím okem a Manka i bába přisvědčily jednohlasně.

Vtom volal čeledín šafáře ven a Jano zůstal s ženami sám.

„Neboj se, chlapče, že ti zde bude zle, budeš hu nás jako dyma. Šak se tě milostpán jistĕ bude ptát, chceš-li na řemeslo jiné nebo hu nás pracovat, oni se každého ptají, ha budeš-li chtít jen dratovat, můžeš chodit v okolí. Každú nedĕli sejdú se drotari, co v okolí drotují, ha to jich bývá deset i více na obĕd. Majú tu pro sebe komoru, kde nocují. V nedĕli ha svátek se převlečí do čistého odĕvu ha jdú na mši. To se ti naši chlapci na ně dívají!“

„Ale sa já nĕmuožem preodiat, keď nĕmám len tyto háby,“ řekl chlapec, ukazuje na svůj drotarský odĕv.

„I o tuto se nestarej, v komoře visí odĕní dost, na velké, na malé, milostpán to dal hušít, ha to on má nejveĕší radost, když se mu to pěknĕ hustrojí. I milostpaní i slečinka se dívají v kostele vždy na tu stranu, kde chlapci stojí; ono jim to hale teky pěknĕ sluší. Kolikráte jsme si o tom povídaly, kterak jsme se děvčata divily ha smály, když

Miča po prvé v svém kroji do kostela přišel,“ řekla Manka a v práci se pozastavila.

„Smály jste se mu, ha přece se ti zalíbil, víc než který z domácích chlapců,“ prohodila bába.

„Když povídali, že zachránil milostpánu život, teky jsom ho chtěla dobře znát. Ohlížela jsom se po ňom, haž se mi zalíbil.“

„Ha ty jemu!“ bába na to.

„Ha já jemu, mělo to být,“ svědčila Manka. „Kterak by mi kdy bulo na mysl přišlo, že roste pro mne muž v Trenčanské – Bůh ví, kde to haž je –, že bych kdy šla za pracizého člověka, ha nynčko myslím, že bych hani jiného ráda mít nemohla, ha kdyby Miča chtíl, šla bych s ním kraj světa.“

„Šak on nepůjde, má tu všecko tak, kterak to dyma míval,“ řekla bába, postavivši na stůl mísu oplatků a mísu medu.

„Ej, veru to u vás tak ako v Koráloviciach,“ divil se Jano.

„Vet, divíš se,“ usmála se Manka. „No, hu nás se nepečú oplatky, hu nás rozpičky* s medem ha makem polité, hale šak si to mnoho neodevzdá, ha zelí, hrách, vařené ovoce máme teky, jako hu vás.“

„Hale tuto prostření na stole, pod hubrusem klasy nastlané ha na každém rohu stola bochník chleba, tuto je váš mrav, hu nás se to nedělá,“ ozvala se bába.

„Hej, to u nás sa tak pokryje a zostane pokryto cez celé sviatky; preto sa tak robí, aby po celý rok bolo požehnanie v gazdoustve,“** řekl Jano.

„Ešče něco dělá Miča, co se hu nás nedělá. Haž se čelad sejde, rozpolť Miča oplatky, každému po půlce. namaže medem, ha to musí každý stoje sjíst. Pak omočí dva prsty

* Dolky.

** Hospodářství.

pravé ruky do medu, hudělá každému na čelo kříž řka: „Pánbůh ti dej šťastného Štědrého večera, štěstí, zdraví, boží požehnání po celý rok!“ Potom tepřiva si sedne každý ke stolu,“ vypravovala Manka.

„I u nás gazdovia domácich tak prežehnávajú. Kemu ten kříž najskuor oschně, ten vraj (prý) do roka zomre.“

„I naši o tom loni povídali, hale nevšimli jsme si, komu nejdřív huschnul.“

Vtom vešla do sednice služka, nesouc na míse horké slížky.

„Scedíla jsom ti, hospodyně, ty púčky, či kterak tomu říkají,“ oznamovala, postavivši mísu na lavici.

„Ej púčky!“ usmál se chlapec. „U nás, keď sa púčky na stuol donesú, strežú dieuky, aby temu, kerý je najmladší u stola, prvú lyžicu púčkou uchytily.“

„Ha proč to dělají?“ zvědavě ptala se služka.

„Nuž, kerá ju vraj ulapí, tá sa ešte ten rok vydá.“

„A je to pravda?“

„Božiť sa něhcem, či je prauda – dieuky tak vravia,“ pokrčil ramenoma Jano.

„Zkusíme to. Hu našho stola je nejmladší malý Honzík; počkej, já mu dnes chapnu první lžíci púčků, huvidíme, vdám-li se,“ zasmála se stará služka.

„No, mušela bys ty bystřejší být, habys temu první púček vzíla, ten jich pět požře, než ty nač pomyslíš,“ povídala bába.

„Šak huž jde, buřič, raděj mu huklidím pastvu z cesty,“ řekla šafářka, obrátíc se s misou ode dveří, kudy vcházel Miča se svým malým synkem. Klučík měl na hlavě tatíkovu beranici, kratičké oplecko a bílé vlněné nohavičky, krk i prsa měl nahé, ruce zimou zkřehlé a tlusté tváře jak by mu oplácal.

„Tu ho máte, pluhance, bol tam – odpustce – mezi kravami,“ uváděl ho tatík bábě.

Bába chtěla ho litovat, že je zimou zkrěhlý, chlapec ale vesele nohavičky zdvihaje, ukazoval bábě, že má nové krpce (sněrované střevíce, opanky).

„I namútě kuši, to je krása!“ spráskla bába ruce. „Jen si je nezamaž, habys je měl pěkný, haž přijdeš k bábě na koledu. Huž jsom huchystala jablka ha ořechy, budeš-li humět pěkně zpívat.“

„Šak já budu humět, máma mne nahučí,“ řekl Honzík, sedl na zem a rukávem si utíral sních s krpce, aby byly pěkné.

„I jdižiž, neposedo, huž tě hučím celý týhoden, Koleda Štěpáne – ha nehumíš nic,“ řekla máma, jdouc ze dveří; táta ale ukazuje na Jana, pravil: „Pozri, tu nám došel nový braček, podaj mu ruku.“

Chlapec upřeně se na Jana dívaje nepopošel, až kdy ho Jano k sobě přitáhl, tu teprv mu ruku podal, a když se ho ptal, kdo mu krpce ušil, tu rozvázal hned, že táta a že má ještě jedny a že má taky kazajku, kterou mu Dorla vyšila.

„To je moje vnučka, po nejstarší dceři,“ vysvětlovala bába. „Matka i otec humřili jí v několika dnech, tenkrát, když ta zlá nemoc panovala. Ono humí to dívčí pěkně vyšívat, trochu ji nahučila Manka, trochu slečinka; tak pěkně vyšije chlapcům kazajku, že by ji hani krejčíř tak nevyšil. Nu šak ji poznáš.“

„Eh, Dorla je bystruo, peknuo dieuča, bude to poriadna gazdina,* šak ju čo najskuor prídu pýtať,** mínili Miča.

„Nedbám; dívčí je mlado, je mi jí potřeba, zastesklo by se mně i Jozovi, kdyby jí dyma nebulo. Hani nemám, komu bych ji dopřila.“

„Ej no – o toto sa dieuča samo postará,“ usmál se Miča potutelně, jako by již věděl o hodném ženichu.

Ještě si leccos přátelé povídali, Manka uchystala večeri, bába se byla mezitím oblékla zase do kožichu, přála všem

* Hospodyně.

** Prosit; pytač = tlampač, námluvčí.

šťastný Štědrý večer, zvala, by přišli hejtú (na návštěvu), a vyšla s Mankou ze dveří. Miča šel za nimi a v sednici zůstal Jano s Honzíkem, který se tak hlasitě zabavoval, že se malý Ondřík probouzel.

„Čušaj!“ kázal Jano a rozhoupna kolébku lahodným hlasem začal pozpěvovat dítěti ukolébavku, kterou ho byla matka naučila, když musíval sestřičku svoji kolíbat:

*Huli, beli, usni – přidu za těbú sny,
oj, sničky do hlavičky, od tvojej matičky –*

„I to není tak!“ ozval se Honzík.

„A jakože, zaspievaj?“

A hoch začal:

*Huli, beli, spiže – varí mamka slíže,
až ona uvarí, Ondřiška zobudí,*

pak doložil, tak že to dobře a táta že tak to zpívá, a táta do dveří vcházející musel mu to dosvědčit. – Ale písně neuspaly chlapce, až přišla matka a z kolébky ho vzala. Miča pak odvedl si krstného syna k ostatním krajanům, kteří se již na sviatky do zámku scházeli.

II

Hrabě Březenský byl zvláštní člověk, i nebylo divu, že si získal pověst podivína, neboť měl mnohé zvláštnosti, jakých jiní jeho stavu neměli a ježto za nepřislušné považovali; ba mnozí se domnívali, že má hrabě o kolečko víc. Nikdy se neřídil podle panující módy, vždy nacházel na ní čeho k vytýkání, buď nevkus buď nepohodlí, a strojl se tak, jak se jemu líbilo, a když se mnohdy lidé v Praze za

ním ohlíželi říkajíce: „To jistě nějaký cizinec, ale hezky mu ten šat sluší,“ – usmál se právě tak, jako když jiní mu vytýkali, že dělá blázna. – Na venku si ale lidé jeho oděvu již nevšímali, a kdyby byl kabát na rub nosil, byli by mysli, že to tak musí být.

Když přijel do zámku, dal vše nově zříditi, ale ke všemu povolal domácích řemeslníků z okolí. Matka schvalujíc sice dobrý jeho úmysl, mínila přece, že se na některé umělejší práce bude muset vzíti řemeslník z hlavního města a nábytek že se bude muset z ciziny dát přivézt. – „Jen o strpení, drahá matko, tě prosím, a vše bude, jak si to přeješ ty i já,“ říkal hrabě. „Pravda, že nemají venkovští řemeslníci toho vybroušeného vkusu, té umělosti, již mohou mít ti, kteří mají příležitost dívat se na krásné, umělecké práce a výkresy, kteří se vyučili ve školách názornému umění; ale zajisté najdeš u nich krasocit, ostrovtip, pilnost, jako všude jinde; jen jim podejme možnost k zdokonalování se. Jsou tu umělecky vzdělaní řemeslníci, ale stěžují si, že nemohou umění svého upotřebit, poněvadž jim takových prací nikdo nezaplatí. – Vzpomeň si, matko, jaké ohromné sumy nebožtík otec vydal za nábytek a jiné věci pro dům, jež z ciziny přivážet si dával. Ty ses tomu sama protivovala; a konečně nebývali jste tím ani spokojeni. – Jaký blahobyt mohl by se rozšířiti takovými výdělky mezi domácím řemeslnictvem, jakého zdokonalování se mohlo by se jim poskytnouti a o jak mnoho peněz méně bychom my vydali!“ Proti takovým a podobným důvodům hraběnka ničehož nenamítala a vždy nechala konečně na vůli synově.

Hrabě všude do dílen řemeslníků sám přihlížel, dával mistrům nejen výkresy, ale vše i vykládal; jak co býti má a jak si to přeje, nešetřil peněz ani času, až se práce odvedla, kterak ji míti chtěl. Největší však radost mu způsobovalo, když cizí hosté se ptávali, odkud si dal přivézt čistě i dů-

kladně pracovaný nábytek, odkud umělecky vyřezávané rámce u obrazů a zrcadel, krásné lustry, odkud byli malíři, odkud řemeslník, jenž překrásně skládal mosaikové podlahy, odkud čalouníci, zámečníci; každý na Paříž, Mnichov, Vídeň hádal a uvěřiti nechtěl, když hrabě tvrdil, že to vše jsou výrobky domácích řemeslníků a umělců; jakmile však se přesvědčili, že tomu tak, již našli chyby tu i tam a zůstali na svém, že cizinské práce přece jen jinší oko dělají, a námítky hraběte proti takovému mínění měli za pouhé podivinství.

Když poznal hrabě šikovného řemeslníka, který ale pro nedůstatek peněz, jichž do díla potřeboval, vzdal se nemohl, půjčil mu peníze, aby měl „volné ruce“, a tím stal se zakladatelem štěstí nejedné rodiny. On sám cvičil se v soustružnictví, pro nepředvídané okolnosti, které by se mu nahodit mohly, jak sám říkal, když se tomu kdo divil, a jsa na cestách, což bývalo každý rok, mnohdy kus země procestoval s vakem na zádech jako cestující tovaryš.

Nemenší zřetel obracel hrabě i na polní hospodářství, jež by rád byl co nejvíce zdokonalil, a proto vše, co se v tomto odvětví nového vynalézalo, neopomíjel zkoušet, a shledal-li za užitečné, hned to zaváděl. — Myslí, že si budou i sedláci zavedených novot všimati a dle nich se řídit; rád by to byl viděl, ale starý správce mu říkal: „Sedlák nedá se tak snadno poučit, to je člověk tvrdé šíje, na toho jen palice.“

„Tím prostředkem, příteli,“ pravil hrabě, klepaje starému služebníkovi na rameno, „se nikdy ani poučení ani polepšení nedocílilo. Ponecháme to tedy času, ten nejlépe jich náhledy změní, dokonce když příklad náš budou míti před očima.“

Správce netroufal si pánu odmítnout, ale ačť byl člověk, který nikomu bezprávně ublížit si nedovolil, měl přece na sedláky zvláštní záslusk mysle, že je každý šelma od kosti

a že na ně musí jen hromem. — Kterak pak se divil, slyše pana hraběte se sedláky tak laskavě rozprávět jako s ním samým, vida ho sedět u rychtářů v sadě se starým Borem aneb navštěvovat jich hromady. — Nemohly se mu ani v hlavě srovnati ty novoty v zámku, a v duchu soudil, že ten pan hrabě přece trochu přemrštěn a paní že je tuze dobrá, že mu všechno promíjí.

Avšak i lidé si z počátku jednání své vrchnosti všelijak vykládali; někteří nedůvěřivci říkali: „E to není nadarmo, že si nás nadchází, něco v tom bude — mějme se na pozor.“ A většina sedláků byla vždy hotova podobným hlasům víru dáti. — Když se ale starý Bor k tomu hodil, tu je hned okřikl: „Nedýmejte, když nemůžete kovát; nemuší být pán jako pán!“ A vždy dával za příklad císaře Josefa. On znal ho osobně z vojenských let a mluvil o něm s nadšením. Ve vsi pak nezapomněli ještě, jak císař, když byl v Šumavě, se sedláky laskavě mluvil, jako opravdivý otec. V sousední vsi ukazovali si posud stavení, kamž byl tenkrát císař, odděliv se od svých průvodčích, vešel, a selku, která právě chléb do pece sázela, o kousek chleba a mléka prosil. — Ta, majíc ho za pocestného tovaryše, pobídla jej, by jí pomohl dříve chléb do pece vsadit, že mu pak dá mléka i chleba. Císař jí ochotně pomohl a přitom divil se, že mají tak velmi černý chléb. — „Eh kterak nemá být černý, páni vezmú běl pro sebe ha sedláku zůstane holá otruba.“ — Císař řekl, proč se nehlásí dále u samého císaře, když se jim křivda děje. — „I copak je to platno, to máte všechno jedno pásmo; páni nám berú chléb, císař nám hale vzíl i děti. Tu se to pro všeliký capart bíje, ha my habychom nastavili hlav.“ — Vtom přišla družina císařova do statku — a selka poznala svůj blud. — Klekla na kolena, prosila za odpuštění, císař ale velikomyslný nejenže jí odpustil, ale obdaroval ji, a seznámiv se s jejími okolnostmi, i syna z vojny jí pustil.

„To byl taký pán, který věděl, že stojí poddanými.“
„Když stojí pán poddanými, stojí poddaní pánem, – to nezapomeň dodat, Srne,“ okřikl jednou Bor chalupníka, který býval obyčejně původcem nárážek na vrchnost. Přezdívali mu ve vsi Sršán, protože byl hlava nepokojná a jak pánů, tak zákonů poslušen býti nechtěl. Věděli o něm, že je podloudník, mnozí tvrdili i to, že je pytlák, a ačť ta dvě řemesla prý za ruce se vodí, přece bylo poslední za horší považováno, ba každý se bál o tom mluvit, a proto se Srnovic rodinou nemívali důvěrných spolků.

Než ale nejdivnější bylo vesničanům to, když po roce svého příjezdu do zámku hrabě, navrátil se z cesty po Bavorsku, drotara s sebou si přivedl a na zámku co šafáře usadil, na místě zemřelého šafáře. – Pan správce ani nevěděl, má-li tomu věřit, a sedláci sestrkovali hlavy a divně o tom soudili. – „Drotara! Ty milý Bože, jaký to lid, odkud? Kde je ta drotarská zem?“ povídali a rozmyšleli mezi sebou; ani Bor ani bába nevěděli z počátku, kterak to vlastně je, až kdy Miča v národním svém kroji po prvé do kostela přišel, tu viděli, že je čistý chlapec, že se vyrovná kterémukoli vesnickému, viděli, že se modlí zároveň s nimi, slyšeli ho zpívat v kostele i v hospodě, děvčata usoudily, že umí tancovat, chlapci, že je veselý druh, a konečně všickni vesničané nahlídli, že je drotar člověk jako oni, vyrostlý v horách jako oni, a že si v řeči a způsobech mnoho neodevzdávají. Ale při tom všem nebylo to ani chlapcům ani starým vhod, když jim bábinu dceru Manku odloudil, a velice to mámy ženichů bábě za nepříslušné pokládaly, že dala děvče drotaru, kdyby i hodnému, přece cizímu člověku. – Jak již povědíno, kázal hrabě Mičovi i sednici zřídit pro jeho krajany, kteří v okolí pracující v neděli a svátek leckdes povalovat se museli, dal i šaty ušít dle jich kroje, by se měli do čeho převléci; on měl z těch statných šuhajů radost, rád s nimi rozmlouval,

a když se Miča zmínil, že dva z nich, co do zámku chodívali, raději řemeslu by se učili, na své útraty dal je učit.

Paní hraběnka byla paní mírné, ušlechtilé povahy. Byla zkušená i v trpkostech života a lehký nádech smutku byl vždy na její bledé, pěkné tváři rozprostřen. Její veškerá blaženost i pýcha byl její zkaceřovaný Hanuš! Co bylo jeho radostí, těšilo i ji, co on za dobré uznal, i ona schválila. – Když známí a přátelé její libůstky jeho kárali co přemrštěnosti, ona se jen usmála. – Ona ale jediná znala jeho šlechetné, jeho dobré srdce; vždyť ona je spolu s dokonalým učitelem zušlechtovala.

Slečna Helena, čili jak ji hrabě jmenoval, Jelenka, nebyla hraběnkina, byla dcera po zemřelé její sestře; hraběnka ale přijmula ji zcela za svou a Hanuš miloval ji co svoji sestru. Byl již čtyřiaadvacet roků stár, když matka děvčátko desítileté z ústavu, kde kolik let již bylo, k sobě vzala. Jsouc ustavičně pod dohledem přísných učitelkyň, před nimiž ani poskočit, ani očima víc než třeba blýsknout nesměla, by kárána a trestána nebyla, nemohlo děvče z počátku volné svobodě ani uvyknout. Vždy byla jako zastrašena, ostýchavá a často churavěla. V tom čase změnily se některé okolnosti v rodině hraběcí, které poutaly hraběnkou i syna k hlavnímu městu; svobodna jsouc, udělala synu po vůli a odjela s ním, s Jelenkou a několika starými služebníky do rodinného zámku v pohorské vesnici, kde dříve zřídka kdy bývali. Tam začali žít zcela dle své vůle.

Hraběnka chodivši s Jelenkou na procházky, začasť stavila se ve vesnických staveních, promluvila s hospodyněmi, pustila se do řeči s lidmi v poli pracujícími a každému uměla říci milé slovíčko. Začasť chodila i na luka, kde vesnické děti hrály, a přimlouvala se u nich, aby vzaly Jelenku mezi sebe a učily ji hrát. Děti sklopivše oči, styděly se, ale přece byla mezi nimi, která osmělila se, slečinku za ruku vzala a do kola uvedla. Někdy pozvala hraběnka

děvčata do panské zahrady na hrátky a Jlenka je častovala vším dobrým. — Když odešly, vypravovala matce a Hanušovi, jaké hry hrály, zpívala písně, kterým ji byly naučily, a vezmouc Hanuše za ruku, učila ho tancovat národní kolečko. — A přitom jí bledé líčko zahořelo, velké modré oči svítily dětinskou radostí, a neobávajíc se již přísné dozorkyně, která jí hlasitý smích co nepřislušný zakazovala, smála se dovůle, Hanuš dováděl a smál se s ní a hraběnka na ty dvě děti, jak i Hanuše mnohdy nazývala, s radostí se dívala.

Ve volném vzduchu, na výsluní lásky a šetrnosti roztála ledová pokrývka, která srdce děvčete tížila, a jako fialka na jaře, kdy sníh sejde, lístky a poupátka na teplém slunku rozvíjí, podobně rozvíjely se před okem hraběnciným všechny dobré vlastnosti milého děvčete. Dobrota, nevinná veselá mysl, skromnost a slušný mrav, to se na ní každému zalíbit muselo, k čemuž i ušlechtilý zevnějšek přispíval, zvláště kdy Jlenka do panenských let dorůstala.

Mezi vesnickými dětmi bylo děvče, ku kterému měla Jlenka nejvíce důvěry a které se stalo nejmilejší její družkou, ba jedinou. Byla to Dorla, vnučka vesnické báby. Bába byla vlastně ve vsi první autoritou, ona byla rádčyní, důvěrníci; byla lékařem a v rodinných záležitostech mnohdy místo soudce zastávala. Bez báby nejenže se křtiny neskončily, ale ani svatby, a nikdo neskonal, aby bába při něm byla nestála. Bábino slovo platilo jako zákon. — Jakkoli se zdála být mrzuta a bručiva, nemohlo přece být dobrosrdečnější osoby a při chorých trpělivější, a všechny děti měly ji rády. Bába měla již šedesáte let, byla prostřední výšky, silného těla. Navzdor vráskům v tváři a šedivým vlasům bylo černé oko bystré, jako nějaké mladice. Do práce byla jako kat. — Žít, mlátit, zároveň s chlapy, a celý den sedět u stavu a tkát bylo jí hračkou, a když šla křtiny strojit, vždy si ještě s kmotrami zatancovala, a nebylo pa-

mětníka bábiný choroby. Báбина chalupa, v sousedství panské zahrady, byla nejspřádanější z celé vsi, jak by ji vysoustroval, a uvnitř panovala taková čistota, že byl po vsi jeden hlas, k bábě že může každou chvíli třebaš císař pán hejtu přijít. To hraběnka také pozorovala, líbilo se jí to a ráda se u báby zastavila. Jednou se jí zeptala, proč u ní vždy pěkně uklizeno, podlaha umyta, zásep i dvorek vy-metený, a proč to u jiných mimo neděli nenajde?

„To je tím, milostivá paní, že já nemám velkého hospodářství. Kde to je, tu člověk celý rok jako v kolovratě, ha při takové práci nemůže se vždy zachovat bíle. Kdyby hu mne přicházelo tolik čeledi do sence, jako to jinde bývá, jedva bych stihnula mejt na neděli, ha kdybych měla velkou dědinu,* potřebovala bych mnoho mrvy ha nemohla mít dvorek zametený. Naši sedláci říkají: ‚Mrva na dvoře, zlato na poli,‘ – ha proto rozhazují slámu ha suchý list po dvoře, habý se hodně mrvy nadělalo. Chce-li hospodář vézt hodně zes pole, musí vozit i na pole ha kolmaha** mrvy nad potřebu není na škodu chlebu, dokonce na naši horskou zem. Já mám kúsek pole, kúsek lúky, ha na to mám dvě kravičky; víc nepotřebuju. Tu hrubú práci, s které nejsme, pomůžú sedláci spravit, ostatně pospravíme s děvčenci samy, ha ešče zbyde chvíle k jinšímu dílu. Ha ten můj chlapec velkých capartů nenadělá, celý den není dyma.“

„A kde chodí?“ ptala se hraběnka.

„Ráno jde na mši, pak do školy ha po škole vyjde si do pole nebo do lesa s húslemi, ha to si tam, chudás, hude,“ řekla stará a vzdychla si, neboť jediný syn její, Józa, byl slepý.

„A necháte ho samotného?“ divila se hraběnka.

„Proč bychom nenechali, ten zná cesty celého okolí,

* Dědina = velké dědičné pole; jednoduše pole se nazývají pouhé kousky.

** Trakař nebo kolečko.

i do města trefí, haniž by se o kámen hudeřil. Ha tomu nikdo nehublíží.“

Bábě se Jelenka velmi líbila, jen to ji mrzelo, že jebledá. „Copak je do toho,“ říkala, „dívčí má kvíst jako růže“. Nemajíc v obyčeji čeho tajit, řekla to také paní hraběnce, sotvaže se s ní několikrát byla sešla.

Hraběnka se usmála řkouc: „Já doufám, že i Jelence líčko se zrumění, jen až bude nějaký čas zde na zdravém povětrí.“

„To hano,“ mínila bába, „hale mohli byste přece, milostivá paní, dát ji přeměřit, vždyť je to jako stín proti Dorle, kdo ví, nemá-li hubytě. – Ešče jste to nezkúšeli, hani jste ji neobětovali?“

„Co tím myslíš, já neznám takové léčení.“

„Nu, milostivé paní to mohu povědít, protože jsú milostivá paní mladší než já, jinak bych to říci nemohla.“

Když bába hraběnce vypověděla, kterak by slečnu léčila, seznala v tom hraběnka sice mnoho pověry, ale základ dobrý; i pozvala si bábu do zámku, a že jí Jelenku svěří. – Bába řekla, že přijde, až půjde měsíc dolů. V určitou dobu se tedy do zámku dostavila, ale to si z počátku vymínila, že jí musí slečinka dána být na starost s úplnou důvěrou, sice že by to všecko nic platno nebylo. – Nejdřív přeměřila slečnu na dél i na šíř nití režnou, nesliněnou, na Bílou sobotu před slunce východem předenou; shledavši ale, že úbytí nemá, povídala, že to bude přece jen nějaký jed v těle a že ona jí ho s pomocí boží vyžene. Na druhý den před slunce východem si pro slečinku přišla a zavedla ji as čtvrt hodiny od vesnice k lesu, k „dobré vodě“. – Pod vysokým starým smrkem vyprýštoval se silný pramen čisté dobré vody, padaje do tůňky, schválně k tomu cíli vyzděné. To byla ta zázračná „dobrá voda“. – Na smrku pod stříškou, již tam bába dala, visel starý obrázek Panny Marie, ozdoben pentlemi a kvítím, jež na rámeč připích-nuty byly, dárky to lidí vodou uzdravených. Bor byl nej-

starší občan vesnický, bylo mu sto a tři roky, a pamatoval co chlapec, že se chodíval s matkou k „dobré vodě“ modlit a že tam tentýž obrázek visel a mnoho lidí že se tam uzdravilo. Tak se dědila víra v zázračnou moc vody s pokolení na pokolení a bába jí všecy jedy z těla vyháněla. — Když Jelenku k té studánce dovedla, klekla s ní nejdřív pod obrázek a pomodlily se hlasitě devětkrát Otčenáš a devětkrát Zdrávas. Když pak slunce vyšlo, bába Jelenku svlékla, přežehnala a po odříkání slov:

*Já, bába po Bohu,
pomohu, co mohu,
ha to, co nemohu,
zanechám Bohu,*

do studánky pohroužila. Děvče zsinalo, zajíkalo se, ale bába nedbala řkouc: „Odporné, milá holubičko, odporné, hale zdravé.“ Po lázni, cestou se modlíc, pospíchala s ní k zámku.

Hraběnka sotva se jich dočkati mohla, když ale Jelenka s bábou se vrátila čerstva jako poupě v ranní rose a po lázni si libovala, tu ji opustilo vše obávání. Po devět dní chodila bába s děvčetem k studánce, devátý den pak, když se vrátily, šly do kostela, bába dala sloužit mši ke cti a chvále sv. Rocha, patrona to proti neduhům tělesným, a Jelenka musela na oltář obětovat dvě vejce. Tím se léčení skončilo a bába předpověděla, že bude Jelenka záhy zdráva jak ryba a červená jak kalina. — Když ale hraběnka za její dobrou radu odsloužit se jí chtěla, odmítla každý dar řkouc: „Copak tuto — Pánubohu děkujeme, kdyby on nepomohel, málo bych já mohla,“ na opětne donucování panino přímo řekla, že se za takové léčení platit nesmí jinak než se „zaplat Pánbůh“. — Hraběnka srdečně poděkovala, jak si to bába přála, a tato odešla spokojena

ze zámku. Hraběnka dala vystavět u studánky kapličku, do ní dala krásný obraz Panny Marie, nedaleko pak studánky zřídily se lázně pro Jelenku. – Pověst o tom roznesla se po okolí jako voda po trubách, ale čím dále od pramene, tím byl tok její kalnější; nemoc i uzdravení hraběcí dcery měnilo se v každých ústech a procesí poutníků přicházelo každou nedělí k zázračné „dobré vodě“.

Opravdu se Jelenka co den stávala růžovější, svěžejší. Nejsouc zvykla časně zrána venku se procházet, jak to hrabě vždy dělával, nemohla matce dosti se napovídat, jak krásně je v poli, kdy miliony rosných krůpějí na pažitě se třpytí, skřívánek prozpěvuje v povětří se třepetá; nemohla ani pověditi, jak milo jí, kdy pod stromem s bábou se modlívala, a konečně vynachválit tu příjemnost po lázni. – Hraběnka vidouc dobrý účinek prostého léčení, k němuž že přivolila, první den skoro výčitky si činila, pokračovala v něm i dále, ačkoli se již nedělo v ranní hodinu a s těmi zbožnými ceremoniemi, jakýchž bába užívala. Nicméně Jelenka každý den před slunce východem ze svého pokojíku se vykradla do zahrady, kde se již Hanuš se zahradníkem procházel. I chodili pak spolu, od květiny ku květině, od stromu ke stromu; přitom učil hrabě Jelenku botanice, upozorňoval ji na krásy přírody a před okem děvčete jevil se v každé malé chudobce obraz všemohoucnosti božské. – Jindy vypravoval jí o divech a hrůzách přírody, vypravoval jí o svých cestách po zemi i moři a ona ho poslouchala sotva dychajíc, a jak umlkl, desaterých otázek měla přihotově.

„A což vás tomu neučili v ústavu?“ hrabě, divě se mnohdy otázkám jejím, ptal se.

„Ach,“ přiznávalo se děvče zkroušeně, „kdyby mi to byli tak vyprávěli jako ty, Hanuši, jistě bych si byla všecko pamatovala; ale já jim nerozuměla a hned se mi to z hlavy vykourilo.“

Hrabě znaje povrchní to vyučování, v duchu vyznání jejímu přisvědčil a milerád jí vše vysvětlil, co rozum její s to byl pochopit. Někdy šli až na konec zahrady, a když z některého sadu zazněla píseň trávničky, zastavil hrabě krok, naslouchaje zpěvu. On byl milovník hudby a zpěvu, a proto dojímal ho ty prosté, krásné písně národu více než umělé arie divadelních zpěvkyn a vždy říkal později známým, kteří se bláznili, když se nějaké slavičí hrdélko v hudebním světě vyskytlo: „Jděte ven, naslouchajte, kdy vesnická děvčata v polích a zahradách pracují, kdy v lese při hrabání jedny na tom, druhé na onom konci zpívají, provozující nejrozkošnější zpěvní hry, naslouchajte v zimě u oken stavení, kde se drží přástvy, a uslyšíte těch nejrozmanitějších žertovných i něžných melodií, vážných balad i velebných chórů, uslyšíte hlasy slavičí, hlasy mocné, čisté jako zvony, že vám srdce zaplesá, a té zábavy můžete užít velmi často a velmi snadno.“ Známi ovšem na jeho řeč nedbali; hrabě však zůstal na svém. Rád poslouchal i vesnického houslistu a skladatele, slepého Józu, kdy podvečer v sadě neb u lesa na oblíbeném sedátku svém seděl a hraje básnil. — Hra jeho byla čistá, dojemná, plná poetických myšlenek, takže mnohdy s melodií spolu i píseň se zrodila. On byl slepý od útlého mládí a sám hrát se naučil na kolikero nástrojů; nejmilejší byly mu ale varhany, jež v kostele hrával, a pak housle. Stávalo se ale, když se dávala zpívaná mše, že musel veškeré své umělosti upotřebit, — tu hrát na varhany, tu sólo na housle, a zas na klarinet pískat, zpívat bas i tenor. — On byl učitelovou pravou rukou a hrabě, když na kruchtě vešel, nemohl se vynadivit jeho obratnosti a jemnému sluchu. — Učitel ani nezpovaroval, když hudebníci notu pominuli, jako by jí nebylo, Józu bylo ale v každé okamžení slyšet: „Housle — co děláte — prim — vynechaly cis — bas ať dá pozor — diskant hlasitěji — bubny piano. — Takt, držte takt, chlapci!“ —

Tak napomínal Józsa, vypomáhal, a při každém neladném zvuku trhl sebou, jako by ho bodnul.

Učitel nebyl již mladý ani učený, ale z oněch, již povinnosti stavu svého svědomitě a s láskou vykonávají; rodiče ho měli rádi a děti též ho milovaly, ačkoliv jim v ničemž nepovoloval. Rády chodily do školy a nebylo ve vesnici chlapce, aby neuměl číst, psát i počítat, ani děvčete, aby alespoň prvnějšího neznalo, neboť toho učitel nemohl na matkách vymoci, aby mu děvčata po celý rok pravidelně do školy posílaly; měly pro ně vždy práce a myslily, že je to až dost, kdy budou umět číst. — Učitel byl vdovec a jediná jeho dcera vdala se první léta, když vrchnost na panství přijela, do města; kostelní hudba a pěstování květin bylo mimo školu jeho zaměstnáním. Větší potěšení nemohl mu připravit, než když mu někdo semeno neznámé jemu květiny dal aneb půjčil novou mši, do které se musel s velkým namáháním vpravit. Na faru také chodíval každodenně, pan farář byl ale staříčkový pán, velký milovník starých kněh, zvláště latinských, na něž poslední groš by byl vydal. Nikdo nesměl mu však pro jakou přijít; když učitel jej navštívil, musíval mu obyčejně předčítat. On měl ve svém pokojíku celé stohy kněh, a která mu při ruce ležela, tu učiteli podal. — Někdy se stalo, že po kolik dní jedna a ta samá kniha to byla, ale pan farář měl již velmi krátkou paměť, nezpozoroval to — a učitel bál se říci mu to, aby ho neurazil, a tak trpělivě čítal vždy, co pan farář mu podal. Každých čtrnácte dní dostával pan farář z města politické noviny, jež s tamějším kaplanem a několika měšťany do spolku držel. Na něho, jako přespolního, přišla řada naposled, za to si je ale mohl podržet —, což také činil. Když noviny přišly, předčítal učitel politiku, což ho více zajímalo. — Po přečtení se noviny schovaly. V komoře leželo jich jako dříví. — Po kolik let říkal pan farář, že půjde na odpočinek, ale když mělo k tomu přijít, zdálo se

mu, že by nemohl ani jinde žít než na faře, kde žil co pastýř plných třicet let mezi svými ovečkami a knihami.

Vesničané byli mu již přivykli; ačkoliv hrabě pozoroval, že při jeho kázání, které pro slabou paměť z listu čítat musel, každou neděli většina posluchačů usnula a menšina neposlouchala, ačť nemohli vynachválit kazatele v Hajku u sv. Anny, pátera Augustina, na jehož kázání obyčejně v úterní, sv. Anny to den, kdo se jen uprázdnit mohl, pospíchal, ačť Bor vždy říkal: „To je jinší kazatel, ten humí svědomí rozebrat; při tom se duše potěší!“ – přece nechtěli se od svého starého faráře odloučit. – Než první rok, když vrchnost na panství přijela, Pánbůh pana faráře k sobě povolal a na faru dostal se dle všeobecného přání páter Augustin. – Když držel nový pan farář po prvé zpívanou a hlas jeho jako zvon po kostele zazněl, nemohl se Józsa zdržet, by nepošeptal panu učiteli: „To je hlas, to je hlas!“ a přitom si zatleskl do dlaní, což vždy dělal, když měl velkou radost. Nový pan farář byl velký milovník včelařství i štěpařství, což se s květinami a hudbou, zamilovaným to zaměstnáním pana učitele, mnohem lépe srovnávalo než probírání se v starých foliantech. – V zimě obíral se pan farář v prázdných hodinách jinou prací. Maloval obrázky a lepil z papíru rozličné maličkosti, skřínky, košíčky a p.; což pak o zkouškách dětem dával. – Hrabě i hraběnka si pana faráře velmi vážili; býval v zámku častým hostem, také pan učitel chodil do zámku, ale největší jeho rozkoš byla procházet se po zahradě. Hrabě držel si šikovného zahradníka a mnoho peněz vynakládal na květiny, v čemž matka velikého zalíbení měla. – Učitel viděl i přiučil se v zámku každý den něčemu novému, co se květinářství týkalo. – On sám učil Jelenku psát a počítat, učil ji na piano a Jelenka měla svého učitele velmi ráda, také hrabě i hraběnka mu přáli, jako každý, kdo dobrosrdečnost jeho poznal; jediné hluboké jeho poklony a při-

lišnou ostýchavost byli by mu rádi odpustili. Ale to si nemohl dlouho odvyknout a vždy ho var polil, když hraběnka do řeči s ním se pustila. „Vrchnost je přece jen vrchnost – a hraběnka není selka,“ říkával. – Také Józu Jelenka začasť do zámku si přivedla; jaký to byl proň div a jaká radost, když po prvé slyšel zvuk piana. – Jaký to byl rozdíl, – učitelův starý klavír – a to krásné piano! – Prosil o dovolení, aby směl se naň i uvnitř podívat, což mu hraběnka, útrpně se usmívajíc jeho slovům, dovolila. – Otevřel si víko a začal ohmatávat každou strunu, každou klapku, každý kolík, velmi jemně, ale zevrubně; bylo patrné, že cit v prstech vynahrazuje mu zrak. – Pomocí hmatu mohl jedině si utvořit obraz předmětu, jehož oči jeho nikdy nespatřily.

Jednou hraběnka s učitelem o něm mluvila a divila se mu a on, kterýž ho od maličkosti znal, pravil: „Józa, milostivá paní, je věru znamenitý hoch. – Již co malého chlapce, neboť oslepl ve čtvrtém roku, máje neštovice, přiváděly mi ho děti do školy, jen ze žertu; chlapec ale celé hodiny vyseděl ve škole, bavě se posloucháním, a za krátký čas uměl každé slovo, jež jsem mu předpověděl, lépe přeslabikovat než chlapci, kteří rok do školy chodili. Raději ale poslouchával hudbu; pro tu jevil tak jemný sluch, že jsa malý chlapec okřikoval starší hudebníky, když falešně hráli. – Povyrůstaje učil se hrát na klavír a na housle, sám a sám; tak dlouho zkoušel píseň, kterou v hlavě nosil, až ji trefil; vytrvalost a trpělivost má při tom neunavnou, neustane, až vyvede, co si přdevzal. – Podobně naučil se i ostatním nástrojům, i na varhany hrát, kdyby jeho nebylo, nevím, milostivá paní moje, co bych si mnohdy na kruchtě s ostatní čeládkou počal. – On i pěkné písně skládá, ale musil by člověk u něho sedět – a to nepozorován od něho – a hned je psát, kdy je zpívá neb hraje; od něho je dostat nemožno. – Mnohdy mu

chasa říká, když slyší píseň novou: „Józo, zazpívej nám tu písničku ještě jednou, abychom se jí naučili;“ – mnohdy já mu říkám, aby mi ještě jednou některou svoji pěknou fantasií zahrál, ale to zavrtí hlavou a říká: „Co to na mně chcete, jako by se to dalo;“ – a opravdu, když mně i chtěl povůli udělat, nebyla to již ta píseň, kterou dříve hrál. – „Ony ty myšlenky;“ říká, „proletují mou duší jako ptáčkové zpívající hájem, nikdo jich nevolá, nikdo jich nedrží. – Počkejte, snad mi zase někdy ty samé hlasy zaznějí, – pak je chytnu do klece a dám vám je.“ – Když večer hrává doma nebo v letě u lesa, zastavují se lidé, poslouchajíce ho v udivení, pak si povídají: „Pánbůh ho má rád, toho chlapce, že mu dal takový dar umění.“ A proto také netroufá si ani ten nejrozpustilejší chlapec Józovi v čem ublížit, každý má před ním úctu, že je miláček boží, proto jim také ani nápadné není, že nemluví obyčejným jich nářečím, ale jako kniha.“

„Mně ale bylo nápadné, že nemluví nářečím zde obyčejným, aniž hlasem zpěvavým jako druzí.“

„Prvnímu naučil se z kněh, druhému sám nevím kterak se odnaučil.“

„Snad mu v tom cestu ukázal jemný sluch hudební. Ale řekl jste, z kněh že se naučil vybranější mluvě; jak to mám rozumět? Snad jen posloucháním.“

„Ano, milostpaní moje. Dokud dcera moje doma bývala, čítávali jsme večer, buď ona, buď Petr, a Józa poslouchával. I našel v tom takové zalíbení, že později si knihy vypůjčoval, kde mohl; i do města si pro ně chodí. – Pak poprosí některého chlapce, zajde s ním do pole, v zimě pozve ho k sobě, a musí mu předčítat. – Také kdy něco psát chce, vezme chlapce, o kterém mu povědomo, že hezky psát umí, a diktuje sám. On sám zná pravidla mluvnice jako Otčenáš, chodit vždy ještě do školy jako žák a sedí v té lavici, co sedával před šestnácti lety;

mnohdy se stalo, že mne zastal. Jemu neujde ve škole ani hlesnutí, a také ho nezklamou chlapci, neboť zná každého po hlase.“

„Ale pane učiteli,“ zeptala se Jlenka, také poslouchajíc, „nevidí Józta prapranic?“

„Zajisté ne, slečinko.“

„Jak může tedy vědět, jak je kdo hezký, jak vyhlíží ta neb ona květina, když nevidí?“

„Květiny, stromy zná dílem po hmatu, dílem dle vůně, ostatně dá si vše zevrubně vypovědít. Bezpochyby že vše před jeho vnitřním zrakem krásněji se mu vidí, než to vskutku je. S kým není známý, tomu ohmatá obličej i ruku, a mnohého pak pozná, jak ho za ruku vezme, aniž by se mu ozvat musel.“

„Ano, ano!“ zvolala Jlenka. „Tuty dni hrály jsme u báby na cukabábu a on s námi. Podařilo se mu chytit mne za ruku. Já se nechtěla ozvat, ale on hned věděl, že to já jsem.“

„To není těžko,“ usmál se dvorně pan učitel, „takové jemné, hebounké a malé ručince nenajde páru v naší vesnici. Tížeji mu rozeznat vesnickou mládež, a přece pozná po hlasu každého, i po hlavě, když se mu pod ruku dostane.“

„Józta je dobrý, já ho mám ráda,“ řekla Jlenka.

„Dobrý člověk, vděčný, a ke komu cítí náklonnost, či hlas ho dojímá mile, k tomu je i upřímný, neboť se domnívá, že člověk líbezného hlasu dobrý bývá, a naopak člověk hlasu štekavého, chraplavého, kňouravého že kryje ošklivé vlastnosti v sobě. Některý hlas se mu tak protiví, že kdyby se neodstranil, do křečí by upadl; ale bába již zná jeho povahu a všechno odstraňuje, co by ho pobouřilo. – Józta je miláček její.“

„Vždyť je ubohý!“ řekla hraběnka.

Jlenka si často Józta do zámku přivedla, a když držela

hrátky s děvčaty, hrával jim k tanci. On vrchnosti své oddán byl celým srdcem a Jlenka byla mu anjelem. Když za čas jednou odjela s hraběnkou do hlavního města aneb s Hanušem několik týdnů cestovala, stýskalo se všem, ale Józka býval nejsmutnější, než nezmínil se nikomu.

Ačkoli se vesničánům z počátku přistěhování se vrchnosti nehrubě líbilo a raději by s panem správcem byli hospodařili, jehož znali skrz naskrz, přece při takovém laskavém s nimi obcování nemohlo jinak být, než že od své nedůvěřivosti a svéhlavosti, jež dobrým záměrům hraběte překázely, upouštěli nahlížejíce, že pána, protože pán, není třeba nenávidět, dobrý pán že za otce. Ale šlo to zponenáhla a to ještě přičiněním ženských.

Když o Štědrý večer hrabě s Janem z Prahy přijel, bylo výše pěti let, co na panství již přebýval, a ještě nebylo vše, jak by si byl přál; pohorská vesnice nebyla prosta ani zlolajců, kteří proti vrchnosti sočili, ani zpozdlců, kteří jich slovům věřili, nerozumějíce vlastnímu dobru.

III

Kdo by byl šel asi o hodinu později, když bába ze zámku domů se vrátila, po vesnici, byl by viděl okna u každého statku i chalupy ozářená a za každým oknem v čistě vybielené sednici přikrytý stůl, na stole pak štědrou večeří.

I v zámku byla okna ozářena, a kdo by ze selské sednice do hraběcí jídelny byl vešel, zajisté by si byl pomyslnil: „Tam dole dost dobře, ale zde ještě lépe!“ – Na podlaze prostřeny jsou drahé koberce, u oken a podél zdi na stolcích a podstavcích rozestavené rozličné květiny domácí i cizopásmé, mezi nimi v plném květu rozkošné děti jara – hyacinty, konvalinky, fialky a jiné, jež pospíšil bedlivý zahradník ze spánku probudit, by krásou a vonným de-

chem veselé svátky zdobit pomohly. — Po stěnách visí obrazy, díla to umělecká, a veliká zrcadla, v nichž se odráží množství světél hořících v lustru a čtyřech parohatých svícnech, jež postaveny ve čtyřech úhlech jídelny. Uprostřed stojí stůl, pokryt damaškovým ubrusem, a na něm v nádobách ze stříbra, porcelánu i krystalu jídel nejrozmanitějších, kyselých i sladkých, studených i teplých, lahůdek, pečiva, vína, vše, co by srdce ráčilo, a to vše rozestaveno tak chutně, že již pouhý pohled smyslům lahodil. — Hrách se zelím, kaše s medem, hnětinky, božíhodová jídla sedláků, — těch tam ale přece nebylo! — Okolo stolu na pružných seslích s opěradly seděla společnost, hovic si pohodlně při štědré večeři. Společnost ta záležela z hraběnky, hraběte a Jelenky, pana faráře, městského lékaře, který často do zámku zván býval, učitele, správce, písaře a panského zahradníka, pak starého plukovníka na odpočínutí a barona nemajetného, cizích to hostů. Poslední dva jezdívali ze zámku do zámku, zvali se tu i tam, celý rok nejsouce doma. Správec říkával jim „pocestní kavalíři“.

Starý plukovník býval často u hraběte; zvláště o honbách, jichž byl veliký milovník. Dobrý pohár vína, k tomu dýmka tabáku silného a karty byly mimo lov jeho jedinou rozkoší. Jinak byl člověk k vystání a veselý společník. — Pan baron byl po prvé u hraběte hostem; bylť on pravý opak starého plukovníka. Ten znal lesy, maštale a vína svých hostitelů; onen byl příliš choulostivý, aby po lesích těkal, na koni se proháněl: on byl rozmazané dítko salonů, raději si hovil v měkkých lenoškách a nemiloval tabáku ani nemírného pití vína, ale lahůdky vybrané, k nimž připíjel vzácná vína, jak to labužníci milují. — Karty hrával jen ze zdvořilosti s některými paničkami, u nichž rád trpěn a chován byl, i vzdor své nehezké figure; neboť měl ten dar, který není každému dán: umět mluvit celý den o ničem. Také pátrával rád, někdy co poslanec paniček, nejvíce

však z vlastního pudu, po záležitostech, které každému oku vidny být neměly. Jako zvěda, vraceje se z tábora nepřátelského, kde v rouchu přítele zradu dýchal, plesá, kdy se mu záměr povedl, tak asi plesával baron, kdy se mu podobná výprava povedla. On vůbec velmi vysoko sebe cenil a na řadu svých předků byl baron velice hrdý, oni byli jeho jedinou chloubou.

Když nebylo hostů v zámku, kuchařka neměla mnoho práce s vymýšlením jídel, jak ale host u tabule seděl, ráda ho hraběnka štědře i vzácně uctila. Pro mlsné labužníky, jako pan baron, nebyla však přece hraběcí kuchyň zřízena, proto se jeho návštěvě hraběnka divila. Hrabě přijeda domů a slyše o ní, řekl s úsměvem k matce: „Zajisté, že některou bohyni na vysokém Olympu zvědavost trápí, co s námi zbloudilými se děje; vyslala ho tedy co posla okřídleného, by jistou zprávu o nás donesl.“

Hraběnka se usmála, davši synovi za pravdu, neboť znala barona a cesty jeho. — Také se ve svém mínění nemýlili, baron vyšel na zvědy a pátral po všem, by hodně kořisti ze zámku odnesl. — Avšak ustrnul nad tím, co viděl a slyšel. — Libůstky mít kavalíru příslušelo, ale stavu jeho důstojné; hrabě ale, zdálo se panu baronu, že se příliš kvůli nim zahazuje.

„Kde jste polovali, pane plukovníku?“ ptal se hrabě u tabule.

„U hraběte Arnošta. Výborné u něho lovy. Rád jsem přítomen.“

„Když jsem cestoval po Slovensku, navštívil jsem ho též. Má krásné lesy; musel jsem s ním také na lov; náruživý to lovec. Drží si četnou loveckou družinu. Má i mnoho junošů a všickni místo livraje nosí národní svůj kroj.“

„To však jen v domácnosti?“ mínil baron.

„Nikoli, on ve Vídni se svým služebnictvem takto vystrojeným veřejně vyjíždí a dělá furore,“ řekl hrabě.

„Proč ne?“ ozval se plukovník. „Jsou to hoši pěkní, jako hory, jeden jak druhý výše šesti střevíců, – takovou družinou může se chlubit.“

„Tot' asi malebně vyhlíží,“ prohodila hraběnka.

„Nejenže malebněji vyhlízejí, ale oni se i volněji a slušněji pohybují než v nevкусném fraku,“ řekl hrabě.

„Že jste, hrabě, velikým protivníkem fraku, o tom jeden hlas,“ ušklíbl se baron.

„Pan baron vida na dvoře drotary, myslil, že i vy, hrabě, nový kroj pro své služebníky jste si vymyslel; ale já ho poučil, kdo ti lidé jsou a že jich jen z pasí tu chováte a šatíte.“

„Dovolte, pane plukovníku, bych poučení vaše opravil. Řekl jste, že jen z libůstky pocestných těch přechovávám; musím tedy doložit, že nikoliv z libůstky, ale s libostí vykonávám tím povinnost pohostinství, jakéž nezanedbá ani nejchudší chalupník v kterékoli obci, když pocestný, nejsoucí s to, aby v hospodě si zaplatil, na dvěře jeho zaklepá. Dá mu lože, sdělí s ním večeri, a my přidáváme k tomu i čistý oděv, jež drotar, vzdálen od své otčiny a řemeslem se zabývá, při němž nemožno čistoty šetřit, celý rok a po roce zase šetřit si musí. Zásluha však o tuto jejich pohovu patří mé matce.“

„Srdce naše potěšit, mysl občerstvit dovede jen útlá ruka ženina,“ prohodil lékař.

„Zajisté,“ uklonil se plukovník, „odpusťte mému mínění, nevěděl jsem, že vám tolik na těch drotařích záleží.“

„Kdyby jednoho z nich nebylo, dávno by již matka moje syna svého oplakávala,“ řekl na to hrabě, a když baron žádal o vysvětlení, jak se to stalo, a i plukovník žádost baronovu opakoval dokládaje, že sám o tom neví, jal se hrabě vypravovati.

„Jak známo, cestuju časem rád pěšky. Má-li cizina ro-

zum zbystrtit, jak naši sedláci říkají, myslím, že se nesmí cestující na svět jen z kočáru dívat. Jedenkrát – bylo to první rok, když jsme sem přijeli – sešel jsem se na cestě z Řezna sem na noclehu v hospůdce vesnické s drotarem. Spali jsme na slámě a ráno zároveň z hospody vyšli. Ačkoliv tvář jeho mírná, upřímná příčinu k podezření mi nezavdávala, přece přicházeje k lesu, zavolal jsem k sobě psa, jenž mne někdy na cestách provázival, ruku jsem položil na kohoutek pistole v zánadří a v druhé pevně držel jsem sukovitou hůl. Měl jsem sice již tenkrát zkušenosti i přesvědčení, že pod ošumělým kloboukem tak moudrá hlava bývá jako pod pěkným a pod sprostou halenou že srdce často bije tak šlechetné, mnohdy šlechetnější než pod drahým sukнем a hedbávím: přece nemohl jsem zbaviti se podezřivosti, vida se v hlubokém lese samotna s neznámým drotarem. Já si nikdy těch lidí více nevšímal, než co na setkání jsem je vídal bídne světem se potloukat v ošumělém, zamaštěném šatě, ne mnoho lepší než cikány opovržené. Slýchal jsem zpozdlé matky děti jimi strašit, od lidí podkládat jim rozličné neplechy, ba i zlodějství a vraždu, ačkoliv důkazův žádných neměli. Vzpomínky ty nedaly vzniknouti důvěře. Drotar vypravoval mi cestou, kde všude chodil po Německu, a těšil se do Čech, kde prý je přece jen nejlíp. Považoval mě za řemeslníka a ptal se, kde jsem chodil a kam jdu. Já ale v své slepé nedůvěře nepověděl jsem mu zcela pravdu, hodlaje se od něho v nejbližším městečku odtrhnout. Přišli jsme k polednímu do hospody v malé dědině. V sednici seděli tři muži, hlasitý hovor vedouce v německém nářečí tamějšího okolí. Když jsme tam vešli, umkli, bystře si nás, dokonce mne, prohlízejíce. – Drotar dal si nalít pálenky, vytáhl z tašky kus chleba a začal obědvat. Já měl v pocestní láhvi ještě víno a hospodská přinesla na moji žádost, co v domě bylo, černý chléb, sýr a vejce. Pobídl jsem drotara, aby se mnou

obědval, což on bez upejpání přijal. Muži se mne očí nespustili a po chvíli zeptali se, kam jdeme. Řekl jsem, co třeba. Po obědě, nemaje u sebe drobnějších peněz, platil jsem stříbrným tolařem. Drotar s podivem na tolar hleděl, bylo mu divno, že já co tovaryš tolik peněz mám, po prosbě nechodím a panský si vedu. Ve strachu, aby se na ten peníz neulakomil, řekl jsem, že to můj poslední, ale že se nestarám, v Čechách že najdu výdělků dost. — Když jsme z hospody vyšli, zdvihli se ti tři, a že jdou s námi stejnou cestou, pravili. Na moji otázku řekli mi, že chodí po koupi obilí, což se mi zdálo pravděpodobné. — Mně se ti chlapi také nelíbili, ale byl jsem přece rád, že jdou s námi, neboť nám bylo jít dlouho ještě lesem, než bychom do městečka dorazili, kde jsem mínil se odtrhnouti od nich i drotara. Dni se už krátily, počasí bylo nejasné, ještě jsme konce lesa nedošli, slunce se sklánělo. Jeden z mužů šel mi po jednom boku, po druhém držel se pes Bello a drotar. Druzí dva zůstávali pozadu. — Tu najednou dostanu ze zadu do hlavy ránu, že jsem zavrával, a v samém okamžiku Bello na jednoho ze zadních mužů skočil a na druhého drotar. Já měl tolik přítomnosti ducha, že jsem k stromu skočil, on se opřel a pistoli z náprsí vytrhl. Drže ji v pravé ruce, levou jsem holí se bránil proti dvěma; Bello mi statečně pomáhal a drotar zápasil s třetím. Doráželi na nás noži a já vida, že bychom se jim jinak neubránili, střelil jsem a jeden z mých protivníků klesl. V té samé chvíli i drotar porazil svého protivníka, a třetí vida to, dal se na outěk. — Drotar měl proraženu hlavu železným prstenem, jež Bavoři rádi nosí a jichž při pranicích používají; já krvácel z několika ran a Bello též byl popíchán. — Nezbyvalo nic jiného než bojiště opustit, a co síly stačí, k městečku pospíšet. — Lotry nechali jsme tam ležet, majíce je za mrtvé. Avšak sotvaže jsem z lesa ven se vyvlekl, přepadla mě mdloba, padl jsem. Drotar nemoha mě vzkřísit, vzal

mě na záda, a nedbaje na vlastní slabotu, vlékl dále. Na štěstí přijížděly od městečka vozy; na jeho křik vozkové přišli, naložili nás a do města odvezli, kde nás v hospodě složili. Ovšem že se hned po zločincích pátralo, že byl drotar vyslýchán, ale o tom všem ani o jeho pečlivosti a starosti o mne nedověděl jsem se, až třetí den, když mě silná horečka popustila a já paměti nabyt. Drotar seděl se zavázanou hlavou u mé postele, Bello vedle něho; oba skákali radostí, když jsem začal mluvit. Nejprvnější drotarova práce byla, že mi snesl na postel papíry, tobolku, hodinky i vak, co vše pod svým dohledem měl, žádaje, abych se přesvědčil, zdali mi nic neschází. Pak vytáhl svůj sáček, vysypal přede mne as za pět tolarů stříbrných peněz. „Co mám s nimi dělat?“ ptám se ho, a on mi na to, abych si je vzal, že mi je půjčí, že nebudu mít beztoho dost peněz, abych v hospodě zaplatil. — Čtyry pět tolarů je málo peněz pro našince, ale kdo na zlaté po krejcařích strádá, kdo se za boháče považuje, když má dvě tři sta, tomu je to již kapitálem. A drotar dal mi svoje po mnoho neděl strádané jmění, aniž věděl, kdo jsem a jestli mu je kdy oplatím.“

„S praktického stanovíště nazvalo by se to bláznovstvím,“ ozval se plukovník.

„Připouštím, mně ale pravilo srdce, že jednání jeho jest šlechetné, a když jsem ruku mu podáváje děkoval a on mi řekl: „Ej, či by hodné bolo, aby brat bratu nepomohl!“, tu jsem se cítil před tím sprostým člověkem se všeckou svojí vzdělaností a věděním zahanbena.“

„Dovolte, pane hrabě,“ vskočil mu do řeči baron, „to byl s vaší strany přemrštěný útlocit.“

„Cítil jsem se zahanbena,“ hrabě pokračoval, jako by neslyšel byl baronovu námítku, „a svědomí mně vytýkalo, že jsem se prohřešil proti tomu člověku, maje ho za špatného, i zločinu schopného, z pouhého předsudku, jehož

prostá mysl ale hlouběji než moje pojala učení křesťanské lásky, jež káže, že jsme všickni bratřími. Než abych přišel ku konci své příhody. Ti tři chlapi, co nás, vlastně mne, oloupit ne-li zabít chtěli, byli pověstní zlodějové; my nezabili žádného, jen omráčen byl jeden a druhý od střelné rány zchromen; nepídil jsem se více po nich. Miča, tak se jmenuje můj ochránce, je mým šafářem; velice se divil, když jsem mu konečně řekl, kdo jsem.“

„Dlouho mu nechtělo do hlavy, že by ‚gróf‘ mohl pěšky s vakem na zádech cestovati,“ usmála se hraběnka.

„A odkud přivezl jsi dnes toho drotara, Hanuši?“ Jelenka se zeptala, neboť byla málo mohla s bratrem před jídlem promluvit.

Na tu otázku vypravoval hrabě totéž, co Jano kmotru svému již pověděl.

„Zůstane zde?“ ptalo se děvče.

„Nevím, jak ti odpověditi; rád bych, aby zůstal. Než ty děti hor nerady dlouho od své otčiny vzdáleny bývají a málokterý má chuť k řemeslu, při čemž by byl poutanější na jisté místo a zůstat musel sám a sám.“

„Tak i náš horský lid nerad se v cizině osazuje,“ řekl pan farář, „a byť se jim i dost dobře vedlo, po domovu touží, a naše horačky velmi zřídka daleko od domova se vdávají. – Ty dni libovala si bába, že Manka její s Mičou tak šťastna, a povídala, že by to byla z počátku ani neuvěřila, že by si to děvče člověka pracizího do srdce vzít mohlo.“

„Však kdyby toho nebylo, a zaměstnání při hospodářství, nebyl by Miča zůstal,“ řekl hrabě.

Hraběnka zdvihla se od stolu, večere byla ukončena. Hosté šli do vedlejšího salonu, kde stály stolky ke hře přichystané, a každý baviti se mohl dle libosti. – Vedle salonu v krásném pokoji stál uprostřed zelený strom, ozářen světélkami, ozdoben ovocem, květinami i pentlemi.

Okolo něho ležely dary pro hosti i domácí lid, jež hraběnka po večeři rozdělila, nejvíce to práce její i Jelenčiny. Jlenka více radosti měla z darů, které pro jiné chystala, než které sama dostala; pro Dorlu jmenovitě měla schovanou krásně vyšívanou šněrovačku. Józovi chystali vzácné housle a Jlenka viděla již radost jeho, až ráno se hřebíku sundá místo svých starých houslí nové.

Pánové sedli ke hře, paní hraběnka s nimi, jen zahradník a učitel pomáhali slečně přilepovat svíčky do škořápek, jež měly se pouštět na vodu, přichystanou ve veliké krystalové nádobě. – Vtom, co se takto bavili, zazněly táhlé zvuky pastýřské trouby pod okny.

„Starý pastýř jde po výsluhách; v zámku bývá vždy první jeho stací,“ řekl učitel.

„Jestlipak ale nezapomene Miča na koledu?“ mínila Jlenka.

„Jápkak, slečinko, by zapomněl, když ví, že se milostpanu hraběti líbí.“ – A sotvaže to zahradník dořekl, ozval se v předpokoji šust a šepot, starý sluha otevřel dvěře a mezi nimi ukázala se vysoká postava Mičova a tří jeho krajanů, mezi nimiž Jano. – Přišli zazpívat vánoční koledu.

„Jen dále, Mičo, dále!“ pobízela vlídně Jlenka. – Miča vešel s uctivým pozdravením do pokoje, zůstal ale neda-leko dveří stát; chlapci vedle něho, širáky v rukou otáčejíce a sotva si troufajíce po pokoji se rozhlédnout. Jakmile zaslechl hrabě ve vedlejších pokoji Mičův hlas, kázal opony u dveří rozevřít, aby na ně viděl, a již o hru nedbal.

„No, spustte, chlapci,“ kázal Miča, klepna Janovi po boku stojícímu na rameno, „zaspievame veľkomožným pánům valašskou koledu.“

Chlapci pokývli hlavami, upřeli zraky jeden do toho, druhý do onoho kouta pokoje a spustili s veselým ná-pěvem:

*Hop, hop, chlapi, do hory,
obuvajte* bačkory,
bertě nohy na ramená,
pojdzeme my do Betlema.
Narodil sa Mesiáš,
opravdivý Pánbuh náš.*

*Narodil sa nám, narodil,
a nás hriešnych vyslobodil.
Poradme sa na reči,
sme remeselníci všeci.*

*„A ty krajčír, čo mu dáš?
Sám němnoho, málo máš.“
„Já mu dám kúštok platienska,
ušije sa mu perinka,
čo sa budě prikrývati,
vo dně v noci zahrievati.“ —*

*„Ej ty švec, ty čo mu dáš?
Sám němnoho, málo máš.“
„Já mu ušijem čerevičky
na jeho biele nožičky.“ —*

*„A ty hrnčiar z doliny,
zabruchaný od hlíny,
aj ty muožeš s nami jíti,
muožeš hrnčok s sebú vzíti.“ —*

*„A ty mesiar** bohatý,
s zamastěným šaty,
aj ty muožeš s nami jíti,
dve klobásky s sebú vzíti.“ —*

* Tě se vyslovuje vždy velmi měkce, jako polské cie.

** Řezník.

*„A ten kováč z doliny,
začerněný od uhlí? –*

*Eh, ten něch len doma kuje,
něch sa s nami něhotuje,
lebo on by velmi klepal,
Jezuska by nám ulekal.“ –*

*„Aj kominík sa stydzí,
něch ho dieta něvidzí,
lebo dieta nemá zubú,
kričalo by: Mamo, bubú!“ –*

*Jezusku naroděný,
prijmiže tyto dary,
ať sa k těbe dostaněm
a s těbú sa radujem!*

Na okamžení umlknouce odhodili chlapi klobouky na zem, podepřeli ruce v bok, vpadli do skočné melodie a tancující zpívali dále:

*Oj, nožku za nožku,
poskočme si trošku.
Budzme všeci veselí
ako vlci v jeseni.*

*Vyspíme sa na kameňu,
vyležíme na koreňu
pri tých našich ovečkách,
pri tých našich statočkách!**

Vyskočili, zavejskli a poklonivše se pravili zcela vážně:
„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ – Miča pak doložil: „Něch

* Statok = dobytek.

Pánbůh velmožnému pánu i všecké jeho rodině i všem hostům dá šťastlivé, veselé sviatky!“

Po těch slovích chtěl se Miča ze dveří vyhrnout; hrabě ale, který chvíli již v pokoji stál a líbý souzvuk čtvero-hlasu, z něhož lahodný měkký hlas Janův vynikal, byl poslouchal, vzal ho za ruku, do druhé uchoпил Jana a vedl je do salonu. Prvního představil co svého ochránce dvěma cizím hostům, druhého všem.

„Jaká to krásná tvář!“ řekla hraběnka, s líbostí na Jana pohlížejíc.

„A hlas jak slavík,“ pravil učitel farářů.

„No, zkuste, pane, jestli to tažní ptáče udržíte, snad sbor váš obohatí,“ usmál se farář.

„Takový chlapík, věřím, ten se dovede bít,“ řekl plukovník, měře si Miču od hlavy do paty.

„Ej veru, milostpane, něbojím sa,“ Miča odpověděl, rukou se rozpráhna, jako by se do někoho pustit chtěl; „ale keď přídu chlapi dvaja traja, silnější ode mňa, hej, už tu lepší povedať, varuj sa' než ,něboj sa'. Keby něbol milostpán mal pistol, boli by nás se sveta sniesli. — Bodaj je zlý vietor zavál! Ale štípka prachu — kopa strachu, to nám pomohlo.“ — Tak Miča vždy zásluhu od sebe odmítl a zamluvil.

Hrabě vida, že se drotari ostýchají, vedl je zpět do pokoje, kamž sluha jídlo a pití pro ně donesl. Mladíci se velmi ostýchali jísti, zvláště před slečnou, a Jano, kdykoli naň Jlenka pohlédla, vždy sklopil oči. Hrabě sedl si k Mičovi, vypravoval mu, jak se s jeho krstným synem sešel, a mimo to se ho ještě vyptával na věci, které hospodářství se týkaly.

Jlenka ale, veselá, dětinská Jlenka ptala se Jana, zdali i u nich se hrá na spouštění světýlek na vodu.

„Aj u nás spúšťajú dieuky kahance na vodu,“ odpověděl chlapec.

„A jaké jsou to kahanice?“

„Urobia si kahanec z dubovej kuory, dajú dnu kúšťok loja, skrútia z nití motúzok, rozžehnú a kahančoky spustia na riekú. Keď sa obráti kahanec hore vodou, nazdá sa dieuka, že sa vydá na hornú, keď pluje dolu vodou, že na dolnú koniec dediny, keď sa od brehu nepohne, nevydá sa hiba v druhý rok. Uj, to behajú dieučence, smejúci, spievajúci dolu brehom, hore brehom, a každá sa len pozerá za svojím kahancom.“

„A jak, kdyby se kahanec potopil?“ dále se ptala Jelenka, kterou podobné zvyky velmi zajímaly.

„Juj, horko by plakala dieuka, že misí do roka zomreť,“ ujišťoval Jano.

Jelenka ještě na všelicos se ptala, i na rodinu Janovu; hoch povídal jí, že je sirotek, staršího bratra že má ženatého, mladší sestra že mu umřela a o rok starší že je doma u bratra.

„Kolik roků čítáš ty?“ ptal se ho hrabě, zaslechna konec jeho řeči.

„Hádám, že osemnác rokou,“ odpověděl Jano.

„A jak se jmenuje tvoje sestra?“ Jelenka se ptala.

„Ilana.“

„Skoro tak jako já,“ obrátila se slečna k Hanušovi.

„Helena, jako ty,“ vysvětlil hrabě, podívaje se na svou sestřenku s vroucí láskou.

„Je hezká tvoje sestra?“ zvědavě se ptala slečna.

„Ó hej, pekná, ako ľalia!“ odpověděl Jano hlasem velmi lahodným, do něhož jak by vložit chtěl všecku vroucí lásku, již pro sestru měl.

„Mať jeho prezývali ‚belenu‘, že pekné biele líce mala, aj dieuka její pekná budú,“ mínil Miča, vstávaje se sesle a k odchodu se hotuje. – Jano také popotáhl huňu na rameno a shýbl se pro širák, který si byl položil na koberec vedle zeleného stromku. Když klobouk zdvihl, teprv si stromku všiml. Byl to kvetoucí modrý bez.

„Lala, orgován.* A živý!“ zvolal hlasitě, zapomena v podivu, v jaké je společnosti.

Hrabě i učitel se zasmáli, Jlenka ale přiskočila ke stromku, ulomila kvetoucí haluzku a hochu ji podala. Po prvé Jano zrak na ni upřel, ale vše se mu začalo kmitat před očima jako v záři: bělorůžové líce, líbě se usmívající ústa, velké modré oči, bílá ručka i zelený stromek. Chtěl mluvit, a nemohl a nevěděl, jak se byl dostal ven, když mu klepl Miča na rameno, že může již dát klobouk na hlavu, že jsou na dvoře.

Baron byl jako u vidění nad tím, co viděl a slyšel. Hraběnka, dáma tak vznešená, blahorodá slečna, která schopna byla k uvedení u velkou společnost, slouti okrasou salonů, hrabě, potomek slavného rodu, — ti se baví se sprostou společností a společnost ta je jim tak milá jako ta nejvznešenější! — To mu bylo nepochopitelné, — vidělo se mu zaslepeností! Nemohl to přes srdce přenést.

„Takovým zacházením s těmi sprostými lidmi, milý hrabě, nepřivedete to daleko; konečně budou myslet, že jste jim roven!“

„To jim milerád odpustím,“ usmál se hrabě.

„Tedy šlechtictví, slavné předky tak nízko stavíte, že by se jim sprostý drotar vyrovnal?“ rozhorlil se baron.

„Já jsem sice špatný etymolog, ale tolik vím, že ‚šlechtný‘ a ‚šlechtic‘ stejný kořen má. Bylo to nejspíš při počátku, že šlechtný člověk stal se šlechticem a ze samých takových šlechticů že záležel výbor společnosti, šlechta. Tak mi to vykládal můj učitel, a to byl slavný etymolog a šlechtný člověk.“

Tak odpověděl hrabě a podobným způsobem mluvilo se ještě dále, až pak tichou nocí zazněl hlahol zvonů, svoláváje věřících do chrámu Páně k radostné slavnosti narození Spasitelova. Pan farář se zdvihl i pan učitel, by

* Bez.

šli za svojí povinností; a zanedlouho rozešla se celá společnost. Když po třetí seznámili, ze všech statků i chalup pospíchali hospodáři, hospodyně, chlapci i děvčata do ozářeného kostela. Mladší děvčata měly za pasami zastrčené květoucí haluzky, chlapci jdouce přes stoku smočili dva prsty pravé ruky, dělajíce si na pravém líci kříž. Děvčata vstupující do kostela, dychtivě čekaly, který které průtek ze zápasí vytáhne, chlapci zase čekali, která setře kterému mokré líčko. Jestli ale nemilovaný chlapec haluzku si uchytil, jestli nemilá ruka setřela křížek s líce, tu mrzutost, ba i hoře a strach uhostily se v srdcích chlapce i děvčete.

Mezi mladými chlapci stáli i drotaři a mezi těmi o sloupec opřen Jano. Ruce měl pod kloboukem složený; chvílemi bloudily oči jeho po jednoduchém, ale krásném kostele, chvílemi sklopil je na kytku, jež se mu na klobouku za šňůrou houpala. Domácí chlapci pyšnili se buď dělanými kytkami, buď svěžími višňovými haluzkami, z drotarů neměl mimo Jana ani jeden květinu na klobouku. — Doma, ach doma, tam krásnila milovaná ruka každou nedělí klobouk svěžím krásným kvítím a v zimě, kdy nebylo kvítí ani muškátu zeleného, vzala útočiště k umění, a přece zdobilo klobouk milovaného chlapce kvítí! Cítili chlapci, cítili, že může všude dobře být, ale nad domov že není.

„Ale Jano, kde vzal on tu krásnou kytku,“ tázali se s podivem. — „Dostal ju od slečny,“ — byla odpověď. — „Juj!“ — zadivili se všickni, neboť květina od děvčete podaná znamenala vždy milost, a kdyby mladík k děvčeti lásku necítil, květinu by od ní nenosil.

Jano si jich podivu nevšímal. Vedle sebe vidí státi svoje krajany, podle nich chlapce vesnické, před sebou v lavicích hospodáře v bílých šerkách, široké klobouky v ruce, černé vlasy viset až na ramena; s druhé strany sedí ženy

v bílých plenách, dlouhých kožiších, takových, jak jeho matka nosívala, jak všechny roby (ženy) v jeho dědině nosí. A před samým oltářem hlava vedle hlavy, bílými vínky ozdobené, vrkoče, přes záda visící, červenými stužkami propletené, jak to děvčata v Korálovicích nosí, a každou jako tam vidí stát na svém určitém místě. – Oko jeho bloudí s jedné na druhou – zapomíná, že není v otčině –, hledá sestru Ileny. Blánka* její v první řadě u oltáře vpravo; ach ano, stojí tam děvče, krásné jako sivooká holubička, Jano oči s ní nespouští. – Ale děvčeti splývá okolo hlavy závoj jako mlha, Ilena mívá hlavu nezavitou, děvče oděno v hedbáv i aksamit, Ilena nosí jednoduchý kabátek s knoflíčky, děvče sedí nahoře v panské stoličce, Ilena stává na své blánce uprostřed děvčat; první jako bílá růže na vysokém kříčku, druhá jako bílá lilie mezi kvítkami v zahrádce. Jano poznává svůj blud, poznává, že ta Ilena není jeho chudobná dobrá sestřice.

Vtom ozve se po chrámu radostný jas: „Narodil se Kristus Pán, veselme se!“ – V zbožném plesání, s vroucím díkem vrhá se lid na kolena, děkuje Všemohoucímu, že seslal světu Vykupitele. – Také Jano hluboko hlavu sklonil, bujné vlny vlasů spadly mu přes tvář a nikdo neviděl slze, padající na vonný bez.

IV

Na Boží hod byla venku tuhá zima, v bábíně sednici ale bylo teplíčko jako v lázni. Bábě se po obědě oči klížíly, klímala trochu na lavici u kamen, pak si ale potichu vlezla na pec, přikryla tvář zástěrou a usnula, dříve než by pět spočtl. Dorla byla si již poklidila, také již shodila

* Každé děvče má v kostele již určitou dlaždici, na kterou se žádná jiná nepostaví, a ta se nazývá „blánka“.

sukni, již při práci měla, a oblékla se do sváteční červené, cele do záhybů složené, která při každém pohybu vlny okolo těla jí házela, jako když hladinu vodní větřík převívá; měla již sněhobílé tílko s dlouhými přes loket rukávci, měla červené punčochy, střevíce s mašlí a podkůvkami, měla i novou šněrovačku, co jí byla slečna ráno poslala se vzkázáním, že Jezulátko ji pro ni nadělilo.

Kdo by si pomyslí, že šněrovačka, věc tak nepatrná, příčinu zavdá k velikým převratům; ale není šněrovačka jako šněrovačka, takovou šněrovačku nemělo ještě žádné děvče, co vesnice vesnicí. – Na bílém brokátu byly vyšity kytice růžových poupat, karafiátů a u obruby kolem dokola žitné klasy. Oči člověku přecházely, když se na ně díval, a květiny na utrnutí se zdály být jako opravdovské. Napřed byly dvě stříbrné spony. Dorlu také ta šněrovačka nesmírně těšila a hned si ji vzala na „hrubou“. – To bylo dívání, divení! – Mimo starší ženy i muže nevěděli ostatní z kázání ani desátého slova, ačkoli uměl pan farář krásně kázat.

„Tys krásná,“ děvčata vyčítaly Dorle, „žádné z nás nevyšila jsi tak pěkně šněrovačku jako sama sobě.“

„Co si to o mně myslíte, kdybych já uměla tak krásně vyšívát, to bych se pyšnila! Tuto šněrovačku nadělilo mi Jezulátko v zámku,“ řekla Dorla děvčatům, ale ony, ač každá dárek také dostaly, přece Dorle záviděly.

Chlapci také si šněrovačky Dorliny všimli; nevěděli, jestli měli dříve na očích mhlou, anebo jestli Dorla jen v té šněrovačce tak pěkná, zdála se jim, že od večera vyrostla. Postava její nebyla vysoká, ale souměrně urostlá, vlasy měla jak havran, oči tmavé, šelmovské; kdy se smála, v tvářích i bradě důlky se jí dělaly. Divili se, že ještě žádnému nenapadlo o její přízeň se ucházet, kdežto k jejím vrstovnicem chlapci již na „volání“ přicházeli. – Ženy začaly si šeptat o šněrovačce a jedna druhé se ptaly, kolik

asi let Dorle, že statné děvče, že by ji věru již mohla bába vdát, a nejedna matka byla by ráda za nevěstu ji přijala aneb syna do bábiny chalupy přiženit volila, neboť věděly selky, že je Dorla děvče z dobrého hnízda, a znaly její obratnost v každé práci. Ale měla také svých závistnic, závidějících jí přízeň vrchnosti, umění v pracích, ba zkrátka oči v hlavě. Přezdívaly jí „slečno“, ale jen mezi sebou, veřejně proti ní čeho říci přece si netroufaly ty zlé jazýčky, neboť Dorla vody před žádným nezkalila a daleka byla myšlének, kterých jí podkládaly.

Ačkoli slečně celým srdcem oddána byla, přece cítila předobře převahu jejího ducha, a ta úcta nedala jí mezeru mezi ní a sebou překročiti; ani ve spánku nebylo by jí na mysl přišlo k ní se v čemkoli rovnat. Ale bystrého jsouc vtipu, ledačemu se při slečně naučila, čeho si ostatní nevšímalý, a nechtíc ani osvojila si přece zacházením se slečnou slušnější způsob chování se, něžnější mrav a tím se, aniž sama věděla, od ostatních družek lišila. Ony to ale cítily a bylo, jak již praveno bylo, nejen mezi družkami, ale i jich matkami takových, které jí to záviděly. Většina ale děvčat následovaly Dorlu, chodily k ní na přástvy, pracem se učily zase od ní, co ona od slečny se učila, když něco pěkného viděla, povídala jim o tom, a tak se vliv ducha rozšiřoval odhoda dolů, aniž to kdo pozoroval.

Jak již podotknuto, krásná šněrovačka velikého pobouření způsobila, a každá chtěla mít podobnou. Hned po kostele stavila se jedna selka u báby na radu, vlastně ale aby vyzvěděla, zdali bába by volna byla Dorlu vdát, neboť měla dva syny na ženění. – Začala tedy o své chorobě, a když jí byla bába radu dala, začala mluvit jedno k druhému, chválit kázání, Dorlinu šněrovačku, Dorlu, jak se jí právě řeč hodila.

„Krásné to máte dívčí!“ skončila.

„Nu pro krásu se vyspat může,“ řekla bába.

„Pomalu abyste se jí o ženicha starala.“

„Není naspěch,“ mrzutě zabručela bába.

„Ba právě, vždyť je dívčí mladé,“ přisvědčila hned selka. — „Však nebude starší než Strakoic Hanče?“

Bába chvílku přemýšlela, pak řekla: „Strakoic Hančí bude o senoseči sedmnáct, ha Dorle minulo o žatvě šestnácte roků.“

Bába znala mimo pana faráře stáří vesničanů nejlépe, jmenovitě dětí, jež po třicet let, co bábou byla, zavazovala, věděla jistě, kterou dobu se které narodilo, bylo-li o vánočních, na červené vejce neb o letnicích, o masopustě neb v postě aneb o selském posvícení, bylo-li, kdy se silo žito, pšenice, hrách či leny, či v dobu senoseči, žatvy, sklizení otav, čili při početí draček a o přástvách. To byly hlavní doby roku, o nějaký týden tu nešlo; beztoho kdy si chlapec odbyl rekrutýrku a se oženil a děvče kdy se vdalo, s počtem let si hlav netrápili. — „K čemu se starat o léta, když Pánbůh zdraví dává a mysl jará,“ říkají na venku. — Starý Bor také nevěděl s jistotou udat, jak je stár, když se ho hrabě jedenkrát na léta ptal; počítali jedno k druhému, když Josef císař na trůn vstoupil, když Bor byl odveden, a konečně spočtli, že je mu sto a tři roky. Pěkná to léta! A stařečkovi se ani nezdálo, že velmi stár; synové jeho, starci jeden sedmdesáti, druhý šedesátiletý, byli mu ještě chlapci, on s nimi a vnuky zároveň na pole i z pole, a jestli míval jaké trampoty, pomocí boží je přestál, a tudíž mu nebyl čas na světě dlouhý. — Ale od té doby napadalo mu často, že by přece již Pánbůh ho povolal měl, aby udělal místo jinému. — Syn rychtář si také po čase bábě stěžoval, že tatík od té chvíle, co mu lidé „léta počítají“, začíná chřadnout, že již ani trávu kosit nemůže, ani na hrušku že už nevyleze. „Nu co se ti zdá, Boriku,“ řekla bába, „jsú tu leta, ha věčně živ být nemůž. Mládež má smrt za hřbetem, staří ji mají před očima.“

Šestnácte roků tedy minulo Dorle o žatvě!

„Nu máte pravdu, že nespěcháte,“ řekla bábě. „Ono se ovšem říká, raného setí ha mladého ženění že ještě nikdo nelitoval; hale šlak tomu věř, lehko se oženit, hale těžko rozženit. Já těm mým chlapcům vždy to říkám. Jsú to dobří chlapci, příla by jim hodné ženy.“ A selka začala syny svoje do nebe vynášet.

Bába neřekla ani slova, ale když selku ze dveří vyprovodila, povídala si: „Máme sádlo, hale ne pro kočku, milá kmotra!“ – Patrně, že věděla, proč selka přišla.

Nešlo ale bábě nějak z hlavy, že Dorle již šestnácte let. „Kam se jen podíly ty léta,“ divila se. „Nedávno ešče, co to do školy chodila! – Vdávát, s kým?“ ptala se sama sebe a v mysli přešla celou řadu vesnických mladíků, ale konečně zavrtěvši hlavou, pravila: „Nu k čemu si rozum trápit! Který jí od Boha súděný, za toho se dostane. Však děvče samo ešče na lásku ani nemyslí.“ – To byla vlastně její největší útěcha, a proto tak pokojně na peci spala.

A co Dorla? Jaké to myšlénky se jí v hlavičce rojily, když tiše u okna stála, v jedné ruce zrcátko, v druhé bílý vínek držíc, ani do zrcátka se nedívala, ani bílý vínek nevázala, upřeně jen do okna hleděla? – Kdo by je mohl uhodnout? A uhodnuv, kdo by směl vyzradit dříve, nežli ona sama je vyzradí! – Upust', ruko všetečná, neodhrnuj záclonu od lože posvátného, kde odpočívá v líbezném snu pohroužené bůže nebeské! Neukracuj ten blažený sen, vždyť uprchna se více nenavráť. –

U stolu seděl Józka; chvílemi pohrával si na něm, jako by u varhan seděl, chvílemi začal zpolehounka notovat sólo, jež byl v kostele ráno zpíval. Józka byl prostřední výšky, nevelmi silného těla; tvář bledá, velmi od neštovic rozrytá, čelo klenuté, hnědé vlasy nad čelem rozdělené a za uši sčesané; od čela rovnou čarou dolů táhlý nos, bílé zuby a nevelká ústa. Tvář jeho podobala se podzimní

krajině, paprsky slunečními neosvětlené; když však mluvit začal, tu nabyla živosti a jemný výraz žalu, jenž mu okolo rtů spočíval, dodával jí ráz měkkosti. Když se mluvilo, měl zvyk hlavu skloniti k ramenu, ucho vpřed nahnouti, snad aby lépe slyšel. Měl foremnou a velmi hebkou ruku, nepracovalt nic těžkého, leč že hudební nástroje spravoval nebo nožíčkem nějaké maličkosti vyřezával. Chodě, a kdyby jen přes sednici byl šel, měl pravou ruku před sebou zdviženou, jako k ochraně, levou, v níž obyčejně nějaký nástroj si nesl, na prsou položenou, hlavu pak nesl vzhůru. – Šat jeho selského kroje býval vždy velmi čistý, na to bába i Dorla dbaly.

Sedě u stolu a sólo si notuje, zdál se býti velmi spokojen; chvillemi se usmíval, mna si ruce, chvillemi zase schýlil ucho kupředu, jako by něco poslouchal. – Tu ho z blouznění vytrhl hluboký vzdech; plaše zdvihl hlavu, v okamžení ale usmál se řka: „Tys to, Dorlo?“

„Já to,“ ozvalo se děvče a tvář její přelítl temný ruměnc, jako by ji při zlém myšlénce byl zastihnul.

„Ani jsem nevěděl, žes tu; co je ti, že vzdycháš?“

„Co by mně bylo, nic mi není,“ odpovědělo děvče tiše, ale Józovi neušlo pohnutí její, jež se v hlasu jevilo.

„Hm,“ zavrtěl hlavou, „jindy celý den zpíváš, a dnes jsem tě ještě ani zanotovat neslyšel.“

„To je tím, že ti od rána, co jsi nové húsle dostal, jiná muzika v huších hraje.“

„Máš pravdu,“ řekl Józa a dle svého obyčeje, když ho něco velmi těšilo, do rukou si tleskl; „ale kdož by se neradoval! – To je nástroj! – Jako by v něm andělíčkové byli. Věř mně, já bych nejedl, nepil, jen hrál a zase hrál! – Ti dobří naši páni! Kterak já si toho zasloužil!“

„Jako já krásnú šněrovačku. Milý Józo, skoro se děučenice na mne rozhněvaly, súdily, že já pro sebe na práci více vtipu vynakládám, než když pro ně vyšívám.“

„I vždyť si na kruchtě o tvé šněrovačce i chlapci povídali.“

„Kdyby buli raději na partesy se dívali,“ vskočila mu do řeči Dorla.

„Však jsem jim to pravil; byli by dnes krásných kaněk nadělali, kdyby nebyli pan hrabě s námi hráli a slečna nebyla zpívala.“

„Myslila jsem si, že jsou pan hrabě na kruchtě, když jsem jich neviděla hu paní ha hostů v lavici sedít.“

„Jací jsou hosté v zámku?“

„Ten starý pan oficír, co rádi na honbu chodí; ten druhý ešče hu nás nebul. Sedíl tam nadržaný jako zámecký topan.“

„Nevěděl jsem, že Dorlička také ostrý jazýček má,“ pohrozil Józa děvčeti.

„Ešče se nikdo o něj nehurazil,“ usmálo se děvče, a uvázavši si vínek, přistoupila k Józovi, by mu vlasy přihladila. — „Tos ty zpíval sólo při Benediktus?“ zeptala se po chvíli, ale kdyby Józa nebyl slepým býval, byl by viděl, jak se při té otázce začervenala.

„Tebe, tuším, ta šněrovačka také spletla, žes nerozeznala můj hlas od Pavlova.“

„I nemaluj bez barvy, Pavel kdy spustí, všecko se otrásá, to nebul hlas jeho.“

„Však jsem mu přikázal přede mší, aby nezapomněl, že není v lesích, a nespouštěl na celou. Ať si kdo proti němu mluví nebo nemluví, to je pravda, že má hlas, jemuž není rovno daleko široko; ale takt neumí držet a palici má tvrdou, říci si nedá, to je také pravda. Panu hraběti se také líbil.“

„Že líbil?“

„Takový hlas se musí každému líbit!“

„I cožpak hlas, estli se Pavel jinak panu hraběti nelíbil, to je málo,“ mínila Dorla.

„Málo?“ rozhorlil se skoro Józa. „Což si může člověk pěkný hlas na trhu koupit? To je vzácný dar, milé děvče. A není Pavel co do těla hezký chlap?“

„I pro mne necht si hezký nebo nehezký, nehádejme se o to,“ vymlouvala Dorla.

„Jdiž, ty máš vždy na Pavla svrchu, a on onehdy mi povídal, když ty v kostele nejsi, že je o jednoho anděla méně.“

„Myslíš si, že zdvořilostí nezhřeší, – vždyť se známe.“

Vtom se bába na peci vzbudila a další rozmluvu přetrhla hlasitým zíváním; narovnala si ještě trochu kosti a slézajíc s pece si libovala: „Tak jsem spala jako snop. – Snad huž zvonili na požehnání?“

„Hnedle budou zvonit po druhé, raději půjdu,“ odpověděl Józa, oblékaje na se kamizolu.

„Přiď, chlapče, po kostele dym, budú tu naši,“ pravila bába, a když Józa přisvědčil, sundala s hlavy starý čepec a začala se chystat do kostela, přihlazujíc si šedivé vlasy rukou. Dorla také ještě do malého zrcadla nahlédla, vlasy přihladila, pak si položila na stůl ruční šátek a modlitební knihu, vázanou v dřevěných, žlutým plechem pobitých deskách, ozdobených zelenými a červenými kameny sklenými, jakož se obyčejně do kostela nosily.

„Tyť celá svítíš, dívčí,“ řekla bába, prohlížeje si Dorlu.

„Vždyť máme Boží hod, bábo,“ odpovědělo děvče vesele.

„Nu, vždyť se to sluší; hale tu šněrovačku nemělas brát, bude zasej capartů.“

„I nebude, vidíli mne o hrubé, nynčko si mne huž nevšimnú.“

„Však je líp,“ mínila bába, oblékajíc se do kožichu. Dorla nebrala přes sebe ani odívku ani kabátek, to jen přespolečným děvčatům se odpustilo, pro domácí byla by to nečest bývala zaodít se, neboť mladý má se prý i na ledě zahřátí.

Po požehnání rozběhla se drobná mládež dílem na rybníček na klouzačku, dílem na zámecký vršek sáňkovat se s vrchu dolů, čímž se i drotari rádi zabavovali. Starší chlapci vyprovázeli děvčata domů, hospodyně jedna u druhé na chvíli se stavily a hospodáři rozešli se dílem k Vávrovi do hospody, dílem, kdo byl milovník čtení, k rychtářovic, kde v zimě každou neděli čítali z české historie nebo z kněh zábavných a poučných, co jim pan hrabě půjčoval. — Miča se svou rodinou, k níž i Jana počítal, ubíral se k bábině chalupě. Jano vedl malého Honzíka, uče ho klouzat na každé zmrzlé louži, Dorla šla s Józou.

„Nepůjdeš trochu s námi?“ volaly na ni dívky.

„Haž podruhé!“ odpověděla, „dnes muším dym!“

Vtom se ozval za ní hlas: „Je dovoleno vyprovodit vás?“

Dorla se ohlídla, ale nebyla s to odpovědět, tak se zarazila.

„Ani se neptejte a pojdte,“ řekl Józa. „Kdo je s tebou, Petře?“

„Pavel,“ ozval se zvučným hlasem druhý mladík.

„Toť jste se shodli, a kam jdete, apoštolové?“ zeptal se Józa dále.

„Nynčko s vámi, potom nevíme ešče, kam se namate jít,“ odpověděl Petr, a obrátiv se k Dorle, ptal se: „Zejtra dívčí koleda, komu chystáš hnětanku?“

„Komu jsem ji vždycky dávala, ten ji dostane zas.“

„Tedy mně!“ zasmál se Józa. „To nevím ale, budeš-li s mou koledou spokojena; letos neschovával jsem jablka, co mi pan farář dával, a z nás žádný takových nemá. Myslil jsem, že letos jinému koledu chystáš.“

„Nevím, s kým by hnětanku tak ráda dělila jako s tebou.“

„Nenech se premovat, Józo, děvčata lžú jak by tiskl,“ řekl Pavel.

„Kdyby vaše prauda mostem bula, nechtěla by přes

něj chodit,“ odsekla Dorla, a jsouc právě u domácí chalupy, kamž rodina již byla vešla, otevřela vrátka, by Józu napřed pustila.

„No, sproved' vás Bůh, chlapci!“ řekl on, vcházeje do stavení, a děvče vklouznuvši za ním, přálo chlapcům: „Mějte se rádi.“

Chlapci smekli červené, kožešinou opremované čapky, pozdravili a obrátili se cestou do vesnice.

„Vtipnú kaší krmila bába tu ještěřičku! Věru by si z toho nic nedělal, kdyby měl za ni tři léta slúžit. Taková žena obveselí statek,“ řekl Petr.

„Máme-li zůstat dobří kamarádi, Petře, tedy pamatuj, že se Dorla líbí mně,“ určitě odtušil Pavel.

„Ha proto, že se tobě líbí, nemá se líbit mně? I to by se rád na toho podíval, kdo by mi to zakázat směl!“ ozval se Petr, a zůstana stát před Pavlem, podepřel si ruce v boky, čapku pošoupnuv v komickém rozhorlení na stranu.

„Já!“ řekl Pavel s planoucím okem a pádnou pěst položil na Petrovo rámě.

„Ty?“

„Já!“

„Hm – totě něco! – Víš, že tě má Dorla ráda?“

„Hať si vím nebo nevím, do toho tě pranic není.“

„Je mi do toho, rozumíš! Esli jste si nedali slovo, mohu se o ni hucházet rovněž tak jako ty hanebo ten krásný drotar: pak se hukáže, ke komu má víru,“ pravil Petr zcela mírně.

„Já jsem blázen!“ zvolal Pavel, uhodě se pěstí do čela.

„To máš praudu, láska dělá z lidí blázny,“ řekl Petr a vezma Pavlovu ruku zavěsil ji do svého lokte, veda ho dále. „Já teky zkusil, po čem hoře platí, když mne zmátly šiky ha jiný mne odstrčil jako kotě od mlíka. – Tenkrátě bulo mi těsno na světě, túlal jsem se po noci ha často duši

zatopil, – však ty to víš. – Budú to o Tři krále dvě léta, co jsi mě v Rmútském lese našel napolo zmrzlého. Opil jsem se na drt ha myslím, že jsem si chtěl smrt hudělat.“

„Halespoň když jsem tě zkrřísil, chtěl jsi mi za to vybít.“

„Člověk si nevidí někdy na rozum, nynčko by sám sebe pral, když na to zpomenu; hale tehdaž jsem bul blázen ha myslil, že to nesnesu. Ha přece jsem z té nemoci se vykašlal! – Svět mne zase těší, děučence rád vidím, zvlášť Dorlu, protože má cosi od ní, – pro kterou by duši bul dal, hale hucházet se o ni mi nenapadlo, hani o ni hani o jinú.“

„Ty se tedy ženit nechceš?“ vyzvídal Pavel.

„Člověk se nesmí ničeho odříkat, hale mne nemá kdo nutit, bratr je rád, když nepřivedu druhú hospodyní do statku, neboť dva kohúti na dvoře ha dvě hospodyně v komoře se nesrovnají, lásku jsem pochoval, k čemu se tedy ženit?“

„Proč jsi nikdy ešče o tom se mnú nerozprávěl?“ předhodil mu Pavel.

„Já by to bul sám sobě rád zapříl, kterak pak jsem měl s tím se komu pochlubit? Lidé by se mně buli vysmíli, ha snad i ona.“

„Co, tys jí hani neříkl, že ji máš rád?“ divil se Pavel.

„Ne; třebas s čertem by se bul pral, hale když ona na mne promluvila, třísl jsem se jako osikový list. – Dobře bulo, že jsem mlčel; kdyby mne bula ráda měla, nebula by se do druhého zamilovala.“

„Ha která je to?“

„Neptej se, to ví jen Pánbůh ha já, ha se mnú půjde její jméno do hrobu. – Nebul by se nikdy hani tobě, hač jsi můj nejmilejší kamarád, zmiňoval, hale hať víš, že ti nebudu sokem. – Ha nynčko pojď, zapíme to, huž je to tam, co vlček sham, ha čeho nelze vrátit, raději z mysli pustit,“ řekl Petr s povzdechem a oba chlapci vešli do hospody k Vávrovi.

Vávra nebyl vlastně svého zaměstnání šenkýř, byl sedlák jako každý jiný, hospoda byla mimotní živnost, které on sám jen v zimě si hleděl, kdy nebyla práce na poli. Letního času zastávala obsluhu jeho žena a dcera, a kdy bylo mnoho práce, hospodu zavřeli; tehdy beztoho mezi dnem nikoho nečekali, neboť byla hospoda jen pro vesnický lid, pro staré, aby se měli časem kde sejít a posilnit se sklenicí dobrého piva, jež doma mít nemohli, a chasa aby měla kde muziky držet. – Nebylo lepšího místa k tomu ke všemu než u Vávru; hospodyně i dcera její čistotné, obratné, přívětivé osoby, Vávra člověk veselý mysli, hovorný, mírumilovný, svědomitý, sednice prostranná, podlaha rovná jak stůl, sklep hluboký, pivo z panského pivovaru ve městě takové, kterak je sám sládek pival, o dvojité křídě ani slechu. Kdežpak mohlo být lepší hospody! Proto se rád někdy sám pan farář, učitel, správce a druzí zámeční obyvatelé u Vávru zastavili. Nikdy nebylo slyšet, že by u něho celé noci karbanilo se, hodné ženy neproklínaly hospodu jeho co sít ďábelskou, v níž muži jejich zhynuli, daremné hospodyně nenašly odbytu pro tajně odňaté obilí neb poživu co výměnu za sladké rosoličky, tovaryši z mokré čtvrti teplého hnízdečka; nebylo slyšet, o muzice že by si chasa džbánky o lebky otloukala a nohy od stolic zvyvracela, jak se to dělo v městských krčmách a v bavorské hospůdce. V pohorské vesnici byli sice lidé jako všude jinde podléhající vášním a slabostem, ale Vávra podobných neřádů netrpěl, dobrá pověst šla mu nade všecken zisk. – On znal již své hosty a jich slabosti, věděl, kterak s nimi zacházet, a hosté znali Vávru. Když se přihodilo, že si který opici chytl, nenalil mu víc, kdyby chtěl byl každou kapku zlatem platit. „Lepší dobrý hlas než zlatý pas“ – říkal, a milý chlapík musel s opicí domů, ne-li po dobrém, tedy po zlém.

Když vešli Petr s Pavlem do hospody, našli tam dva

řemeslníky z města, truhláře a zámečníka, kteří do zámku pracovali, jak to obyčej na venku, by všední den ničehož nezameškali, v neděli a ve svátek mimo město po svém vyřízení chodili; byl tam vesnický kovář a několik sedláků, mezi nimi Srna, co mu přezdívali Sršán, vlastní bratr Pavlova otce.

„Pozdrav Pánbůh!“ pozdravili chlapci, smeknouce čapky s hlavy a na hřeb je zavěšující.

„Dejž to Pánbůh,“ poděkovali hosté, nadzdvihnuvše čepice s přikrytých hlav, a hned podával každý svůj džbánek příchozím na zavdanou.

„A což vy, chlapci, do hospody ha ne mezi děvčata?“ ozval se jeden sedlák.

„Odbyly nás, milý Koubo, vypadli jsme jim z rukávu,“ zasmál se Petr a sedláku připil.

„Vždyť jsem vás viděl z kostela jít za bábinú Dorlú,“ obrátil se tázavě Sršán na svého bratrovce.

„Vyprovodili jsme jich haž k chalpě, dál jsme nešli, protože nás nezvali,“ odpověděl Pavel.

„Mají tam vítanějšího hosta, než jste vy,“ posměvačně řekl Srna. „Drotaři – to jsú jinakší chlapi, ti jsú v hraběcí milosti; však ona Dorla nebude hlupější než Manka.“

„Huž si zasej hudělal novú píšťalku,“ obrátil se Vávra k Srnovi, kterého neměl pro jeho rozbrojnost velmi v lásce.

„No huslyšíte záhy, jak si o tom budú vrabci na střechách pískat, že má ten mladý drotar, co včíra přišel, službu, ha Dorla že si ho vezme.“

„Poslali vám o tom zvěst, strejko?“ ptal se úsečně Pavel, „že to tak jistíte?“

„Chytrému napověz, hlupému dolož, mně není třeba výkladu, rozumíš, chlapče?“ odsekl Srna.

„Vždyť by to nebul žádný div, ten drotar je jak malovaný, může se děvčeti zalíbit; ha pan hrabě by měl z toho

radost, kdyby se to sebralo, ha zajisté by jim do živnosti dali," řekl Vávra.

„Co potřebuje, kdo si Dorlu vezme, bába je zazobaná dost ha dost. Na chalpě není dluhů hani vindry, všechno spořádáno, v sadě mají pěkného ovoce, kúsek pole, krávy, copak jim třeba? Bába si vydělá hezkých pár zlatých do roka, Dorla s vyšíváním ha Józa teky si vydělá pár grošů za správy nástrojů. – Kdo tam sedne, dobře sedne," mínil kovář, a obrátě se k Petrovi, doložil: „To by pro tebe místo bulo.“

„Nejsom ešče hustálý, habych sedal, kmotře Bláho," odpověděl Petr.

„No ty budeš tak dlúho odkládat ha vybírat, haž zůsta-neš neženat.“

„Tím snad nezhřeším.“

„Samota člověku nepřisluší, chlapče," dokazoval kovář.

Petr ale vida, že je Pavlovi rozprávka ta nemilá, řekl: „Načněme z jiného sudu, na tuto je dost času. – Co je no-vého v městě, mistři?" obrátil se k měšťanům.

„Nic jiného, než že předevcírem v noci dozorcové dva podloudníky lapili v Černém lese a několik břemen soli dostali, co ostatní odházeli. – To se naplatí Davídek.“

„Kýho výra!" zvolal živě Srna. „Trúpi, proč nečekali na tmavú noc – eh, ten křivonožka málokdy šťastně pře-vede přes hranice. Zdá se, jako by mezi sebu Jidáše měli, který jich hudává, ha Zalesáci jsú strašpytlové, jak slyší ránu, huž zahazují. Na mne ty sýkory nevyzrajú," ušklíbl se Srna, přikládaje džbáněk k ústům.

„Vy se také tím daremným řemeslem zabýváte?" ptal se zámečník.

„Proč daremným?" nevrle se uškul Srna.

„Každý má hledět k tomu, aby přispěl k dobrobytu obecnému, aby se příjmy země zvyšovaly, ale pašováním okrádají se důchody zemské.“

„Pěkný to výklad, škoda, že ho neslyšel ten přední, co skočil přes plot,“ řekl uštěpačně Srna, podáváje mistrovi džbánec s pivem. – „Jářku, mistře Horáku, zavdejte si. – Haž se s nimi sejdem, povíme jim to.“

Mistr chtěl cosi odpovědět, ale jeden ze sedláků hned na Srnu: „Když leze někdo do pekla, mušíš lízt za ním?“

„Myslíš jsom si to teky, kdyžs jezdíval, Barto, s párem volů do Bavor a s dvěma páry se vracíl dym, ha tehdáž, když ses dostal do skřípce. Tenkrátě jsi nelál, že jsú to daremné výdělky! Netlachej tedy teď do větru. Každý si hledí zisku ha člověk bez fortele hani s lajce nespadne.“

„Ale když vás strážníci chytí, máte desateronásob větší škodu než zisk,“ prohodil jeden z mistrů.

„I copak to, takové ploty dajú se přelízt, ha kde se nedá přelízt, obejde se; v lese jsme schováni jako za pecí, nám je v noci jako ve dne, ha když trhne nehoda, odhodíme, ha noha pán. Když jde o život, rozum je bystřejší.“

„Kdybys ho hupotřebil na poctivú živnost, nehubtrpěl bys, co nechceš,“ prohodil Vávra mrzutě.

„Kdo mně může říct, že jsom nepoctivý?“ hněvivě bouchl na stůl Srna.

„Nu, vždyť jsi slyšíš od mistra, komu škodíš, ha já ti povím, že zloděj, pašerák ha pytlák tři vlastní bratři jsú,“ řekl Vávra zcela mírně.

„Ha já ti, Vávro, tulik povím, kdyby nebulo kupovačů, nebulo by prodavačů.“

„Botkú zajíce zabít, když se vám dá, to si neděláte svědomí, kdyby to i v samém lese bulo; od pytláka lacnú pečinku kúpíte, ha pytláka zatracujete,“ trpce prohodil Pavel.

„To máš tak, chlapče, každý jen béře kámen ha křičí: humlať, hubí!, hale za svoje nádra žádný nesíhne,“ řekl Srna.

„Žádný nejsme prost hříchů ha chyb, to víme,“ řekl

zase Vávra, „není si člověk vždy dost múdrý, pochybí z nevědomosti, hale když chybu pozná, má ji napravit; my si dříve teky myslii jako ty: blázen, kdo si nehledí svého zisku; hale nyní nám to pan farář i pan hrabě dobře rozložili, kterak ha co. Výměna zboží ha požitku z jedné země do druhé musí být, hale nechat ve psí domácí vejrobky, je nepravé; k čemu chodit k súsedovi pro mlíko, když ti doma krávy dojí?“

„Tuto musí každý huznat, proto jsme toho nechali,“ řekl jeden ze sedláků.

„Styď se, stará hlavo!“ řekl Srna posměšně, přitiskuje čepici Vávrovi, který vedle něho seděl, na hlavu – „šedivá jsi, ha paňátko, jedvaže se ze školy vyklúlo, strká ti slabikář do ruky, haby ses hučil, hahaha! Skákejte, chlapi, jak pán káže, hopsa, třebas na vrch makovice.“

„Nesápej se na medvěda, kocúre, haby tě tlapú nezdávil!“ ozval se jeden.

„Ha já nedám hani sebe, hani koho jiného hurážet od tebe, sice se škaredě popadnem,“ hněvivě řekl Vávra, povstana s lavice. „Hať je to mladá hlava, hale rozum starý, prospívá nám všem.“

„Eh příkladný pán, živé právo, my se ho budem držet, ha kdo nechce chválit, hať drží hubu ha nehaní,“ jiný křičel.

„Srna chválit nebude, on přišel o výdělek.“

„Bez toho výdělku ešče budu živ, dá Pánbůh; hale hani vy nebudete vždycky chválit.“

„Co chvály hodno, tomu netřeba trub,“ řekl truhlář. „Kdyby pan hrabě nic více pro nás byl neučinil než co posud, zasluhuje naši vděčnost. – Mnohá rodina byla by v největší bídě zašla, kdyby nebylo jeho podpory, že nám práci zaopatřoval. On nám položil jistinu, ku které si nyní po částkách přikládáme, bychom měli v čas potřeby pomoc odkud vzíti. Také si jeho pomocí zřizujeme knihov-

nu, abychom měli nejen pro tělo, ale i pro ducha potravu kde brát. – Děkujeme Pánu Bohu každý den, že vrchnost tak dobrotivú máme.“

„Žádný si nemůže na ně naříkat,“ dotvrzoval Vávra. „Kterakpak to bývalo dříve, ty můj spasiteli, nebulo nikde dovolání, všechno šlo, leda nestálo; nynčko nutí se každý, když vidí, kterak se panské hospodářství zmahá, haby si svoji živnost vedle něho řídil. Ha při všem jdú nám pan hrabě k poručí, pomáhajú radú i skutkem.“

„Však vám nedá nic zadarmo,“ namítl Srna.

„Člověk, který může pracovat, almužnú se snižuje, ale práci stává se neodvislým, svobodným, tomu pan hrabě dobře rozumí, proto nedává almužnu jen starým, neschopným k práci lidem a mrzákům,“ ozval se zase truhlář.

„Ha k čemu bychom potřebovali halmužnu, každý z nás tulík má, co potřebuje, ha dá Pánbůh, bude ešte líp; těch několik starých čeledínů, co obec má, ti jsú na výmluvě, každý hu svého hospodáře. Co jsme dříve při hromadách propili ha projedli, to všechno na obecném jmění přibude, k tomu nynčko z hospodářství více příjmů bude, tak se nám, dá-li Pánbůh, pomalu hezkých pár set nastrádá. – Kdyby i mělo božím dopuštěním nějaké neštěstí nás potrefit, jsme na stavení i obilí pojištění.“

„Vy to nyní máte pořádně zřízeno všechno, každému se to líbí,“ řekl zámečník. „Jindy bývalo u vás po návsi nerovno a o deštivém počasí bláta až hrůza, nyní je pěkně rovno, a to stromořadí okolo cest a polí až naroste, bude krása, budete jako v zahradě, nemluvě ani o užitku.“

„To vidíte, kterak je člověk sám proti sobě; mohli jsme si cesty spravít, dvorky vydláždit, stromy vysázet, hale žádný nezačít, ha tak to zůstalo rok od roku. Jak pan hrabě přijeli, přišli mezi nás ha tu hned pravili: ‚Já by súdil, že by lépe bulo, kdybychom si ty cesty spravili, nehutýráme dobytek ha huspoříme času při jízdách.‘ S velkú

chutí jsme se do toho nehnali, hale on všude vpřed, museli jsme za ním. Ej pane, nynčko se nám to líbí, mohli byste na slonovém voze po našich cestách jezdit, nic by se mu nestalo. – Za času císaře Josefa, dej mu Bůh věčnú radost, kvitlo hu nás štěpařství, to dostávali hospodáři, který se vykázal, že si hledíl toho, pocty, ha který měl nejlépe zřízený sad, dostal veliký zlatý peníz. Starý Borik má ho posud, on bul výborný štěpař; huž je starý, bude mu pomalu sto deset let. – Za mladých let si toho hledíl, hale pak přišly ty nepokoje, začílo se všecko nějak zanedbávat, lidem odpadála chuť ha pak, když si toho jeden hledíl ha druhý ne, chasa to pokradla. – Nynčko to bude inakší; pan farář sám hučí chasu štěpařství ha včelařství, ha kteří se k tomu mají, ti dostanú stromky zdarma. Dříve měli jsme v sadech jen chabdinu, nynčko máme každý rok víc ha víc ovoce; to si hale obstarávají ti naši chlapci sami. Děučence zase mají zahrádky, to je hučí náš pan hučitel se salátem ha tak, co je potřeba do kuchně, zacházet. Je starý pán, hale máme ho všickni rádi; pan farář jsú člověk velice hučený, jenže málo mluví.“

„Hale on asi pěkný peníz strží za to ovoce a za med?“ zeptal se zámečník.

„Ba to že strží, však on jich potřebuje na ty děti.“

„Cožpak má děti?“ divili se měšťané.

„Ne vlastní, to byste tomu dali! – Když buli ešče v Hajku hu sv. Hanny, humřila tam vdova ha zůstali dva chlapci; bula přichozí, žebračka. V Hajku nemajú lidé sami mnoho, i vzíli si ty chlapce pan farář ha od té doby jich dávali hučit, starali se o ně, kterak by otcem buli. Jsú to pěkní mládenečkové, hyn v Praze jsú, ve školách. – Eh takových pánů, jako jsú naši, haby pohledal, ha hřích má, kdo se jim rúhá,“ dokončil Vávra svůj hovor.

„Mluv si co chceš, já zůstanu na svém,“ hodil Srna hlavou, vstáváje od stolu.

„Počkejte, hať jdeme jedním vrzem,“ vstali chlapci, a davše sbohem, vyšli všickni tři ze dveří.

„To je nějaký zlý člověk,“ mínili řemeslníci.

„Hani tak zlý, jako nehustupný, taká rotivá, nespokojená hlava,“ řekl Vávra.

„Pavel se vrhne všecek po ňom,“ řekl kovář. „Škoda ho je, takový pěkný chlapec! Slyšl jsem, že se túlá s ním po nocích ha že pytláci.“

„Kdožpak ví, on se hned hudělá z komára velblúd.“

„Však se to hukáže,“ mínil kovář.

V

Co se v hospodě muži přeli, bavila se rodina bábina velmi dobře. – Jano patřil již jako k nim, dokonce malý Honzík, ten ho měl rád jako svého tátu. Nebylo divu, Jano byl živý zpěvník; na sta písní bylo v mysli jeho uloženo, aniž sám počet jich znal, teprv když mu o ucho zavádil jednotlivý tón, tu se v něm ozval hned celý akord, a tak chvílemi skoro ve zpěvu mluvil. Miča povídal ostatním, že býval Jano při pasení ovcí na horách více mezi dívkami a ty že ho naučily písním a bájím; chlapci při pasení že nemyslí tolik na zpěv jako na bitky, čemuž Jano přisvědčil, dodávaje ale zároveň, že i on „bojko“ (bojácný) není a „rúbat sa zná“. – Józsa si ho hned na první setkání zamiloval, rovný k rovnému rád se hrne. Když ho po prvé mluvit slyšel, nahnul se k Mičovi šeptaje: „Švaře, v tom zvonu bije srdce z dobré komposice.“ – Miča znaje svého švagra, domyslí se, co tím chce říci, i nakloniv se tedy k němu, odpověděl: „Eh to fajn chlap!“ A vskutku, Jano byl jun sličný a zadumčivý výraz tváře, vlastní to lidu slovenskému, činil ho tím zajímavějším; mysl jeho nábožná byla schopna pojmouti vše, co dobré a krásné.

Srdce měl dobré, nezkažené. Skromný, až stydlivý, nebyl přece hloupě upejpavý; uctivý, zdvořilý, ne však podlí-zavý; smělý, zvědavý, ne však drzý, dotěrný; upřímný, ale ne snadno sdílný, útrpný pro bolesti jiných, na svoje nedbající, někdy veselý, někdy snivý, nikdy však rozpustilý, — to byla povaha Janova. Jakž se neměl líbit? I v Praze dávaly mu hospodyně spíše něco vydělati než kterémukoli jinému, ne že by správněji byl pracoval, ale kvůli jeho tváři. „Krása očím pastva,“ říká se.

Když se stmívalo, sebrala se rodina k odchodu; Dorla s Józou šli s nimi, neboť měla Dorla přijít k slečně. Miča chtěl nést Honzíka, ale on že půjde s Janem. „Bodaj tě, ty jastrab, ty!“ zasmál se tatík a uchytil Józu za ruku. Manka zaobalila si Ondrika do odívky, dali bábě dobrú noc a vyšli ven, Dorla napřed, by otevřela vrátka.

*Otvorže, dieučatko, dvere javorové,
něch si něpolámem pierko jarabové,
pierko jarabové, prevelice drahé,
každá perútečka za tri sto toliare,*

zpíval Jano, procházeje skrze dvéře.

„Ej věru,“ zasmála se Dorla, „ta zvadlá kytka na tom tvém širáku stojí za peníze; škoda, že jsom nezpomněla, bula by ti dala pěknější.“

„Ďakujem pekne; něhcem inšuo pero nosiť, hiba tuto.“

Dorla chtěla cosi odpovědít, ale Honzíkoví se ta jejich řeč nějak nelíbila, i žadonil Jana, aby zpíval, a Jano hned začal:

*Spieval bych sebe, ale němám noty,
huňa mi zhorela, pes mi zjedou boty,
huňa mi zhorela, keď som ju němau,
pes mi zjedou boty, keď som ich zedrau.*

Dorla se smála, chlapec ale žádal ještě jinou, a tak zpívající a žertující přišli k zámku.

Nevšimnuli si postavy mužské, která již od vesnice pomalu za nimi kráčela, majíc červenou čepici hluboko do čela vtisknutou. — Když zmizeli ve vratech zámeckých, zůstal stát. „Tedy přece!“ zvolal, hněvivě si dupna. „Ten hušpiněný drotar se jí líbí, ha já jsem jí špatný. — Hale netěš se, když já ji nedostanu, ty ji teky mít nebudeš!“ Tak zahroziv hlasem plným vzteku, obrátil se k vesnici.

Jelenka seděla ve svém pokoji s učitelem. Před nimi na stole hořelo v stříbrném svícnu čtvero světel, osvětlujících líbeznou tvář děvčete, šedivou hlavu učitele, shýbnutou nad krásnými výkresy rostlin, a jednoduchý sice, ale o bohatosti a nádheře svědčící pokoj. Záclony karmoasinové barvy u oken, z nichž vyhlídka byla na hory a okolí, jsou spuštěny až na podlahu, z rozličných barevných kostek složenou; blíže oken s jedné strany stojí velmi uměle dělaný psací stůl, práce to městského truhláře, s druhé strany krásné piano, vedle něho harfa, na níž hraběnka jest mistryní, Jelenka pak její nadějnou žačkou. — Příruční knihovna vybraných spisů ve stejné vkusné vazbě, divan a sesle též karmoasinovou látkou potažené, několik stolků, na nichž buď knihy, buď práce k příručí uchystány leží, je všecek nábytek prostranného pokoje, vůní květin prodchnutého, jež v rozích pokoje ve dvou bílých mramorových vázách a v košících z proutí pletených, práce to mladého zahradníka, umístěny jsou. V klecích, břečtanem ovinutých, spějí na příčkách, schoulení v kuličku, stehlík a kanár, miláčkové to slečniny, tak ochocení, že jí z ruky i z úst zobají, při práci okolo ní poletují, a v letě i ven na strom vyletěvše, do pokoje se navracují. — Podobizny paní hraběnky a slečniny matky, dvě krajinomalby a několik sádrových poprsí mužů, o pokrok a blaho člověčenstva zasloužilých, kráslí stěny, bělavými čalouny potažené. —

Skrze pleteninu žluté mříže, jež postavena byla co ohrada před mramorovým krbem, bylo vidět zář ohně, jenž rudě osvětloval podlahu, květovaný koberec, před krbem rozprostřený, a na něm natažené tělo krásného černého psa Bella, miláčka to Hanušova. Čumák podepřený má na předních natažených pracnách; chvilkami si pozdřimuje, chvilkami zase opírá moudré oči na osoby u stolu sedící. – Jedny dveře vedou do předsíně, jedny do pokojů společných a tajná dvířka do ložnice Jelenčiny.

Učitel velmi bedlivě v rostlináři se přebíral, Jelenka byla ale již jaksi roztržita, ačkoliv to byl předmět, který ji velice zajímal. Hraběnka milovala květiny s estetického stanoviska, pouze co okrasu života, tedy v rostu a v plném rozkvětu; Jelenku ale zajímalo jich vyvinování, ústroj, účinkování u všemíru, zkrátka veškerý děj jich krátkého žití, – a v této vědovosti se s učitelem shodovala. On také po mnohá léta již zabýval se pěstováním květin. S největší trpělivostí čekával dvě, tři i více let, než přivedl květinu do květu, ale to bylo vše. – Myslil, kdovíjak dobře ty svoje dítky zná, a nevěděl o nich nic než to, co viděl, jak rostou a jak odkvétají. Ale co chodil do zámku k hraběcí rodině, otvíral se mu zcela jiný svět, poznával, jak málo ví proti nim, a ačkoliv ve vesnici říká se sestárnul, přece duch jeho nezakrněl, jako mnohého, i uchopoval se každé příležitosti, kde se čemu přiučiti mohl, ať to bylo již od hraběte, zahradníka neb slečny, která ovšem více věděla a viděla než on. – Někdy chodila Jelenka s bábou, když šla sbírat koření; bába učila ji, kterak ho užívat, a Jelenka učila zase bábou, přecházejíc z bylin domácích na cizokrajné, z jednoduché kopřivy na strom chlebonosný i na strom jedonosný, a bába nemohla se vynadivit, „kde prý to dívčí všecko tak ví“. – Učitelem jejím v těchto vědomostech byl Hanuš.

„Ale Dorla dlouho nejde,“ ozvala se Jelenka, dívajíc se

na hodiny. Vtom však zdvihl Bello hlavu, začal vrčet, a na dvěře kdosi zlehka zaklepal.

„To je ona!“ řekl učitel a slečna zavolala: „Vejděte!“ – Dorla vešla do pokoje.

„Skoro abych se na tebe hněvala; desetkrát přijdu já k vám dolů než ty jednou ke mně. Vždy se necháš pobízet, jako bychom tě rádi neviděli.“ Takovou výčitkou vítala slečna příchozí.

„I to já vím, slečinko, že mne máte rádi, a já bych často přišla, hu vás je moje Praha; hale bába říká: Kde tě rádi vidí, tam choď zřídk, ha kde nerádi, tam nikdy,“ odpověděla Dorla.

„No dobře, že to vím, to já k vám také přestanu chodit každý den.“

„Eh, slečinko, to nesmíte tak navlas brát,“ řeklo děvče, pohlednouc na slečnu skoro s bázní, jestli to opravdu myslí; „vždyť se to jen tak říká. – Milý božíčku, kdybychom vás, slečinko, jeden den neviděli, bulo by nám teskno; bába beztoho, když dlúho slečinka nejde, má strach ha říká: ‚Hale co se jen stalo, že slečna nejdú.‘ – Ha ty Beláčku,“ obrátilo se děvče v řeči na psa, který co byla do dveří vstoupila, ustavičně okolo ní se lísal, „pročpak ty tak dlúho jsi nebul hu Duncí? Huž se mu po tobě stýská.“ I hladila ho po hlavě a pes, jak mohl, radost svou najevo dával.

„Pán mu poručil, když odjížděl do Prahy, aby dobře hlídal dům, on tedy svědomitě úkol svůj vykonával, vid’?“ řekla slečna, a Bello moudré oko na ni obrátě, polízal jí podanou ruku.

„Hale to jsom hlúpá,“ pleskla se Dorla na čelo. „Když jsom šla do dveří, myslila jsom: nejdřív se poděkuješ za tu krásnú šně –“

Slečna zpozorujíc, co chce Dorla povídat, položila jí ruku na ústa. „O tom ani slova, to Jezulátko dalo,“ usmála se a vedla Dorlu ke stolu, aby se posadila.

„Však já se pomodlím,“ řeklo děvče tiše a nezpůsobovala pana učitele v záři světél dříve, až teprv když přistoupila ke stolu.

„A kdepak nechalas tu pěknou šněrovačku, vždyť se jí dnes všickni lidé obdivovali?“ řekl učitel.

„Taková se nenosí, jen když bubnujů, toť víte, pane hučiteli! – Ach, slečinko, nynčko chtějí všechny moje vrstevnice, haby jim takové květy na šněrovačky hušila, jako jsů na mojí. Hana Králikoic kúpí si na oblakové barvy, Káci Motloic na růžovou, Manka Horákoic na zelenú, Barči Vojtoic na šněrovačku holubové barvy,“ začala Dorla vypravovat.

„Ale na každou barvu se nehodí stejných barev květy, na růžovou nemůžeš našít růže, na zelenou ne charpy a na modrou se nehodí stračínožky.“

„To já huž vím, slečinko, jednu jste mi to radila ha od té doby na to dbám. – Když nemohu barvy spořádat, hned si myslím na lůku nebo na zahradu, kterak ty kvítky tam spořádány jsů, že se jedno k druhému hodí. Někdy mi poradí Markyta, když mi hned nenapadne.“

„Vaše husopaska?“ ptala se Jelenka.

„Hano; ono se to nezdá, hale je to chytré. – Při těch husách nemyslí ty děučence na nic inšího než na hrání, zpívání, vijů věnce, vážů kytky, ha tak jim to zůstane v hlavě.“

„Pánbůh je umělec nade všecky umělce; ale tuto se podívej, jakých krásných květin na světě, o kterých jsme my ani neslyšeli,“ řekl učitel, přišoupna knihu k Dorle.

„My tedy budeme se dívat a hledat nějaké vhodné květy na ty šněrovačky a vás, pane učiteli, prosíme, abyste nám zatím hrál, což rád učiníte, není-li pravda?“ prosila slečna líbezným svým způsobem. – Učitel se ochotně uklonil a hned sedl k pianu. Chvilí preludoval, pak začal hrát národní písň věda, že je slečna velmi ráda poslouchá. –

Dívky ale shýbly hlavy na knihu, prohlízejíce si obrazy.

„Pro pána Jana, to je krásné kvítí! To by na tom sivém brokátu jen hořilo!“ šeptala Dorla.

„O ano, purpurová barva by k sivé přislušela, ale květ je velký; najdeme ještě jiné,“ odpověděla slečna, obrátivši list.

Dorla byla všecka v zapomenutí, oči se pásly na krásných barvách květů, ucho naslouchalo hudbě, a chvillemi ani nevědouc, provázela melodii slovem. Tu obrátila Jelenka list, a spatřivši na něm třeshňovou letorost, jak by se na cosi upamatovala, obrátila se k Dorle řkouc: „Kdo ti vzal o půlnoční haluzku třeshňovou, co jsi byla vypěstila? Slíbilas, že mi to povíš.“

Dorla se začervenala a sklopila oči šeptajíc: „Pavel Srnoic.“

„Kterýpak to je, znám ho?“

„Zpívá na kruchtě, je basista, dnes měl sólo, snad ho znáte, slečinko?“

„Ten? – Všimla jsem si, taký počerný, vid?“

„Jako by mu na čele mračna sedíly.“

„Hezký chlapec; což se ti nelíbí?“ – Dorla neodpověděla. – „Hněváš se, že ti on vzal třeshňový proutek?“ zpytovala Jelenka dále.

„Proč bych se hněvala, vždyť to jen žert; Pavel rád někdy špačky rozpúští. – Když jsem šla do kostela, stáli vně hu dveří on ha Ondra Králikoic; jdu mimo, pozdravili, já poděkuju, Ondra chtíl halúzku vzít, hale mžik – ha Pavel měl ji v hrsti. Ondra chtíl mu ji vydrat, hale on mu prál: „Budeš litovat, esli na ni síhneš. Má je!“ – Zastrčil si ji za širák ha šel na kruchtu. To on hudělal pyšnému Ondrovi naschvál, ten si o sobě myslí, že jen pro něho slunce svítí.“

„A byla bys raději bývala, kdyby ji Ondra byl dostal?“

„Bože chraň, takového páva, kdož by ho měl rád.“

„A Pavel Srnův – je hodný?“ vyzvíдалa Jelenka.

„Kdožpak mu do srdce může nahlídnout,“ povídalo děvče skoro smutně; „jsú lidé, kteří ho chválí, ha zase takoví, kteří ho haní. I bába na něho brúká.“

„A co proti němu mají lidé a proč se bábě nelíbí?“

„Bába říká, když je o něm zmínka: ‚To je taká nečesaná divá zvěř!‘ – Huž prý v peřince bul rád svůj, nechtíl se nechat zavíjet ha tak dlúho křičíl, haž ho rozvíli. – Lidé rozprávějí, že je svévolný, že je to mladý Sršán ha že bude teky pašerák, jako starý. – Že pytlačí, po nocích se túlá, že chodí k děučencem na volání, ha jen si z nich blázny strojí.“

„Zdá se, že z toho všeho nebude pravda jen to, co bába říká.“

„I copak, to by nebulo nic zlého, hale to druhé. – K čemu by se já hale trápila, hať si je takový nebo makový, šak za něho odpovídat nebudu,“ pohodilo děvče hlavou.

„Je-li ti lhostejný jako každý jiný, netřeba ti se trápit. Tomu snad nevěříš, že by se ti dostat musel proto, že ti tu halúzku uchopil; toť jen pověra.“

„Dám to na Boha,“ řeklo děvče po chvíli; „je-li mi súděný, dostanem se, ha kdyby nás hory celého světa lúčily.“

*„Zaspievalo vtáča na kosodrevině,
čo komu súděné, ver ho to němínie,“*

v zpěvu doložilo děvče.

„Jistě dnes Jano a Miča u vás zpívali, že ti ještě slovenské písne v hlavě doznívají?“ ptala se Jelenka.

„Miča i Jano, ha já jsom teky noty dodávala; Józa nám hrál. Ten se nemůže od húsli rozlúčit. Když jsú je milostpan hrabě ráno poslali, pověsila jsom je na hřeb na místo druhých; jak na hřeb síhl, hned poznal, že to nejsú jeho, hale vzíl je delů, zahudl, ha na mne: čí že to húsle? Já ho chtěla trochu poškádlit, hale bába hned s barvú ven. To jste

měli vidít, myslily jsme, že mu od radosti myšlenky spadnú, všecek se třísl ha k sobě jich tiskl, jako by živý byly. – Jak z požehnání přišíl, hrál haž do šírání. Ten Jano, co ten zná písni – ha dlúhé jako pohádky, škoda, že tu není, haby nám zazpíval, šli s Józou k Mičovi.“

„Tu škodu můžeme snadno napravit,“ řekla Jelenka, vstanouc rychle od stolu. – Ve dveřích potkala se s hrabětem. „Právě jsem chtěla k tobě poprosit tě, abys nám byl nápomocen; chceme improvisovat malý koncert a je nám zapotřebí více sil.“

„Dobrý to nápad,“ přisvědčil hrabě; „a jakou úlohu mně chceš dát; mám hrát, či zpívat, či oboje zastat?“

„Prozatím,“ usmála se Jelenka, „bychom si přáli, aby tu byl Józa a Jano; jsou u Miči. Slyším, že umí Jano krásně zpívat, ty se pak zúčastni, jak ti bude vděk.“

Hrabě se obrátil do předpokoje, poslal sluhu pro zpěváky a zase do pokoje vstoupil, kde Jelenka zatím byla stolek s obrazy odšoupla, harfu si chystajíc k sesli, přičemž pan učitel ochotně pomáhal.

„Jak tě rád vidím, drahá Jelenko, když k harfě sedáš,“ řekl hrabě, dívaje se s libostí na Jelenku, kterak přisedá k harfě a útlými prsty struny přebírá. „Velmi ten nástroj miluji. V strunách jeho ozývají se rozbouřené vášně, žel i radost, zbožná modlitba i cit láskou rozechvělého srdce najdou ohlasu v nich. Forma jeho, každé místnosti vyhovující, sama o sobě krásná, činí v rukou krásné paní obraz vznešený, poetický. Vždy mně připomíná –“

„Krále Davida,“ řekl učitel, an řeč hraběte vkročením sluhy oznamujícího, že zpěváci hned přijdou, se přetrhla.

„Ossiana na stolci královském, barda Židů, nechť platí váš obraz, pane učiteli!“ s usmáním hrabě myšlenkám učitelovým přizvučil.

Jelenka vzala několik akordů, a obrátivši se k Dorle, ptala se: „Kterou chceš zpívat?“

„Hale slečinko, já nehumím tak pěkně zpívat jako vy, stydím se,“ ostýchavě Dorla pronesla, zapálíc se po samý vínek.

„Jen ty se nestyď, vždyť jsme tě slyšeli hulákat nejednu. Škoda, že nechceš na kruchtě zpívat, hlas jako zvon, škoda ho,“ řekl učitel.

„Darmo by se mně děučence smíly ha řekly by, že chci být z jiných.“

„Sestra také nahoře zpívá, vysmějou se jí též?“ hrabě se ptal.

„I to je jiná, páni dělají, co chtějí, ha my musíme se bedle toho držít, jak naše niva rodí. Kdož by se slečince smíl, že zpívá? Jsme rádi, to hnedkom jinak po kostele doznívá, než kdy Jindruš Blažkoic kokrhá.“

Jelenka se srdečně zasmála, ale než děvčata zpívat začaly, chlapci přišli.

„Chceme si večer hudbou ukrátit, a proto jsem pro vás poslal, není vám to nemilé?“ uvítal je hrabě.

„Oh, milostpane, o půlnoci mne můžete k hudbě vzbudit; ale kdybych byl věděl, byl bych si vzal housle s sebou.“

„Neměj starosti, housle se najdou i zde, nejedny; posadte se jen. – Ty, Jano, znáš prý mnoho pěkných písní?“ obrátil se hrabě k drotaru, ukazuje mu spolu na sesli, aby se posadil. „Rádi bychom se od tebe přiučili; zazpíváš nám?“

„Keď rozkážete, vděčně,“ odpověděl chlapec, uzarděn nad milostí hraběte.

„Tu zazpíváš, co jsi u nás zpíval, o zemančině dceři – já tě budu na houslích provázet,“ řekl Józa, a obrátě tvář v tu stranu, odkud byl slyšel hraběte hlas, dodal: „Krásná je to balada.“

„To my raději poslouchat budeme,“ ozvala se Jelenka, chtěc harfu odstavit, ale hrabě i ostatní mimo Jana, který si sotva troufal na ni se podívat, prosili, aby zazpívala.

Sáhla tedy do strun a začala rozmilou píseň: „Červená růžičko, proč se nerozvíjíš.“ – Líbezný dvojhlas děvčat zazníval až do salonu, kde se společnost bavila hraním v šachy a whistu. Hraběnka byla by ovšem raději jinou zábavu volila, ale co hostitelka musela se řídit dle líbosti hostů.

Jak začala slečna zpívat, Jano s ní oči nespustil, a když zpívat přestala, hluboko si vzdychl.

„No, líbí se ti ta píseň, Jano?“ ptala se Jlenka.

„Eh, ver líbí, keď stě ju pekně spievaly.

*Malá to chvála mnoho piesní znat,
ak ich něvie spevážka pekne zaspievať,*“

dodal v zpěvném tónu.

„To je to pravé, chlapče,“ řekl učitel.

Na poručení hraběte přinesl sluha troje housle, z nichž hrabě jedny Józovi podal. – Józ vstal a začal hned housle ladit. – Hrabě sedl zase podle Jlenky a Bello položil si hlavu na jeho kolena. Jlenka opřela hlavinku o harfu, dívajíc se na Józu, v jehož tváři hrál každý sval. Dorla, kulaté rámě majíc opřené o Jlenčino sedadlo, zamyšleně se dívala na obraz hraběncin; myšlenky však její toulaly se jinde. – Učitel sedl si zase k obrázkové kníze, a Jano maje ruce na širáku na kolenou položeném složené, díval se s jednoho předmětu na druhý, až utkvěl jeho zrak na obraze visícím mu v očích. Malba, dílo to umělce, představovala okolí bičského zámku nad Váhem. Čím déle se chlapec na obraz díval, tím větší pohnutí se v jeho tváři jevilo, oko zářilo, ústa se usmívala. – Hory v pozadí, zdálo se mu, že vůčihledě rostou, údolí že se rozstupuje šír a šír, že jím vane čerstvý vzduch, ratolesti stromů že se pohybují, voda že plyne, země že dýchá. Pltníci na řece, zdálo se mu, že veslují, valach (pastýř) stojící u pasoucího se

stáda že co nevidieť zapíská na fujaru,* již v rukou drží, a bílý Dunaj že bude ovce zavracet. – Ani neslyšel Józu, ani neupozoroval, že se hrabě i Jlenka na něho dívají, zapomínalť, kde je.

„Znáš tu krajinu, Jano?“ zeptal se tu hrabě.

„To je Váh a bičský zámok,“ odpověděl chlapec, vytrhna se ze sna a obrátě k hraběti zářící obličej.

„Věrně zajisté jest ten obraz dělán, že ho každý z vás pozná.“

„Ako ho něpoznat, veď som tam něraz bol, do Biče je hodina chuodzi z Korálovic. Ej, tam za Váhom, na tej šachorině, raz som sa vyspau ako na perině,“ s libostí řekl chlapec, dívaje se opět na obraz.

„To je ten zámek, co v něm ta studně, o níž jsi povídal?“ Dorla se ozvala, přistoupnouc blíže k obrazu.

„Hej, ten je to,“ přisvědčil chlapec a na otázku hraběte, co o studni ví, pravil dále: „V tej studni vraj má šarkan hlavu.“

„Co je to šarkan?“ ptala se Jlenka.

„Jakási potvora, drak,“ odpověděl hrabě.

„Šarkani bývajú v skalínách v hore, v Biči je vraj vodný šarkan. Hlavu má v studni a chvost vraj koniec Váhu. Keď vraj bol sedem rokou starý, chcel ho kerýsi černoknižník, čo vraj všetko na svetě zná, vyčítovať, ale páni robili s ním parády, něchceli ho dať, že vraj je pekný. – Boli sprostáčkovia! Šarkan narástou, až sa mu chvost do studně němohou spratať, rástou viac a viac, dolu až do Váhu a dolu Váhom až k samému Dunaju. Keď bou šarkan mladý, nějedou mnoho, ale čo už narástou, veľa stroví, ťažko vraj pánom ho nachovať, a keď je hladný, tu sa najeduje; reve, začně chvostom hádzať, šmíkať, vtedy Váh vystúpi z koryta, poberie dediny i ľudí a mnoho škody narobí. – Vtedy vraj svitá pánom v hlave, že zle urobili, že nědali, keď ho chceu černoknižník vyčítovať.“

* Píšťala pastýřská.

„A proč mu ten chvost neuseknou, když tolik škody dělá?“ řekl Józsa s usmáním.

„Veď by ho usekli, keby ho viděli, ale ho vraj něvidia, len rybári, čo majú také oči, že vidia až na dno do mora.“

„Hale toho černokněžníka by si mohli pozvat, aby ho vyvedl,“ Dorla mínila.

„Veď by si ho pozvali, keby znali, kde býva, ľudia vra-
via, že v zemi býva, ale Boh zná! Eh, misia páni čakať, dokiaľ
sám nepřidě!“

„A musí šarkana dobře krmit, aby se nehněval,“ usmál
se hrabě.

„Bodaj skazu vzau!“ přál mu Jano.

„A tu krajinu zde neznáš?“ zeptala se Jelenka, ukazujíc
na druhý obraz, představující romantické údolí kolbašské,
s Kriváněm a Lomnickým štítem v pozadí.

Chlapec odbdivoval se těm vysokým horám a skalám,
dokonce když slyšel, že to jsou Tatry; ale kroutil hlavou,
že tam nebyl.

Jelenka se ptala, jestli nechodí také po Slovensku a Uher-
ské zemi dratovat, ale Jano jí řekl, tam že chodí jiní dro-
tári, Rusňáci, ale trenčínští drotári že chodí do České, po
Německé, kde je „veľa sveta (mnoho lidí) a veľa roboty“,
aby si více peněz zarobili.

„A musíte chodit po světě?“ ptala se dále.

„Eh, sladká moja kišasonka*, veď by sme něišli, keby
sme doma vyžili, dost nám ľúto za otčinou, ale keď je veľ-
mo veliká bieda u nás; ani len toho ovosného chleba čo
by sa človek najedou,“ vzdychl si chlapec.

„A co tedy jíte?“

„Zemiaky, kysluo mlieko a polieuky; len na sviatky
chlebík a voľačo lepšieho.“

„Což u vás ani žito neroste?“ ptal se učitel.

* Slečinka, po maďarsku.

„Ako by sa vrabec nažrau, keby ani rož (žito) něna-
rásla! – Rastie, aj rož aj žito (pšenice), ale pre bohatých
gazdou, čo majú veľa zeme. Bohatý gazda má celý rok
chleba, má aj krajšie háby, němisí do cudziny, ale chudý
kopaničiar* biedny človek!“ A Jano začal vypravovať
o bídnom živobyťi chudého lidu ve vysokých vrchách,
kde pŕda již něúrodna. „Kdĕ je počiatok vody, koniec
chleba,“ jak říkají, kterak musí otcové do světa, aby ně-
kolik zlatých vydĕlali a ženy doma vyživiti mohli; kterak
i malé chlapce s sebou berou dokonce na zimu, kdy je za
pasáky zjednat nemohou, aby se pomohli již živiť.

„A neposílají jich ani do školy?“ zeptal se učitel.

„Kerý je bohatý, posíela děce do školy, keď zima nasta-
ně, od jari až do tuhej jeseni něchodí žiadon.“

„A ty umíš číst a psát?“ hrabě ptal se Jana.

„Čítat znám, aj trocha písat, hiba viac nie. – Čože robiť,
keď misí dať človek školu za ouce a za chleba. Čo by som
aj rád sa bou učil, němohou som; veď by Ilena za dúho
ešče sa trápila, keby som peňazí něvyrobiu.“

„A proč by se trápila, vždyť jsi řekl, že slouží u bratra,
že jí není zle?“ hrabě na to.

„Ver sa němá zle, ale na inšuo ich treba,“ řekl Jano a po
krátkém rozmyšlení vyprávěl, že sestra Ilena, to děvče
jako ľalia, pro lásku trpí. Že mohla mít sice frajerů (milých)
jako panských ovec, ale že se jí žádný nelíbil, jen Pálik
Lojko, ten že se jí do srdce vrezal; ale Pálik že je bohatý
a matka jeho že tomu nechce přivolit, aby si vzal Ilenu,
chudé děvče.

„A kterak ty jí pomůžeš?“ ptala se Jelenka.

„Už som jej dau pĕťdĕsiat zlatých, čo som vyrobiu,
ešče misím k temu dve sto vyrobiť, brat jej dá – prepytu-

* Kopaničáři jsou ubozí horalé, kteří, majíce kousky svých
polí na strminách, jen motykou okopávat je mohou a mrvu na ně
na hřbetě odnést si musejí.

jem vašu poctivú hlavu – kravu a dve ouce, pak němuože šuhajkova mamka povedať, že Ilena chudá, viac vena ani tá rychtárova dieuka nēdostaně,“ mínil Jano.

„A bude Pálik tak dlouho čekat, než ty tolik peněz vyděláš?“ řekl hrabě.

„Veď prisahal na Ileninu hlavu, že si inšú něvezme, a čo by ho aj vešať chceli,“ odpovēděl Jano hlasem, v němž nebylo ani té nejmenší pochybnosti.

„U vás jako u nás, u nás jako jinde, všude je to stejné, všude lidé, kteří jeden druhého trápí, trní pod nohy si stelou,“ ozval se učitel.

„Ale všude ruka lásky, která je odhazuje,“ pravil hrabě a temné oko jeho vzplanulo.

Jelenka se nad něčím zamyslíla. Ruka bloudila po strunách a mimovolně začala hrát nápěv k písni

*Láska, Bože, láska, kdě ju ľudia berú,
na hore nērastie, v poli ju nēsejú.*

Jano i Dorla přidušeným hlasem začali k nápěvu slovem přizvukovat, což Jelenku z myšlének probudilo.

Dohrála píseň, pak ale harfu odstavila řkouc: „Nyní, Jano, zpívej, o zemanově dceři.“

„O smelej Barbore,“ opravil Jano; a když Józa povědomý mu nápěv předehrál, začal Jano z počátku ostýchavým, ale čím dále tím plnějším a jasnějším hlasem jednu z oněch mnohých překrásných balad, jež se na Slovensku, nejvíce v dlouhých zimních večerech při přástvách, zpívají.

*Král' na vojnu verbuje,
ženy, dieuky zlučuje,
ženy, dieuky do predku,
samých chlapcou do zadku.
Jedna matka stará bola,*

ale ona dcéry mala,
mala ona tri dcérky,
pekné ako holúbky.

„Chod', najstaršia, chod' za mňa,
chod' bojovať vedľa mňa.“

„Já bojovať něpuojďem, já bojovať něbuděm,
já som srdca slabého, bojím sa já každého.“

„Chod', prostredná, chod' za mňa,
chod' bojovať vedľa mňa.“

„Já bojovať něpuojďem, já bojovať něbuděm,
já som srdca slabého, bojím sa já každého.“

„Chod', najmladšia, chod' za mňa,
chod' bojovať vedľa mňa.“

Tá najmladšia, Barbora,
slovičko jej mluvila:

„Něstaraj sa, mamko má,
chod' do vojny ty i já;
já som srdca smelého,
něbojím sa žiadneho.

Kup mi koňa vraného,
novuo sedlo na něho,
zlatú šablu ku boku
a pár pištol do rukú.“ —

„Ej Barboro, dcéro má,
znáš-li, že je vojna zlá?

Nědávaj sa do predku,
ale radšej do zadku.“

Keď jej šaty merali,
šuhajcovia plakali;

keď na koňa sedala,
matka pre ňu plakala;

ona na to nědbala,

do predku sa držala.

Trikrát tábor obehla,

tri sto Turkou zatala.

Spytoval sa pán cisár:

„Ký je to črt za husár?

To je husár obratný,

to je šuhaj prekrásny!

Keby bola paněnka,

hněď by bola má žienka.“ –

„Ej cisáru, panna som,

drž si slovo, tvoja som!“

Mezi zpěvem přibrala se ostatní společnost do vedlejšího pokoje, kde tiše poslouchali, aby zpěváka nevytrhli, až dokončil. Pan baron chtěl nechtěl musel přiřknouti těm sprostým písničím poesii, a když Dorlu viděl, přiznal sám sobě, že je to selské děvče hezčí než mnohá slečna. – Ale do největších rozpaků ho uvedla Jelenka, když mu ji uváděla co svoji spoludružku. – Taková děvčata on obyčejně štípával do tváří, poplácal jim rámě a co nejvyšší důkaz jeho milosti musely považovat, když které řekl: „Milé dítě, ty se mi líbíš!“ – Toho však nemohl u Dorly upotřebit, a jinak nevěděl, jak s takovým děvčetem mluvit, aby erbu neponížil. – Byl by se byl raději viděl deset mil za humny než před Jelenkou s tím selským děvčetem v salonu. – Hrabě se v duchu smál, prohlídl dobře čtveráctví Jelenčino, která nadutého barona do rozpaků přivésti chtěla, což se jí i na chvíli podařilo, jenže hraběnka svým jemným taktem hned do pravé koleje vše přivedla. –

Co se společnost v zámku hovorem a hudbou bavila, procházel se onen vysokorostlý mladý chlapec, jenž byl Dorlu a její společníky zvečera následoval, na cestičce vedoucí od vesnice k zámku. Mrzlo, až země svítila, ale o něm zdálo se, že o tom neví; chvillemi se rozběhl, jako by chtěl utéci bůhvíkam, kazajku rozhalil i krátkou vestu rozepjal, jako by za pecí seděl, chvillemi strhl čapku s hlavy

a div že si ty husté tmavohnědé vlasy s hlavy nerval a čelo pěstí nerozbil. Chvilemi jak by dechu popadat nemohl, a zase proud slov se mu z úst vyhrnul.

„Kterak jsú huž spólu!“ zvolal vášní třesoucím se hlasem. „Laškujú, pozpěvujú, kterak by huž v jedno buli. – Šak on to Miča dobře hujednal. Vrána vránu volá! Čert nám je tu bul dlužen, ty husmolence, i všecky!“ dodal, hodě rukou k zámku.

Ozývaly se hlasy, smích, chlapec naslouchal, ale byly to z vesnice.

„Oh copak si myslím?“ zasmál se divoce. „Ona se dobře zabavuje, nebude dym pospíchat. Já – já by ho hudusil jako holuba!“ vztekal se zase při té myšlénce a pěstě zatínal, jako by v nich soka svého držel. – „Ha já si myslil, že mně přeje,“ pokračoval ve své samomluvě a podepřel se o strom u cesty ruce založiv. „Že se mnú nejraději tancuje, sama mi řekla. O zimním trhu, když jsom chtíl na ní jarmarku, dala mi srdéčko, ha dnes o půlnoční, když jsom se jí na cestě dymů ptal, estli se na mne hněvá, že jsom jí vzíl průtek, libně se husmála ha řekla: ‚Když jsi vzíl, nech si.‘ – Všecko by pro ni hučnil, modré s nebe jí snísl, do pekla šel!“ pravil si hlasem tichým, ale v okamžení, jak by ho vymrštil, vztekal se zase: „Žádná, žádná ženská nestojí hani za votep sena, čert je vzíl! Hať si vezme třebas lucipera z pekla, já jí ho příju – ha nebudu se trápit, – proč bych to dělal, za jednu deset –, hať vidí ta ještěrka falešná, že není pro mne sama na světě, půjdu –“

Vtom zastavil krok, zaslechl Józův hlas; vidí ho vycházet ze vrat u dvora s Dorlou.

„Ten náš Janík, to je chlapík, musí ho mít člověk rád; jen aby nám tu zůstal,“ Józa povídal.

„To víš, že zůstane, kterakpak by šel, když ho chtí pan hrabě zaopatřit.“

„Dobrý večer!“ ozvalo se náhle za nimi.

„Pro pána krále, tyť křičíš, Pavle, jako by tě na nože brali,“ řekl Józa.

„Skoro,“ mumlal do sebe Pavel, ale nahlas řekl: „Proto se mně už dvě nevěsty zradily, že prý tuze křičím, kdyby se s nimi vadil, celá dědina že by slyšela.“

„To máš pěknou pověst, těžko ti bude se oženit,“ žertoval Józa.

„Nevěř tomu, masopust je krátký, děučata nemají času dlouho se rozmýšlet. Že jsem hu jedny propadl skrze koš, nemusí být hu všech. Pro jedno kvítí slunce nesvítí, však já tě, má milá, atd. – Když mne nebude chtít Čechyně, půjdu za Němkyní. V bavorské hospůdce Hanna-Líza je děuče jako lusk.“

„A po lusku jak hrachovina,“ zasmál se Józa.

„Když se vdá, tak jako jiná,“ odsekl Pavel, a že byli u chalupy, dal dobrou noc. Józa poděkoval, vcházeje do vrátek. Dorla ani nešeptla, chtíc za ním.

„Toť haby dnes slova od tebe kupoval,“ zadržel ji Pavel. „Hani nedáš dobrou noc!“

„Zato ty dáváš na dluh, ha ešče vrchovatú míru! Dej ti Pánbůh dobrou noc!“ vysmýkla se a vrátka zavřela.

„Hrome!“ dupl Pavel, „mám si nechat pod nos frkat od děučete – ne, – ha ne.“

Obrátil se a divě letěl do vesnice; tu vrazil do Petra.

„Copak tě, chlape, čert posídl, že letíš ha jako zmámený přes lidi klopýtáš?“ oslovil ho kamarád.

„Ne jednoho, deset jich mám v sobě. Jdi mi z cesty, prosím tě,“ rozkřikl se Pavel.

Petr ale zavěsil se mu na kamizolu, a udělav kříž, pravil: „Tak, nynčko se nebojím hani hancikrista ha půjdu s tebou.“

„Nech mne, není mi do smíchu,“ odstrkoval ho Pavel. „Já by se pral, s celým peklem by se pral!“

„Musím s tebou, když budem dva, spíše vyhrajem; zboříme peklo ha budem mít nebe na světě. Pojď jen, pojď.“

„Kam mne táhneš?“ vzpouzel se Pavel.

„K rychtáři pro pláště, trúby a piky – což jsi zapomněl, že musíme na hlídku –, na nás dnes přišel pořádek!“

Pavel zůstal stát, chvíli se díval do Petrovy mírné tváře, praštil se do čela, až to zadunělo, odplivl si a mlčky vešel do rychtářovic vrat, Petr za ním.

Když o půlnoci před bábinou chalupou dvanáctou odtroubil a sloku „Opatrujte světlo, oheň, ať není žádnému škoden“ odzpíval, podepřel se na hůl a dlouho stál, oko opřeno maje na okénko u komory, kde jak věděl, Dorla spala. Kdyby byl věděl, že děvče ještě oka nezahmouřilo, že jí líčko od slzí neoschlo, že zaslechnouc jeho hlas, z lůžka se vykradlo a tak dlouho u okna stálo, dokud on postál, nebyl by s tak hlubokým povzdechem a trpkým citem odcházel, aniž by byl v zámku pod oknem, kde drotaři spali, na troubu spustil, jako by mrtvé z hrobu vyvolávat měl, a místo „Chval každý duch Hospodina“ nebyl by zazpíval:

*Povídám ti, chlapče,
nechoď k mé panence,
by tě neodnesli
v krvavé košilce.*

VI

Je to opět v Jelenčině pokoji; hraběcí rodina je pospolu a pan farář na návštěvě. – Jlenka vyšívá zlatem a paní hraběnka šije košilky z domácího plátna.

Pro koho? – Vždyť služebníci mají, co potřebují, ve vesnici není člověka, který by musel chodit otrhán. – Ale v městě dost chudého lidu, kteří byt i pracovali celý den, čtenou rodinu dostatečně ošatit nemohou. Na panském seje se každý rok len, chudé jedno děvče je k tomu

schvalně vyučeno, jak se lnem zacházet, aby se co nejtenčeji přísti mohl, a ta má nad sklízením dohled i nad přípravou k přádlu, opřádáním, nad tkaním i bílením, až pak hotové plátno odvádí. – Jiná zase, také chudý sirotek, má pod svojí správou práce švadlenské pro celý zámek, a když pro domácnost všecko poděláno, šije se prádlo všeho druhu do zásoby a ty zásoby, jakož i dohled nad služebnicemi i vnitřní správu domu, jakož i obsluhu paninu má věrná, vrchnosti své celou duší oddaná komorná. – Také se mnoho hus ve dvoře drží a ty má též děvče pod dohledem; musí se starat nejen o chování, ale i o jich rozmnožování a výtěžek peří, sedraného již, odvádí také komorné.

Lidé se divívali, kam prý ta paní hraběnka všecek ten len i peří dává, an prý pro slečinku vinutí i peřiny dávno již asi má. Co prý s tím, plátno že se přeleží, do peří že se moli dají. – I nepřeleželo se plátno, ani se do peří moli nedali. – Na sta lidu jak mladých, tak starých našlo se do roka, kterým se nedostávalo, co paní hraběnce zbývalo. Dost bylo v okolí chudých nevěst, které do nové domácnosti ani peřinu si přinést, ani ženichu svatební košili zavdat nemohly a s trpkou bolestí na věna bohatých nevěst se dívaly, které od všeho prádla po tolika tuctech čítaly. – Hraběnka uznávala za povinnost dáti ze svého přebytku těm, kterým se nedostávalo toho nejpotřebnějšího, alespoň tolik, co by postačilo k zachování čistoty tělesné, a tím k občerstvení duše.

Jsou lidé, které by špinavý sedraný šat na těle tak pátil jako skvrna na duši, a k těm i hraběnka patřila, ačkoliv neměla toho žádnou zkušenost. Lůžko její jak by růžového listí nastlal, tělo se po odpočinku každý den v lázni občerstvilo, prádlo jako květ bílé, jak pavučina tenounké, každý den se měnilo, v pokojích krásných světlo a vůně, strava dobrá, zábavy dle libosti. Ach, jak může taková paní

cítit, kterak je těm chudým matkám, co v tmavých, vlhkých komorách život tráví, a tím se svými rodinami před časem obětmi smrti se stávají? Kterak může vědět, jak bývá matce chudé, když večer hrstkou slámy dětem podestýlá a jedinou peřinu do ruky bere nevědouc, má-li ji dát na to choré nejmladší, nebo na to nejstarší, zimou zkřehlé, které muselo po chlebu chodit, nebo jí popřát muži od práce zmořenému. – Neví, jak je být o jednom chatrném oděvu, o jedné košili, kterou chce-li čistou mít, v noci prát a do rána usušit musí, nezná cit radosti, s jakou chudá matka do dveří kráčí, když přináší polénko dříví na oheň, trochu černé mouky na polívku a bochníček chleba, by hladovým dětem hody připravila. „Chudásovi tehdá Boží hod, kdy košilka tenká!“ – Nezná také pocit trpké bolesti, která do nohou olova vlévá a na srdce valí chudé matce kámen, když vchází přes práh mezi holé čtyry kouty, děti s pláčem vstříc jí jdou: „Matko, máme hlad!“ volajíce, a ona nemá, co by jim dala. Nemá ničehož než slze a vzdechy, vzdechy, jichž se více co báti než pychu bohatých. – Kdo je vidí, ty miliony slzí, jež v takových to obydlích se prolévají? Kdo si jich všímá, těch slzí, jež co žhavé jiskry na prsa matky Země padají, až útroby její v plamen se rozněcují? On, jehož vůlí v jednom okamžení tisícero tvorů umírá, tisícero k životu povstává, jehož zákonem se řídí kolotání milionů světů, jehož oků zároveň vidí na špice nebetyčných hor i na červíčka u jeho paty po zemi se plazícího, na vrchole hájů palmových i na trávnatou step, na slzu v oku ubohého otroka i na perlu ukrytou v skořápce na dně mořském, na zlatý stolec i na lože dělníkovo; on, jenž sčítá prach semena bylinového i písek v moři, jenž stejně bdí nad snem dítěte u prsu matčina jakož nad vrahem na galeji přikovaným; jehož dopuštěním se stává, že bouře tisícileté stromy podvrací a slabý štípek jen ohýbá, staleté budovy díla umění lidského v okamžení

vnivec obrací, a chaloupku slimáka nepokazí; on, jemuž nic malé, nic velké, jehož mocnost a divotvornost se zobrazuje v jediné kapce vody jako v celém ohromném moři; on, jenž drží osud králův i žebrákův ve své ruce, jemuž dítětem sluje paria opovržený i kníže vznešený, obyvatel ledných hor i požehnané Arabie, divoch i vzdělanec; on, jenž pokřtil všechny svoje děti jedním jmenem, jmenem „člověk“, jím vespolek se zvat a za svaté je mít káže; on, jenž rozumí každé vroucí modlitbě, která vychází ze srdce člověka: on jediný, otec náš, tvůrce všehomíru, jenž od věkův byl, jest a na věky bude, Bůh veliký, mocný, – Bůh milosti, setře slzu s lící utýraného člověka.

Netřeba bylo hraběcí rodině školu bídy na sobě zkusit, aby uvěřili chudákovi; v srdcích jejich panovala opravdová láska k Bohu, a tudy i k bližnímu svému, náboženství jejich nebylo prázdné slovo. Oni povinnosti stavu svého svědomitě vykonávali a s radostí; proto také, že hraběnka za svoji povinnost uznávala dobrodiní udíleti, kde třeba bylo, nenapadlo jí žádat chvály a slávy; levice nikdy nevěděla, co dala pravice. – Ačtě mnozí mínili, že v zásobárnách zámku mrtvé kapitály se hromadí, věděl pan farář nejlépe, že se jen proto hromadí, aby bylo z čeho klásti na oltář lásky, a ti, jimž se ve jmenu Boha udělovalo, dohádali se, čím to pomocná ruka; v jich vděčných srdcích zůstala ta jmena svatými.

Hrabě nechtěl, aby Jano drátovat chodil; zpozorovav, že by měl chlapec chuť i vlohy k učení, umínil si být nápomocným k chlapcovu vzdělání. Když se ho ale po koncertu o Boží hod ptal, zdali by se chtěl učit něčemu jinému než drátovat, kroutil chlapec hlavou, že prý kdyby se učil, nemohl by sestře na věno vydělat.

Hrabě neříkal nic, ale když mu druhý den ráno Jlenka závitek peněz do ruky dala, s libým svým úsměvem řkouc:

„Přilož i ode mne dárek k věnu, co chceš Ileně dát,“ – tu ji políbil na čelo se slovy: „Ty mně vždy rozumíš.“

Po svátcích, když se drotari do práce po okolí rozcházeli, zadržel Miča jednoho starého známého u sebe a tomu svěřil list důležitý, vkládaje mu ho na svědomí a hlavu, aby jej donesl domů do Korálovic; doma až bude, aby k panu faráři pozval Janova bratra, Ilenu a Pálíka Lojku a před nimi aby list panu faráři k přečtení odevzdal. Miča totiž řekl hraběti, že listy číst nezná jen pan rektor a pan farář. Pak aby zase nazpět se vrátil, že dostane cestu zaplacenou. Prikázal, co smí doma říci, co ne, dal mu na útratu, by se „pýtaním“ neomeškal, a drotar se s radostí ubíral k domácím horám.

O tom Jano ale nevěděl; Jelenka chtěla ho překvapit, až by se drotar vrátil, pozváním na Ilenino „veselí“. Na domluvu Mičovu dal si Jano říci, že v zámku zůstane.

„Len ty veľmožného pána počuj, čo ti on káže,“ domlouval mu kmotr, „ver sa ti dobre zídě. Keď sa vyučíš, muožeš naraz veľa peňazí vyrobiť, muožeš aj rectorom byť.“

„Veď by som rád zostal, len ale čo povie Ilena? Sľúbil som jej vyvandrovať vienok zelený; akože ho vyvandrujem, keď sa učiť budem?“

„Ver ho vyvandruješ, vienok zelený, ze samého zelia, ver budeme robiť hrduo veselia,“ těšil ho Miča, až chlapec řekl, že zůstane.

Chodil tedy Jano k panu učiteli, by se utvrdil v čtení a psaní, a pan farář, upřímný přítel hraběcí rodiny, sám se nabídl, že ducha jeho, v snění pohrouženého, pomalu bude probouzeti a vzdělávati.

„Jen, příteli, žádnou dresuru; třeba jen posvítit na cestu, naučit ho myslit, zdravý rozum povede ho pak dále po cestě pravdy. Až se rozhodne, ku kterému řemeslu neb zaměstnání by měl zalíbení, v tom směru musí se pak vzdě-

lávat, by se stal užitečným členem člověčenstva. Já se oň nebojím, neboť srdce jeho čisté," řekl hrabě, s čímž pan farář také zcela souhlasil.

Jano chodil z jedné školy do druhé a skoro hravě přicházel k vědomostem, o nichž neměl pojmu, a ne že by ho zúmýslně chtěl byl každý učit, ale vlastní zvědochtivost pobádala ho na všechno se tázat; jestli si u pana učitele trochu hlavu namáhal, u pana faráře všecek blažen poslouchával rozpravy o Bohu a světu. Pan farář poznáváje chlapcovu hlubokou nábožnost a jemný jeho cit, velice si ho zamiloval. – U Józzy zpíval, ale z not se naučit nemohl a smál se, až se za boky bral, když mu učitel předzpěvoval: „Na tuto notu musíš vzít ten zvuk, na tu zase ten, ta se jmenuje tak, ta zase tak;" to nemohl nikterak pochopit, ani si pamatovat, ale cokoliv mu Józza neb kdokoliv jiný zpívali, to si pamatoval; ale nejkrásněji zpíval svoje písň domáci. Vzpomínal také často na svoji fujaru, že „keby ju mal, by pekne zapískal.“ – K práci byl velmi ochoten; tu byl Mičovi k ruce a nechával se poučovat, „kterak sa to robí, kterak jiné, kterak to robia doma a kterak v České.“ Tu šel zase k mladému zahradníku, který ho velmi rád měl; pomáhal mu při práci a někdy strávil u něho celý večer, dívaje se mu do ruky, když buď košíky pletl neb si něco kreslil. To se mu velmi líbilo; zvlášť s barvami.

„Ej, keby som já znal maľovať," řekl jednou, a zahradník nabídl se mu, že ho bude učit kreslit.

„Ale sa já to nĕnaučím," pochyboval chlapec.

„Budeš-li mít schopnost a pevnou vůli, naučíš."

„Budĕm prosit Pána Boha, by ma taký um nadišou, čo by som skorej sa naučiu maľovať," řekl chlapec; ale zaraziv se ptal se zahradníka, jestli nebude „milostpánko hrešit", že si „hrdo vedie", když by se učil malovat. Na ujištění zahradníkovo, že to bude hraběti milo, a že Jano

nemusí o tom ani mluvit, dokud by něco ukázat nemohl, chlapec s radostí myšlenky té se uchopil.

Jak se divila hraběcí rodina, když zahradník jednoho dne přinesl klec ze žlutého drátu velmi krásně pletenou a dřevěný pohár, na němž vyřezán byl věnec z dubových listů, oznamuje, že to Janova práce, i spolu to, že ho učí kreslit.

„Ten pohár nožíkem vyřezal, a tak rychle, že jsem se divil,“ dodal.

„V tom hochu spočívá jiskra božského umění!“ zvolala hraběnka.

„Pastýři ovec (valaši) na Slovensku obyčejně při pasení v zimě rozličné věci ze dřeva vyřezávají, a někdy velmi uměle, ale na této řezbě jsou i vkus i umění spojeny, a je to patrná poukázka na cestu, kterou by chlapec jíti měl.“

Jelenka pobídla, aby více takových věcí pracoval, čemuž hrabě také přisvědčil, řka zahradníkovi, aby ho k tomu měl a hotovou práci aby vždy pak sám do zámku přinesl, že se mu to zaplatí; aby však pomlčel, komu ji dává.

Když pan farář na návštěvu přišel, jak zprvu povědino, právě byla řeč o Janovi. Starý drotar se vrátil z Korálovic, přinesl list od pana faráře na pana hraběte, povídal o radosti Mičovy a Janovy rodiny od té doby, co se stala Ilena bohatší nevěstou než rychtárova dcera, vzkaz přinesl, aby Jano s Mičou přišli na veselku, že bude o „prievodu“ (sprovoda, první neděle po velkonoci), šuhajova mamka že nevěstu přijala.

„Nyní bude Jano s upokojenější myslí se učit, on si vždy ještě svědomí dělal z toho, že nechodí celý den po práci, aby se mohla sestra brzo vdát,“ řekl pan farář, načež doložil:

„Ten se bude radovat, již vidím, jak se tvář jeho všecka ozáří. — On není s to mluvit, když se nad něčím raduje; jednotlivý ryk se mu jen z úst vydeře, oči stojí v slzách.“

„Velmi hluboký, jemný cit má ten mladík, je to tichá

básnická povaha, která se nehodí do hlučného trhu života,“
mínila hraběnka.

„Aniž já myslím, že by ho touha do něho vedla. Domov
jeho světem mu je a on s takovou nadšeností o svých ho-
rách mluví jako o ráji.“

„Moje přání bylo by to, aby se vzdělal za dokonalého
hospodáře, do ráje svého se vrátil, vzdělavatelem a tím
i dobrodincem svých spoluobčanů se stal, aby jim posvětil
na cestu k bohatým pokladům, jež matka příroda ve svém
lůně pro ně chová, co patřičné jim dědictví, jehož se zmoc-
niti dílem váhají, dílem neznají. – Přál jsem, cestuje v ta-
mějších krajinách a vida, jak velmi pozadu za jinými ná-
rody jsou, kdybych mohl do každé dědinky školu postavit
a moudrého, vzdělaného učitele, který by úkolu svého sva-
tého vědom si byl a lid ten zdravý, krásný, mravný,
schopný ku všemu umění k usvědčení přiváděl. Jiného
u našeho lidu třeba není.“

„Bůh řekl: Budiž světlo, a bylo světlo!“ řekl pan farář.

*Arciže jdou jiní cestou hladší,
těžce my a pozdě za nimi:
tím jsme ale a náš národ mladší;
my, co jiní dokázali, známe;
než to skryto přede jinými,
co my v knize lidstva býti máme.*

„Štěpaři milý, jen sázejme stromy, sázejme, a byť jsme
ani květu se nedočkali, umřeme přece s tou jistou nadějí,
že ty štípký zárodek krásného, sladkého ovoce v sobě
nesou!“ řekl hrabě, tiskna faráři ruku.

Vtom přišel do dveří starý sluha, oznamuje, že pan sprá-
vec s listinami v pokoji hraběte čeká. – Pan hrabě vstal
a omluviv se odešel.

„Co to šijete krásného, slečno?“ ptal se p. farář, ohlédná

se na pásek z červeného aksamitu, hustě zlatem a stříbrem vyšíty, na nějž Jlenka ještě sem tam barevný kamínek do zlatých květů vsazovala.

„To je náčelka, tak zvaná parta, nedělní to ozdoba hlav slovenských děvčat, jako u nás víněk. Jak se vám líbí, velebníčku?“

„Pěkná to ozdoba a práce mistrovská. – Mám hádat, komu patří?“

„Lehko hádat hadači, když ví, kdo zlatý prsten má,“ žertovala Jlenka, odplašujíc stehlíka, který skočil do pracovní škrínky, naplněné drobnými ligotkami, a kanárka, který oštipoval kytici fialek jarních, jež zahradník ráno přinesl.

„Je to dárek Janově sestře k svatbě,“ hraběnka řekla. – „Krásná to ozdoba pro dívčí čelo, zajisté; tam ještě, jak slyším, chodí všude děvčata prostovlase, hlavy kvítím, náčelkami neb jinak ozdobené, u nás se krásného toho způsobu nešetří, jak jinde pozoruji.“

„Bohužel, že tomu tak, mnohdy jsem již na to lál, a kdybych moc k tomu měl, nařídil bych, žádné děvče že se nesmí ukázat se zavitou v šátku hlavou jako žena.“

„To by nepomohlo,“ řekla hraběnka; „bylo by to obmezování osobní svobody a hořkost by vzbudilo, taková reforma dá se docílit jen vzděláváním, zvláště krasocitu; kdyby se děvčata naše učila poznávat, co je pravá krása, neviděli bychom tolik nevkusných obleků, jimiž se oko mnohdy až uráží, a myslím, že by nebylo ani tolik bídy a neštěstí mezi městským stavem, kdyby ženy nahlédly, že pravá krása záleží v jednoduchosti.“

„To jistá pravda, milostpaní, jed ten hubí náš lid velmi, nejen městský, ale i selský, zvláště uvnitř země, okolo větších měst, kde sedlák s městským lidem v ustavičné styčnosti, kde výtěžek svého hospodářství dobře prodá, a tam, kde fabriky jsou. – Co průmysl víc a víc rozkvetá, vzmáhá

se i ten jed víc a více. Měšťanky a řemeslnice odloživše zlaté čepce, koupily si čepce krajkové a klobouky. – Co měšťanky zahodily, to selky zdvihly, odhodivše škrobený čepeček bílý nebo plenu. Řemeslnice chce se vyrovnat měšťance bohaté, úřednice myslí, že je stav její vyšší, že musí hodnost jeho zachovat a výše se nést než měšťanka, a žena kapitalisty soudí: „Já si mohu za peníze koupit všecko,“ a tak se to plíží oddola až nahoru a každá myslí, že ji musí za víc psát, když pověsí na hrdlo zlatý řetěz.“

„Ale v zdejším okolí není to takové, zde si chodí všechny selky rovno, leda jestli má některá o dvě neb tři sukně víc v truhle; a v městě není také vidět mnoho nádhery,“ řekla Jelenka.

„Klatovský kraj nejzachovalejší, co se původního rázu lidu týká, a v něm hlavně naše celé okolí. Jako by pradědové byli neviditelných zásek nadělali, přes které nesnadno bylo cizinci přelézt. Před šedesáti lety ještě nebylo vidět ve městě klobouku, jen na hlavě císařských úřednic. Nejbohatší měšťanka šla do kostela v stříbrném čepečku, bílé sukni s kabátkem, klenoty jejich byly drobné perličky nebo stříbrný veneciánský řetízek, dárky to od manželů, když z obchodních cest se vrátili. – Děvčata v kanafasových neb bílých plátěných šatech, vlasy pěkně upletené, na hrdle křížek, jediný to klenot drahý, co děvče od matky dostalo, po celý život nosilo, a jestli ho opět své dceři nedala, do hrobu s sebou vzala. – Šaty ale, které do kostela měly, nesměly pro živý svět vzít k muzice. – Nábytek měly z dubového dřeva, masivní, vykládaný, dělaný na století; ale v těch dubových skříních ležely poklady příze, plátna, prádla, stříbra a peněz. Když potřeboval soused peníze, šel jen k sousedu říka: „Bratře, potřeboval bych tolik a tolik,“ a soused poslal ženu: „Jdi, Kačenko nebo Dorotko, do truhly,“ a Dorota šla, naměřila mírku vrchovatou stříbrňáků, soused vzal nečítané a šel, a když měl

zase tolik, odvedl. Dceru měšťanskou nazývali „pannou“, syna „panicem“, otce „panem otcem“, hospodyní „paní matkou“; jen dceři prokurátorově říkali „slečna“. – Číst znala každá, ale psát a počítat ne; počítaly na křížky, kolečka a půlkolečka, ale navlas všecko vypočtly, nikdo jich neošidil. – Za dlouhých večerů čítávaly českou historii, která v žádném městském domě nechyběla, Münsterův Kosmos, Flavia historii Židů, výkvěty to literatury skvělejších dob, aneb knihy nábožného obsahu. Děvčata a chasníci scházeli se v přástvách, kde zpívali národní písně, a když měli úkol napředený, hráli neb tancovali – ne při pianu, to neměl ani pan prokurátor, – ale při houslích. V letě sedávaly řemeslnické dcery s vřetánkem neb stávkem, na němž tkaly široko daleko známé kalouny, před domy v podloubí a držely besedy. Nemuselo ale být hlučno na ulici, poněvadž prý jednou, když děvčata do kolečka seděly v podloubí a tu najednou po ulici viděly přijíždět jakéhos pána na koni, tak se ulekly, že se v okamžení rozplašily, jak by do hejna holubů střelil; nechajíce práci stát i ležet, utekly na půdy a nepřišly dolů, až viděly z vikýřů – neboť okna do ulice nebyly, jak posud vidět leckde –, že pán odjíždí. – Muži znali česky a latinsky, ženy jen česky, leč jestli se některá slečna v řečích a umění cvičila, jako prý byla jednoho radního pána dcera, která byla nad muže vycvičena a moudrá, že k ní lidé o radu chodili. Muži, kteří ve světě po obchodu chodili, znali i německy, z ženských ale málokterá. Povídá se posud směšná anekdota z té doby. K jedné muzice – o bálech se také ještě nevědělo – přišel cizí panic; jedna z děvčat se mu velmi líbila, vzal sklenici a šel k ní, by jí připil, ptaje se: „Čí je panna dcerka?“ – „Primasova Dorotka,“ odpověděla panna. – „Umí panna německy?“ – „Tak trochu.“ – „Trinken sie, Fräule.“ – „Co pán povídá?“ – „Aby panna pila.“ – „Ah, teď jsem tomu porozuměla.“

Jelenka se srdečně zasmála a pan farář pokračoval dále: „Nezdá se, že by si ty děvčata byly nepřály žádných radováněk a že by je matky byly musely ustavičně hlídat, a přece bylo děvče nepoctivé tak řídký úkaz, že si na ni prstem ukazovala celá obec. Jejich záštitou byla bázeň boží, hluboký mravní cit a zaměstnání. Přidržovány od matek k domácím pracím, neměly dlouhou chvíli od rána do večera, obrazotvornost jejich nebyla zaujata čtením nervy dráždícím, když měly chvíle k přemýšlení, viděly před sebou jen obrazy domácnosti klidné, svět báječný aneb heroické osobnosti domácí historie, kterou ony tak dobře znaly, že co staré babičky vnukům ji vypravují, kteří lépe cizí znají než své. Nyní je to všechno naopak. Děvče dle nynější módy vzdělané zná velmi mnoho, jen samo sebe nezná; ví toho náramně mnoho, jen to neví, kde leží základ pravého štěstí. — Děvče nynějšího vychování, a buďsi měšťanská dcerka, buď řemeslnická, nehodí se již pro muže, který nemá hodně peněz; ono poznalo hejno potřeb, bez nichž neví jak se obejít, ona baží po rozkoších velkého světa a v těch jediné hledá svoje štěstí, a jestli jich užívat nemůže, cítí se nešťastnou a mnohdy k docílení jich dopouští se nejhroznějších prostředků. Hlava jejich naplněna ostrůžkami nepotřebnými, srdce prázdná buňka, z níž med trubci vyssáli. — Chtějí být královkami, ale úkol pracovnic se jim nelíbí.“

„Bohužel, je to smutná pravda,“ ozvala se hraběnka, „ale nejsou ony vinny, je to kletba hříchu, jehož muž se na ženě dopustil, zameziv jí cestu do chrámu Ducha svatého. Nevědomost ženy je ta Nemesis, která muže ustavičně v patách stíhá, půdu pod nohou mu podemlá, kdy se vznést chce k výši, olověné závaží na křídla mu přivěšuje, která budovy jeho boří, úrody v popel obrací. Nevědomost ženy je bič, jež muž sám na sebe pletl! Dokud si nebude žena vědoma svého vysokého postavení a úkolu,

jež Bůh jí přiřkl, polože do její ruky blaho veškeré budoucnosti: dotud muž na sypkém základě bude. Žena musí být jeho spolupracovnicí, má-li se stavba podařit. Žena musí být povýšena na stolec panovnický vedle muže, ne aby soudila, ne aby trestala, ale co anděl smírce mezi ním a světem. Do ruky ženy dal Bůh palmu víry a pochodeň lásky, by je nesla před mužem, když kráčí do boje ducha. — Její pata potře hlavu hada nepřitele, do její ruky vložil Bůh moc roztržít modlu ješitnosti a na vysoký stánek, na nějž se ona povznesla, vyvýšit velebný obraz lásky, oné lásky, jež s kříže za nepřátele svoje prosí. Žena musí vrátit lidstvu ztracený ráj, onu drahocennou perlu; dříve však musí vědět, že spočívá na dně vlastního srdce, tam že se musí pro ni ponořit!“

„O ty světice moje!“ zvolala Jlenka, poklekla před hraběnkou, a ústa na ruku její vtisknouc, políbala ji vře.

„Kéž by každému srdci Bůh takové popřál!“ ozval se hrabě, zaslechna konec rozmluvy, a čelo svoje skloniv před matkou, políbil druhou její ruku.

„Amen,“ dodal pan farář, dívaje se s hlubokou úctou na trojlist ušlechtilých duší. —

„Hraběcí Milosti, koně jsou osedláni,“ oznamoval mladý sluha.

„My zapomněli zcela na svou procházku, Jlenko!“ řekl hrabě.

„Oh, já hned budu připravena, jen na chvilku strpení,“ řekla Jlenka, přejedouc si dlaní přes tvář od pohnutí ozářenou, složila svoji práci a odešla se ustrojít.

Netrvalo to ani půl čtvrt hodiny, sedali na koně, hrabě na krásného hřebce arabského, Jlenka na andalusana, jehož srst černější byla nad aksamitovou sukni jezdkyňe, po boku mu splývající. Bello s radostným štěkotem běžel kus napřed a zase přiběhl, on věděl, když pán na koně sedá, že smí s ním, ale Zefír stojí před koněm, ohonem

smýkal, prosebně na pána hleděl, brzo-li mu pokyne, neboť on vždy nesmíval s pánem. Už mladý kočí uzdu Jelence do ruky dává, už štolba se zalíbením na koně i jezdce pohlížeje smeká, a pes smutně se dívá, kroutí sebou, čeká, tu se ozve přimlouvající hlas.

„Vezmi s sebou Zefíra, Hanuši!“ pravila hraběnka, která jdouc s panem farářem na procházku do zahrady, na dvoře se zastavila, než by odjeli.

„Ten nezasluhuje toho jmena, lítá po poli, jako by ho z řetězu pustil, v městě poráží děti a housky s krámců smítá, jako by čtrnácte dní byl nežral,“ řekl hrabě, dívaje se na psa, který zaslechna kárající hlas, po břichu k němu se plazil.

Koně se pohnuli. „Zefíre!“ zazněl laskavě hlas pánův a pes, jak by ho vymrštil, se vzchopil a už byl ze vrat, jak by ho vítr unášel, a jezdci klusem za ním.

Den byl jasný; bylo před velikonocemi, týden již, co odnesla chasa smrt čili zimu ze vsi. V stínu, kde slunce proniknout nemohlo, sníh sice ještě ležel, ale počasí bylo již jarní, velmi příjemné; nad Jelenčinou hlavou hejna komárů hrála. V zámecké zahradě, že byla na výsluní, všecko se již zelenalo, kvetly meruně i hrušky; zahradníci se radovali a Jano byl by nejraději býval celý den mezi nimi a celý den a při každé práci jen zpíval a vzpomínal, jak u něho doma asi a jestli ještě zima a sníh.

Po vesnici bylo živo, děti bosy, v košíkách jen a suknicích hrály si pod stromy, jež po všech cestách i prostředkem celé vesnice s obou stran nasázeny byly; na dvorkách batolila se již kuřátka a husy vodily za sebou četnou rodinu žlutých housat, ze všech dvorů ozývalo se kdákání slepic a kohouti s ostatními družkami, co neměly napilno, pohrabovali na mrveništích, která byla v některých dvorech již vydlážděna, jako v panském, a dvorky zameteny; v některých dvorech to ale vyhlíželo tak jako před lety. Na záspích vydlážděných pod okny ležela u každého stavení

místo lavičky kláda a na ní seděly staré babky, předouce vřetánko, a u nohou se jim batolila vnoučata. Mladší ženy a děvčata bylo vidět chodit po práci, neboť byl čas předpolední. Tu běžela jedna s věděrci pro vodu a s takou hbitostí a šikovností vědro vody navázila, jako by to hračka byla, ale druhé vědro navázil jí mladý chlapec, který právě okolo šel, nesa od kováře kosy naklepané. Tam rozvěšuje jedna prádlo po plotě a přitom přizpěvuje kamarádce v druhém dvoru, která len tluče, a jiná zase peručí osekává na oheň, a opět v jiném dvoře sedí na záspí hospodář, spravuje chomout, chlapec u něho si otlouká píšťalu, že to ale nemůže trefit, prosí tátu, aby mu ji otloukl, a máma sedíc za stavem z okénka mu hrozí, aby dal tatíkoví pokoje. Tam chodí si hospodář po sadu, ten zase spravuje na dřevěném nářadí, tam jich čeká několik u kováře na správu, nejvíc jich ale v poli oře a seje. Sady okolo statků a chalup, lípy okolo kostela uprostřed vsi se zelenají a faru ani školu, opodál kostela ohrazenou zeleným plotem, nebude za krátko vidět pro zeleno stromů.

Jelenka i Hanuš zpovolna jeli s vršku dolů k vesnici.

U bábiný chalupy Jelenka zatočila koněm až k samé zahrádce, a dívajíc se do oken, pravila: „Musím se podívat, co to děvče dělá, dva dni jsem ji už neviděla.“

U okénka, kde obyčejně Dorla sedávala, neseseděl nikdo a nebylo nikoho ani vidět, ani slyšet. Jeli dále. — Staří mladí, všechno se na ně usmívalo a je pozdravovalo a ne z jedněch úst znělo: „Je to krásný pár lidí!“

A byl to vskutku krásný párek. — Krásní koňové pyšně hlavami do povětří házeli, z nozder div jim oheň nesršel, nohy pod nimi jen hrály. Věděli, že smělé jezdce nesou, jichž ruka, byť i lehko uzdu držela, pevná je. — Jelenka seděla na koni, jak by ji vdechl; černý jízdecký šat pěkně jí slušel k čisté zarůžovělé pleti a světlým vlasům. Byla vzrůstu prostřední výšky, forma těla nebyla ani bujná, aniž

měla onu oblíbenou formu nepřírozené štíhlosti vosí, byla souměrně urostlá.— Tvář její byla výraz té největší milosti; a ačkoli jednání její mnohdy dětinské bylo, přece spočíval v jejím velkém modrém oku zralý duch. Největší kouzlo její spočívalo okolo malých krásných rtů; a v tom malém důlku v bradě jako by bůže milosti lůžko si bylo ustlalo. Jak některá krásná paní, když se směje, všecku vnadu ztrácí, tak v úsměvu Jelenčině se jevila veškerá líbeznost, a na koho se usmála, ten nemohl ji nemít rád. Ale ona se nesmála, aby kouzlem tím koketovala, ani si nebyla vědoma své krásy, a nebylo, kdo by ji byl chtěl lichocením urážet.

Hanuš byl vysokorostlý; rázné tahy jeho tváře zmírněny byly výrazem lidumilnosti a dobroty, jež v srdci jeho opravdu spočívaly. Oko jeho hluboké, duchaplné a uprostřed mocného obrví, na čele jasném síla mužného ducha. Byla to krása oduševněná, která vždy vítězí nad pouhou krásou formy a všelikou marností.

Na konci vesnice uhnuli s hlavní cesty vpravo.

„Dáme se okolo sadů do polí a podél lesa; bude-li ti pak libo, zajedeme až do města a navštívíme doktora,“ obrátil se Hanuš tázavě na Jelenku.

„Mně je vše vděk, co tobě libo,“ odpověděla. Jeli.

U rychtářova pole na sluníčku seděl starý Bor v měkké sesli, zaobalen v kožichu, na nohou maje peřinu. Rychtář stál nedaleko něho a do bílé zástěry měřil si zrní k setí. Syn a vnuci zaorávali.

„Obroď vám Pánbůh!“ pozdravil hrabě, zastaviv u nich koně.

„Dejž to Pánbůh nám i vám, hraběcí Milosti,“ posmekl rychtář a stařeček také stáhl čepici, hrabě ale shoupna se s koně, posadil mu ji na hlavu bílou jako jabloň v květu.

Velmi vetchý byl stařeček, hlava skláněla se již k zemi, kosti byly jen koží potaženy, ruce se mu třásly a nebylo v nich již žádného tepla.

„Jak se máte, Bore?“ ptal se ho hrabě hlasitě, neboť stařec neměl již dobrý sluch.

„Dobře, chvála Bohu; hale ta slabost – ta slabost – nemůžu huž pracovat, huž habych tamto spal,“ ukázal s pohnutou tváří k lesíku, kde hřbitov byl.

„Do vůle boží, táto, však tu nikomu místa nebeřete; dobře vám tu mezi námi – v měkké židlici sedít ha se vozit, vínko pít, suchary smáčit ha se modlít!“ řekl rychtář, láskaje se s otcem jako s dítětem.

„Pánbůh ti to zaplať, chlapče, na tvých dětech, co mně děláš, i tej naší vrchnosti. Hodní jsú to páni. – Poslali mi tuto židlici ha víno; to zahřívá – hale jen po lžici ho беру,“ povídal stařec přetrhovanou řečí, obrátě se k hraběti.

„Ztrácí paměť již ha nepoznává známé, teprve haž ho zpamatuju,“ řekl rychtář tišeji, načež otce upozornil, že to jsú pan hrabě, co před ním stojí. Tu se teprv slabé oko starcovo obrátilo pozorněji na hraběte.

„Mnoho jste dobrého hudělali, hraběcí Milosti – mnoho – všem – nu hať si lajú – však oni se jednu poznají! – Na Pana Krista“ – při těch slovech stařec posmekl – „teky láli – ha on je přišíl vykúpit. – Odpustme jim.“ – „Hale táto,“ chtěl cosi rychtář namítat, než stařec nedbal a zase se ptal hraběte:

„Huž jste zasíli?“

„Ne všecko,“ odpověděl hrabě.

„No obrod' vám Pánbůh!“

„A vás posilni, abychom o obžinkách zase v zámku si pohovořili,“ řekl hrabě, podávaje starci ruku. Stařec neřekl nic; drže ruku hraběte v své třesoucí pravici, pozdvihl k němu hlavu a tu padl slabý jeho zrak na Jelenku, stojící u hraběte. „Pěknú jste si ženu vybráli – Bůh dej, by i dobrú. – Teky jsom měl ženu – dobrú, dávno humřila. – No, huž se záhy shledáme.“ Odmlčel se, pak podávaje druhou ruku Jelence, dodal: „Zůstávejte zdrávi, Pánbůh

vás opatruj ha požehnej – i děti vaše –, habyste po všechny časy – živi byli jako zrnka v klásku.“

Oko se mu zalilo slzou a hlava se zase sklonila na prsa. Rychtář chtěl omyl otcův vymlouvat, hrabě ale mu pokynul, aby mlčel, pomohl Jelence sám na koně, sám se vyšvihnul na svého a mlčky jeli dále.

Už byli kus za vesnicí, nedaleko panských polí, a ještě na sebe ani se nepodívali. Hanuš chtěl omyl starcův v žert obrátit, a nebyl s to, a Jelence vyšší ruměnec s líčka nescházel.

Tu se hnala bába se džbánem naplněným „dobrou vodou“ od kapličky: „Zdrávi vyjíždí!“ pozdravila a zastavivši krok: „Kam se berú?“ ptala se.

„Trochu si vyjeti, snad až do města,“ odpověděl hrabě, rád, že je bábou z rozpaků vyveden.

„Nu, co škodí, bula jsem hyn předvčírom hu felčara, nechala jsem štěpít něštoice Mankinu chlapci. Hani nedutal, hale dnes je mrnkavý, poslala jsem tam Dorlu, haby ho trochu pochovala, než Manka oběd huvaří.“

„Já se dívala do okna, a proto jsem tedy Dorlu neviděla. Cožpak dělá?“

Mrzutě zakroutila bába hlavou. „Já nevím, co se tomu dívčí stálo, – od vánoc jako by to ona nebula; jinda se od zpěvu chalpa rozlíhala, ha nyní chodí jako humoklá slepice. Ha když se jí ptám: „Co je ti,“ nic, prej, ha vůči-hledě schází ha bledne. – Mluvte s tím, když to nemá za mák rozumu. – Manka se jí ptála, Józa se jí ptál – ha každému, že nic.“

„Já se jí nejednou již ptala, ale ona mi také říká, že jí nic není, – a přece je smutná a bledá,“ pravila Jelenka.

„Snad je chorá, aniž vskutku o tom ví,“ namítl hrabě.

„Já vařila vlčí mák, já polej, já řebříček, ha ono všechno nic platno. Hani ta „dobrá voda“ jí nespomáhá, jako by měla hučarováno. Kudy chodím, tudy myslím co ešče dělat, vždyť pak pro každú nemoc dal Pánbůh léku.“

„Jenomže lidé vždy o něm nevědí,“ řekl hrabě. – „Hale Pánbůh o něm ví, ha on spomůže, musíme to nechat na vůli boží,“ řekla bába, a ukázavši na rychtářovo pole, dodala: „Vidíla jsem s vršku, kterak rozprávíte s Borem. – Bula jsem ráno hu něho teky. – No dočká-li se i červených vajec, Jiřího rosy se nedočká! – Sproved’ Pánbůh!“ pozdravila a šla svou cestou; jezdci jeli dále.

U panské role stál Miča, dohlédaje na oráče, a nedaleko něho seděl u cesty Honzík a zpíval. – Jak viděl Miča vrchnost přijíždět, hned smekl a dle svého prostosrdečného způsobu se ptal: „Kděže jedú?“ Hrabě mu řekl, vyptává se ho spolu na některé hospodářské záležitosti. – Jelenka okřikovala psy, kteří okolo Honzíka rejčili, div že ho na zem neporazili.

„Eh,“ obrátil se Miča uprostřed řeči na slečnu, „sa ten něbojí, čo by jich aj viac bolo, to je taký živán (zbojník)!“ A zase dále hraběti odpovídal. Když ale hrabě odjížděti chtěl, tu začal Miča širák mačkat, škrábat se za ušima, pokášlávat, bylo patrné, že chce něco říci a si netroufá. „No ven s tím!“ usmál se hrabě. „Co chceš?“ „Veď ráčia vedět, veľkomožný pán,“ vyrazil ze sebe Miča, „každý sa ta tiahne, kde sa uliahne. Rád by som ešte len raz viděu domou a svoju rodinu!“

„Napadlo mi, že bys rád se domů podíval a že bys mohl s Janem na svatbu. Mluvil jsem o tom již se správcem; zatím bude tvoje místo písař zastávat.“

To řka pobodnul hrabě koně a po boku Jelenčině uháněl rychlým klusem k lesu.

Miča ale hodil šapku do povětří, zavejskl si, a vyzdvihna Honzíka do výše, křičel: „Ty živán, ty, tatko ti puojdě přeč – domou, do Korálovic – juj!“

Oráči myslili, že šafáři, vždy tak moudrému, myšlenky spadly.

POHORSKÁ VESNICE

DÍL II

V bavorské hospudce je hluboko, několik jednoduše a starých stolků sedí pět sedláků Bavorů. Každý z nich neformálně má na hlavě. Jednomu sedí na ucho, druhý zase má jej do týla vrátený, a tak každý jinak. V mlácích drží každý kovanou dýmku a také džber a výjma jednoho mladého má každý po ruce koženou plechovou lahvičku, pěkně hlazenou, zelenou, červenou neb růžovou. V těch lahvičkách mají šňopací tabák: přes chvíli nasype jeden neb druhý z ní tabáku na vrch ruky, šňopne a podá druhému. Každý sedí podepřen o stůl, ne-li oběma, alespoň jedním loktem, a brady mají opřené o dlaně. Na levé ruce má každý hořejší skvrnu od tabáku, na malíku v pravé ruky široký železný prsten s tabulkou. Všichni jsou si podobní jako vejce vejci: tváře husté, červené jako šátky, ječ na hrdelech mají a od nichž jim široké konce na ves, postříbřeny a knoflíky hustě obsazeny, visí. Jeden vykulí oči víc než druhý, jeden křičí a tluče do stolu víc než druhý, hádají se až strach — o žabí chlup — jak by bába řekla — a žádný z nich neví jít, či spát. Bavorské plese se jim na jazyku.

Sednice je nízká, ale prostorná, s prvním patře, jaká tam obyčejně obydla mají. Jedny dveře vedou na dřevěnou pavlač, druhé do sednice naposledního. Při posledních dveřích je šenkova, dlouhá dřevěná mříž pro jistotu džbánů a sklenic.

Hned při šenkově je dlouhý stůl, u něhož Bavoři sedí, je dlouhý stůl a okolo něho sedí hosté v bílých šerkách a červených čepicích. Jsou tu Čechi, Pavel, Petr, Sršan a pět chlapi pašeráků, jeho to nosí. Tvo nosiči sedí při dolním konci, hrají v karty, omno při horním konci. Vedle

V bavorské hospůdce je hlučno; okolo jednoho z dubových stolů sedí pět sedláků Bavorů. Klobouky vysoké, neforemné mají na hlavách. Jednomu sedí na uchu, druhý zase má jej do týla vražený, a tak každý jinak. V zubech drží každý kovanou dýmku jako džber a vyjma jednoho mladého má každý po ruce ležet krystalovou plochou lahvičku, pěkně hlazenou, zelenou, červenou neb růžovou. V těch lahvičkách mají šňupací tabák; přes chvíli nasype jeden neb druhý z ní tabáku na vrch ruky, šňupne a podá druhému. Každý sedí podepřen o stůl, ne-li oběma, alespoň jedním loktem, a brady mají opřené o dlaně. Na levé ruce má každý hnědou skvrnu od tabáku, na malíku pravé ruky široký železný prsten s tabulkou. Všickni jsou si podobni jako vejce vejci; tváře tlusté, červené jako šátky, jež na hrdlech mají a od nichž jim široké konce na vesty, postříbřenými knoflíky hustě obsazené, visí. Jeden vykuluje oči víc než druhý, jeden křičí a tluče do stolu víc než druhý, hádají se až strach – o žabí chlup – jak by bába řekla –, a žádný z nich neví již, čím syn. Bavorské plete se jim na jazyku.

Sednice je nízká, ale prostranná, v prvním patře, jakž tam obyčejně obydlí mají. Jedny dvéře vedou na dřevěnou pavlač, druhé do sednice hospodského. Při posledních dveřích je šenkovna, ohraděna dřevěnou mříží pro jistotu džbánů a sklenic.

Hned při šenkovně šikmo od stolu, u něhož Bavoři sedí, je dlouhý stůl a okolo toho sedí hosté v bílých šerkách a červených čepicích. Jsou to Češi, Pavel, Petr, Sršán a pět chlapů pašeráků, jeho to nosiči. Tito nosiči sedí při dolním konci, hrajíce v karty, onino při horním konci. Vedle

Sršána v koutě na lavici vidět hřmotnou postavu Michla, hospodského, rozprávějí spolu poločesky a poloněmecky o nějakém výdělku. – Pavel obrácen zády k nim, pohodlně rozložen sedí na židlici; hlavu položenou má v dlani, vyhaslou dýmku drží v ústech. Petr sedí vedle něho slušně; je vidět, že teprv přišel, nemá ještě džbáněk před sebou a ohlíží se po společnosti, při čemž oko jeho chvílemi na Pavlově bledé tváři smutně se pozastavuje.

Jsou to chlapci zcela rozdílní, Petr a Pavel. Petr je štíhlý, slabý, Pavel vysoký, složitý. Petrova tvář jasná, přívětivý pohled, ačkoli v těch sivých očích mnohdy bolestný výraz se jeví. Vlasy světlekaštanové vždy slušně přihlazené. Pavlova tvář je temna, oči černé svítí zpod mocných obočí jako hvězdy z mračen, a síla tmavých vlasů jako hříva kolem čela se jeví. Vlasy přihlazené, šátek pěkně na krku uvázaný, vestu zapjatou, řemínky pod koleny tak pravidelně uvázány, aby právě jen vysekávaný končík na bílou punčochu visel, což u Petra vše být muselo, to byly Pavlovi zbytečné tretky, – nebylo mu to dáno, vzdor mámině hrozbě a prosbě a Petrovým domluvám, aby nechodil jako medvěd. Ani do kostela když šel, nevšímal si obleku, a jestli ho Petr káral, aby se alespoň tam uspořádal, a sám mu vše udělal, přece než bylo po mši, byl Pavel v nepořádku. Petr ale ve svátek jako v pátek, vždy čistý, spořádaný, že by do kočáru sednout mohl., „Neušel matce,“ říkala bába.

Matka jeho byla známa pro velikou svoji čistotu, jako bába. Chlapce její neviděl nikdo špinavé, nečisté, takže jí to selky za zlé mívaly, že prý nemůže sedlák vždy tak chodit jako pan páter. Ona si pro staršího syna sama nevěstu vychovala, jen aby to ve statku i po její smrti vše tak zůstalo a synové aby měli všecko tak, jak ona jim to dělala. – Když vrchnost na panství přijela a pomalu se všecko měnilo, když selky, žárlivé na pochvalu hraběnky, začínaly nedbat na trochu víc práce a prádla, tu říkala Pet-

rova švakrová: „Škoda, že se toho naše máma nedočkala, ona jim vždy říkala: „Mohlo by všecko jinakší být, jen kdyby jste chtěly hnáty přiložit.“ Lidé přezdívali také Petrovi a bratru jeho „panicové“ a škádlívali ho, že pro něho ve světě jiné děvče není než „Dorla bábina“, ta prý je vždy, jako by ji ze škatulky vytáhl, jinaká že by se mu beztoho nelíbila.

To ale bylo lidem velmi divno, že Petr právě jen s Pavlem nejraději obcuje, který pravá protiva jeho byl, – Petr, který prý na všem chlup najde, že na Pavlovi žádnou chybu nevidí, a třebas prý mu život byl zachránil, že by se mu nemusel všecek podat. – Jak matky, co dcery měly na vdání, Petra rády viděly, tak se Pavla bály, neboť navzdor tomu, že byl Petr jak panic, s děvčaty slušně a zdvořile zacházel, je rozveseloval, a Pavel pranic na ně nedbal, kde mohl, blázny z nich si tropil a jim se vysmíval, přece o něj více stály než o Petra, a kdyby byl chtěl, mohl se chlubit přízní nejbohatších děvčat.

Na Pavla velmi láli ve vsi; jedném nebyla vhod jeho osoba, druhým nedbalost, třetí ho pomlouvali, že je ostrý hoch, že rád hejří; hloupí chlapci báli se ho co ohně, poněvadž je před děvčaty zahanboval, s chytřejšími se zase rád hádal a pral; a nejhorší bylo to, že se povídalo, jako by i Pavel se strýcem chodil. Proto přece nebyl nenáviděn v té míře jako starý Srna, ba starší sousedé dávali vinu jen Srnovi, že Pavla zkazil, litovali ho a napomínali, aby s Sršánem nadržel, když nechce dobře dělat, ať ho nechá, ale nechodí s ním po nocech. Ale Pavel dělal vždy, co sám chtěl. – Že však ho přece náviděli, bylo tím, že znal zastati kus práce, že byl ochoten k pomoci, že byl k starým zdvořilý a slabých se zastal při všem. I chlapci ho měli rádi, byť i pánovitě s nimi jednal, on byl přece veselý společník, a když byl některý v potřebě, Pavel mu zajisté pomohl.

Byl to divý, urputný, svéhlavý chlap, ten Pavel, ale když

chtěl být milým, byl by si naklonil srdce i svého nepřítele; ale nechtěl a jen Petr věděl, jak upřímný, hluboký i něžný cit pod drsnou korou skrývá. – A proto mu rád vyhovil a vážil si ho nejvíc ze všech chlapců, co jich koli znal.

Ale od vánoc se mu Pavel často ztrácel, a nevěděl, jakou notou s ním začít. Někdy byl mluvný, rozpustilý, zpíval, hejřil, až bylo smutno naň se dívat, a pak zase s nikým mluvit nechtěl. Tu se hnal do práce, jako by chtěl hory sválet a údolí překopat, a hned zase praštil vším a celé dni ho nebylo vidět. – Do kostela kdy šel, nezpíval, k největší mrzutosti Józově, ale třískal buď na bubny, až všem uši zaléhaly, nebo šlapal měchy. – Na zevnějšek byl ještě nedbalejší než kdy dříve. Staří říkali, že by nejlíp bylo s ním do bílého kabátu, děvčata se mu začaly vyhýbat a chlapci též, poněvadž s posledními obyčejně k bitce přišlo. – Józa i učitel vzali si ho „na paškál“, farář mu domlouval; ale všechno nic platno, jak by hrách na stěnu házel. – Neznali tajnou jeho nemoc, a proto nemohli podat pravého koření a jen více a více ho dráždili.

Petr a Sršán věděli, co mu schází. – Petr věděl, jaký to nepokoj ho pohání z místa na místo, znal trpkost, která mu každé sousto, každou kapku, co do úst dal, v pelyněk obrací, znal bolest, kterou by rád byl čímkoli umrtvil, ohlušil. – Věděl, že by jediné Dorlino slovo, jediný laskavý pohled všechno zvrátil, že by ona jediná jím vládnout mohla; ale toho léku mu nemohl podati. – Viděl patrně, že Dorla s Pavlem ani mluvit nechce, že se mu vyhýbá; a přece zdálo se mu, že lže. – Domlouval Pavlovi, aby si vzal srdce a udělal tomu konec, aby s ní promluvil, smí-li si dělat naději.

„Proč že tys nemluvil, když ti bulo teky tak? – Mám jí snad povídat, kterak se trápím, mám ji prosit o halmužnu jako žebrák? To nehudělám – ne ha ne – raději zajdu. – Nemluv mi o ní, nechci na ni myslet, hať si k ní chodí kdo

chce, však je na světě děučat jako maku, najdu si jinú!“

„Děučat dost, hale jen jedno potěšení!“ myslíval si Petr, když ho vídal nejednou dlouho do noci stát před Dorliným okénkem, na něž zaklepat se neopovážil. Věděl, že ho laskavá domluva neuspokojí, že ho žerty nerozveselí, ale přece domlouval, přece žertoval, a když ho nemohl zdržet od užívání prostředků, jimiž chtěl hlas srdce ohlušit, alespoň chtěl nad ním bdít, aby se neuvrhl do propasti.

Snad by se Petrovi vše bylo záhy podařilo, kdyby Sršána nebylo. Tomu ale láska i přátelství velmi překážely. On si jej chtěl osedlat sám a sám a to dobře věděl, že by se při Dorle zcela od něho odvrátil, což bylo ovšem pravda, neboť opravdivá láska ušlechtí i toho nejdivočejšího člověka, a Pavel miloval Dorlu z celé duše své, pro ni byl by vše opustil, všecko podstoupil, všeho se dopustil. Dokud láska k Dorle v srdci jeho spala, dokud ani s Petrem v užší přátelství nevstoupil, poslouchal strýce, poněvadž jeho bezzákonné, libovolné choutky s vlastním citem k svobodě nevázané dobře souhlasily. Později ale, když mu Petr přinesl leckdys knihy, z nichž se leccemu naučil, když jim pan farář rozumně vykládal pojem o mém a tvém a že brát z velké hromady je krádež jako z malé, když chodil s Józou, který uměl mluvit jako kniha, když začal chodit na hrátky mezi děvčata, nad nimiž Dorla vynikala jemnějším způsobem, mravem i sličností, když bývali zváni do zámku, kde tolik věcí mysl jeho zaujímal: začínal být jiným, omrzela ho společnost surová, toužil po lepším, zřídka provázel strýce s ručnicí na rameně přes hranice co stráž, zřídka chodil již s psem Chytajem do lesa, což bývala přece jeho největší vášeň. Petr tušil od té doby, co ho Pavel v noci v lese našel a on u něho ručnici viděl, že asi je pravda, co jemu i Sršanovi vesničané vytýkají, že pytláčit chodí; ale on nechtěl se vtírat do jeho tajemství, když sám mu je nesvěří.

Pavlův děd, matčin otec, byl hajným a u něho strávil v lesní chalupě Pavel svoje mládí. V zimě byl doma a chodil do školy, ale vždy se těšil na neděli, aby mohl k dědovi. Někdy chodíval s ním do myslivny a tu byla jeho největší radost dívat se na ručnice a honit se s psy. — Když ho děd naučil, jak má s ručnicí zacházet, umřel, k největší lítosti chlapcově, který ho radši měl než otce, protože otec s Sršánem chodíval, rád se napil, a když domů přišel, mámu i syna bil. — Otec umřel záhy po dědovi a chlapci odkázal chalupu, špatně sice zřízenou, ale příčinlivému hospodáři dosti, aby se s malou rodinou skrovně uživil. — Matka Pavlova byla dobrá duše, uměla hospodařit a pracovat a bez ní byl by Pavel záhy oškrábal kolečka. Jemu byla milější ručnice a pes, odkaz to dědův, než chalupa, ku které by se rád byl nehlásil, kdyby ho matka byla chtěla nechat učit myslivectví; ale ona bránila, že je ho potřeba doma, aby se stal pořádným rolníkem, a strýc a spolu poručník Sršán také nechtěl, proto však, aby mohl síly chlapcovy co nejdříve používat.

Ale co platno, že matka ručnici schovávala naspod lože, do truhly, za komín, — kde se dalo: on ji přece našel a s ní hrál. Jak trochu vyrostl, tu prosíval matku, aby ho nechala jít, že ho to jako za vlasy táhne do lesa, a matka, když jí svatosvatě slíbil, že nebude zvěř střílet, pustila ho a modlívala se zaň, aby ho zlý duch nezavedl. — Když ale dorostl, tu neměla matka nad ručnicí právo, a jestli i někdy Pavel kvůli ní to udělal, že nešel do lesa, bylo to zřídka; obyčejně když se mu zachtělo, zavolal na Chytaje, a vzav ručnici, vykradl se z domu i ze vsi.

Sršán ho v tom podporoval, jen to neschvaloval, že se Pavel nechce osmělit na zvěř, a jen dravé ptáky nebo veverka, lišku, kdy se trefí, a „podobnú prý ničemnů havěť“ střílí, a že z té nepřinese domů ani chlup ani pírko. — Ba on ho dlouho škádlíval, že nic netrefí, až mu jednou Pavel

rozzloben řekl: „Jdite k myslivci, on vám poví, co jsem zastřelil, našel to na dveřích zavěšené!“

Tu se teprv Srna rozzlobil, že je Pavel tak hloupý a že dává, co zastřelí, myslivci. Pavel ale jinak nedal.

„Já se neprosím o zvěř,“ říkal, „nechci mít z toho hužitek, jen radost, když ji mohu zastřelit. – Však jdu radš za jestřábem nebo po stopě lišky, než by střílel zajíce a dokonce srny, škodu dělat nechci; když střílím zvěř škodnú, hanebo starému myslivci huspořím práce, haby nemušel chodit, když třeba zvěř do zámku odvíst, to není tak velký hřích.“

„Tys osel!“ nadal mu Srna.

„Dobře, strýko, když jsem osel, můžete po mně klidit,“ smál se mu Pavel a dělal, jak sám chtěl.

Ale od té doby, co se láska k Dorle v srdci jeho probudila, od té doby zanedbával les a Chytajovi se pod pečí o lovu jen snívalo, od té doby také nechodil se Sršánem. – Proto se láska k Dorle a přátelství s Petrem Sršánovi nikterak líbiti nechtěly a hleděl všemožně to překazit. – Jano přišel mu o vánocích jako na zavanou a Sršán také hned použil té příležitosti a Pavlovi lehkověrnému škvora do ucha nasadil. – Škádlení, které by se bez něho bylo záhy snadno vymluvilo, hleděl použít, a tak se stalo nedorozumění a hněv.

Pavlovi mluvil o Dorle, že ji viděl tu a tam s drotarem, že sedá u ní celé večery, že to již jako jisté, že mu dá hrabě službu a Dorlu za ženu, ba ještě více štvál a lhal, a poněvadž Dorla s ním o voračkách hnětanku rozdělit nechtěla a o masopustě při muzice ani v hospodě ani v zámku si ho nevšimla, ba se mu vyhýbala, došla slova jeho víry; to ale Pavel netušil, že Sršán příčinou je lhostejného, ba odporného chování se Dorlina, že to všecko od něho nastrojeno. – On hleděl, aby se donesla Dorle k uším zpráva, že Pavel chodí za Anna-Lízou do bavorské hospůdky, naříkal si na

něho bábě, že karbaní a hejří a chalupu že za krátký čas promrhá.

Tak podkopával štěstí a dobrou pověst bratrovcovu, jen aby ho pod svou moc dostal, odvrátě ho od strany dobré. — To věděl, že Dorla s takto zhanobeným nebude chtít ani mluvit, a kdyby chtěla, že bába nedovolí, aby za ní chodil chlapec, který za lehkomyslníka vyhlášen. — Dobře to nastrojil. Bába chodila k vdané jeho dceři děcko koupat a tudy se to pěkně hodilo rozdělat řeč a na Pavla si naříkat. Bába, co slyšela, dětem doma povídala, litujíc Pavla, že se z něho takový nepořádný světák stal.

„Nu, na dubě nerostú než žaludy,“ říkávala, pomníc na Pavlova otce.

Józa vždy Pavla zastával a jen na Sršána lál, že ho zkazil dříve a teď že si naň naříká, ba on ani nechtěl věřit, že by to vše pravda bylo.

„To máš pravdu, chlapče,“ přisvědčila bába, „kdyby v jinších rukú býval, bulo by to jinakší, hale při suchom shoří i surovo. — Ha máma jeho je dobrá žena, hale slabá, huž ji syn přerostl!“

Každé takové slovo bylo nůž do srdce Dorlina, a toho nikdo netušil. Jakž také mohla se zmínit o něm, když šly o něm takové řeči, když tak mluvila vlastní rodina, a jakže mohla se naň laskavě podívat?

Petr Sršanovi také velmi překážel; ačkoliv Pavel zase chodíval přes hranice, do lesa, jakkoli ho měl skoro již na své straně, přece myslil, že by se mu to dokonce podařilo, kdyby Petra nebylo. Rád by byl mrzutosti mezi těmi přáteli způsobil, ale to se mu tak snadno nechtělo dařit. — Pavel nechal se lehko podpálit, ale Petrova klidnost byla skála, o niž se vlnobití Pavlových vášní neškodně odráželo. Přece však i Petra mnohdy bolelo, když ho Pavel, popuzen strýcovými řečmi, urážel a do očí mu řekl, že se nedá od něho jako chlapec vodit ani balamutit, ať si jde

svou cestou, on že také půjde svou. Bolelo ho to, ale přece mu odpustil zase, věda, že mu to nejde od srdce a že se zase v křivdě své pozná. Proto nedbal ani na domluvu svého bratra, který mu radíval: „Petře, pomni, kdo se smolů zachází, bývá od ní zkalen; chraň se těch spolků!“

On měl Pavla příliš rád, než aby se byl dal od lidí přemluvit, a věřil v jeho srdce příliš pevně, než aby se byl dal mýlit pomíjející jeho chladností. Také ten večer, nenaleznuv Pavla doma a slyše od matky, že ho strýc vytáhl s sebou do bavorské, pospíšil za ním a našel jej v hospůdce pohraniční.

Pavel seděl na židlici rozložen, hlavu opřenou maje o dlaň. Petr upřímně pozdraviv, sedl vedle něho; Pavel úsečně odpověděl, a hlavu nechav ležet v dlani, ani se nehnul.

„Buď mu zase strýc škvora do hucha nasadil, hanebo viděl Dorlu, ha ona si ho zase nevšimla,“ myslil si Petr. Dal si nalít, a vyndav malou dřevěnou dýmku ze zapasí, začal si nác pávat, pohlížeje přitom po společnosti a po Pavlově bledé tváři.

„No, ti huž dali rozumu dobrú noc ha tuším, že se s ním tak hnedle nepotkají,“ pravil, hodě hlavou do druhého úhlu světnice, kde sedláci hulákali.

Pavel nic. Petr zapálil si dýmku, přeložil nohy přes kříž, a obrátiv se k Pavlovi, řekl:

„Taková ti mám zlost, že by se pustil do německého zpívání! Pomysli si, já bul dnes schvalně v městě, kúpil si na kazajku, dal si krajčířovi přistřihnút ha chutě ti jdu dym, haby si ji dal vyšíť, – to víš komu, že Dorle.“

Vtom přinesla Anna-Líza plný džbáněk, a postavivši jej před Petra, pohládila Pavla po tváři, cosi mu přišeptávajíc. – Pavel se otrásl, jako by na něho smrt sáhla.

„Co je s šeptem, to je s čertem, ha toho se chraň,“ řekl Petr, s úsměvem podáváje hezkému děvčeti džbáněk na zavdanou.

Pavel hněviv, že zůstala stát a Petrovi řeč překazila, zazvonil dýmkou o svůj prázdný džbáněk a zabručel: „Nalej, ochechule!“

„Cos to řekl, mrzoute? Já ti nerozuměla,“ zeptala se Anna-Líza, s důvěrným úsměvem se na Pavla dívajíc.

„Žes handěl,“ vysvětloval jí Petr.

„Z těch hale, co jim nohy z pekla trčí,“ ušklíbl se Pavel.

„Bodejt tys kdy zdvořilým byl!“ odsekla Anna-Líza odhrnouc plný ret a uchopivši džbáněk běžela nalít.

„Vidíš, jaké čestování, také děkování,“ řekl Petr, podávaje Pavlovi džbáněk. „Nemáš vždy praskem, teky někdy hvizdem!“

„Všecko jeden plat, hať děvčatům růžičky sázíš, nebo jim raky za nádra sypeš, přece se ti vysmíjů na vrch hlavy,“ zabručel Pavel.

„Jaká půjčka, taková oplátka – jaký hlas do lesa, takový z lesa.“

„Lest, chytrost ha oklamání – ženské humění!“

„To je pravda, ženy humí bláznům pískati, hale moje máma říkávala, že prý múdrý skákat nemuší. – Hať je to huž kterak chce, já děučence hanět nedopustím; kdyby jich nebulo ha božího daru, darmo bychom se my chlapi na světě pletli,“ řekl Petr, a zdvihna džbáněk vzhůru, doložil: „Dej jim Pánbůh zdraví! Ha tobě, kočičko,“ obrátil se k Anna-Líze, která Pavlův džbáněk na stůl stavěla, – „dej ostré pazúrky, habys mohla hodně škrábat, – hale moje líčko chraň!“

„Neboj se, za laskavé slovo je i kočka vděčna,“ usmála se děvčice.

„Toť si tě mušela některá po šlacích nadejít, že nechceš na ně ničeho nechat dopustit,“ ušklíbl se posměšně Pavel.

Petr pozoroval, kam bije, a odpověděl: „Hm, po šlacích si mne nadcházejí, – hani pár kvítků na kamizolu nemůžu vydynovat, ha přeceť jsom Dorle prál, že by měl

rád pěkně vyšitú kamizolu, že jsem na tvoji veselku za družbu zván.“

„K čemu tlacháš na cizí hůtraty?“ rozlítil se Pavel.
„Zjednal jsem si tě za řečníka?“

„Vždyť slyšíš, že jsem mluvil o družbovství, ha ne o řečnictví. Vědí, že družba budu, hale přece mi to hudělat nechtěly, že prý nemůže Dorla dílo pro chlapce nynčko přijmút, bába povídala, že prý má mnoho díla děučenského,“ řekl Petr zcela mírně, jako by si Pavlova rozlítění ani byl nevšimnul.

„Bodejt by nebulo mnoha díla, když chystají huž věno Dorle!“ ozval se mezi ně Sršán, an právě Michl od něho odešel. – „Ženich odejde ten týden s šafářem dym, snad pro křtící list, zůstane prý ještě čas v Praze na cviku, ha pak přijde ha bude hned veselka.“

Pavel nepromluvil, jen pil a pil, tvář jeho brzy červěna, brzy bledla, oči mu svítily jako dvě žhavých uhlů.

„Ba cože pravíte?“ Petr potutelně se začal divit. „Škoda, že víc nevíte.“

„Víc vím, než si ty myslíš ha než kdo jiný,“ odsekl Sršán.
„Já si nedám straky na vrbě hukazovat jako jiní lidé.“

„Ha což nám je kdo hukazuje?“ Petr se ptal.

„Já si je hani nedám hukazovat; hale jiní jsú hlupí! Já hale vím, kam vola bijú, – mně nebudú povídat, že to dělá hrabě z púhé dobroty, z púhé lásky. – Toť se ví, že z lásky, hale to je šlakovitá láska –, když jablko snědl, ohryzek jinému dopřeje! – Srnu neošidí! – Však by on nebul Miča šafářem, hani by nebula Manka bábina šafářkú, kdyby nebulo toho – onoho. – Bába je chytrá liška!“

A malé pichlavé oči Sršánovy leskly se vnitřní radostí, viděť, jaký dojem na chlapce slova jeho činí.

Pavel držel džbánek v pěsti, jako by ho rozmáčknouti chtěl, tvář jeho byla červená, prsa se mu dmula, oči divě hleděly před sebe a zuby skřípal.

Petrovo oko zářilo hněvem šlechetným.

„Co to žvástáte? – Jste svůj?!“ okřikl Sršána.

„Medle, chlapče, huč ty vrabce létat!“ ušklíbl se Sršan.

„Mně z brkův nevyrazíš – divná jsem já prošil práčata! – Tolik, co ty, věděl jsem, kdyžs ty húby pásl! – Mne nehuč pány znát, vímť já, co v nich vře! – Ha ještě jednu ti řku, že bula Manka pánova pobočnice; – proto ji bába domácímu chlapci nedala, haby se to nerozneslo! – Proto je šafářkú, proto dostala věna kus pole! Hahaha, proto, proto – ha Dorla – dostane ešte víc – bodejt by nedostala, je mladší, je pěknější, než bula Manka, – dostane teky hezčího muže – ha hudělají ho pánem!“

Pavel divě vyskočil se židle a Petr zároveň s ním, vzkřikna na Sršána: „Zadržte! Nevyplachujte si svú nectnú hubu poctivými lidmi ha nepřikrývejte je pláštěm nepoctivosti, které na vašem bedru visí. Vy nactihutrhači, – kdyby nebula vaše hlava šedivá, tedy bych vám ji –, hale nechť to je na vaší duši. Však Pánbůh slyší!“

Vtom ozval se od druhého stolu hřmotný hlas mladého sedláka, který Anna-Lízu k sobě tahaje křičel:

„Však jsem já to dobře viděl, jak jsi se lísala tamhle k tomu – pašeráku, k tomu poběhlíku! – A mně nechceš dát hubičku? Počkej, opice, – musíš, – justame –“

Nedořekl; džbáněk z Pavlovy ruky vymrštěn s výkřikem: „Tu máš poběhlíka!“ – vlítl mu do hlavy, že se v něm rázem řeč zatajila.

„Kdo to hodil?“ vzkřikli sedláci vyskočivše od stolu.

„Já!“ zařval Pavel vysokým hlaholem, skoče doprostřed sednice jako rozdrážděný lev, zuby maje vyceňeny, z očí jiskry mu sršely, vlasy okolo čela měl rozježené jak hřívu, mohutné pěstě zaťaté, každý sval v napnutí. „Já, já ho huhodil za to, že mi nadal poběhlíků! – Hať mi to dokáže, jaký jsem poběhlík, – ta nemrava zpitá!“

„Je pašerák něco hodného? A nejsi ty pašerák?“ rozkřikl se jeden z sedláků proti němu.

„A jsem já nemrava?“ zařval mladý sedlák, vzpamatoval se, a těžká jeho pěst s železným prstenem zakmitla se nad Pavlovou skrání; ale ten znaje fortele práčů, uhnul se jak mník, popadl ho okolo pasu, nohy podrazil a sedlák ležel na zemi.

V okamžení strhla se krutá rvačka; Petr skočil po bok Pavlovi. Sršán a jeden podloudník upláchli ven, ostatní praštili kartami a dali se do pračky. – Všecko to bylo v jednom chumeli, tu se vyvalilo štíhlé tělo v bílé šerce, tu záda široká jak pec v modré kamizole, tu řinkla tlustá pěst s prstenem o tvrdou lebku černou, tam vjela do rusých vlasů mozolovitá ruka, po tvářích krev chlípěla a z úst sypaly se nadávky a klení ve dvojí řeči. –

„Chlapci, nože jim vězmete, chutě, chutě – hať nejsou mordy!“ ozval se v chumeli Petrův hlas; ale než dořekl, sáhl si mladý sedlák, který jen Pavla v očích měl, k boku, vytrhl nůž (jež Bavoři při sobě nosí i s vidličkou), – a kdyby mu nebyl Petr odzadu ruku strhl, byl by ho vrazil Pavlovi do hrdla.

V tom okamžení přivalil se do dveří Michl.

„Cože – jakže – bitka – krev – i vy milionská roto! – Kdo to začal?“ vzkřikl, loktoma rozrazil chumel na dvě strany, a zůstal rozkročen uprostřed stát jako kolos, ohlížeje se tázavě s jednoho na druhého.

„Frídl Hiršovský začal!“ ozvali se Češi.

Mladý sedlák rozvzteklý chtěl mermomocí na Pavla dorážet, durdě se na Michla, že je roztrhuje; ale Michl vrhl se na něj, stiskl ho do náručí jako dítě, křikl, aby mu dvěře otevřeli, a nedbaje na bránění se stísněného, hodil ho dolů přes pavlač na vysoké smetiště.

„Tam patří kohouti! Ležels tu už nejednou, práci, lež zas!“ volal dolů, a vrátiv se do sednice, poručil ticho, do-

kládaje: „A kdo neposlechne, toho hodím za Frídlem!“

Sedláci znali již Michlovu metodu, začali si tedy šaty rovnat, krev s tváří a rukou stírat a jen kleli.

„To jinak není, kdo se túlá po noci, dostává kyjové nemoci. – Tuším, že máme všickni dost,“ ozval se Petr, zatačuje si ruku do šátku.

Pavel byl bledý jak stěna, měl hlubokou ránu v hlavě, krev mu tekla po tváři dolů; ale oči ještě jiskřily a zlostně pohlížel po nepřátelích.

„Hale kde je Srna?“ ptali se podloudníci jeden druhého.

„Vysekal se patama i s Matějem,“ odpověděl oslovený.

„Srna humí jen hubú sekat, to je lev, hale v bitce tchoř,“ řekl Petr.

„Budú oni hu Michla v senci. Pote tedy, však je čas,“ šeptal jeden, „hať ti chlapi ešče jednu na nás nesednú.“

„Neškodilo by ešče jednu brodu zkusiť,“ řekl Pavel.

„Čím více se člověk včel chúlí, tím více se za ním sypú; hať si přijdú.“

„Nechceš-li býť na smetišti, pojd'; Michl nerozumí žertům ha pranice nemá rád, to víš. Pojd' tedy ha nezavazuj vše na své hlavě,“ řekl Petr, a vezma s rohatiny Pavlovu čepici, vtiskl mu ji na obvázanou hlavu, pak šeptal Michlovi, jenž sbíral s mrzutou tváří po stole třepy: „Hútraty za naše lidi ha škodu platím já.“ – Nahlas ale dodal: „Nemějte za zlé, pivo mladé čep vyráží, to víte.“ A obrátiv se k sedlákům, posmekl řka: „Časem hněvati se neškodí, hale zlé připomínat není dobře. – Odpustme si; dlužni, tuším, jsme jedni druhým nic nezůstali.“

„Ten chlap se nám snad dokonce vysmívá do očí?“ sedláci se durdili.

„Dejte si pokoj, to je hodný chlap, a kdyby nebylo jiných, on by se jistě nepral,“ řekl Michl sedlákům, a vida, že chtějí Češi do dveří, jež na pavlač vedly, ukázal na druhé: „Tamtudy – slyším, že se tudy Frídl škrábe na-

horu, kdyby se ti dva kohúti potkali, zas by stará mela se strhla.“ Nato šoupl jednoho za druhým do své sednice a za nimi zavřel.

„Jemináčku!“ spráskla Anna-Líza ruce, „vyť jste zkrváceni!“

„Vidíš, děuče, to je tak, estli pro vás sami hlavy nesrazíme, dáme si je halespoň od jiných rozbít.“

„I mlč, pro nás ani prstem nehnete! Proč jste hned tak prudkého prachu, jak jiskra do vás padne, frrr – už je oheň na střeše!“

„Tedy huž jen, milá Anna-Lízko, měj s námi slitování ha dej nám trochu vody, habychom ten oheň huhasili. – Mně se zdá, že mně ta moje bezbožná hlava narůstá,“ řekl Petr, sáhaje si po hlavě.

Pavel ale, jsa znám s místností, byl si již nalil na mísu vody, a smočiv svůj kapesní šátek, ránu na hlavě si máčel. – Anna-Líza chtěla mu pomoci, on ale ji poslal k Petrovi a ten si dal od ní ruku zavázat.

Také podlounníci si hlavy ošivali, ale do krve raněn nebyl žádný.

„Jen haby nás dnes sýkory nehonily,“ mínil jeden.

„Sedte na pekýlku dyma, ha nebude vás nikdo honit,“ řekl mu Petr.

„Inu, Petře, máš pravdu, já si to kulikrát huž myslil, teky by já těch pár grošů dyma vydělal, hale je to zatrolený zvyk, nedá to člověku, ha kdyby na něho šibenice koukala.“

„Hale Valenta nám přijde vyřídit, kde dnes stráže stojí?“ druhý prohodil.

Vtom přišel do dveří Sršán.

„Ej vy, Srno, jste tak statečný člověk jako zmrzlá košile v horké lázni,“ povídali mu podlounníci; „nechal jste nás v bryndě ha hutekl jste.“

„Múdrý člověk v hádce hustupí, hale prudký pes při-

chází vlku pod zub,“ odpověděl Sršán, a obrátiv se k Pavlovi, řekl: „Svrchovaný čas, habychom se dali na cestu, Valenta huž přišel z výzvědu, čeká vně.“

„Jdite, jdite, mne nečekejte, já s vámi víc nepůjdu,“ krátce odpověděl Pavel Sršánovi, zavázal si hlavu, vzal v koutě postavenou ručnici, zavěsil ji na rameno, pozdravil a ze dveří ven.

„Tu ho máš, pudivítra! Sbohem, Anna-Lízo, však se huvidíme dříve, než neděle na pátek připadne!“ řekl Petr, pozdravil a rychle pospíchal za Pavlem.

„Jdi ke všem všudy do pekla horícího, však ty mi přijdeš ešče!“ rozvzteklil se Sršán, pěstí za oběma hroze. Pak se ještě na zlost napil a odešel se svými pomahači po svých.

Anna-Líza ale stála chvíli ještě v zamyšlení, povídajíc sama sobě: „Ne, ne, vidím nyní, že mne nemá rád, to byly jen žerty! A já ho mám tak tuze ráda! Pročpak nemám ráda Frídla, byla bych bohata. Ach, raději byla bych s Pavlem v chudobě než s tím v hojnosti. – Jemu zůstala bych věrna, pro něho bych vše udělala; ale –“

Vtom nahlídl Michl do dveří.

„Co tu civíš? Pojd' hostům nalít – a Frídlovi pojd' zavázat hlavu. Jsou už pryč?“

Děvče posvědčilo.

„Chvála Bohu!“ řekl si hospodský a široká jeho tvář zmizela ve dveřích.

Děvče vzdychlo, přejelo si dlaní přes zrosené oči a tvář, vzalo klíče od sklepa a šlo nalívat.

II

Bylo již pozdě; obloha, zvečera zaoblačena, byla se zatím vyjasnila. Měsíc prodral se skrze mraky, tu a tam zatřpytila se hvězda. – Petr s Pavlem šli chodníkem podél lesa.

„Jen nedělej takové sáhové kroky, vždyť neběžíme o závod,“ řekl Petr, zavěšuje se do Pavlova lokte, aby ho zadržel.

„Petře, tys mi zachoval život; kdyby tebe nebulo, bul by mne prvá ten chlap zabil. Já ti sice za život neděkuju, hale za to, žes nedal, haby mne ten zpitý dobytek zapíchl jako nějaké tele; raději by jsom se dal od medvěda roztrhat než tak se světa sejít!“

„To jsú brykule! Komu se humřítí chce, tomu se každá smrt zalíbí; hale což je platno, třeba bychom se mučili, přece se humřítí nechce. – Svět neomrzí!“

„Že neomrzí? – Zpomeň sám na sebe.“

„Bul jsom teky blázen; však já to nezapru, zpil jsom se bolestí haž na vrch hlavy! Když na ten čas zpomenu, mráz mi po hřibetu šupí. – Nikde stání, nikde pokoje; bdě sně myslil jsom jen na bolest, co mi kterak těžký kámen na srdci ležila, – ha v huších znílo mi jen hustavičně: ‚Proč může být jiný chčastný, ha ty ne?‘ Ha jednu mi přišlo: ‚Když já ne, hať on teky ne.‘ Vzl jsom kyjan ha hu Pohanské skály jsom číhal, haž půjde mimo, haby jsom mu hlavu roztřepil. – Huž jsom ho vidíl, huž chci hudeřit; tu kterak by máma volala: ‚Petře!‘ – ha za ruku mne chapla. – Bul to její hlas, já jej dobře znal. – Lek jsom se ti, kyj mi z ruky vypadl, ohlížím se, kde nic tu nic. Jen ti to v lese zašumílo. – Vlasy mi vstaly vzhůru, třas mne chapl ha nepustil, haž jsom dobíhl dym.“

„Tvoje máma bula huž tehďáž humřitá, vet?“ ptal se Pavel mírným hlasem.

„Baže. Kdyby jí bulo bývalo, nebul by já to nechčestí tak cítil, ona by mne bula těšila. To bula dobrá máma, kterak ona nás opatrovala, nás ráda měla; snad vědíla, když měla humřit, co to se mnú bude. Prála smutně k posledu: ‚Petře, nezapomínej na Pánaboha! Když ti bude nejhuř, modli se, však on nejlépe ví, co ti bude k dobrému.‘ – Oh

mámo, mámo, kdybys ty se bula se mnú modlila! – Hale já zapomníł na všechno, na modlení, na Pánaboha, na tebe, na všechno! – Nevidíl jsem jen jedno stvoření na světě, právě to, co mi nebulo súděno! Ha proto jsem chtíl i duši zatratit! Hale máma si mne od Pánaboha vyprosila ha vedla tebe, Pavle, na tu cestu do lesa, kudy nikdo hani nechodí, habys mne našíl.“

„Já často po těch cestách chodím,“ řekl Pavel jako pro sebe.

„Já vím, Pavle, nemušíš mi povídat, hani proč tam chodíš,“ Petr prohodil a zase pokračoval ve svých vzpomínkách: „Když jsem to pak ochuravíl, vidíl jsem hustavičně mámu hu lože sedít, slyšíl jsem, kterak se nade mnú modlí, ha cítil jsem ruku její na hlavě. – Ha to jsem bul tichý, nic mne nebolelo. – Ona mi jistě pokoj duše vymodlila; vždyť se povídá, že matčina modlitba z mořského dna vynímá. – Vidíš, já to věřím. Když jsem se pozdravil, bul jsem pokojný, i veselost se mi vrátila. – Nynčko je mi, jako by já bul jednu dlúho spal ha bul se mi sníl krásný sen, který nakonec strašný bul; já si hale myslím vždycky jen na začátek, ha nikdy na konec. – Tvoje stará matka, chudák, jistě dnes celý večer zpomíná; povídala mi, když jsem se hu vás zvečera zastavil, že má o tebe strach, že tě nerada vidí chodit se strýcem, prosila mne, haby za tebu šel ha dym tě vrátil, že budu mít ‚zaplat Pánbůh‘. – Bude mít radost, haž nás huvidí; vyhlížíme, kterak bychom z francúzské patálie přicházeli. – Zpropadený chlap, já mám snad tu ruku z klúbu vyraženú. – Co dělá tvoje rána? Počkej, já ti smočím šátek hyn v stoce.“

„Nech jen, nech, haž dyma si ji zavážu; myslím, že bude hluboká rána.“

„Copak těm chlapům je hej, oni jsú huž na ty pračky připraveni,“ hněval se Petr, „bij ha pij, to jde spolu hu nich. Hani by jim žaludek nevytrávil, kdyby se trochu ne-

seprali. – Já nevím hani, co jsem já se dnes tak do nich zakúsl jako do řepy. Bul jsem dopálen tvým strejkú, když hanobil Manku ha Dorlu.“

„Kdyby to nebul můj strýc, živ by nebul ze sence odešíl, ha kdyby mne buli zítra oběsili!“ rozhorlil se Pavel, pustě se do rychlejší chůze.

„Kdybys věřil, že to, co prvé prál, jen za mák praudy v sobě má, hned na místě by já se s tebú pustil do bitky!“ řekl Petr rozhorleně.

„Kterak jsem řekl, kdyby to nebul otcův bratr, já by mu bul jazyk vytrhl za ta slova!“

„Budeť ono hasi všecko taková prauda, co ten mluví; ha kdyby bul já tebú, nevěřil by mu hani slova! Hale ty polýkáš ta jedovatá sústa, co ti dává, jako by to bul med!“

„Ha jakžež nevěřit, když vidíš vlastníma očima? – Ty mne přece nepřelhú!“

„I jdižiž, kdo má na očích mhlú, vidí všade černo.“

„Nevymlúvej! – Já v ničem nechci Dorle hukřivdiť; hale že mne nemá ráda, že mne hani viděť nechce, to je prauda,“ řekl Pavel, a máchnuv rukou, opět krok svůj zrychlil.

„No, počkej jen,“ zadržel ho Petr. „Ha dejme tomu, Pavle, že by Dorla opraudu měla Jana ráda ha tebe ne: cožpak proto mušíš se čertu zadávat? – Co je všecko platno, láska se nevyprosí hani nevyhrozí! – Vidíš, kdyby mne bul tehdáž mámin duch neostrážil, co by si bul pomohl? – Nic než peklo by si bul připravil. – Ona by mne přece ráda neměla, ha já by ji bul hučinil nechčastnú. Ha tak je halespoň ona chčastna! – Ha já ji přece mám,“ – doložil Petr skoro šepem a zastaviv krok ovinul rámě okolo Pavlovy mocné šíje, – „já ji přece mám – ne co ženu, jaká nynčko je, – hale co dívčí, mladičké, krásné, kterak bývala, když jsme květiny síli, když jsme na lúce tančili ha když v zimě přádala ha já jim čtával! – Tak ji vidím před sebu –, ha

kterak by hutrhl s keře růžičku ha za řadrami hukryl, tak jsom obrázek její schoval naspod srdce. Tam bude hu-
ložen, dokad budu živ. Haž tam nahoře se zase shledáme,
tam jí tepřiva povím, kterak jsom ji miloval; tam se bu-
deme zase spolu těšívát!“

Umlkl Petr.

„Petře!“ zvolal Pavel, „tys chčastný člověk, že se můžeš
tak spokojit, já nemám tvoji náuru! – Ty jsi mnohem –
mnohem lepší než já. – Já jsom chlap nespokojený, lehko-
myslný nechčastný! – Hlavu mám vzdornú, hrdú. – Ach,
Petře, já by si ji někdy o zeď roztřepil!“

A Pavel sáhl si divě po hlavě, strhl čepici a s ní i obva-
zek s hlavy, což ho ale na tělesnou bolest vzpamatovalo,
takže zahřešil na Bavory.

„Buli by ti o málo oni hlavu rozbili,“ řekl Petr, shýbl se
pro šátek, popošel k potoku a sám pak hlavu Pavlovi zava-
zoval i čepici na hlavu posadil.

Pavel stál jako v zem zarytý; náhle ale Petra obejmul,
a silně ho k srdci přitisknuv, řekl hlasem pohnutým:

„Petře, já ti mnohdykrát hublížil, odpusť mi!“

„My si nemáme čeho odpúšťět! – Co tvoje vzdorná
hlava provinila, o tom srdce nezvědílo,“ odpověděl Petr
mírně.

„Oh, Petře, já nevím, kterak to ve mně je, jako by jsom
bul dvojí, jako by neshodné spřežení ve mně bulo. Jeden
je zlý kůň, druhý dobrý: ten by si rád pyšně hlavú házel,
rád by si poskakoval, vesel bul; hale ta zlá mrcha, s kterou
je spříhnut, všecko mu kazí, ta se ti zatne ha netáhne, radš
ti na stranu huskočí!“

„To máš pěkně huzdu vzít do ruky ha bič!“

„Já ti rozumím, Petře; hale nemůžu si poručit! – To mi
ti někdy tak napadne, když jsom doma v chalpě, náš zá-
mek, tu ti vidím ty krásné pokoje, obrazy, tu čistotu všady,
slyším krásnú muziku, představím si, kterak pěkně ten pan

hrabě zná mluvit ha ty paní ha kterak jim každé hnutí krásně sluší, zrovna jako Dorle, ha tu je mi hůzko v senci, všecko je mi ošklivé, všecko se mi protiví, i já sám sobě, ha myslím si: Pročpak to je, že má jeden všecko mít, ha druhý nic, – jeden bohatý, krásný, hučený – ha druhý chudý, šeredný, hlupý!“

„Huž vidím, že ti budu mušet nadať, Pavle!“ ozval se Petr; ale Pavel nedal se másti.

„Proč mám méně platit, že nosím šerkovú halenu? Proč nemám víc znát, než co krajíc chleba obnáší? Nevěděť hani, proč to ha ono dělám, k čemu tuto, k čemu ono dobré, – vždy jen od meze do meze ha zase dym, najíst, vyspat se, by zase pojedl. – Tak se ty myšlínky v té hlavě hemží ha je mi hůzko v chalpě naší, zvrub navrub by ji obrátil vztekem! – Tenkrát si myslím, praudu má ten strýc, že Pánbůh tuto všecko nehudělal, že nevyměřil hranic, že nepřikázal: ty budeš mít všecko, ty nedostaneš nic, – to že jen světský výmysl! Praudu má, že si dělá kdo chce co chce.“

„Oh, kdo dělá, co chce, hutrpí, co nechce; bulo by lépe, kdybys zpomínal na jiné než strejkovy výklady.“

„Nedá mi to. Mnohonáctekrát jsom já tu ručnici huž schoval, máma mi ji přeschovala, ha dělej co dělej nemám stání hani pokoje, haž ti visí na rameně. – Oh, Petře, kdyby já se bul stal myslivcem, bul by já chčastnější. – Když v knížkách čtám o honbách na medvědy, lvy, vlky ha všeliké dravé šelmy, kterak s nebezpečenstvím života jsou spojeny: tu by ti všecko zanechal ha rozbíhl se do širého světa, haby jsom vidíl, kterak to všade chodí, ha teky svět ha sílu svoji zkusil. – Hale co je tuto všecko platno; matka nemá nikoho než mne, co by si počíla sama, kdo by jí obdělával ten kúsek pole. – Chodím často s ručnicí do lesa, hale někdy na mú věru nevystřelím, lehnu do trávy ha myslím, kdyby jsom křídla měl ha přeletět mohl hory doly! – Někdy mi ručnice z ruky padá ha zdá se mi, že se mi každý

jestřáb, každá veverka posmívá ha křičí: „Co ty, chlape, se opovažuješ nás střílet, vykaž se právem, máš-li je; tys hale zloděj!“ To mi přece jen všecku radost kalí. Byť jsem i někdy nedbal, jsú chvíle, kde je mi smutno haž k pláči nad sebú samým! Ha když si na Dorlu zpomenu, tu by ti polovici života dal za to, kdyby jsem nebul taký sprostý, hlúpý chlap! – Tobě se to přiznávám, Petře, protože jsi lepší, múdřejší než ostatní, že se mi nevysmíješ, žes mi nikdy nehublížil jako ostatní, kteří mi nadávali co chlapci již ha posud mi lajú ha za špatnějšiho sebe majú, – těm by já nepovědíl, kterak mi je, těm nepovolím v ničom.“

„Vlas má svůj stín, milý bratře, ha všickni sedíme při hříšné vodě. – Víš, co pan farář káže: „Kdo hřích vyznává, z něho povstává!“ – Hale neměl bys poslúchat zlých lidí, jako je tvůj strýc, ha nebalamutiť si hlavu bláznovými myšlénkami, proč je tuto ha ono. Lidé i pro rozum přicházejí o rozum. – Hale ty jsi bul jaktěživ podivínský chlap ha dělal jsi se horším, než vskutku jsi. Ve škole jsi se nehučil, ha když tě pan hučitel vyvolali, vědíl jsi líp než ostatní; chlapci nemohli ti na jmeno přijít, ha přece se tě báli co ohně. – Ondrovi, který o sobě myslí čerta kus, namastil jsi hřibet nejednú, ha když ho jiný bil, bránils ho. – Děučata říkala, žes šeredný, ha přece za tebú lípnú ha mnohá za tebú túží. Ty se ohlížíš na lidi víc než na Pánaboha ha horším se děláš, než jsi. Jak to has po celém světě je, tak je to i v naší vsi, že je lidu rozličného: hlupí, múdří, dobří ha zlí, ha tu súdí každý podle své hlavy. – Jedni se dívají, kterak se nosíš, druzí, jak mluvíš, múdří, kterak jednáš; hale jediný Pánbůh ví, kterak myslíš, před ním nemůžeme se dělat hani lepšími hani horšími, než jsme. Nechci rozprávět o tom, co jsi pro mne huďál: hale kdožež to bul, když si dudák Valenta nohu zlámal, co místo něho s dudami chodil po vsích ha vyhrané peníze do vindry vrátil ženě, haby měla na děti?“

„Hahaha!“ zasmál se Pavel, „to mne pamatuješ na nejveselejší dni, co jsem jaktěživ měl. Každý mě rád viděl, vítal jako Pánaboha, muziky dost, koláčů dost, peněz dost, piva dost, chlupci mě objímali, děvčata se o mne draly, zahrát jsem si mohl, co jsem chtěl, – inu člověče, komu bylo líp než mně? Litoval jsem, když se Valenta vrátil.“

„Ha přece by ti za těžko přišlo, zez musu to hudělat. – Ha kdo to bul, když tenkrát ten velký příval bul ha voda bula Horákoic Tomše i s jalovicí vzíla, kdo ho zachránil? – Komu to hlava ohořila, kdy ve městě vynášil zez ohně nemocnú ženu?“

„Za to mi požehnal Pánbůh tulík vlasů,“ zase se usmál Pavel.

„Ha v Klatovech o trhu, když se tomu Němci koně splášili ha málem ho nepohřbíli: kdo to vyskočil z davu lidu, co jen křičíli, hale nepomaháli, – ha koně silnú pěstí zachytil ha spořádal? Lidé se ptáli, kdo to je; hale Pavel, jako by se bula pod ním zem slehla, – ten tam.“

„Prosím tě, načni z jiného súdku, jak ty říkáš; k čemužež rozprávět o tutom?“ řekl Pavel.

„Já ti to jen připomníl, habys nedál přede mnú, jako bys bul nejhorší; já tvoje srdce znám. – Zato by ti já hale nadal bláznů, že se trápíš samým, kdyby ha proč, ha proč ha kdyby, – jsú to samé chyby! – Vidiš, Pavle, já si teky rád všelico přečtu ha o všelijakých věcech rozmýšlím, ku příkladu když se procházím po hospodářství, po poli, – tu se dívám na to oseníčko, myslím, kterak to podivno, že z jediného zrnka, co se do země huložilo, tak bohatý klas vyroste, z malinkého jadýrka veliký strom; kterak to, že ta naše matka země hustavičně rodí, ha nikdy nezchudne. – Tulík lidí na světě, nikdo by se hani nedopočtal – tulík zvěře, ptactva v povětří, ryb ve vodě, živočichů rozličných po zemi – ha všecko se to nají dosyta – ha ešče zbyde

dost! Přemýšlím, kterak je to tak všecko huspořádáno, jedno do druhého, jako v hodinách, kterak to všecko pěkně chodí, že to nemůže hani lepší být! – Pozoruju si ten domácí dobytek, tu lichvu (drůbež), kterak se to jedno od druhého liší ha každý svého se drží; kterak se to v mnohých nápadech – krom té drahé duše – lidom podobá. – Kterak si ten kůň pyšně hlavu nese, jak pod tebou tancuje, když na něho sedneš, jako by věděl, že je něco víc než vůl; tomu že patří jen kroky, hale jemu že přísluší skoky. – Pozoruju, kterak hrdě si býk jde před stádem, kterak mladé jalovice vesele okolo skáčú ha tak nevinně se na všecko dívají jako mladé děučence – ha staré kra-
vičky vedú si múdre ha myslí: „Poskakujte si, poskakujte, však haž budete jako my, nebudete skákat!“ Ha pes, to věrné zvíře, kterak on miluje člověka ha se vším dobyt-
kem se snáší, kromě s kočkú, které jak by se bál, že i jeho zklame svú chytrostí! Kterak milo dívat se na bílé ouce ha ošklivo na prase, jež si libuje v blátě, jako když my lehneme do čistých podušek! – Pozoruju pracovité včelky, kterak to po kapkách ten med z lípy, ze zahrady, z jeteliny snášejú, bez něhož by nám hani makovec hani kaše tak nechutnaly, ha vosk dělají, jenž oltáře boží osvětluje! – Tu pozoruju vlaštovičky pod krovem, kterak si hnízdečko staví, tu si pavúk přede síť, tak huměle, že by toho žádný člověk nedokázal; tu zase pozoruju květiny, kterými Pán-
bůh plášť země vyšil, jako Dorla vyšívá naše kamizoly. Ha zase se dívám na to divotvorné slunce ha na hvězdy, ha když si zpomenú, že to jsú světy jako náš, ha ešče větší, jak nám pan hučitel řekl, tu hustrnu, hlava mi jde kolem ha do smrti nebul by já hotov s otázkami, kdyby tu bul, kdo by mi odpovídal. – Hale když si pomyslím, že to Bůh všecko jen člověku k radosti ha hužitku stvořil, že mu dává vnuknutí, kterak by všeho pohužívat měl, ha že ho hudělal nade vším pánem: tu děkuju Pánubohu za

všecko, jsem spokojen, nikomu nezávidím bohatství, hani hučenost, hani stav. Sedlák jako pán stvořen k obrazu božímu, jeden i druhý má podíl na otcově dědictví, o to mě nemůže připravit nikdo, jen já sám. – Je hale na světě rozličných hlav ha každá hlava hledá svůj klobouček. – Kdyby buli všickni lidé pány, kdo by oral, kdo by krávy pásł? – Ha kdyby všickni sedláky buli, kdo by v radě sedł? – Jedni pracujú rukama, druzí hlavú ha jen blázen myslí, že mu Pánbůh hlavu proto dal, haby měl kam čepici posadit, ha ruce, haby měl čím do húst si podávat, – říkával můj táta. – Škoda, že nežil do té doby, co by jsem se jeho rozumem bul lépe mohl pohučit, bul chytrý člověk. Jak víš, bul před tímto rychtářem on. Když ho zvolili ha přišł na kancelář, povídali mu páni: „Ale Jurane, budete-li pak mít teky dost rozumu k tomu?“ Táta se hušklíbl ha prál jim: „Nu, budeme vidět, kterak to bude chodit, esli se mi nebude rozumu dostávat, přijdu si k vám pro trochu, můžete mi ho odprodat!“ – Hani slova mu více neřekli, když je tak síkl, ha máma, když mi to povídala, vždy říkala: „Vidíš, dle šatu tě vítají, hale dle rozumu provázejú.“ – K čemu by mně to bulo, haby jsem se trápil, když blázen prohlíží moji halenu ha súdí, že chlap, co v ní vězí, špatnější musí být než ten, co je nadit v pytli hedbávném? Hlupý nerozsúdí ha múdrý neodsúdí! Před múdrým se pokloňme, hlupému frkníme pod nos; ha nemudrujme o tom, co vědít nemůžeme. – Co je to platno, Pavle, že se ženeš jako vůl do zdi, kterou rohama neprokoleš? – Já vím, že se nehodíš k pluhu, hale dokád chodíš od meze do meze, nedívej se po hvězdách, sice si roztlučeš nos. Já bul by spokojen jen tulík vědít, co by si vždycky humíl poradiť. Snad i tvému rozumu dostane se širší rozhled někdy, já si to halespoň rád o tobě myslím. – Smělého Pánbůh nezkrátí, ha smělý jsi. Jen před Dorlú jsi nesmělý.“

„Máš pravdu, Petře, ve všom i v tutom,“ řekl Pavel. „Já nevím, co to je, když si na ni myslím – ha to je, Petře, přiznám se ti, skoro celý den, ha v noci se mi o ní zdá –, to ti s ní rozprávím ha řeč mi jde pěkně jako s kruchty; hale když ji vidím, tu ti zůstanu jako dub, všecek zhlúpím. Filip mi huteče, Kuba zůstane stát ha neví, co mluví. – S druhými děučaty mám řeči jak vody, rád je zlobím, nic si z toho nedělám, chapnúť je kolem pasu; při Dorle jsom všecek jiný. Kdyby já se chtěl k ní přiblížit kterak k jinému děučeti, jak by mne někdo za vlasy chapl ha zpátky táhl. Jako ta hvězda večernice nad hvězdičkami, tak ona svítí nade všemi děučaty ha já by ti klečel před ní jako před svatú! Hale když zpomenu na Jana, když ji vidím s ním mluviť, tu se mi dělá před očima tma, neznám se, ha kdyby myšlénky moje v tu chvíli střelami buly, dávno by jeden i druhý nežíl. – Oh, ten drotar kdyby nebul přišíl! – Stokrát jsom ho proklel!“

„Krásný je to chlapec,“ prohodil Petr, když se Pavel zamlčel, „chytrý teky, ha zajisté ho pan hrabě dobře zaopatří, haž se ešče něčemu nahučí. Mohl by se Dorle zalíbiť; hale ty děučence jsú divné plemeno, majú svú hlavu, ha proto přece ty se jí lépe můžeš líbiť než on.“

„Bulo to o posledních obžinkách, když Dorla paní hraběnce věnec nesla; Ondra stál za mnú ha povídá: ‚Sapermente, to je dívčí – na tu mám dávno oko!‘ Jako by ti do mne kříslo – ha bul by mu dal po hlavě, kdyby to nebulo v zámku. Hačkoli se mi Dorla vždycky líbila, ten den jsom tepríva seznal, že ji mám nade všecko rád. Haž do vánoc věřil jsom, že snad i ona na mne myslí, ha ona se mi snad jen vysmívala! – Petře, Petře, jsom chlap hrubý, svévolný, hlúpý, ba špatný chlap jsom, hale zlé nebulo by mělo nade mnú moci, jen co dobré ha krásné, já bul by si zalíbil, kdyby ona mým handělem bula. Pro ni bul by všecko hučíníl, modré s nebe jí snísl; hale bez ní – bez ní

jsom člověk nechčasný, ha esli přece drotar k oltáři ji povede – Petře! Bůh mi pak buď milostiv! Když ne já, jiný ji mít nesmí!“

„Huž jsom ti řekl, že k lásce nepřinutíš hani prosbú hani hrozbú; hale co je platno zamilovaným kázat, jako by hrách na střechu házíl. – Však se to hukáže záhy, esli tě Dorla ráda má nebo ne. Kdy hano, dobře; kdy ne, poruč to Pánubohu!“

Pavel, zdálo se, že neposlouchá; po krátkém pomlčení ale ptal se Petra: „Věříš ty hraběti?“

„Hrabě jsú člověk dokonalý, k nám hupřímny, neboť jsú s každým jako bratr, ha kde mohú, pomohú. – Tot muší každý huznat. Bába, která to nejlépe ví, neboť je často v zámku, slečenka hu ní ha s Dorlú kterak družka, ta říká, že hrabě chtějí, haby se nám lépe vedlo, habychom se něčemu nahučili, haby to v naší vesnici líp vyhlíželo.“

„Hm bába, – ta muší chválit.“

„Pavle, snad ti nehuvízla strejkova hutrhačná slova v kotrbě?“

„Dorla je krásná, mohla by se mu zalíbit.“

„Kdyby já neměl s tebou hútrpnost, věru by tě nenáviděl, chlape! Nedíváš-li se i ty i my všickni rádi na slečenku, líbí se nám všem, ha zdaž nám co jiného napadne, než že je roztomilé stvoření? – Nebuď blázen ha nedělej křivdu Dorle hani panu hraběti, kterému věriti můžem; sice nezůstanem dobří kamarádi!“

S těmi slovy došli k vesnici; u zámku troubil ponocný půlnoc. – Ani živé duše nebylo po vsi viděti a ticho všude, ledaže tu a tam pes zaštěkl a se střechy kočičí dueto se ozvalo.

U jedné z prvních chalup se zastavili; tam bylo obydlí Pavlovo, Petr zůstával blíže kostela. Chytaj zaštěkl, přiběhl k nízkým vrátkám; vida ale, že to pán, radostně začal vyskakovat.

„Ty máš hasi hodnú bolest, vet?“ ptal se Pavel, když mu Petr na dobrou noc levou ruku podával.

„I cožež, to se zahojí! – Hale jakž s tvú hlavú? – Zíttra habychom se báby zeptali?“

„Chraniž nebe! Máš-li mne rád, nezmiňuj se, kde jsme buli, hani co se stálo. – Co by si Dorla pomyslíla! Oh, Petře, já jsem daremný chlap! – Dobrú noc!“

Dořekl, přeskočil vrátka, polichotil psovi a vešel do síně.

„Jsi ty to, Pavle?“ ozval se hlas ze sednice.

„Já to, mámo, ešče nespíte?“ zeptal se Pavel, pootevra dvěře.

„Chvála Bohu, že jsi dyma, měla jsem dnes o tebe strach, zdálo se mi v noci, že mi vypádl zub, – nemohla jsem husnúť ha modlíla se.“

„Tedy spěte nynčko, mamičko, dej vám Pánbůh dobrú noc!“

„Dejž to Pánbůh – i tobě! Snad haby tě rozžíhla?“

„Netřeba, děkuju vám!“ rychle Pavel odpověděl, zavřel sednici a s stísněným srdcem šel do srubu, kde spával.

Matka ale přemýšlela, co se to stalo, že se chlapec domů vrátil a že s ní tak pěkně rozpráví, bývalť poslední čas velmi nevrlý.

„Snad mne Pánbůh vyslyší ha dal mu jiný hůmysl!“ vzdychla si a upokojena položila hlavu do podušek.

III

Na Velký pátek před slunce východem pospíchaly všechny dívky k potoku umývat se, aby zdraví a krásu udržely po celý rok; na Bílou sobotu hospodáři vykropovali pole a sady svěcenou vodou, aby hojné úrody bylo; hospodyně byly po všechny dni jako v kolovratě a o hod velikonoční – aneb první červený svátek – se celá vesnice

leskla. Selky odložily modré sukně a bílé zástěry i bílé kalouny, smutek to, jež po celý půst nosily, a o hrubé se v kostele všecko pestřilo; děvčata jak by z pivoňek vyskočily, v nových šněrovačkách, a chlapci též zvysoka si vykračovali.

V pondělí dynovačka; ouzkostlivě vycházela děvčata ze stavení, a která šla po vsi, jen se tak míhla, jak plachá srna, a z kostela i do kostela jdouce, schovávaly buclatá ramena pod zástěry před dynovačkami chlapců. Od svitu již bylo křiku a capartů po vsi i v zámku dost. Jediný Miča své ženě nevyšlehal, ale dle obyčeje svého domova vylil na ni dížku vody.

Jakmile Jano k šafářovům ráno přišel, hned mu malý Honzík povídal, co táta mámě urobil, a ten se smál řka mu: „Ej znáš ty, to misí byť oblievačka na velkú noc. Keby som bou doma, bou by som Ilenu aj Marišu hodi do rieky.“

„Pročez? – Do řeky?“ divila se Manka. „Toť by mohl člověk nemoc dostať z leku.“

„Ah nie; ved' ony dieuky chytro vyskáču von, ale keď ich utěkajúcich šuhajci ulapia a druhý raz do rieky hodia, už sa potom zimú drkajú, dobre sa nežajdú. Juj, lajú na šuhajcou: Bodaj vás zrádca* metala!“

„Bodejt' by se zimú necintovaly** ha nehřešily, totě něco říct, hodit do ledové vody, ha hu vás zima větší než zde! – Měly by jim to oplatiť jako hu nás. Zítra já si na Miču přivstanu,“ řekla šafářka.

„Nuž – ved' zajtra u nás dieučencia oblievačka. – Juj, zajtra bočí každý šuhaj od dieuky ako črt od kríža – aby ho neobliala –, a preca čo by aj hore na buk vyliezou, každého najdú a oblejú,“ smál se Jano.

* Zrádca, zlá nemoc – padoucí – aby s vámi trhala, bývá časté hřešení Slováků.

** Netřásly.

Dorle hned časně ráno Józka vyšlehal, pak přišel Miča a Jano koledovat, a když šla z kostela, přitočil se k ní Petr.

„Buď milosrdný!“ prosila vidouc, že vytahuje zpod kamizoly z vrbových proutků pletenou dynovačku, okrášlenou na konci červenou mašličkou.

„Vždyť já jen zlehka, haby tě blechy neštípaly,“ usmál se Petr, dotkna se holého ramene, jež bylo plno červených šmahů. „Kdyby bylo možná na tebe se hněvat, měl by hale příčinu, ty zlá dívčí, ty,“ řekl jí Petr.

„Pročež? Čím jsem ti hublížila?“

„Podívej se hyn tam na chlapce, každý má novú kamizolu, ha já na hody v staré – tíms ty vinna. Pověz pravdu, pročs mi ji nechčila vyšít?“

„Měla jsem mnoho díla děučenského, chtěly mít nové šněrovačky děučence. Vždyť jsem tě pravila.“

„Dobře tedy; nynčkos je odbyla, nemáš výmluvy ha vyšiješ mi ji, vet? Já chci ji mít jen od tebe vyšítu.“

„Když to teda musí být, třebas. Snad se budeš dokonce ženit, že tak husiluješ?“

„I nu já před svatbú mám, to je prauda, hale nevěsta ešče kdesi húby pase. – Radš by, haby mne pozval na veselku ten, kdo má k ní blíž než já,“ prohodil Petr.

Růžový nádech s tváře Dorliny uprchl při Petrových slovech, jež ona si jinak vykládala. Rozpačitě začala si hrát s kytkou za šněrovačkou, vytáhla si ji a voněla k ní. Petr si toho dobře povšimnul.

„Kdopak tě dal tu pěknú kytku, snad z panské zahrady?“ zeptal se jí.

„Kdo by dal? – Bazaličku mám za okny, fialky jsem natrhala v sadě. – Na, přivoň si.“

„Rád mám ty fialky,“ zamyslíl se Petr, drže v ruku kytič; „hale dávno, co jsem jich netrhal.“

„Když bula ešče Hanežka hučitelovic dyma, ta mi často

kytici dala, tam jich mají v sadě dost ha dost. Ta mívala krásných kytek!“

Jak byla Dorla zbledla, tak Petr při Dorliných slovech zčervenal. – Ale po chvíli zase usmál se řka:

„Jsú fialky ha bazalka teky pro chorobu dobré? Já se, holečku, pústím do lekaření!“

„No to nebudeš s naší bábú koláče jídat,“ smála se Dorla.

„To, co já vím, neví hani bába. Já huhádnú nemoci, kterým bába hani na jmeno nepřijde, – ha na tom vlastně všecko záleží. – No tedy mi pověz, pro jakú nemoc jsú fialky dobré, ha pak ti povím, kdo je chorlavý.“

„Ty jsú jen pro obveselení srdce,“ usmálo se děvče.

„No, toť jako by to bul napřed vědíl, ten lík právě potřebuju. Dej mi ho, hano!?“ žádal Petr, ukazuje na kytku, kterou z ruky více dát nechtěl.

Vtom došel je Józ, slovem božím pozdravil, ptaje se hned Petra, kdeže je Pavel.

„Nebyl po všechny dni ani v kostele. Co se to děje s tím chlapcem?“ divil se Józ.

„S Pavlem zle se díje, on je chorlavý,“ řekl Petr.

„Chorlavý? A bába aby o tom nevěděla? Ty žertuješ.“

„Vždyť si nebudu dělat z huby holinku, dokonce na Boží hod! Opravdu je chorlavý; hale stydí se to říct – ha nechce žádného doktora. To víš, my chlapi se rádi chlubíme, že nás nic nezdrť.“

„Kdo o sobě mnoho – o tom lidé málo!“ ušklíbla se Dorla. – Petr chtěl jí také odseknout, ale Józ ptal se zase, nač si Pavel naříká.

„Hlavu a srdce má v nepořádku,“ řekl Petr velmi opravdově, až se Dorla úzkostně naň ohlédla.

„No, jestli netropíš žerty, to by se měl přece s někým poradit. Mně se beztoho dávno již nelíbil, kdo ví, jestli v něm nemoc nevězela,“ řekl Józ.

„Vždyť já huž mluvil s doktorem ha nesu mu koření, po kterém zajisté okříje,“ odpověděl Petr, a podívaje se na Dorlu, schoval si kytku za vestu.

Děvče bylo v největší rozpačitosti, sklopila oči a tvář jak by jí šarlatem pokrýl.

Byli u chalupy a Petr musel do sednice pro koledu. — Na stole ležel mazanec, nuž při něm, bába hned zvala Petra, aby si ukrojil svěceného, a Dorla přinesla tři červené vejce, mezi nimiž jedno rejsované bylo, a podala je Petrovi koledy.

Okno bylo otevřeno do zahrádky, Petr vyhlídl ven.

„To je vidět, co je dívčí ruka,“ řekl. „Kdyby já se na hlavu postavil, tak pěkně si nemohu zahrádku zřídit. — Ha jakú krásnú rozmarýnu ha muškát máš!“

„Měla jsom je v srubu přes zimu, hale nynčko je nechám přes den v zahrádce, snad nepřijdú mrazy, vždyť jsme huž zimu odnesly ha jaro přinesly,“ řekla Dorla.

„Jaro zvěstuje Zvěstování, hale zimu ešče nevyhání,“ ozvala se bába od krbu.

„Hale kúsek muškátu mi mušíš dát, to ti hani Pánbůh nepomůže,“ obrátil se Petr na Dorlu.

„I hano, kúsek muškátu není svět, počkej,“ řekla Dorla, chtíc proň dojít.

„Já půjdu s tebú, je čas k jídlu, haby jsom nedostal od švakrové trochu polívky jazykové, že ruším pořádek domáci.“

„Eh ten muší být, hospodář je čeládce zrcadlem,“ přisvědčila bába.

„Pozdravuj Pavla, že ho navštívím,“ řekl Józa.

„Vyřídím. Zdrávi končili hody,“ přál Petr vycházeje ze dveří.

Dorla šla za ním.

„Tuto je moje koleda,“ řekl Petr na zaspí, schovávaje dvě červené vejce do kamizoly; „hale tuto s tím srdíčkem—

dám Pavlovi, když si nemůže sám pro koledu přijít. Vet, Dorlo, že tak dobře bude?“

„Kdo si pro koledu přijde, tomu ji dám, hať s ní dělá, co mu líbo; mým jmenem ji hale nesmí dávat nikdo,“ řeklo děvče určitě.

„Ha jinak mu málo na ní záleží.“

„Nedělej mi, Petře, zeleno před očima, když vidím, že je bílo,“ zaškaredila se Dorla, vrátka do zahrádky otvírajíc. „Mně oči nezamydlíš.“

„Kdo ti je chce zamydlovat? Co jsem řekl, je prauda, beze vší barvy.“

Dorla obrátila k němu černé oči, a jelikož viděla v jeho jasném oku výraz opravdivosti a upřímnosti, uvázl jí posměšek, který na jazyku měla, v hrdle. Shýbla se k muškátu dolů.

„Chceš si ho vsadit, hanebo jen k vonění?“ ptala se Petra.

„Může být oboje, po cestě si přivoním ha dyma si ho zasadím; ha kúsek rozmarýny přidej, však ti jí dost zůstane k veselce.“

„To máš praudu, do té doby naroste zvýší topolu.“

„Huhýbá, kterak rybka vodú. – Hale nezapřiš, dívčí, o čem huž laštovičky štěbetajú.“

„Když jich mluvě rozumíš, víc víš než já, která o ženichu nevím.“

„Já povím jako ty, habys mi bělmo na oči nedávala; já to v trní nenašíl, ha mám přece chvála Bohu zdravé oči.“

„To bys mušíl mít oči Pánaboha, habys chtíl vidět toho, který mi súděný; to ví jen on,“ řeklo děvče, podávajíc Petrovi muškát.

„Ha Jano, kdo je to?“

„To je Mičovy matěri krstný syn,“ usmála se Dorla.

„Ha tvůj ženich, vet?“

Dorla dala se do hlasitého smíchu, až to bylo v sednici

slyšet, a bába se podivila, co je tomu dívčí tak s máslem, že ji dávno neslyšela tak poctivě se zasmát.

„To víte, Petr rozpúští zase špačky,“ řekl jí Józka.

Dorla ale v zahrádce Petrovi řekla: „Tys tomu dal! Holečku, daleko pata oka! Jestli na tu svatbu čekáš, můžeš čekat haž po smrti ten pátek.“

Dorlina tvářka nebyla lhářka, proto se Petr rozradoval, vida, že se nemýlil.

„Dorlo!“ zvolal, „dívčí! Kdyby já tak směl, vzíl by tě do náručí ha skočil s tebou přes plot samú radostí za to slovo! – Ha což teprva bude Pavel říkat!“

„Pavel?“ řeklo děvče a úsměv jí s tváře zmizel, jak by jej studený vítr byl svál. „Pavel – tomu tuším takové věci nepotřebujú na mysli ležít!“

„Jen se nedělej, jako bys byla dnešní, však jsi rozumíla, kam jsem bil.“

„Vyrozumíla jsem, že mi kuklu strojíš, hale nejsom blázen.“

„Estli jsem mluvil pod pokličku, bulo to, haby tě vyzkúmal, hale nynčko ti povím čistú, jasnú praudu: že je Pavel chorlavý ha že se jen pro tebe trápí.“

„Ha Hana-Líza?“ ptala se Dorla, sklopíc oči.

„Je příbuzná Michlova, šenkýře v bavorské hospůdce,“ usmál se Petr.

„Ha Pavlova nevěsta.“

„Tys tomu dala! Daleko pata oka!“ vysmál se zase Petr jí.

„Však to prála jeho vlastní sestřence naší bábě,“ pravila Dorla, hrajíc si s rozmarýnou.

„V hospodě ha hu šestinedělky nejvíc klepů bývá; to je věc vyjednaná.“

„Ha kdyby i toho nebulo, vždyť řekl sám o Boží hod vánoční tuto hu vrátek, že jde k Haně-Líze, není to tedy žádný klep.“

„Leda povídali; snad se něčím dopálil ha řekl to na-
schvál. – Toho mnohdy muška na stěně mýlí, ha esli tě
vidíl s Janem, bul oheň na střeše. To víš, co v srdci no-
síme, o to se bojíme. – Já ti hale hupřímně povídám ha
na svoje svědomí se ti dokládám, že tě má Pavel rád
zrouna dost. – Nech si to za nadrama; hale za to tě pro-
sím, dopřej mu halespoň laskavého slovíčka ha nedělej
ho ešče nechčastnějším, nežli je, od laskavého slova jazyk
nezabolí.“

„Ha proč by bul nechčastný?“ ptala se Dorla po chvíli,
v níž kolikrát barvu změnila.

Petr začal jí v krátkosti povídat o Pavlovi tolik, co jí
vědět třeba bylo, aby nestál v jejích očích co špatný chlap,
o jeho náklonnosti k myslivectví, co ho zavádí až k pytlá-
čení, a o Sršánově zlomyslnosti, toho ostatního, myslil,
ať se dovtipí.

„Ono je málo těch hlav, na něž by se hutrhačova kukla
nehodíla,“ doložil. „Člověk musí jedno minút, druhé svi-
nút ha k třetímu pomlčít, říkávala moje máma.“

„Já ráda věřím, hale kdo ví, esli naše bába tak poví.“

„Bába je múdrá, však ona ví, kterak to chodí, ha múdré
hucho neposluchá, co hlupá huba povídá, rozumíš. No,
ruku mi dej, že nebudeš Pavla trápit. – Nynčko jdu, by
mu srdce obveselil kytkú ha koledú.“

„Dělej s tím co chceš, neříkej hale, že mu to já posílám,
za to tě prosím,“ řekla Dorla, kladouc do Petrovy ruky
svoji a spolu i zelené stručky.

Vtom zhlédla ránu dosti značnou na Petrově ruce.

„Pro Pánaboha, cos to dělal?“

„Poleno mě hudeřilo,“ zasmál se Petr.

„Pročpak jsi neříkl, když sis to hudělal, bába by ti bula
dala masť; chudáku, je mi tě líto, měls hasi velkú bolest!“
útrpně řeklo děvče.

„Vy ženské jste divné plemeno, pro takový capart,

který se za pár hodin zahojí, to je litování, shonu mastí, Bůh ví, čeho byste snesly; hale bolest, která sílu chlapa zlomí jak stéblo, srdce hužírá jako rez, to je vám smích!“

„To mi děláš křivdu, mně je Pavla tuze líto.“

„O lítost on se neprosí; politovat by trefil ledakdo; milovat ho musíš, chceš-li mu pomoci. Rozumíš? – Ha nynčko spánembohem, pospíchám, Pavlovi hale povím praudu.“

S těmi slovy vyklouzl ze vrátek a rychlými kroky pospíchal do vsi.

„Petře! Petře!“ volala za ním Dorla; ale on schvalně se neohlídl. „Oh, já hlúpá dívčí!“ zvolala, „on to jistě na mně pozná! Ha co si Pavel o mně pomyslí? – Že se mu nabízím! Bože, že pak jsem o něm mluvila. Ha estli mne Petr klamal, estli nestůně – ha estli přece Hana-Lízu má rád! – Oh, že pak já jsem si ho kdy do srdce brála!“

A tvář oběma dlaněma zakryvši, hluboce si děvče vzdychlo a chvíli v zamyšlení zůstalo stát. – To srdce lidské podobá se mnohdy moři: je bohaté, hluboké, nevyzpytatelné a klamné jako ono, plno krás a divů, plno i hrůzy! Kdo by byl řekl, hledě do jasného oka Dorlina, že to není krystalové zrcadlo tiché lesní studánky, skrze niž vidět až na samé dno? Kdo by byl řekl, že má to srdéčko také svoje hlubiny? – Nikdo nevěděl, za kým myšlenky její poletují, když za stavem sedí a člunek jí z ruky do ruky přeletuje; když květiny na hedbáví a sukno vyšívá, komu by ráda, kdyby živé byly, kytky z nich vázala; za koho první a poslední Otčenášek se modlívá: nikdo nevěděl, aniž by tak snadno uhodl, komu to dává v duchu dobrou noc, když hlavu na podušku ukládá.

Bába si myslila, že to dívčí ještě na chlapce ani nepomyslílo, a když jí to ženy do očí cpaly, že ji má ten a ten a onen rád, bručela na ně a nechtěla ani o vdávání slyšet.

Dorla byla její radost a chlouba, ona ji měla radši snad než vlastní dceru, a proto se o ni bála, a když přece někdy přemýšleti začala, kterak to bude dál, tu nevěděla, kterého ženicha si pro ni přát, zdali rychtářova vnuka – nebo Petra, či Jana, kterého jí každý přisuzoval a jehož i Miča v mysli pro ni choval a bábě nejednou navrhoval. Jano byl bábě milý; upřímnost, přítulnost k ní, k Józovi i Dorle, nábožná mysl a přitom i sličnost a mladý věk se jí líbily. V pohorské vesnici se chasa v brzkém mládí ženila a vdávala a v Mičově rodišti byl tentýž způsob, proto jim Janova a Dorlina mladost pranic nepřekážela. Jano byl nejhezčí ze všech chlapců, co jich koli bába znala; myslila tedy, že by se všecek k Dorle přislušel, jen kdyby jistotu byla měla, že ve vsi zůstane. Nechtěla, aby se Dorla z chalupy vydala, ona měla jí oči zatlačit a po její smrti být Józovi matkou; proto bylo vdávání její na pomyšlenou, a proto se bála, aby si Dorla Jana do srdce nebrala, dokud nebude jistota, že ve vsi by zůstat mínil.

Mimo Jana byl by se jí Petr nejlíp líbil, ačkoli by si byla přála, aby méně světem páchnul; ale jeho otec prý za mladších let veselá kopa býval, a přece pak byl vzorným manželem; doufala, že i s Petrem takové to bude.

Že by i Dorle mimo Jana Petr nejlíp se líbil, to bylo její domnění. Miča ale najisto soudil, že Jano a Dorla pro sebe stvoření jsou. – Že Dorlino srdce na babin úsudek se neohlíželo, že již volilo, že volilo toho, který se málokomu líbil, to nenapadlo ani bábě ani Mičovi.

A Jano? – Co ten myslel a soudil? – Ten si hleděl práce, dělal, co mu dělat kázali, učil se, když měl pokdy, kreslil, vyřezával atd. – Nedělní odpůldne po požehnání bavíval se ve společnosti svých krajanů nebo byl u báby; někdy šel s Józou na pozvání hraběte do zámku, a to mu bylo jako Boží hod. – Nevšímal si pranic lidských povídaček a úsudků, jakéž o něm pronášeli. V kostele si nikdy nevšímal, kdo

se po něm obrací a kdo ho pozoruje. Vždy stával na jednom a témž místě u sloupu, jak to z domova zvyklý byl, a vroucně se modlil. – Když oči pozdvihl, obrátil je na překrásný oltární obraz nejsvětější Panny Marie, do jejíž milostné tváře se všecek ponořil; čím déle do ní hleděl, tím milostnější se mu viděla býti. Světlá zář vůkol ní skvěla se víc a více, plamenné paprsky rozstřelujíc na vše strany; před chlapcovým zrakem míjelo klenutí chrámové, celý širý obzor viděl před sebou co jediný oltář a na něm stát velebnou postavu královny nebes, nad čelem korunu z hvězd nejskvělejších utkanou. – Okolo ní viděl vznášeti se na růžových oblacích anděly boží, slyšel kůry nebeské, slávu její hlásající. – Zdálo se mu, že se naň milostně usmívá, že mu ruka její kyne, – a s citem úcty, blaženosti, jež vysloviti mluva lidská chuda jest, padal na kolena k nohám jejím, duši svou jí vzdávaje.

Velmi se Jano divil, slyše od Miči, že půjdou spolu hned po svátcích domů; i ptal se, co se stalo, že se tak najednou rozmyslil? Miča byl by rád pověděl, ale že slíbil slečně mlčení, tedy mlčel; Manka ale také vědouc, jak a co se dělo, nemohla to přes srdce přenést. Nepověděla Janovi, ale napověděla.

„Eh ty slipekka, ty, něznáš mlčanuo skryť!“ pohrozil Miča ženě, zpozorovav z Janovy řeči, že něco ví.

„Nevídáno!“ řekla Manka. „Kdyby to bylo cosi žalostivého, bula by jsom to nechala při sobě zavinuté; hale radost člověku hudělat nemá se odkládat. – To by i vrchnost sama huználi.“

Co dělat, již se pánvička propekla. Co Manka napověděla, Miča dopověděl. – Jano stál jako zmámený slyše, že Ilena bohatší než rychtářova dcera, že bude mít o sv. Juru veselí a komu to štěstí děkuje. – Ani se nemohl vzpamatoval, a když to všechno jak náleží pochopil, vejskal, plakal a tancoval – radostí a jako dítě se těšil na velikonoční

středu, kde měli s hrabětem jeti do Prahy a pak sami dále se ubírat k domovu.

Uběhly svátky. V úterý velikonoční večer šel Jano ještě panu faráři políbit ruku, pozdravit pana učitele a potom šel k bábě dát sbohem a ukázat krásnou partu, kterou mu Jelenka pro Ilenu dala. – Dorla byla ji viděla již, ale bába se jí obdivovala a velice se jí líbila, povídala také, že za starých časů i ve vsi takové náčelky nosila děvčata místo bílých vínků, jenže nebyly tak vyšity. Józa dal si ji popsat, ohmatal ji a také přisvědčil, že je krásná. Jano se jich chvále jen usmíval a neměl pro radost svoji ani slov.

„Ha co já sestře tvojí pošlu?“ Dorla rozmýšlela, pak skočivši do komory, přinesla obrázek v pozlaceném rámečku. – Byla to krásná rytina „Maria“ dle Murillova originálu. – „Dostala jsem ho ve škole za poctu ha je mi milej, tedy ho dej Ileně. Má ráda obrázky?“

„Akože by nemala. Juj, aká to milota, akuo to miluo děce, ten Jezusek!“ zvolal Jano a chvíli se díval naň, než ho políbil a do tašky schoval.

Rozloučili se.

Józa chlapci stiskl ruce, přikázal mu, aby přinesl nové písňe, bába ho požehnala křížkem, Dorla mu potřepala ruku. Od báby dal se vrátkami do panské zahrady, rozloučit se se zahradníkem, s nímž žil v dobrém bratrství.

Přijda k zámku zastavil krok, a opřev se o strom, díval se zamyšlen do osvětlených oken. Smutek zalehl mu srdce, a nevěda snad ani, jevil myšlénky svoje v písni, již přidušeným hlasem začal zpívat:

Bože muoj, otče muoj, na tejto dolině

žiadon sa něspýta: „Šuhajče, čo ti je?“ –

„A čože by bolo, hlavička ma bolí,

hlavička ma bolí, srdienko vo mně hrá,

milý, mocný Bože, čože to znamená?“

se po něm obrací a kdo ho pozoruje. Vždy stával na jednom a témž místě u sloupu, jak to z domova zvyklý byl, a vroucně se modlil. — Když oči pozdvihl, obrátil je na překrásný oltářní obraz nejsvětější Panny Marie, do jejíž milostné tváře se všecek ponořil; čím déle do ní hleděl, tím milostnější se mu viděla býti. Světlá zář vůkol ní skvěla se víc a více, plamenné paprsky rozstřelujíc na vše strany; před chlapcovým zrakem míjelo klenutí chrámové, celý šířý obzor viděl před sebou co jediný oltář a na něm stát velebnou postavu královny nebes, nad čelem korunu z hvězd nejskvělejších utkanou. — Okolo ní viděl vznášeti se na růžových oblacích anděly boží, slyšel kůry nebeské, slávu její hlásající. — Zdálo se mu, že se naň milostně usmívá, že mu ruka její kyne, — a s citem úcty, blaženosti, jejíž vysloviti mluva lidská chuda jest, padal na kolena k nohoum jejím, duši svou jí vzdávaje.

Velmi se Jano divil, slyše od Miči, že půjdou spolu hned po svátcích domů; i ptal se, co se stalo, že se tak najednou rozmyslil? Miča byl by rád pověděl, ale že slíbil slečně mlčení, tedy mlčel; Manka ale také vědouc, jak a co se dělo, nemohla to přes srdce přenést. Nepověděla Janovi, ale napověděla.

„Eh ty sliepka, ty, něznáš mlčanuo skryť!“ pohrozil Miča ženě, zpozorovav z Janovy řeči, že něco ví.

„Nevídáno!“ řekla Manka. „Kdyby to bulo cosi žalostivého, bula by jsom to nechala při sobě zavinuté; hale radost člověku hudělat nemá se odkládat. — To by i vrchnost sama huználi.“

Co dělat, již se pánvička propekla. Co Manka napověděla, Miča dopověděl. — Jano stál jako zmámený slyše, že Ilena bohatší než rychtářova dcera, že bude mít o sv. Juru veselí a komu to štěstí děkuje. — Ani se nemohl vzpamatoval, a když to všechno jak náleží pochopil, vejskal, plakal a tancoval — radostí a jako dítě se těšil na velikonoční

středu, kde měli s hrabětem jeti do Prahy a pak sami dále se ubírat k domovu.

Uběhly svátky. V úterý velikonoční večer šel Jano ještě panu faráři políbit ruku, pozdravit pana učitele a potom šel k bábě dát sbohem a ukázat krásnou partu, kterou mu Jelenka pro Ilenu dala. – Dorla byla ji viděla již, ale bába se jí obdivovala a velice se jí líbila, povídala také, že za starých časů i ve vsi takové náčelky nosila děvčata místo bílých vínků, jenže nebyly tak vyšity. Józa dal si ji popsat, ohmatal ji a také přisvědčil, že je krásná. Jano se jich chvále jen usmíval a neměl pro radost svoji ani slov.

„Ha co já sestře tvojí pošlu?“ Dorla rozmýšlela, pak skočivši do komory, přinesla obrázek v pozlaceném rámečku. – Byla to krásná rytina „Maria“ dle Murillova originálu. – „Dostala jsem ho ve škole za poctu ha je mi milej, tedy ho dej Ileně. Má ráda obrázky?“

„Akože by nemala. Juj, aká to milota, akuo to miluo děce, ten Jezusek!“ zvolal Jano a chvíli se díval naň, než ho políbil a do tašky schoval.

Rozloučili se.

Józa chlapci stiskl ruce, přikázal mu, aby přinesl nové písňe, bába ho požehnala křížkem, Dorla mu potřepala ruku. Od báby dal se vrátkami do panské zahrady, rozloučit se se zahradníkem, s nímž žil v dobrém bratrství.

Přijda k zámku zastavil krok, a opřev se o strom, díval se zamyšlen do osvětlených oken. Smutek zalehl mu srdce, a nevěda snad ani, jevil myšlenky svoje v písni, již přidušeným hlasem začal zpívat:

Bože muoj, otče muoj, na tejto dolině

žiadon sa něspýta: „Šuhajče, čo ti je?“ –

„A čože by bolo, hlavička ma bolí,

hlavička ma bolí, srdienko vo mně hrá,

milý, mocný Bože, čože to znamená?“

Nebyl si vědom, jaký to jásot v duši, jaká to radost mnohdy dech mu tají, jaký to líbezný tón srdcem rozehrává, že si zavýsknout musí, a co to v něm jásajíc pláče.

V snění pohroužen stál u stromu, oči maje zavřené; před vnitřním jeho zrakem ale tanul obraz jasný, plný světla, plný vůně. V nadšení hleděl na ten zjev andělský, toužebně rozevíral po něm náručí; ale rámě klesalo, netroufal si ani stínu jeho se dotknouti. Ale rozkošný ten obraz nebyl obraz Dorlin! Při myšlence na ni neozářila se mu tvář, hlahol jejího hlasu nezněl mu co zpěv nejlíbeznější, kytky, které ač již zvadlé, přece ještě schovával, nebyly rukou její trhány! Ta, kterou ani sám nevěda miloval celou vroucností mladého čistého srdce, nepatřila k jeho stavu, ta patřila rodině, kterou nade všechny lidi, co jich koli znal, stavěl a co svaté ctil a zbožňoval. — Dorlu měl rád skoro jak sestru Ilenu, rád s ní zahrával, jako s onou, byl k ní důvěrný, měl rád i celou její rodinu; ale přání, aby mu blíže stála, jak si to Miča přál a mnozí mu podkládali, nikdy mu na mysl nepřišlo.

IV

Za osvětlenými okny, před nimiž Jano dlouhou dobu stál, seděla v malém salonu hraběcí rodina pohromadě. Byli po večeri; hraběnka byla trochu churava, hovila si v pružném opěradle, a proto také nebyl nikdo cizí přítomen.

Rozprávěli. — Hrabě chtěl matku rozveseliti a překaziti vznikání melancholických myšlének, které ji přemáhaly, kdy tělo trpělo, vypravoval všelicos zajímavého i žertovného. Jlenka seděla na nízké seslici k nohous hraběččiným přitulena, a kdy hraběnce sotva stín úsměvu okolo rtů se mihnul, tu ona vždy chutně se zasmála; hraběnka dívajíc se do její milostné tváře, zapomínala na bolest a hrabě na to, co vypravuje.

Myšlenky jejich přebíhaly s předmětu na předmět, ze zámku přelítly do Prahy a z Prahy mžikem se octnuly ve vsi.

„Kdes to dnes chodila s bábou?“ ptal se hrabě Jelenky.
„Viděl jsem vás z okna jít po vsi.“

„Šla jsem podívat se k Dorle, co dělá, ale že právě kamsi odběhla, šla jsem tedy zatím s bábou k Maternovic. Rozstonalo se jim dítě a poslali pro ni. Když jsme tam přišly, držela dítě matka na klíně a byla celá uplakaná a Materna seděl u ní, držel je za ručičku, ustavičně je líbaje. „Potěš vás Pánbůh, co se stalo?“ pozdravila a ptala se bába. — „Hanička se nám roznemohla, od včerejška tak leží, v jednom žáru,“ řekl sedlák a selka podala dítě bábě, pro pláč nemohouc ani promluvit. Ach, matko, já jsem nikdy krásnějšího dítěte neviděla! Bába mu sundala červenou kukličku, rozdělala podušku a tak ti tu leželo jako andílek. Žluté vlásky samý kroužek, bělounké čítko, ústečka malinká, a ta ramínka kulatá — ach, matko, já bych je byla celé zulíbala a nevím, co bych udělala, jen aby neumřelo!“ zvolala Jelenka, ale náhle se zamlčela a vyšší ruměnec jí polil líčko. Setkalot se oko její s Hanušovým a v něm se jevil cit pohnutí a tak vroucí lásky, jakýžto ji nikdy ještě nevyzradil.

„Nuž, a co říkala bába, povídej dále,“ pravila hraběnka.

Jelenka si oddechla, vzchopila se a povídala dále: „Když si je prohlídla, museli přinést chleba a svěcenou vodu, namočila kus kůrky do svěcené vody a přiložila Haničce na hlavu. Pak ji položila do kolébky kázajíc, aby ji tam tiše nechali ležet, že si půjde pro devatero koření, ‚dobrou vodu‘ a že jí spraví koupeličku. ‚Snad dostane osypky nebo nějaký ohnipar,‘ řekla. — Já se jich ptala, jestli by chtěli lékaře, že by se pro něho poslalo, ale oni povídali, že to dají na bábu, bába ale řekla, že to musí dát na Boha, lékař prý by ale také nic nepořídil s takovým kotátkem, které nemůže povědít, kde a kterak ho bolí.“

„Žemlemi bychom ji chovali, jen kdyby nám ji Pánbůh nechal,“ pravila matka a ptala se báby, co to je, že Hanička ve spaní očka otvírá a ústkama brzy škube, jako by plakat chtěla a zase smát se, že jí selka jedna řekla, božec že se o ni pokouší.

„Ale nedejte se balamutit, to není nic zlého, spánek hraje s ním,“ řekla jim bába. Já se ptala, jak tomu rozumět mám, a bába sednouc ke kolébce, povídala: „Když dítěti spánek oči zavře, přijdou k němu andělíčkové, zpívají mu a přinesou mu s nebe rajska jablka a květiny, položí na kolíbku a hrají s ním a dítě se ve spaní usmívá a ručičkama sahá po nich, a to se říká, že s ním spánek hraje. A ještě vám něco povím, poslyšte, slečinko, i vy,“ – pokračovala dále: „Když jsem byla ještě mladá žena, je tomu ovšem mnohonácte let, měla jsem děcko choré, bylo to první. – Šla jsem s ním na pouť do Hajku k sv. Anně, tam jsem je obětovala na malý oltářík, co je ten krásný obraz sv. Anny, a prosila jsem svatou bábu, aby se u svého vnuka Ježíše Krista přimluvila za jeho zdraví. Po modlení jdu za kostel, sednu stranou do trávy a dítě u prsu uspávám. Tak se na mne moudře dívalo, jako by mi cosi vyprávět chtělo, a když očka zavřelo, usmívalo se. – Plakala jsem, až mi srdce usedalo. – Tu se vám octne u mne žena v bílé pleně, a že co pláču. Vypravuju jí svůj žal. – I povídá:

„Nežel, matko, toho dítěte, tomu by se na světě vždy stýskalo a nebylo by šťastné, to si andělé od Boha vyprosili. Vidíš, kterak se usmívá, hrají s ním, ukazují mu ráj, kamž si je i záhy odnesou. Přej mu ho, ty mu jej dát nemůžeš! – Poslyš; dokad jsou děti malé, snívá se jim o ráji, hrají s anděly, jak ale do rozumu dorůstají, už se jim plete svět do snů. Nemohou se dočkati stát se velkými, rády by už znaly a zkusily svět, myslí, že jsou již svoji, nechtějí hrát s anděly a ráj, zdá se jim, že najdou ve světě. Tu jim řkou andělé: „Nyní už nebudeme s vámi hrát, jako jsme hrá-

vali; ale jestli na nás nezapomenete, přijdeme zase a budeme vám povídat o nebi.' – Nedbají děti, jen to pádí horrem pádem do světa. Ale svět omrzí. Pánbůh vzpomene křížkem! Člověku je smutno, neví kam se díť! – Zatouží, zapláče po prsu matčině, vzpomíná, kterak mu bývalo blaze, když s ním andělé hrávali! A jak vzpomíná, – tu se octnou u něho zase. Nepřinášejí mu květiny ani rajska jablka, aby s nimi hrál, ale zpívají mu písně o nebi, učí ho zase modlitbě, na niž zapomněl, a jestli jich sám člověk opět nezaplaší, neopustí ho do skonání. – Jdi domů, vzdej se do vůle boží!'

„Tak mi ta žena řekla, a když jsem se po ní obracela, nebylo vůkol ani živé duše. – Já sebrala se a šla domů. Ještě tu samu noc Honzík mi umřel; a vidíte, já byla tak potěšena tou ženou, že jsem ani tuze neplakala.'

„A kdo byla ta žena?" ptali se.

„Zdálo se mi, že nese v líci podobu sv. Anny, ale pánbovat se na to nemohu – neviděla jsem pro slze, a také mi ten obrázek na oltáři na mysli ležel," řekla bába.

„Snad se vám to přece zjevila sv. Anna?" mínila selka.

„Ať to byl už anděl, nebo člověk, dobrý duch to byl, kterému Pánbůh srdce nadchnul, by mne potěšil, a to je velká milost. Aby divy pro mne tvořil, toho já nejsem hodna," odpověděla bába. Potom pozdravila a odešly jsme zároveň; bába pro koření domů a já s ní navštívit Dorlu."

„Jaké to krásné myšlénky, jak vroucí, zbožný cit!" zvolal hrabě. „A žena ta je sprostá. A lid prý je surový, hloupý, nemá prý schopností povznést se nad zvíře a má se s ním jen co s otrokem zacházeti! – Kdyby ti, co tak mluví, sestoupili trochu s té výše, na kterou se sami postavili a s níž rozeznat nemohou předměty v dolině, kdyby sestoupili dolů, žili s lidem a naslouchali tlukotu jeho srdce, pak by zajisté zkroušeně v prsa se bít museli a vyznávati:

Mea culpa. – Ale toho se nedočkáme. Oni kritisují knihu, z níž neznají více než titul a desky.“

„Srdce lidu – věru je to kniha, na jejíchž stránkách bývá ta nejkrásnější poesie,“ ozvala se hraběnka.

„Jenže ji málokdo čte, poněvadž není rým dosti lahodný a forma ne dost elegantní,“ prohodil hrabě a ironický úsměšek hrál mu kolem rtů; pak obrátiv se k Jelence, pravil srdečně: „Ty, Jelenko, znáš čísti v té knize, tobě se i forma líbí.“

„Jakž by nelíbila, vždyť jste mne ji naučili milovat!“ odpověděla ona, a stisknuvši hraběnce ruku, upřímně na Hanuše pohlédla.

„Kdyby nebylo tvoje srdce sídlem lásky, ty bys neporozuměla,“ hrabě chtěl říci, zamlčel se ale; neboť se hraběnka tázala Jelenky, kde bydlí Maternovic.

„Za kostelem druhý statek, říkají tam U ptáčníků; děd Maternův prý, jak mi bába povídala, množství ptáků míval a číhadlo si držel, i přezdívali mu ptáčník, a ta přezdívka již na statku zůstala a Bůh ví, do kolikátého kolena zůstane. Měla bys radost, matko, kdybys tam přišla, mají vše hezky v pořádku a čistota jako u báby,“ pravila Jelenka.

„Materna je mladý hospodář,“ řekl hrabě. „Začasté s ním mluvívám a dle otázek, jichž vždy kolik pohotově mívá, soudím, že si rád všeho, co by k zlepšení hospodářství jeho sloužilo, všímá. – Kýž by jen v té věci všickni stejnou zvědavost ukazovali! Ale nevím, dočkám-li se květu svého snažení; šest let bude, co jsme zde, a ještě tak málo se to hnulo kupředu. A přece stává se vše k jejich blahobytu! – Ovšem boj proti zastaralým zvykům a předsudkům je těžký, dlouhý a jinou zbraní než zbraní rozumu a lásky bojovat bylo by marné.“

„Proti jednomu zvyku bych se přece rázně opřela a myslím, že bych nezhřešila,“ ozvala se Jelenka.

„Odstraniti nepěkných obrazů ze stavení, není-li pravda, že jsem uhodla?“ řekla hraběnka.

„Uhodlas, matko,“ přisvědčila Jlenka a s horlivostí dále mluvila: „Já šetřím obyčejův lidu a žádného mravu se nedotýkám, který je lidu svatý; ale myslím, že by nebylo nemoudré takovéto karikatury ošklivé, výtvary to leda-jakéhos mazala, který o kráse pojmu nemá a jimž jmena světic a svatých dáti se opovažuje, odstraniti a na jich místo postaviti obrazy pěkně vyvedené, které by na mysl lidu lépe působily. – Jakž si může fantasie obraz královny nebes jinak představití než co pravzor nejvyšší ženské krásy, spanilosti? Jakž tvář Kristovu jinak než co zobrazení nedostihlé dobroty a lásky? Zdaž ty mučeníky Páně, kteří pro Boha a víru křesťanskou trpěli a smrtí mučnickou umírali, muže duchem svatým nadšené, již slovo Kristovo světu hlásali, zdaž všechny ty zářící hvězdy člověčenstva, které pro slávu jeho žily a trpěly, jinak nežli v podobách ušlechtilých, vznešených? – A zdaž si i hrdiny a jinak proslulé osoby národní poesie lid nemaluje krásně, se zlatými vlasy, se zlatou hvězdou neb stříbrným měsícem na čele, v oděvu co možná nejskvostnějším, takže pro krásu nikdo na ně patřiti nemůže? – A ty světice, jež v modlitbě vzývají, před nimiž čela sklání, jež mu za vzory nejvyšších ctností se představují, ty má vidět v podobách ošklivých, neladných? – To by nemělo býti a já bych to věru zneuctívání nazvala.“

„Souhlasím s tebou, drahá,“ řekl hrabě. „Mělo by to býti, jak myslíš. Umění, jež zjevení jest ducha božského, i na člověka nejsprostšího mocně působí, toho jsou důkazy. Krásný obraz vzbuzuje i krásné myšlenky! Neříkává-li sama bába, že jí obraz Madony, jejžs jí, matko, darovala, celou světnici ozařuje? A farář mi sám nejednou povídal, že mu lidé svěřili, od té doby, co oltář zdobí krásný obraz, malovaný od našeho Josefa, že se vroucněji modlí, že má

ta Panna Maria oči všude, a kdyby i nechtěl člověk, že se musí modlit. Ale – pěkný obraz je drahý, každý nemůže si jej koupit a lid má rád mnoho obrazů, upamatování na všechny svoje patrony.“

„Vždyť si mohou koupiti krásné rytiny, ty nejsou tak drahé,“ pravila zase Jelenka.

„Myslím, že rytiny nenacházejí takové obliby, zdají se jim smutné, oni milují barvy pestré,“ namítla jí hraběnka.

„Nikoli, matko, jen když jsou dobře vyvedeny, když z tváří duše vane. – Ty rytiny, jež Hanuš obyčejně ke zkoušce školní dává za pocty a k nimž pan farář pozlacené rámečky dělá, všem se líbí a dětem dokonce, to prý jsou krásnější obrázky než ty, co rodiče od kramářů, z trhu a z poutí domů přinášejí.“

„Lid má ale i před těmi nepěknými obrázky tuž úctu jako před krásnými; on je posvěcuje svou zbožnou věrou, a proto slušno, co v uctivosti má a co mu svaté, aby i od nás šetřeno bylo, neboť by oni stejným právem mohli zavrhovat to, co se nám zdá lepším býti,“ pravila hraběnka mírně.

„Já nerad si nechávám vůli obmezovati, a co sám nerad bych utrpěl, to i jinému učiniti nechci. Proto se nedotýkám ničeho, co je lidu svato, byť se mnohé věci i rozumu protivily. Necht má každý svoje mínění, i já svoje si ponechám, na které straně více pravdy, to jim budoucnost odkryje. Nechci býti z oněch, kteří pravdu svého mínění za neomylnou drží a chtějí, aby svědomí všech ostatních, kteří ovšem také myslí, že pravda na jich straně, jim se podřídila. Rád poučuju, ale i sám rád se poučiti dávám od jiných, a mnohdy pověděl mi sprostý člověk, co mi učení povědět neuměli. Pyšným, libovolným jednáním nezíská si nikdo důvěry lidu. A kdo chce s lidem žíti, kdo si uložil vzdělávati jej a vésti na cestu k lepšímu blahobytu, ten musí hledět, by dříve získal si jeho lásku a důvěru. Od koho ale

lásku žádám, tomu musím srdce svoje do zástavy dáti, jinak víry nenajdu, a především, drahá Jelenko, třeba trpělivosti. Co si přeješ ty i já, to vše čas s sebou přinese, rázem se takové změny díti nemohou. Dočkáš se, že i v naší vesnici smysl nejen pro vše, co dobré a užitečné, ale i pro krásu dospěje. Doufej v svoje vrstovnice.“

„Myslím, že i při upřímném jednání lid nesnadno důvěruje. – Ty se jim všecek dáváš, Hanuši, a zdá se mi, žeš ještě úplné víry nezískal?“

„Znáš, matko, morálku našeho lidu selského: ‚Nevěř nikomu, jen Bohu a sobě trochu‘; jakže by tedy mohli věřit mně, pánu, ku kterýmž nikdy velkých sympatií neměli! – Nejsouť ale všickni nedůvěřivci, jen několik tvrdohlavých zarputilců je zde, kteří se ničím přesvědčiti nedají a na své hlavě všecko staví, a mezi těmi, jak slyším, je jistý Srna nejhorší, kterému od té doby, co vesničané trochu jiných ponětí o zákonech nabývají, obchod se zbožím podloudnickým se nedaří. Vinu toho nejspíše že mně přičítá; a poněvadž se jemu ten výdělek zdá býti zcela poctivým, ba i pro vesničany prospěšným, an jim lacinější zboží přináší, myslí, že já neprávě jednám, odmlouvaje jich. Ten, tuším, že nejen mně nepřeje, ale vůbec všemu pořádku!“

„I Dorla mi povídala, že Srna je bohaprázdný člověk a že kazí bratrovce svého, Pavla,“ řekla Jelenka.

„Pavla! Není-liž to onen hnědý mladík, jenž zpíval na chóru?“ ptal se hrabě.

„Ten,“ přisvědčila Jelenka.

„Rád ho vidím i slyším. Má silný basový hlas, příjemný, ačkoliv nevzdělaný. V tváři jeho, zdá se mi, že více ráznosti a ducha spočívá než obyčejně vídat. Dávno, co nezpíval, ani ty dni nebyl na chóru, a s Petrem, s nímž jsem ho obyčejně vídal, také již nechodí,“ řekl hrabě.

„Divno. Dorla řekla, že to jsou nerozluční druzi. – Pavel

mu zachránil život jednou, když by byl zmrzl v lese, a od té doby se ho Petr nespustil. Je prý dobrý, veselý chlapec! – To je ten, matko, jehož slušné chování se ti vždy tak líbí a s nímž obyčejně tancuju, když jim tu dáváte zábavu,“ obrátila se Jelenka k hraběnce, která neznala vesnický lid tak dobře jako děti její.

„Učitel mi ho též chválil,“ ozval se zase hrabě, „a řekl, že se tomu panictví naučil od ženských; měl prý velmi hodnou, pořádnou matku, a dokud byla dcera učitelova doma, býval u nich jako doma, a co Anežka řekla, to že udělal. Tak se vycvičil; ale co ona se vdala, není prý už Petr takový, začasť prý si zabouří. Učitel ho ale vymlouvá, jako by znal, že příčinou toho není lehkomyšlnost.“

„Je to dobrý člověk, ten učitel,“ řekla hraběnka, „jakoli se zdá, že více květiny študuje než svoje školáky, není tomu tak; trpělivě zkoumá vlastnosti zlé i dobré jedněch i druhých a sleduje jich, i když už nesedí více v školních lavicích. Začasť ptávám se ho na toho onoho, a tu on vždy bývá s chválou štědrý a pro chyby má výmluvu, čehož si u něho velice vážím.“

„On zná vesnický lid, zajisté mluví vždy pravdu a nerad ublíží,“ pravil hrabě, a obrátě se k Jelence, ptal se: „A v čem že zkazil Srna Pavla?“

„Láká ho prý, aby chodil s ním za hranice, a tam že se učí pít a karbanit. – Namlouvá ho prý k pytlacení, štve proti všem dobrým lidem a tak prý dělá z něho zlého člověka.“

„Divno, že Petr tomu nebrání, když je hodný, a že svým jednáním naň lépe nepůsobí,“ mínila hraběnka.

„Také jsem to řekla, ale Dorla povídala, že má Pavel tu chybu, že je svéhlavý, urputný, divoký, že umí těžko vyhověti; ale zlý že není.“

„Snad on ten podivný pytlák je, po kterém starý myslivec slídí!“ zvolal hrabě. „Onehdy si mně zase stěžoval,

že tomu šibalovi nemůže na stopu přijít, ač dost pátrá; již je dopálen!“

„Ale proč? Vždyť, jak myslivec říká, pytlák ten všechno, co zastřelí, ba i ptáka, že tajně mu v myslivně podloží! – Toť nedělá tedy škody a neměl by se naň hněvat,“ řekla Jelenka.

„Nediv se myslivci, že se hněvá na smělce, který po tak dlouhý čas již v jeho oboru střílí a do myslivny dochází, aniž by ho kdo dostihnout mohl. Okolo vánoc dlouho číhal na lišku, nemohl ji chytit a tu, než se nadál, pověsil mu ji neznámý pytlák v noci zastřelenou před okna, aniž v noci byl psy zaštěknouti slyšel. – V zdejších lesích pytláci mnoho škod nadělali prvnější léta, zvláště zahraniční, a myslivci byli vždy v nebezpečení života; poslední léta to pominulo, ačkoliv zahraničáci ještě leckdys naše lesy navštěvují. Z těch že by ale žádný tak svědomitý nebyl, snadno se domyslit. Že Srna za mladých let pytláčil, je dokázáno, že však nikdy nebyl tak poctivým, aby zastřelenou zvěř vrátil, to by mu dokázati mohl doktor, který býval jeho kupcem. Později toho ale nechal, poněvadž mu podloudnictví více vynášelo než pytláčení; že by ale jiného k tomu nepřemlouval, ti nechci upírat; a jestli se mu to u Pavla podařilo, není onen pytlák, který jak se zdá, jen z rozkoše střílí, nikdo jiný než Pavel. Rád bych se toho dopátral; naději se, že mi ty budeš nápomocna?“ doložil hrabě, na Jelenku tázavě pohlédna.

„Já?“ divila se Jelenka.

„Ano, ty. Či ti ničeho více Dorla nesvěřila? Ty se potutelně usmíváš! – Vid, že jsem uhodl?“ usmíval se hrabě.

„Jestli svěřila, tedy to musím co tajemství podržet.“

„Jestli tak, bylo by neslušné, abych dále pátral; však doufám, že to nebude tajemství, které by mělo jediné v srdcích vašich pohřbeno zůstat. Až se z Prahy vrátím, sám se dám na zvědy,“ usmál se hrabě.

„A kdy hodláš se vrátit?“ ptala se hraběnka.

„Doufám, že do prvního máje, dá-li Bůh, se všichni vrátíme, já, Miča i Jano.“

„Tak dlouho!“ mínila Jelenka.

„Příliš krátký čas pro tolikeré zaměstnání,“ pravila hraběnka. Hanušovi však bylo mínění Jelenčino milejší.

Chvíli se ještě bavili, pak ale hrabě vstal, a chtěje časné ráno vyjeti, hned s oběma se loučil. Matka, jak vždy dělávala, nejprv ho požehnala, pak v líce políbila. – Jelenka ho jindy bez nejmenší rozpačitosti objala a ústa k políbení mu podala a on se stejnou vždy vroucností k sobě ji přivinul. – Tehdáž mu byla sestrou; ale ta dorůstající sestra každý jiný ženský obraz z jeho mysli vytiskla a jí měla býti zcela podobna ta, kterou by chtěl za ženu pojmouti, – tak si myslel.

Když o vánocích pan baron s oklikami mluvit začal o jistém hraběti, který prý by si přál v užší přátelství s hraběcí rodinou vstoupiti, když plukovník zřejmě hraběnce řekl, že chce bohatý šlechtic, známý jeho, o Jelenčinu ruku prosit, že ji viděl v Praze a si zamiloval: tu se v jeho srdci ozvaly hněv a bolest, s citem bratrské lásky se nesrovnávající, a neupokojil se dříve, dokud matka na Jelence nevyzvěděla, že by se jí jeden ani druhý z nadřečených ženichů nelíbil.

Jelence byl jen bratr ideálem všech ctností, ba kdyby se jí byl kdo tázal, byla by se musela přiznat, že ho více ctí a miluje než matku. – Dále nemyslela, až když starý Bor s nimi na poli mluvil. Netušil stařeček, jaký to líbý souzvuk se ozval, když nevědomě do strun srdcí jejich sáhl. Až do nejhlubšího vnitra srdce zazněla jim ta sladká melodie prostých těch slov: vyslovila utajované přání hraběte; v Jelence pak k životu vzbudila dřímající vědomí, že jí Hanuš více než bratrancem, než bratrem, že jí víc než matka, pustinou že by jí svět se zdál, kdyby v něm jeho

nebylo; cítila, když ji stařec žehnal co ženu a matku, že by šťastnou jen po boku Hanušově státi se mohla. S vědomím tím uprchla ale také dětinská její hravost, veselost a nenucenost v chování se k Hanušovi. Jindy hrávali spolu, dováděli jako děti; tu laškovala Jelenka okolo něho jako mladá laňka okolo honosného jelena, tu se k němu vinula jako milkující se holubice, a hned zase co vtělená pozorlivost seděla vedle něho, sotva dychajíc a oči s něho nespouštějíc, aby jí ani slůvka z jeho poučení neušlo.

Od té chvíle, co pocítili, že si blíže stojí než bratr s sestrou, nepanoval mezi nimi tak nenucený způsob jako předtím. Jeden i druhý cítil, že si mají mnoho co říci, a když byli pospolu, mluvili o cizích lidech, o Africe, Americe, ale co jim vlastně na srdci leželo, toho dotknouti se báli.

Když se hrabě loučil, nepodala mu Jelenka líce k políbení, aniž by ji on byl objal, jako jindy se stávalo. – Podali si ruce, on políbil ji v čelo, dal sbohem a rychle ze dveří vyšel. Jelenka přitulivši se k nohoun hraběnciným, ukryla tvář v jejím klíně. – Neušlo hraběnce pohnutí a rozpačitost obou; svit radosti polil jí tvář a úsměv blažený pohrával jí okolo rtů, když položila ruce jako k požehnání na hlavu milného děvčete.

Ráno na úsvitě vyjížděli pocestní ze vrat zámku. Na dvoře bylo již živo; šafářka stála mezi ostatní čeledí; ráda by si byla zaplakala, ale styděla se před hrabětem; když ale Miča ode vrat posledně ještě volal: „Nach vás tu Pánbuoh chráni!“ – nemohla se zdržeti a plačíc odešla do sednice.

V obydlí vrchnostenském bylo ticho, jen jedno okno na zahradní straně zámku bylo otevřeno, a k tomu se obrátil hrabě i Jano, když ze vrat vyjížděli. – Jelenka kynula jim „sbohem“. Hrabě pokynul rukou, posmekl, Jano ale sundav klobouk, nepřikryl hlavu dříve, až zajeli; tu teprv odvrátil zrak od okna k zelenému lesu a klobouk hluboko do čela si vtlačil, by neviděl nikdo zvlhlé oči jeho.

Miča ohlížel se vpravo vlevo okolo cesty na osení a skoro si dělal výčitky, že to všechno opouští kvůli svému potěšení; ale pomysliv, že všechno v dobrých bude rukou, upokojil se a pustil se s kočím do hovoru, což i hraběte i Jana, kteří za ním ve vozíku seděli, ze zamyšlení vytrhlo.

Ani na polích nebylo ještě vidět pracovníků, všude bylo ticho, jen zpěv skřivánka a veselý štěkot Bellona, jež vzal hrabě s sebou, se ozýval. — Na silnici k městu dojížděli již lidé z okolních vesnic, kteří dílem na prodej do města poživu nesli, aneb na koupi šli.

Když vjížděli do brány, právě do dveří krčmy, u samé brány v městě, vcházel muž, oděn v kroji selském pohraničních Bavorů. — Pocestní si ho sotva všimli, on ale bystře se na ně podíval a uleknut skočil do síně. V tom samém okamžiku Bello zavyl, jedním skokem byl u dveří a chytnul ho za nohu. — Muž ale popadl psa za chřtán, mrskl jím ven a dvěře tak rychle zavřel, že pocestní zpozorovati nemohli ani jeho tvář.

„Bello! Bello!“ křičel hrabě na psa, který na dvěře štěkal a škrábal. „Což jsi se pomínul, že na lidi dorážíš?“

Ale pes, jindy na slovo poslušný, nechtěl ustoupit, běžel k vozíku a zase ke dveřím a nepřestal štěkat.

„To je mi divno, co ten pes tam má,“ řekl hrabě, opět ho volaje.

„Hádam, kočku tam zbadal (zhlídl), nělúbi ten koček; jak zbadá nášho kocúra, jak vietor sa za ním ženie,“ míní Miča, a skoče při těch slovech s vozíku, chytil Bellona za obojek a na rozkaz pánův dal ho do vozu.

Hrabě psovi hrozil, aby se upokojil; ten ale skoro přes celé město poštěkoval a kňučel.

Z krčmy díval se oknem za nimi onen člověk a v surové jeho tváři bylo viděti ďábelskou radost, když mu na jeho otázku, kdo by ti pocestní byli, krčmář odpověděl, že to je hrabě Březenský se svými služebníky, dokládaje, že se diví

tomu psovi, co si to vzpomněl, že nikdy nikomu neublížil.

„Ta bestie!“ mumlal pocestný do sebe, „málem by mne byla vyzradila.“

V

Rána Pavlova, již při rvačce dostal, nebyla nepatrná. Když ráno matka do srubu vešla, zimnice jím drkotala, oko měl krví zalité, tvář zmodřenou a hlavu jako v ohni.

„Oh, chlapče, kdožež tě hubil!“ zaúpěla matka.

„Neděste se, mámo, vždyť není tak zle; stavili jsme se v bavorské hospůdce, buli tam opilí sedláci, dopálili mne – nu ha to víte, kterak dále. – Kdyby Petra nebulo, bula byste mne huž sotva živého vidíla.“

„Nesnilo se mi nadarmo, že mi zub vypádl. – Já nevím, co to s tebou je, jako na droždí jsi jen vzhůru, kampak tě to povede, chlapče?“ naříkala matka.

„Já vím, že jsom nemůdře jednal, odpusťte mi; to víte, člověk není vždy svůj!“

„Odpusť ti Pánbůh, chlapče; já vím, že bys ty nebul takový, kdyby nebulo strejky. – Ten tě má na svědomí. – Hale hukaž mi hlavu, haby se ti podívala na tu ránu.“

„Hale mámo, vždyť vy nemůžete rány vidít, přijdú vám mrákoty.“

„I to jen hu cizího, hale hu tebe se přemůžu,“ jistila matka, chtěc mu hlavu odhalit.

Pavel si nedal.

„Nebud' blúdek, vždyť muším bábě povědít, kterak ti je.“

„Prosím vás, mámo, chcete-li mně něco k vůli hudělat, dojděte mi pro žbán „dobré vody“; hale hani živé duši se nezmiňujte, že mi co je.“

„Matičko Klatovská, kterakpak se chceš vyhojít, když bábě nepovíme!“

„Což muší bába o všom vědít, vždyť je více múdrého

lida na světě. – Raději půjdu do města k felčarovi, halespoň nebude hned povídaček po vsi,“ řekl Pavel.

Matka, ač nerada, učinila mu po vůli a přikládala jen „dobrou vodu“ na hlavu; ale ustavičně namítala, kdyby jen bába přišla, že by to všecko jinačí bylo, že ona by nějakou mast dala a hned že by se rána zahojila. Pavel ale nechtěl slyšet.

Druhý den, když Petr přišel se podívat, co Pavel dělá, a tvář jeho při světle viděl, zhrozil se.

„I haby z čista jasna do toho chlapa! Ten tě zdělál! Vždyt máš líce jako duhu!“

Pavel si ani nevzpomněl podívat se do zrcadla; když mu ale Petr tak mluvil, vzal zrcátko s okna a podíval se do něho; tak se ale ulekl a rozhněval, že zrcadlem o zem uhodil.

„Pro pána krále!“ zvolal, „toť hani za týden nebudu moci mezi lidi.“

„S tutú tváří hani za tři neděle, nechceš-li, haby se tě ptáli, čí pěst tě tak pohladila.“

„Jen haby se to nerozníslo, já by nerad,“ bál se Pavel, mysle při těch slovech jen na Dorlu.

„Já neřeknu nic, to víš. Naši se ptáli, kde jsem přišel k hůrazu s rukú, hale já se vymluvil; nevědí nic. – Nosiči strejkovi nejsú od nás, esli hale strejka mlčít bude, za to stát by já nechtíl.“

Nemýlil se. – Sršán nebyl člověk ten, který by hned tak byl od svého záměru upustil. Znaje, že má bratrovec tvrdou hlavu jako on sám, že mu se zlou přijít nesmí, přišel s dobrou, mluvil, jak by zlata ukrajoval a jaktěživo se nebylo nic stalo, a vida Pavlovy rány, řekl:

„Kdyby jsem bul vědíl, že to přijde mezi vámi tak doopravdy, bul by jsem ti pomohl; myslil jsem hale, že si jen trošku krev zchladíte.“

Pavel mu ani neodpověděl, ani s ním mluvit nechtěl,

z čehož měla matka největší radost. – Sršán si z toho nic nedělal mysle: „Však on mi přijde!“

Na velikonoční pondělí schvalně si Petr na Dorlu počkal, aby na ní vyzvěděl, zdali je tomu tak, že má drotara ráda. – Vyzkoumal to, a objasniv jednání Pavlovo před Dorlou, myslil, že tak nejlépe oběma stranám pomohl.

Od Dorly běžel domů, a jakmile lžící odložil, přímou cestou k Pavlovi; dáváje mu kytku a kraslici, pravil mu vesele: „Tu máš: jedno je k obveselení srdce, druhé koleda od děvčete, které je pro tvé oči nejkrásnější v celém světě. – To vejce je svěcené, sněž je, habys nezablúdí* na jinú cestičku, než která vede do bábiny chalpy. Rozumíš? – Nedívej se na mne, jako bys mi nevěřil, praudu svatosvatú ti povídám. – Vždycky jsem ti říkal, že tomu nebude, kterak lidé mluví; hale tys nechal si zatočit hlavu nazpátek.“

Pavel stál na okamžik v radostném překvapení, ale hned mu napadla pochybná myšlénka, a odmítaje dary, pravil: „Nech si je, Petře, já tobě jich přeju; hale že by je komu jinému bula dala než tobě, to mi nemluv.“

„Inu,“ řekl Petr, „ona mi to tak zřejmě, jako já tobě, neřekla, hale někdy oči více povědí než hůsta, ha já jí dobře rozumíl. – Jen si nech, co ti dávám, ha k tomu měj si tuten struček rozmarýny, co mi dala k zasazení, já si nechám muškát; ha jakmile se s ní setkáš, pěkně jí poděkuj, však huvidíš, esli jsem ti lhal. – Kdybys jen huž jinak vyhlíží! Muším já zase jít k tomu doktorovi se poptat, co dělat, habys mohl záhy vně. To je veselý člověk, ten se tě smíl, když jsem mu všecko povídal. Haž ti sejde s líce několikero barev, mušíš se k němu podívat. – Každý se mne ptá, co ti je; říkám, že dostaneš nejspíše hlavnici, haby se lidé báli k tobě přijít. Józa chce tě navštívit; hale ten nevidí, ha kdyby vidíl i vědíl, neprozradí.“

* O velikonoci rozkrájí hospodyně svěcené vejce na čtvrtky a každý, kdo v domě, dostane po kousku, aby nezabloudili.

„Ha Jano, – huž odjel?“ ptal se Pavel.

„Ne, haž pozejtrí, šafář jede teky s ním ha pan hrabě jedú do Prahy; ej kdyby já tak s nimi mohl, vážil by si toho nevím co; hale nelze, je mnoho práce, haž dá-li Pánbůh v létě, to mušíš hale, Pavle, se mnú.“

„I což je o to, chtíl jsom do Prahy huž po dva roky, hale nikdáž nebulo tolik zbytečných peněz, co třeba na cestu, haby lze bulo i tam žít, neboť se žaludek tím nenakrmí, čím se oko napase. Mohl jsom mít ovšem hezkých pár zlatých pohromadě, co jsom marně probil v hospodě, haniž jsom jen jakú radost za to měl. Myslíl jsom si nejednú ha humínil si, že nepůjdu huž do hospody ha ty peníze raději strádat budu; hale to máš tak, člověk bývá sám svým škůdcem.“

„Pavle, ty mluvíš někdy jako s kazatelny, já ti dávám za praudu. – Nu, ha pročez bychom sami sobě škodili? – Nechme těch hospod, mně se dávno zprotivily; hale kvůli tobě jsom vždy zase šel, nynčko jich mám hale zrovna dost.“

„Ha já taktěž,“ dodal Pavel velmi opravdově.

„Nuž tedy – kozel je vzíl – nepůjdem! Budem strádat peníze ha v lítě pojecháme ku Praze. Však nás to nebude tak velmi mnoho stát, to víš, že kdo z naší vsi do Prahy přijde, dostane nocleh v hraběcím domě.“

Tu ze síně ozval se hlas Pavlovy matky, kteráž vítala Józu a dvěře mu otvírala. – Pavel ležel na lavici, Petr ale procházeje se po sednici vzal hned Józu za ruku a vedl ho dále; matka pobídla, aby si ukrojil mazance, který na stole ležel, a pak šla po svých, nechajíc chlapce samotné, kteří hned zase rozprávku začali tam, kde ji byl Józka přetrhl, a on sám jim svěřil, že mají jeti o školních prázdninách s hraběcí rodinou do Prahy: učitel, Dorla a on. „Nevím, co tomu bude bába říkat,“ dodal.

Pavlem to trhlo, když se o Dorle zmínil.

„Ha co tam bude Dorla dělat?“ ozval se.

„Jakžež se tak ptáš? Ji může vše těšit, může vidět i slyšet; spíše mohl bys mne se tak zeptat. – Ale já těšil bych se jen hudbou, zvláště chrámovní, to by byla moje jediná rozkoš, a to bych se zajisté mnohému přiučil,“ řekl slepý.

Tak se bavili dále až do samého nešporu. Pavel ale málo mluvil. – Józa odcházeje domlouval mu, aby se brzy uzdravil, by mohl opět zpívat. – Petr odešel s Józou do kostela a Pavel byl by nejraději běžel s nimi, aby viděl zase Dorlu, s ní promluvil a se přesvědčil, zdali Petr pravdu mu povídal. Ale stud ho zdržoval.

„Co by řekla, kdyby mne takto viděla?“ mluvil sám k sobě, a rozmýšleje shledal, že pro tu pračku by se Dorla nemusela na něho ještě horšit; ale že provedl již lehkomyšlnějších kousků, jichž před Dorlou zatajovati mu třeba bylo; byl by tu chvíli mnoho za to dal, kdyby si nemusel žádných výčitek v čem dělat. – Hněval se sám na sebe a bylo mu do pláče. Ale co se stalo, nemohlo se již odstat. – To si však umínil, že se stane lepším, že nebude přemlouvání strýcovu víry příkládat, odříkal se ručnice i toulek a sliboval si, že bude vše dělat, čím by si mohl lásku Dorlinu získat.

Sršán viděl jít Petra s Dorlou, věděl, že Józa k Pavlovi dochází, i myslil si: „To není nic; kdyby se těm do ruky dostal, je pro mne ztracen.“ I počíhal si jednoho dne na bábu, když šla na pole, a věda, že by se bába s ním ani jinak nezastavila, začal si naříkat, že má trolení (reumatické bolesti) v údech.

„Vem tě ďas, cožež ti třeba túlat se hyn po lesích; pracuj si ve dne na poli ha v noci si odpočiň ha nebudeš mít trolení v húdech. Však nejsi chlap mladý, ha nedáš si pokoje,“ hněvala se bába, když začal stěžovat si na bolest, které vlastně ani necítil.

„Nu máte praudu, bábo, hale je to šlakovitý zvyk,

jemuž se člověk nehubrání. – Vy nemohla byste bez toho být, habyste nešukala po stavení, ha já po hranicích, každý po svém. Proto mne hale přece Pánbůh sílí, že jsem dost zdráv, ha vždycky mi chčestí přilo, že jsem chčasně všade prošl. Člověk musí být chytrý.“

„Kdybys chytrosti hužíval na něco hodného, ha ne na takové řemeslo! Já nikdáž pašovanú sůl, hani plátno, hani což jiného nekúpila, je to o babku lacnější ha o dvě dražší, jak při všom lacnom zboží největší drahota bývá. Kdyby nebuli blázni ha nekupovali od vás, to by nejlíp bulo. – Ha toho chlapce, Pavla, teky k tomu vábíš, to máš na svědomí, Srno!“

„I bábo, proto se vyspím. Já ho nevábím, žene se sám, haž mne to někdy mrzí. – Kdo ho vábil na Škaredú středu do bavorské hospody? Děvče ho tam vábilo. Kdo mu kázal, haby se tam pral do húpadu? Buli tam s Petrom – však mu pomáhal, ha oba dostali co proto. Pavel má rozbitú hlavu ha Petr ruku. – Hale to máte takovou prudkú náтуру, jen to srší – ha říct si nedá. – Ha Petr není lepší, nu veselého otce veselý syn!“

„Je na pokoji, Srno, nemluv o ňom zle; Petrův otec bul veselý chlapec, hale dokonalý muž.“

„Když se pivo hustojí, čep nevyráží, to víte, bábo; však to hu těch chlapců teky bude. Přejme jim tu radost; hať se to nynčko hodně vybúří. Haž se ožení, nebudú ploty přeskakovať. – Hana-Líza je děvče jak jiskra, Pavel ji má rád zrovna dost, proto teky ta rvačka bula, chtíl mu ji sedlák jeden políbit. Haž budú svoji, on ji tam hyn nenechá, přivede si ji do svého. Dostane pár tisíc, můžú si živnosť pořádně zřídit; pak se vyrovná každému, má k tomu dobrý rozum. Pak bude hu lidí v jinom světle ha o hodech si, bábo, připíjem na dobrou vůli!“

„Nekřti, ešče se nenarodilo. – Jazykem lidi odbudeš, hale svědomí nepozbudeš. – Ostatně, co mi do toho, každý

za sebe odpovídat musí. — Pošli ke mně, dám ti kúsek masti, nech si natřít bolavé hůdy, vem si pro pocení ha zůstaň ležít na peci.“

Po těch mrzutě pronešených slovech bába se obrátila a šla svou cestou. Srna ale ušklíbl se.

„Milá bábo,“ povídal si, „kdybys ty vědila, co já vím, ty bys bručila ešče víc. Počkej, Dorla, podivíš se, haž ti bude bába povídat o Pavlovi. Ha Pavle, ty se podivíš, kterak tě přijmú, však já tě přece dostanu na svú stranu ha mne budeš poslúchat!“ Zalusknul si prsty a šel také po svých.

Když se bába z pole vrátila, natrefila Jelenku; Dorla seděla u okna a vyšívala, Józ a měl po stole rozloženou klaviaturu ze starého klavíru, kterou spravoval. Jelenka měla svoji práci v klíně ležet. Ačkoliv mnohdykrát do rukou Józovi se již dívala, nemohla se nikdy dosti vynadiviti jeho šikovnosti, kterak on nožíčkem obratně zacházet umí a kterak ví, kam který kolík, která klapka patří. Vždy mu s podivením přihlížela do rukou a myslila, že by nedovedla zdravým svým zrakem nástroj rozebrati a zase do pořádku uvést, jako ten nevidomý to dělá.

Bába pozdravila slečnu, ohlédla se na stůl, a nevidouc tam chléb, hned Dorlu kárala, kterak to hosta vítá.

„Dorla mi hned chtěla přinést chléb, pomazánku a k tomu i med, ona ví, že mi vždy u vás chutná; ale dnes jsem sama nechtěla. Jako by se bylo stalo, bábo!“

„I copak, tuto být nemá, haby host odešil ze sence ha nepožil hu mne hani súdo chleba.“

A nedbajíc na nic vyndala ze sudně v bílém šatu zaobalený chléb, položila jej na stůl a slečinka si musela ukrojit.

„To již naše matka od svých starých způsobů ani za mák neupustí, musíte mít s ní strpení, milostslečno!“ řekl Józ, když šla bába ještě pro med a pomazánku.

„Nemysletež, milý Józ, že by mi způsob vaší matky

odporný byl; myslím jen, že by se to kvůli mně stávat nemuselo, an jsem u vás jako doma.“

„Ale přece ne domácí; a to už tak v obyčeji podati chléb, ať přijde host častý aneb zřídka vídaný; i když děti přijdou, podá jim matka skývku chleba.“

„Který hospodář zavírá před hostem dvěře, hani chléb se solí mu nepodá, tomu Pánbůh božího daru nepožehnává,“ řekla bába, zaslechnouc poslední slova Józova.

„Odpusťte mi tedy, bábo, to se již nikdy zdráhat nebudu nechat si od vás posloužit,“ řekla slečna a vstavši pomazala si chléb máslem a pokapala medem.

„Dobrý je jak jikry, hani pan farář lepší nemajú,“ chválila bába med svých včeliček. Pak šla do komory, a přinesla malou obvázanou baničku, postavila ji na pícku řkouc: „Muším si ji dát na oči, haby nezapomněla.“

„Komu pak to chystáte masť, bábo?“ ptala se Dorla.

„I Srnovi; má prý trolení v húdech!“

„Kterému Srnovi – mladému či starému?“ zeptal se Józa a Dorle zarazil se dech.

„Cože by huž mladý měl trolení v húdech! Starý mi vbíhl do cesty. – Mladý má prý rozbitú hlavu, bil se v bavorské hospůdce, ha Petr mu pomáhal. – Čistí jsú to chlapani, ha ten Petr mlčí jako pína, hani se nepochlubí! Však ty, Józo, teky jsi neřekl praudu,“ bába ostře prohodila.

„Tudy na to,“ myslila si Dorla, vzpomenouc na Petrova slova a raněnou ruku, ale mlčela.

Józa ale trochu se pousmál řka: „Já sám pravdu – je-li pravda, co Sršán říká – nevěděl. Věděl jsem jen, že má Pavel hlavu obvázanou, a Petr řekl, že byl v městě u doktora a že Pavel snad hlavnici dostane. – Ze všeho patrno, že nechtějí chlapani, aby se to rozneslo, a dost ošklivé je to od Pavlova strejce, že je roznáší. Pomyslete, matko, že jsou mladí.“

„Nu, nejsou tak mladí, haby neměli z takových věcí rozum. Pavlovi bude o žních devatenáct let. – Buly toho roku, když se narodil, velká horka ha žně se počily časněji, okolo svaté Markyty. Matka jeho bula v poli ha tam mne k ní volali – hyn tam na jich poli se Pavlík narodil. – Povídal tehdáž nebožtík jeho dědek, když jsme šli od křtu: „Bude z tebe, chlapče, myslivec, narodil jsi se na znamení Střelce ha v širom poli.“ – „Jen haby nebul z něho tulák,“ řekl druhý kmotr. – „Bude, co Pánbůh dá, hale některý člověk přinese si svůj stav i povahu s sebou na svět, ha v tom ho nikdo nepřevrátí,“ řekl starý jeho dědek ha snad měl praudu, neboť s tím chlapcom nelze vládnout, hani v peřince neposlechl. Petr narodil se o selském posvícení (o Havle), tehdáž bul otec jeho rychtářom, bude tomu dvaadvacet let, ha to mu o křtinách dudák přišíl pod okno zahrát, ha rychtář měl takovou radost, že mu dal za tu poctu tvrdý tolár ha velikú výsluhu. Kmotry povídaly: „To bude veselý chlapec!“ Ha bul jaktěživ hodný chlapec, veselý, hale tuhle pár let světačí; škoda je ho. Starý Sršán svádí Pavla, ha Petra teky svede; měl by toho družství s nimi nechať.“

„Petr je dost múdry, ten se nedá od Sršána svést, a Pavel, věřte mi, mámo, není tak zlý, kterak se domýšlíte,“ řekl Józ a začal vychvalovat Pavlovy dobré vlastnosti, připomínal i to, že nejednou život svůj pro jiné obětoval; připomenul, kterak Horákové nejen chlapce, ale i krávu zachránil, kterak chodil s dudami, aby dudáková nouzi neměla, a povídal i o ostatním, s čímž by se Pavel nikdy nebyl pochlubil Józovi, kdyby to byl Petr nevyzradil.

„Vždyť bez chyby nejsme žádní, mámo,“ doložil.

„Nu, nu vždyť já ho nezavrhnu, Bože chraň; hale když je na jedné straně hodný, proč ne na druhé, proč se ostúzí s takovými daremnostmi – pytláči –“

„Snad tomu není tak?“ přetrhla slečna bábě řeč.

„Nu vlastně jsem to neměla před slečenkou povídat; hale huž se stálo. Praudu nemůžu zaručit, chodí-li s ručnicí či nechodí, – povídá se. Nu, ono to bývávalo, že si z toho některý svědomí nedělal zajíce zastřelit, sníst ho neb prodat. Teky dělala ta zvěř škodu na polích ha sedláci měli zlost ha neměli pytlacení za zlé. Hale co jsou tady pan hrabě, je to všecko jinakší. Pan hrabě nedajú škodu dělat od zvěře, ha když jsou hony, dostaneme darem zajíců dost na pochůtku. Když to kolem ha kolem vezmem, bulo to daremné, krádež je krádež, hať vezme pánu nebo žebráku, jak pan farář říká. – Esli si chce Pavel pár krejcarů pro sebe vydělat, měl by na poctivý způsob si je vydělat, ha ne tak.“

„Vždyť není ani hlasu, že by kde jakou zvěřinu prodával,“ řekl Józka.

„On ji odvádí zase myslivci, bratr o tom ví,“ řekla Jelenka, chtěíc ho schvalně omluvit.

„To je jiná!“ zvolala bába s podivením; „hale pročpak ten chlapec nepromluví ha nechá se lát?“

Slečna pokrčila ramenoma, Dorla zdvihla od šití, na něž ustavičně byla hleděla, oči k slečně s výrazem vděčnosti, ale mlčela.

Józka ale začal si mnout ruce, a tleskna si do dlaní, pravil radostně: „Vidíte, mámo, že není tak zlý chlapec; však ono to všecko asi není pravda, co o něm ten nanicovatý chlap Sršán roztrušuje. A ta bitka – kdovíproč byla; Pavel je prudký, snad ho některý z chlapů urazil.“

„Chtěl prý mu jeden políbit jeho nevěstu.“

„Nevěstu?“ ptali se Józka i slečna s podivením; Dorla ale zbledla jako stěna.

„Snad ta příbuzná Michlova – netrefím jí nikdáž na jméno.“

„Hanu-Lízu myslíte, mámo?“ řekl Józka. „Toť asi jen žert; on si Pavel rád s děvčaty zažertuje.“

„Povídal Srna, že ji má Pavel rád haž dost, že s ní do-

stane peníze, že si živnost hezky bude moct zřídit ha že snad z něho bude pak hodný hospodář. Tak mi prál starý; vezmite si z toho co chcete, já prodávám, kterak jsem koupila.“

„Já si z toho nevezmu nic, je to všechno vymyšlená lež,“ pravil Józa. „Já věřím Petrovi, ten ho nejlíp zná, a kdyby to bylo tak jisté, věděl by o tom on nejdřív; vždyť jsou jedna ruka.“

„Nedurdi se tak, chlapče, proto; hať si vezme tu – kterak že jí říkají? – no hať si jí říkají třeba Markyta –, tu hanebo jinú, – Pánbůh mu dej chčestí, my s ním žít nebudem, bychom se o to tak starali. – Právě mi napádlo, že musím dojít k Markytině Haničce.“

„Byla jsem u ní, je již líp; snad dá Bůh, že neumře.“

„Inu, slečenko, to nemůže nikdo říct; hale zdá se, že se pozdravuje. Bulo to k zubům. – No esli si příjdu pro masť, tamto stojí, dej ji, Dorla. Já se záhy vrátím, kdyby se někdo po mně ptal. Spánembohem.“ – Dopověděvši vzala přes se plenu a šla ze dveří netušíc, jakou bolest Dorle způsobila, jejíž bledost jí velikých starostí nadělala.

„Nanicovatý chlap, ten Sršán,“ pravil Józa. „Já mu nikdáž nepřál; když mluví, jako by pilou řezal. To je všechno lež, já to vím, pouhá lež – Pavel na to děvče nemyslí.“

Tu se vyvinul ze stísněných prsou Dorliných hluboký vzdech a z očí vyhrnuly se jí slze. Slečna ji uchopila za ruku, a důvěrně na ni pohlédnouc, položila prst na ústa. Pak se k Józovi obrátila řkouc mu, aby Pavlovi domluvil poradit se s lékařem, když je raněn.

„I milostslečno, to si naši chlapi trochu hlavy rozbití nevšimnou. Povádal mi Petr, že byl u doktora v městě, že se s ním poradil a Pavel již co nevidět půjde zase do práce.“

„Nuž, potom ať se hájí sám proti zlým jazykům, a doufám, že se i všechno ostatní vyrovná,“ řekla slečna, tisknouc Dorle ruku, načež obrátila řeč na Jana a Miču, a Józa vy-

pravoval, kterak se Manka bojí, aby se muži příliš doma nezalíbilo a mu nenapadlo domů se pak odstěhovati.

Rozprávěli chvíli, pak slečna odešla. Dorla šla ji vyprovodit.

„Pročpak jsi se tak rozplakala, Dorlo?“ ptala se Jelenka, když byly v sadě, kde je nikdo slyšeti nemohl.

„Kterak nemám plakat, když mám srdce plno žalu. Nic mne na světě netěší, hani ta práce, hani zpěv, hani hrátky, hani ta muzika; když chci zpívat, pustím se do pláče. — Jen na něho si myslím, kudy chodím, ha když se modlím, prosím Pánaboha jen za něho. — Vždyť se mi srdce lítostí rozpučít může, když ho lidé tak pomlívají.“

„Ale jak můžeš věřit a dbát na to, když ho máš ráda? — Věř jen srdci svému!“

„Oh, slečinko, to o něm nepochybuje nikdáž, to mi šeptá, že mne má rád; hale věřte, když se všech stran slyšíte jinak. Však jste samy slyšily bábu!“

„Ona opakovala po jiných, co sama nevěří.“

„Nevěří? Kdopak ví, esli nevěří; ona má teky na Pavla trochu svrchu — že prý nemá do sebe nic libného, že je hrubý — ha nevím co vše —, haž mi to je na ni líto.“

„Ale bábiný oči nejsou tvoje, pomysli; a když se bába přesvědčí, že je hodný člověk, zajisté bude i ona ho ráda mít.“

„Hale chodit k nám mu přece nedovolí,“ smutně odvětila Dorla.

„A proč by nedovolila?“

„Protože má zlú pověst.“

„Tu pověst může napravit pořádným živobytím.“

„Ovšem, hale přece by o tom povídali. Bába by radši, haby jsom Petra chtěla. Manka mi to řekla; je z hodné rodiny ha sedlákův syn.“

„Což je sedlákův syn něco lepšího než chalupníkův?“ ptala se Jelenka.

„To tak myslí se, že je chalupníkův syn méně než sedlákův syn, protože má ten víc jmění. Pavel si hale z toho málo dělal ha všickni se ho báli, i pyšný Ondra. – To se mi hu něho líbí, že on se nikoho nebojí. – Hale což je to platno, bába by přece chtěla, haby já šla za jiného, zdál by se jí snad chudý proti Petrovi.“

„Vždyť je mladý, může si ještě dost peněz vydělat a pak si tě může vzít.“

„Ba právě, já by na něho čekala třebas deset let ha víc, ha kdyby mi jiný panství dával ha on řekl: ‚Dorla, já tě mám rád, hale nemám hani došek svůj!‘, přece by jsom řekla: ‚Já půjdu s tebou!‘“

„To jsi mi nepověděla, že ho máš tak tuze ráda,“ řekla slečna, vezmouc ji za ruku.

„Oh, slečinko, to já hani nehumím povědít, kterak ho mám ráda! – Já se jen tak dělám, jako by mi na ňom pranic nezáležilo.“

„A proč to?“

„Proč? Kterakpak mám hukázat, že ho mám ráda, když nevím, esli on mne má rád? Co by si o mně pomyslíl ha co by mi bába řekla, kdyby to na mně poznála? Že jsom bláznová; ha všickni lidé by se mi vysmíli. Mušela by jsom studem zajít.“

„Ale Petr ti svěřil, že Pavel taktéž se trápí pro tebe?“

„Řekl to ha já mu věřila, ha kdyby si bula nemušela myslit na jeho nemoc, bula by jsom všechna chčastná bývala; hale tu vidíte, kterak to je. – Oh, Bože, copak jsom provinila, že takové trápení na mne jsi poslal!“ vzdychla si Dorla a dala se znovu do pláče.

„Což je láska trápení?“

„Oh, to vy nevíte o tom, slečinko, vy máte na světě nejraději svou panímámu ha pana bratra.“

„Vždyť on není můj bratr,“ řekla Jelenka a začervenala se.

„Inu je to přece jako bratr, ha to není taková láska. –

Já mám Józu ráda haž dost, i bábu, i vás, slečinko, ha přece Pavla nade všecko, on je mi nejmilejší, nejkrásnější, nejhodnější, ha jen s ním přeju si živa být! – Vám je to všecko jedno, slečinko, esli má pan hrabě mimo vás jinú ešče radši, ha kdyby si přivedl mladú paní, měla byste ji ráda jako sestru; hale já by se hutrápila, kdyby si Pavel tu Němkyni sem přivedl.“

Jelenka mlčela.

„Oh ta Němkyně!“ vzdychla si po chvíli Dorla – „ona musí být krásná, když se mu líbí, ha přece je pro mne strašidlo, bojím se jí. – Když se s Pavlom setkat máme, nevím, co by za to dala, promluvit s ním slovíčko, srdce mi k němu letí; hale tu mi ona napadne, ha jako by mne ledem obkládl, odvrátím oči ha jdu mimo. – Ha když on se pyšně obrátí, když si zpívá, tu mi srdce v těle pláče. – Bojím na něho se podívat, haby nepoznál, kterak ho mám ráda, ha přece by jsom ráda, haby to vědíl!“

„A kdyby ti řekl, že tě má rád, pak bys mu úplně věřila?“ ptala se Jelenka.

„Kterak nevěřit? Esli poví: ‚Mám tě rád!‘, bude prauda; on by mi nevrhlúhal!“ řekla Dorla s jistotou.

„Zapuď tedy ty trapné myšlénky; modli se, věř, doufej, snad se stane, kterak si přeješ.“

„Já nikdy neprosím Pánaboha, haby mi ho dal, vymodlený muž nebývá požehnaný; bába říká, kdo chce na Bohu něco mermomocí vynutit, že sám trest na sebe huvaluje. Jedna měla hu nás teky muže vymodleného. Dvakrát byla na Hůrce (u Klatov) na púti ha vždy po kolenú do vrchu lízla ha div že Pánubohu paty nehukúsala, jak se modlíla, haby toho, kterého ráda měla, dostála. – Dostála ho; hale dobře spolu živi nebuli. – On jí to vyčtal každú chvíli, že si ho vymodlila. Pánbůh ji potrestal. – Já jen Pánaboha prosím o to, haby Pavla huchránil ode všeho zlého ha mému trápení nějak hulehčil,“ vzdychlo si děvče.

„Vždyť ono ti bude ulehčeno, jen doufej!“ těšila ji slečna, a obejmouc ji, utřela sama uslzený její obličej.

Ze dvorka se ozval bábin hlas; děvčata se rozešla. Dorla běžela ke studni, aby smyla stopu slzí, a Jlenka vešla malýma dvířkami do panské zahrady. — V zamyšlení kráčela k zámku.

„Že bych si z toho nic nedělala, kdyby jinou radši měl, — kdyby jinou sem přivedl, že bych ji milovala jako sestru?“ šeptala si polohlasitě, zastavíc se před zámkem. — Var ji oblil, úzkostlivost jevila se v její tváři. — „Pryč, mraky černé, pryč, vy nesmíte slunce moje zastiňovat!“ řekla si odhodlaně, a máchnuvši bílým šátkem okolo čela, jako by rozplašiti chtěla hejno hrajících jí nad hlavou komárů, veběhla po schodech na balkon, na nějž právě hraběnka ze salonu vcházela, a prudce do náručí se jí vrhla.

„Co tě žene?“ tázala se paní s podivením.

„Touha mne pojala po milém srdci,“ odpověděla Jlenka, a oddechnuvši si, ukryla planoucí tvář na hraběčiných prsou.

VI

Tu samu dobu, když Jlenka s Dorlou v sadě mluvila, vcházela do Sršánovy chalupy muž, jehož jsme viděli v krčmě, když hrabě odjížděl, a na něhož se Bello tak rozlobil, že ho ani upokojit nemohli. Kulhal; nicméně však byl chod jeho dosti rychlý. — Sršán se trochu zarazil vida ho, ale ukrýváje to před ním i před ženou, uvítal ho zdvořile a hned kázal ženě, aby dala přinést pivo a hostu něčím posloužila. — Žena odešla myslíc, že to musí být vzácný host, neboť byl Sršán skoupý a nerad koho pohostil. Muži zůstali samotni.

„No, kterak je, daří se?“ ptal se cizí a bylo hned slyšeti, že češtinu špatně vyslovuje a hrubou němčinou proplétá.

„Ešče ti nemohu dát žádné naděje; člověk musí na něho chytře.“

„Ale nemáme k tomu mnoho času, až se vrátí hrabě, bude to ještě tíže. — Řekls mu přece všechno a jakou odměnu dostane? Polovic z toho, co odvedem, a deset tvrdých tolarů.“

„Ha deset mně, když se to zdaří, ha deset, když otrávím psa, ha pak ty výdělky mimotní; no — vždyť jsem já spokojen.“

„Jen abych ale já byl také spokojen; to víš, jaká práce, taková pláce.“

„Spokojen se mnú budeš, hale tak rychle, jak si myslíš, to nejde s tím chlapcom; má svú hlavu ha s penězi ho člověk neomámí, to víš, mladý člověk cenu jejich ešče tak nezná jako my starší, kteří víme huž, že se penězi všechno spraví. — Esli ho jinak nedostanu, tak ne.“

„Ne? — Vždyť jsme se přece domluvili a dobře si rozuměli. — Vždyť máš zlost na hraběte, rád bys pomstil se mu ha řekl jsi mi, že tvůj bratrovec smejší jako ty.“

„Mne připravil o výdělek, rád by jsem se mu za to odslúžil — beztoho z našeho tuku tyjú —, proč bychom se jednu tedy do jejich komory nepodívali ha si nevzili, čeho se nám nedostává ha čeho oni mají přebytek? — Hale ten chlapec není tak múdrý, k tomu on se nepodá — tomu se musí jiná líčka nastrojít, ha podaří-li se, pak ti třeba hraběte dovede zabít; hale okrást ne, byť jsi mu i polovic výdělku ha dvacet tolarů sliboval.“

„Však my ho nepotřebujem při tom, až budem ovce vyvádět, jen ať při hlídce nechodí v tu stranu, kudy chceme do ovčína, dokud nebudou ovce venku a —“

Přišla žena s pivem a chlebem a řeč mu přetrhla. — Když na pokynutí mužovo zase odešla, nedokončil již host, co chtěl říci.

Srna po krátkém rozmyšlení řekl mu: „Necht je jak

chce, na mne se spolehni, bul by čert v tom, haby se nám nepodařilo. – Esli si chlapec říci nedá, zkusíme to sami. – Na prvního máje bude v zámku slavnost, den slečnino narození, ha to bývá chasa nahoře ha tancuje. Humí on jim húst, haby pak tancovali, kterak chce. Rozpočtal jsom, že právě na ten den hlídka na Pavla připadne. – Tancují vždy ve velké síni, co je vidět ze vsi ty velké skleněné dvěře ha od nich schody do zahrady, tam to všecko bývá. – Ovčín je nazad ve dvoře, tam nebude živé duše, vedle vrat jsú všade křoviny, můžete se tam skrýt, ha když hlídka obejde, než se zase k ovčínu vrátí, máte ovce za rybníkem. Bul by čert v tom, haby se nešel podívat. Já si ho vezmu na starost.“

„No tedy dobře, já se na tebe spoléhám, a když se podaří, budeš mít dobré výdělky. My nejsme špinavci, kdo nám poslouží, tomu dobře platíme, o pár tolarů sem nebo tam hádat se nebudem. Ty pašuješ od nás, my od vás.“

„S tím rozdílem,“ řekl Srna s opovržením, „že já hu vás zboží za peníze kupuju, ha vy hu nás dobytek ha zvěř po lesích za pět prstů kupujete.“

„Někdy, brachu, dost draho,“ ušklíbl se zloděj, přihnuv si ze džbánu. – „Tu vidíš moji nohu.“

„Co vás teky tenkrát čert pokúšel, mohli jste si pomyslit, že si na tovaryši ha drotaru mnoho nevezmete.“

„Právě nám bylo peněz třeba; že to není řemeslník, to jsme hned viděli. – Když začal tolary blýskat, myslili jsme, že bude dobrý výdělek. Zabít kterého, to nebyl náš úmysl. Myslili jsme, že drotar, když bude vidět, že tu o jeho kůži nejde, nebude se bránit; ale on, hlupák, bránil hraběte jako sám sebe. Dopálili jsme se konečně, šlo tu o život; věru, když si na tu šarvátku vzpomenu, co jsem tenkrát zkusil, a potom ještě zavření, – tu bych se rád více pomstil! Hleď jen, ať se podaří prozatím to, nezapomeň na psa. Potvora psovská, jakou má paměť; onehdy by mne

byl málem vyzradil! – Že mne v bavorské hospůdce každý den k večeru najdeš, to víš, tam mně dáš vědět. Ale chraň se Michla – on je poctivý –, zloděje by nepřechovával.“

„Hm, já ho znám; on je poctivý hlupák, nešel by sám srnce zastřelit do panského, hani na dříví; hale když mu to jiný přinese, koupí to přece! On by nechtěl s námi držet, hale přece by nás nevyzradil,“ řekl Srna.

„No tedy jsme srozuměni?“

„Jsme; hale víš, kterak to bývá, kdyby mušelo několik tolárků někde prasknút! – Ha kdyby ten chlapec dostál do ruky stříbro, snad že by mu oči přece zaslepilo. – Kámen zlato probuje ha zlato lidi, hale stříbro to teky dokáže. Nějaký závdavek?“

Druhý se trochu rozmýšlel, pak ale vytáhl z opasku váček, vyndal deset tolarů a dal je Srnovi. „Tu máš závdavek, ale pamatuj, cos slíbil, sice bude s tebou běda, já nerad zapomínám.“

Pašer vyprovodil zloděje přede dvéře a ten šel, dávaje ženě Srnově, která mezi dveřmi stála, „Adies!“

„Prosím tě, co je to zač?“ ptala se žena, když odešel. „Přinesu mu chleba, řekne: ‚Tanke šén!‘ Je to slovo, říct za boží dar ‚Tanke šén?‘ ha místo ‚Spánembohem‘, ‚Hadies?‘ – Ten je hasi něco hodného.“

„Tys hlupá, nevíš, jaký jsú ve světě způsoby, nebulas jaktěživa za humny. To je člověk prošlý světom ha mluví tak, jak to způsob žádá.“

„Vždyť je Pánbůh pánem nad celým světom ha všade ho mají lidé chválit; kdo se za Pánaboha stydí, toho Pánbůh nevidí.“

„I mlč mi s tvými pranostikami, sebralas to zase na kázání, vet? Co zde ten farář je, beztoho všecky jste jako posedlé. Co on káže, to je všecko pěkné; však kdyby bul ošklivý chlap, neposlúchaly byste ho tak rády. Pročpak jste nebožtíka neměly rády? Že bul starý, brumlavý člo-

věk, vete? To jste z kázání hutíkaly ha vždycky vám dlúho trválo?“

„Mlč, ty daremná hubo, ty všechno na zlé obracíš, – o každém jen zlé. Že jsme ho neměly rády, to není žádná prauda; nehumíl hale tak kázat jako tuten, protože bul starý, vetčný člověk. Tuten všechno důtklivě vykládá ha svědomí rozebere; ha kdyby tys šel na kázání, však bys jinačí bul ha se poznál.“

„Já se znám, pan farář nebude mne hučit znát; co jsom, to jsom, jiný nebudu. Ha ty, hlúpá osobo, chceš-li mít se mnú pokoj, drž za zuby, ha koho já si poctím, toho mi nehaň, rozumíš? – Znáš mne!“

„Vždyť je dobře, ono přece jednu k tomu dojde, že se poznáš. Co se toho tvého hosta týká, poctím ho, když ti na ňom záleží; hale přece si budu myslet, že ho Pánbůh nehudělal nadarmo kulhavým ha ryšavým.“ S těmi slovy vyšla Srnová ven, aby nebylo zle.

„Proklatý jazyk, muší mít poslední slovo. Co si to zpomíná na stará kolena chtít mně kázat, každú chvíli mi Pánaboha vykládá na talíř, haby jsom nechal pašování, ha kdesi cosi. – Vidíme, vidíme, kterak se jí to najednú znelíbilo, že si hledím jiného výdělku než ostatní; hale to jí ten farář nejspíš namluvil nebo ji Pavlova matka dostala do prádla, to je teky taková hlúpá hus, která myslí, že je našinec na světě jen proto, haby se nuzoval ha ešče Pánu-bohu za to poděkoval, že dal jinému peníze, ha jemu prázdný pytel nechal. – Muším já je zase zastrašit ha mé ženě páteře natřít, haby daly pokoj ha nepletly se mi do cesty,“ zlobil se Srna. – Pak vytáhl zpod lože dubovou truhlici, a vyndáváje si na provázku okolo hrdla zavěšený klíček, pokračoval ve samomluvě dále:

„Jen kdyby jsom Petra mohl nějak od Pavla dostat, ten chlap mi ešče všechno pokazí! Tak jsom si toho chlapce vedl, že mi přece vždycky bul po vůli ha při mně držíl;

hale nynčko je každú chvíli jiný, ha kdyby jsom ho bul na to dívčí nepoštval, huž by buli v jedno ha on na jich straně. Proklaté ženské – ony by z chlapů baby nadělaly. To se nesmí stát, haby si Pavel Dorlu vzíl. – O to se postarám. – Povídala mi dcera, že Dorla hustavičně churaví, že neví bába, co je jí; hm, já vím, já by jsom bábě povědíl, že má Pavla ráda, haby se hodně zlobila; hale mohlo by se to pokazít ha Pavel se to dovedít, ha to nesmí být. – Teky prý pojedú do Prahy – nu dobře – to mi přišlo vhod! – No, Pavlíku, však ty přece budeš slúžit mně, vezmeš si, kterou já budu chtít, ha tvoje chalpa bude přece jednu má.“

Srna obrátil se do okna, zdali se nikdo na něho nedívá, naslouchal, zdali nikdo nejde, pak odemkl rychle truhlici, odhrnul něco šatu, co navrchu leželo, a od samého spodu vytáhna kožený plný měšec, vsypal k ostatním penězům i deset tolarů, jež byl závdavkem dostal.

„Tak, tolárky moje, – přibylo vás; ej kdyby vás tak často přibývalo! Srna vysmíl by se všom! Hale dá Pánbůh, že to se stane; ešče rok, ha lusknú jim pod nos! – K čemu Pavlovi tulík peněz, nehumí s nimi zacházet, slíbím mu zatím!“ Tak šeptaje si zavázal měšec, strčil naspod, truhlici rychle pod lože schoval, a klíček opět na hrdlo si zavěsiv, šel k Pavlovi.

Chalupy jejich nebyly daleko od sebe. Na dvorku potkal se s Petrem, který jda z pole byl se u Pavla zastavil. – Pavel naříkal si, doma déle že nevydrží, že by se mu žíly zkrátily, že půjde do práce. Petr mu to vymlouval, že je mu na líci ještě vidět, jakou nemoc vlastně měl, aby nechodil za dne, jen s večerem, navrhl mu, že si pro něho přijde a že vyběhnou trochu za ves, a při tom prozatím zůstalo.

Úlisně pozdravil Srna Petra, ale ten sotva mu poděkoval. „Kdyby jsom tě radš nevidíl,“ myslil si a Srna v duchu si pravil: „Kdyby jsom tě mohl hutopit!“ – Matka

Pavlova nebyla právě doma a to mu bylo vhod. „No, chlapče, ty ještě dyma dřepíš? To je hanba, děláš se chlap – ha jsi jako kobližná žena!“

„Nebudu si dělat ostudu, haby jsom šíl mezi lidi s takými lícaty!“ řekl Pavel rozmrzen.

„Nevidáno – snad si budeš z lidí co dělat, co je ti do koho? – Bili jsú se múdrejší chlapi, než ty jsi, ha rány si odnísli; proč bys ty se za to stydíl? Vždyť pak jsi se bil s Frídlém proto, že chtíl Hana-Lízu líbat ha že ti nadal pašeráků; kterýpak chlap dá si nadávat?“

„Vlastně bul by jsom radš jiného spral; že mi ten do rány přišíl, dostál on. Hale praudu měl.“

„Ty myslíš tedá, že mají lidé praudu, když ti nadajú?“

„Praudu mají ovšem, jenže ji člověk nerad slyší, – to víte. Hale jsú doby, kde mne dost mrzí, že jsom vás poslechl ha svoji hlavu.“

„Chceš se dát tedy na pokání?“ ušklíbl se Srna; „máš dobře. – Je to psotný život, jaký já mám ha tvůj otec vedl; malé výdělky při ňom, hustavičné nebezpečenství ha nynčko ešte lidské huby. Jindá halespoň nás měli za poctivé lidi, kteří se živí, jak můžú; nynčko se chce každý hraběti ha faráři zavděčit ha nechce s námi mít. – Tys bul přece ešte múdrý chlapec; hale huž tě teky do svých bot obouli. – No dělej kterak chceš, já ti domlúvat nebudu, habys na mne nenaříkal; hale já myslil s tebú dobře. – Nechtíl jsom, habysi celý den se mozoloval na poli ha pro vrchnosti za pár grošů se dříl. Chtíl jsom, když huž muší člověk se dřít, habys měl trocha svobodnější životí, při ňomž bys mohl síly svojí ha chytrosti lépe hužit než tu, kdes celý den zapříhnut jako vůl. – Kterak chceš; seď tedy dyma ha pracuj – ha ožeň se. Hana-Líza –“

„Mlčte, strejko, prosím vás, já vím, co chcete říct; řeknu vám hale tulik, že je mi ošklivo, když o ní slyším.“

„Inu, přijdú divné nápady, to je prauda, co se člověku

jednú zalíbí, po druhé se mu zoškliví; hale hezká holka je, dostane přece pár tisíc ha má tě ráda, to já vím. – Vím hale teky, že ty máš Dorlu rád; já by ti ji příl od srdce, je to krásná dívčí, hale co je ti platno, když se teky jiným líbí.“

„Bodejt se nelíbila, když je krásná,“ řekl Pavel. „Krása očím pastva.“

„Prauda; hale ne každý spokojí se oči napást, ono i srdce zatúží po kráse její. – Nu, komu se dostála, ten může říct o chčestí; hale druhý hubožák musí hůsta hutřit ha jít s dary. – Lituju tě, chlapče!“

„Nemáte proč,“ odsekl Pavel.

„Nezapírej, já vím, co tě hněte, ha bolí mne to, vždyt jsem bratr tvého nebožtíka otce, jsme z jedné krve, kterak by mně to bulo jednostejně, když vidím, že jsi nechčastný? Dost jsem ti to vymlúval po dobrom i po zlom, hale co platno, láska je nemoc ha zdraví se nechce, ha kdyby na bílední bulo, že je to zkáza. – Tak i hu tebe. – Hale nezůstane vždy tajno, co se nynčko hutajuje, i ty prohlídneš ha dáš mi za praudu. Já jsem sprostý chlap, hale nechtíl by jsem hani za svět být hraběcí zástěrku, jako ti hlupí chlapi.“

„Strejko, pro všecko na světě vás prosím, nedopalujte mne zase, já nestojím za sebe, já nenechám tomu dívčí hubližovat! Ona není, kterak pravíte!“

„Když není, není, já ji tím nehudělám svú řečí. Já ti hale tulik řku, že je tomu tak. – Podívej se na dívčí, kterak vyhlíží: jindy jako z pivoňky, nynčko všecka ztracena, bába prý jí nemůže huž pomoct. Hm – teky někdy i bábu múdrost opustí. – Muší prý Dorla do Prahy se poradít s doktory.“

Pavel se chytl za hlavu a zuby do pysku zatínal, až mu krev tekla, ale mlčel.

„No, tam se huzdraví, přijde dymu jako květ ha vdá se za mladého, hlupého muže, který bude rád, když dostane

hezkú ženu ha dobrou službu. – Z domácího chlapce nemohl by si hrabě blázna dělat, to by se rozníslo. Vidíli by lidé, že je jako jiný, jenže prohnanejší. – Snad by Dorla tebe ráda měla, kdyby jeho nebulo; hale pán nosí hu bot ostruhy ha chuděra palce, – velký to rozdíl! – Dívčí je chytrá, líbil se jí pán; pěkný je, humí libně rozprávět, tys nehučený, hlupý, neohrabaný chlapec, nehumíš takému dívčí jako Dorla, která se slečnú zachází, růžičky sázet. – Hubohá Dorla – nerozumíla si přece! Jak dlúho bude se hraběti líbit? Dokad se mu nezalíbí krásnější; pak ji nechá, hať se trápí nebo ne. – Já to znám! Škoda jí, ty bysi bul s ní chčastný býval.“

Pavel seděl na lavici jako přimražen; brzy chtěl utéci, brzy na strýce se vrhnouti, a nemohl se s místa hnouti. Ani jedinému slovu nechtěl věřit, a přece bylo každé jako kapka oleje do ohně padající.

„Konečně,“ rozprávěl Srna se zlomyslnou potutelností dále, „kdožpak ví, esli by si přece tebe radš nevzila než toho hlupého drotara? – Snad ti přinísl Petr vzkázaničko? – On by ti teky dopříl, co sám by nechtíl. – No – když má člověk osobu rád, odpustí jí všecko. – Dobré živobyť by tě neminulo, mohl bys i do lesa chodit, hrabě by ti příl.“

Pavel zasípal, vyskočil s lavice, a zuřivě zatna prsty do Srnových prsou, zatřásl jím jako hruškou.

„Chlapče, nezapomínej, že před tebou stojí otcův bratr ha že mám k tobě právo! Nerozumný, který jsi, jdi ha zatřisni tím, který tě okradl o lásku děvčete; na tom pomstí sebe i ji. Co si chceš na mně vymstit? Na mně, který jsom ti oči otevříl? Máš mi poděkovat,“ řekl Srna chladně, odtrhna Pavlovy ruce.

„Za to, že mi duši otravujete, – oh vy jste horší než ďábel!“ zaúpěl Pavel, vrhna sebou na židlici. – „Pomstit se?“ opakoval si po chvíli.

„To já by hudělal, já by mu škodil, kde by jsom jen

mohl, pomohl by jsom jiným, kteří by ho jako já nenáviděli; nic já by nešetřil, což jeho jest. – Jako trest boží by já se mu pověsíl na paty, zchromíl by jsom ho ha pak by jsom hupláchl za hranice. – Vím místo, kde by mne rádi viděli, kde by jsom živ bul jako pán, po lesích by jsom honil, haniž se mušel bát myslivce, ha na penězích by nechybílo.“

Neviděl Srna, poněvadž se udělala v sednici pomalu tma, kterak se při jeho posledních slovech tvář Pavlova víc a víc mírnila a dech pokojnějším stával; proto se náramně zalekl, když mu Pavel s docela změněným hlasem a chladně, ukazuje přitom na dvěře, řekl: „Jdi, ďáble, ha nesmraď mi tu!“

Vztekle vyskočil a byl by se do Pavla dal; ale vzpomena na svůj úkol, přemohl se.

„I to ti odpůštím; vždyť nevíš, co činíš. Přijde den, kde se přesvědčíš, zdali jsom ti praudu mluvil; ha pak si návrh můj rozmyslíš,“ řekl, a zaslechna na zaspí kroky, bez pozdravení odešel.

„Přesvědčím se, hale návrhu tvého, jemuž jsom rozuměl, nehuposlechnu, kdybys i praudu bul mluvil,“ pravil Pavel sám sobě.

Petr vešel.

„Fi – hani jsom večerit nemohl,“ řekl vejda do sednice, „všecko mělo hořkú chuť, jak se na mne ten strejka podíval. – Radši by jsom, haby mi zajíc přes cestu přebíhl, hačkoliv to prý nechčestí znamená, než kdy strejku potkám.“

„Dobře máš,“ řekl Pavel smutně.

„Vždyť já to čul, že bude třeba po ňom ,dobrú myslí‘ vykúřit. Jen prosím tě, shod’ toho morúsa, kterého on ti na krk hodil, ha chutě pojď vně, obveselíš srdce! – Kam jen nos obrátíš, všude plno vůně; mně se hani nechtílo zez pole ha sadů do sence.“

Pavel si vzdychl, ustrojil se a šli.

Večer byl krásný a zahrádky plny květů a vůně; nebe plno hvězd, stavení a dvorky plny zpěvu svobodné chasy, která dílem ještě při práci byla, dílem se již bavila vespo-
lek. — Hraběnka, Jlenka a pan farář seděli na balkonu, odkud bylo viděti do vsi na silnici, kamž Jlenka chvílemi s toužebností se dívala; pan učitel seděl s komornou u zahradníkově domku a nedaleko okolo velké lípy hrál zahradník s čeledí hraběcí na výměny a vždy byl rád, když ho poslali k sivooké běličce, aby jí udělal, co dělá slavík růži, nebo když oni ji třešní udělali a jej ve vrabce proměnili a třešni trhat mu kázali. A vždy mu té radosti ženské dopřály, poněvadž je zaopatřoval v neděli květinami, a ani mužští nechtěli ho škádlit a dopřáli mu tiché běličky, která tak pěkně plátno bělit znala a vždy bělounce si chodila jako labuť. — Ve dvoře na lavici před ratajnou seděla Manka s bábou, Honzík a bílý Dunča batolili se jim u nohou.

Józa seděl před okny v zahrádce na lavičce a hrál na nové housle. Dorla, když si vše poklidila, sedla na drnové sedátko pod kvetoucí višni a smutně hlavu do dlaní sklonila. Zdálo se, že ona jediná v té krásné přírodě smutek nosí, a mraku nikde nebylo než na Pavlově čele. Ani Petrův veselý rozmar, ani vůně, ani zpěv nemohly jej setřít.

„Poslyš! — Józa hraje!“ řekl Petr, když docházeli k babině chalupě, k níž Pavel schvalně hodnou zacházku udělali chtěl, ačkoliv ho to k ní jediné táhlo. — „Ej když on ty naše písničky hraje, to se mi teprva pořádně líbí.“

Kúlelo se, kúlelo

červené jablíčko,

začal přizvukovati k zvukům hlouslí a dozpívav sloku pravil k Pavlovi: „Kdybys řekl: „Jen se na mne nehněvej,“ odpovědělo by se ti:

*Já se na tě nehněvám,
hale je mi líto,
že za jinů chodíváš
přes zelené ži—“*

„Mlč!“ položil mu Pavel dlaň na ústa, „vždyť jsme hu samé zahrádky. – Tiše, někdo tam mluví,“ – šeptal, ucho kloně kupředu k zahrádce, od níž byli jen několik kroků, jich ale pro stromky vidět nebylo.

„Zdá se mi, že to byl Petrův hlas,“ Józka řekl. „Musím hrát dále, snad se ozve zase.“

„Ne, Józka, prosím tě, nehrej tu,“ prosila Dorla.

„Pročpak? Tyť jsi ten nápěv mívala vždy ráda, píseň nebyla ti také protivna; copak že ti přišla nyní proti mysli?“

„To víš, člověku není vždy stejně, někdy ho rozpláče, čemu by se jindy zasmál.“

„Ty, Dorličko, se mi nelíbíš, jsi tak smutna a bez tvého zpěvu je i celé stavení smutné a máma mrzuta celý den. Myslil jsem, až se země rozvíje, až budou skřivánkové zpívat, že i ty začneš; ale ty vždy mlčíš. Copak je ti? – Mám hádat?“

„Ne, nehádej, hale měj strpení se mnú, nemůžu si pomoci, – snad haž dále že mi Pánbůh pomůže,“ vzdychlo si děvče.

„Co je jí?“ myslil si Pavel; ale Petr se pustil zase do zpěvu:

*Kúlely se, kúlely
dvě naproti sobě,
komu bych se dostala,
než, můj milý, tobě.*

„Já věděl, že to Petr!“ ozval se Józka ze zahrádky.

„Hano, Petr a Pavel, – dej vám Pánbůh dobrý večir,“ pozdravil Petr.

Pavel též pozdravil, zůstana u plotu stát.

„No, to jsem rád, že jsou apoštolové zase pohromadě. Je ti zase dobře, Pavle? Pozejtří máme prvního máje, je den slečnina narození, chceme dávat pěknou mši, musíš zpívat.“

„Není mi ešte do zpěvu.“

„Co musí být, to musí být, nebudeš-li ty zpívat, musil by já zpívat tenor i bas, ha to by bula pěkná kaňka,“ řekl Petr.

„Pomoz jak pomoz, jen když je k platnosti; také jsem musil jednou zpívat tenor i bas,“ řekl Józa.

„Já se ešte jednu toho divu dočkám, že ty, Józo, budeš na kruchtě sám ha sám, ha na všechny nástroje najednú hrát budeš ha všechny hlasy zpívat,“ smál se Petr.

„I ty jsi dnes v dobrém rozmaru,“ smál se Józa.

„Ty můj Bože, kterakpak by to bulo, haby já bul ešte smutný. – Dorlička tu sedí jako smutná vrba hu rybníku ha Pavel rozmejšlí jako jelen hu lesa, má-li jít na zelenú lúku nebo se vrátit nazpátek; ha jen ty tvoje húsle zahrádku obveselujú. – V těch tvojích húslich jako by nějaké kúzlo zavřito bulo – smích – pláč – hněv – bolest –, všecko se v nich ozývá, když ty si hraješ ty tvoje písne.“

„Které nemají žádných slov, jak Dorla říká,“ pravil Józa.

„Ha přece k srdci mluví,“ ozval se Pavel.

„Hudba je sladká, líbezná mluva, každému srdci srozumitelná. – Pro city, pro něž by v žádné řeči slov se ne-našlo, ona má výrazu, v ní každý najde ohlasu. – Slyšíte ho!“

„Slavík, slavík!“ zvolali všickni a chvíli klokot jeho líbezný mlčky poslouchali.

„Jsou to také písne beze slov, a přece v nich tolik mluvy!“ řekl Józa.

„Jak mu ty zvuky z hrdélka padají, jako perličky,“ řekla Dorla, která byla konečně rozpačitost, v niž ji příchod Pavlův uvedl, přemohla.

„Jemu padají perličky, ha tobě, jako té Marišce v pohádkách, padají růžičky,“ řekl Petr.

„Jenže mnohdy bývá na nich mnoho trní,“ doložil Pavel.

„Kdo jde růže sbírat, ha nechce být od trní popíchán, hať si ruku zaobalí ha pozor dá,“ řekla Dorla.

„Hanebo hezky trní huláme,“ Petr se ozval.

„Čím by se bránila, kdyby neměla zbraní?“ Dorla se přela.

„Růže je pohlaví ženského ha ženským zbraně nepřísluší,“ Józ a prohodil.

„Beztoho se jim každý hned vzdává na milost ha bez boje všade vyhrajú, že ne, Pavle?“

„Ne každý, Petře; mnohý brání se raději, dokud může, než by žebal o milost,“ řekl Pavel.

„Jenomže to dlúho netrvá, Pavle!“ mínil Petr, a nahýbaje se přes plot, doložil: „To mi jsú milejší ty kvítka, které nemají trní, fialky, petrklíče, – ha kdyby Dorlička nebula tak pyšná, huž by se bula vtípila ha dala dvúm osiřelým chlapcom po voňavce; hale to haby jsom tam skočil ha kradl.“

„No, počkej, já ti dám,“ řekla Dorla, vstala, utrhl a několik voňavých petrklíčů, udělala dvě kytky, sáhla pro nit do otevřeného okna, ovinula a chlapcům každému jednu přes plot podala. – Petr ji vzal a přivoněl k ní; Pavel sáhl ne tak po kytce jako po ruce, která mu ji podávala, držel kytku, ale ruku také pustit nechtěl a Dorla musela o krok blíže k plotu, aby nestoupila na záhonek.

„Tys přece ta nejhodnější, nejrozkošnější,

*Dorlička má
roztomilá,
do smrti nejdelší
moje znejmilejší,
žádná jiná,“*

zpíval si Petr, a hodiv čapku vzhůru, začal si dupat a Józa mu začal hrát.

„Žádná jiná!“ šeptal Pavel, a skloniv čelo na Dorlino rámě, vřelé políbení na ně vtiskl. – Ona ale mu ruku odtrhla, a jak zpátky uskočila, šlehla ji višňová haluzka přes čelo.

„Za to musíš být hutřzena!“ řekl Pavel, chtěje haluzku ulomit.

„Ne,“ bránila Dorla, „je tak pěkná ha huvadla by jako její sestra, kterou mi o vánocích zlý chlapec vzíl, haby mne pozlobil.“

„Hačtě to pověra, nechtěl ji vidět v ruce jiné; hale esli bula pro jiného, dostaneš ji nazpět,“ pravil Pavel.

„Nech si ji,“ řekla Dorla šeptem a tvář zaobalila do višňových květů, bojíc se, by Pavel neviděl při svitu měsíce její blaženost.

Pavel chtěl ji uchopit za ruku; vtom bylo slyšet příjezdět rychle nějaký povoz. – Petr a Józa, kteří zpívali a hráli, umlkli.

„To jsú hraběcí koně!“ zvolal Petr.

„Snad jedú hrabě dymu, ha Jano i Miča!“ zvolala Dorla radostně a rychle nahnula se přes plot. –

„Pozdrav Pánbuoh! Jako je?“ znělo s vozíku, když jel okolo chalupy.

„Dobře, dobře, vítáme z cesty!“ odpovídali u plotu stojící; jen Pavel mlčel a stál, jak by ho byl s nebe srazil. – Vozík rychle ujížděl k zámku a za ním Bello s radostným štěkotem. S balkonu ozval se radostný výkřik a všickni zmizeli.

Petr chtěl ještě posečkat; ale Pavel, že musí domů, dal „dobrú noc“ a nedbaje na Petra odešel.

„Copak mu zase do hlavy vlízlo?“ myslil si Petr, jda za ním. – Dorla dlouho hleděla za nimi, pak ale zavrtěvši hlavou odešla tiše do stavení.

„Dobre mi bolo doma, dobre, ale už som len preca vidëu, že tuto muoj domou,“ řekl Miča druhý den ráno k ženě, když si byl celý dvůr prohlídl a na pole jít se hotovil.

„Však jsom ráda, bála jsom se, haby se ti tam príliš nezalíbilo ha potom sis dyma nestýskal,“ řekla Manka.

„Ej nie, žena moja sladká, už to nie, už len tu zostanëm, dokiau ma Pánbuoh na svetě nahá,“ odpověděl Miča, a vzav Honzíka, který se táty ani spustit nechtěl, šel po své povinnosti.

Jano ale chodil z místa na místo po návštěvách. – Přinesl s sebou rozličných věcí ze dřeva vyřezávaných, jakž se na horách dělají. – Dorle přinesl krásný kužel a vřetánko, jež Ilena jí poslala; Józovi velkou píšťalu pastýřskou, fujaru, a hned mu na ni zapískal.

„I to haž huši zaléhají,“ řekla bába.

„Hej, v izbe; ale keď zvečera hen na horách pískajú na fujary, lebo šuhajci pod oblaky (okny) dieučencom hrajú, ej, počuli bystě, jaká to pekná muzika!“ ujišťoval Jano.

„Ha co jsi přinísl slečence ha paní hraběnce?“ ptala se Dorla žertem, myslílať, že nic.

„Ej, bou by som rád milostpaněj doniesou geletku bryndzi* lebo oštiepok,** len ale už je teraz nie tak dobrý ako v jeseni a v zime. – Kišasonke doniesou som valacha.“

„I cože, valacha?“ zvolala bába.

„Ale mámo, co se divíte, vždyť jste slyšela, že pastýře ovčí jmenujú valachy. Snad to ze dřeva nějaký,“ řekl Józa.

„Ha tak,“ pravila bába; „ját jim dobře rozumím, třebas

* Kbelíček sýra ovčého.

** Též ovčí sýr, který se připravuje jako švýcarský, ale ve formě malých soudků.

některá slova zcela jinak převrátili, než jako hu nás říkáme, – jenže některým věcom dávají jmína, že mi nemůžú hned na myšlínky přijít. – No hukáž nám toho valacha!“

Jano vyndal z tašky, bez které nemohl se obejít, ze dřeva vyřezávaného pastýře, kterak sedí, v jedné ruce drže fujaru, druhou otočenou máje okolo krku velkého ovčáckého psa, jenž se k němu lichotí.

„Ha tos dělal ty sám?“ ptala se Dorla, obdivujíc se práci ne sice zcela umělé, ale dosti dobře a čistě provedené.

„Hej, já sám,“ odpověděl Jano skromně.

„Tot z tebe, chlapíku, bude nějaký řezbář!“ řekl Józa omakávaje práci. –

A tak mu i slečna řekla, když jí dárek svůj dával, a on jí odpověděl: „Keď kážetě, buděm!“ –

„To záleží na tvé vůli a na tvé chuti, jestli by se ti to líbilo,“ řekla slečna.

„Vraveli mi milostpánko, že sa buděm učit, a keď sa naučím, že buděm mať vuolu íťt alebo za rezbára, lebo remeslo sa učit voláke,* lebo za horára,** alebo že muožem byť aj gazdom a že muože zo mňa vystať statočný človek.“

„Tak jest, to všickni o tobě myslíme. K čemu bys tedy měl vůli jít? Co bys rád se učil?“

„Ej, kišasonka moja sladká, najradšie by som – ouce pásau,“ řekl chlapec, po krátkém pomlčení krásné oči svoje důvěrně k ní pozdvihna.

„Ouce pásľ?“ divila se slečna. „Ty tedy nemáš chuti k učení?“

„Muožem aj sa učit aj ouce pásat; muožem aj na fujaru hrať aj rezať voláke pletky.“

„To nejde, chceš-li jedno pořádně zastati, nemůžeš i druhé,“ řekla slečna, a ukazujíc na sošky a poprsí z mra-

* Nějaké.

** Myslivce.

moru a sádry, jež v pokoji rozestaveny byly, tázala se dále: „Což by se ti nelíbilo, kdybysi takovéto dělat uměl?“

„A načože by mi to bolo?“ pokrčil chlapec ramenoma, dívaje se s jedné sošky na druhou.

„Ale já myslila, že ty máš k tomu zvláštní chuť, vždyť ty rád vyřezáváš a rozličných věcí jsi mi již udělal?“

„Keď sa vám to páčilo,* kišasonka, a inšú robotu som nĕmau, vyrezávau som.“

„Vždyť jsi mi řekl, že ti zahradník některé věci i z těch, co jsi z drátů upletl, prodal; a nebyl jsi penězům rád?“

„Ej veru, pán zahradník predávau oltár za oferu,** nĕbou by som to tak predau,“ řekl Jano. „Načože mi veľa*** peňazí; a keď budĕm robiť, dostanĕm plácu, a keď budĕm strádat, budĕm mať vždy dost peňazí. Veď je Ilena už zavitá.“†

„A nelíbilo by se ti podívat se do světa, poznat cizé krajiny, krásná města a jejich znamenitosti?“ zkoumala Jelenka dále.

Chlapec se zasmál, a zakroutiv si hlavou, pravil: „Ni ver, už som dost sveta skúsiu. Svet je zlý – len Pánbuoh je dobrý. – Ej, sú ľudia biedni i vo Viedni. – Milostpánko nás vo Praze voľakdĕ prevádzali, všakovuo ukazovali, páčilo sa mi to, krásne sú tam kostoly, hrdé sklepy,†† pekné domy. Boli sme aj v divadle, spievali tam pekne, krásne!“

„Líbilo se ti, co zpívali? Rozumĕls tomu?“

„Lúbilo sa mi, ver, ale som sa nasmiau, keď sa tak krútili na ľavý, na pravý bok a behali hen sem hen tam ako

* Líbilo.

** Větší že byl plat než zásluha při práci.

*** Mnoho.

† Je ženou, má hlavu zavitou v pleně.

†† Bohaté krámy.

pochabí.* – Len jedna speukyňa, keď prišla, bola zadumaná, smutno začala spievať, ako slávik, keď sedí v klietke** ulapený. – Hádam,*** nechceli jej dať frajera, čo ho ľúbila. Naostatok zomrela, a hádam, aj on zomreu. – Tak som pre ňu plakau! – Veľmo sa mi to ľúbilo, len ale preca by som nechceu v Praze bývať. – Tak som zahýkol,† keď som počul,†† že sa hen sem pohneme. Tuná sa mi najlepšie páči; aj by v Koráloviciach pekne bolo, keby tam milostpánko bývali.“

„Tedy se ti mezi námi stýskat nebude?“

„Ej, ver sa mi nĕbudě. Ľudia majú ma tuná radi ako doma. Keď idem po dedině, každý sa ma spýta: ‚Akože sa máš, Jano?‘ – Báбина rodina, pán farár, pán rector††† – dobrí to sú ľudia! Náš pán rector v Koráloviciach je taký morútny člověk,*† – len čo sa obezreš,**† už ti dá záušek. – Ej, a milostpánko a milostpani, čože povedať, aká to dobrota! – A kišasonka! – ej Bože! – Keď mi to doma na um zišlo, ništ sa mi nĕľúbilo, – len ma to tiahlo nazpak,“ upřímně se chlapec přiznával.

„Tys řekl, že máš sestru tak rád: netoužil bys po ní?“

„Veď má už Ilena muža. – Keď sme sa lúčili, vravela mi: ‚Nože, Janko, muoj dobrý brat, nože sa k nám skuor***† navráť.‘ – Reku: ‚Milá moja sestra, už ti zadúho nĕpríděm, ale na těba nikdy nĕzabudněm.*) – No, veď je šťastná a milší jej budě Pálik nĕž já.‘ A setra slzu s oka, skoro

* Bez rozumu.

** V kleci.

*** Mysľm.

† Zavýskl.

†† Slyšel.

††† Učitel.

*† Divný, morousovítý.

**† Obrátíš.

***† Záhy, brzy.

*) Nezapomenu.

před slečnou na kolena padl řka: „Ak budēm – kdě budēm, Boha chválit budēm – na vašu dobrotu nikdy nězabudněm.“

„Vždyť i my tě máme rádi, a když při tom setrváš pastýřem být, nebude jistě bratr proti tomu čeho namítat, jen když budeš užitečným člověkem,“ řekla Jelenka, pohnuta chlapcovou vroucností.

„Ale by som aj rezbárom bou, aj by som do sveta šou, keď by stě kázali, všetko urobiu, čo je vaša vuola,“ dodal ještě Jano boje se, že snad přece pochybil, kdyby nepodrobil se zcela vůli hraběte; než slečna mu to rozmlouvala. S lehkým srdcem odešel ze zámku.

Když Jelenka hraběti celou tu rozprávku povídala, řekl: „Neníť úmysl můj nutit ho k něčemu, v čemž své blaženosti nehledá, aniž chci vůli a svobodu jeho obmezovati; nechť je pastýř nebo umělec, on mi vždy zůstane milý.“ –

Petr nevěděl, proč se byl Pavel večer tak na obrátku změnil, pospíšil za ním, ptal se ho, ale on mu neodpověděl, řeč na jiné obracel a nepřiznal se a konečně, když Petr hraběte chválit začal, zcela umlkl.

Při rozchodu ale, když se ho zase ptal, co mu tak náhle mysl pokalilo, pravil: „To je tak, Petře: tu vidíš studánku čistú, jasnú, hani bublinky na ní není, – hale šlápne ti do ní kopyto, všecek kal vzhůru vyhrne, ha je kaluž. – Dobrú noc.“

„Jen v ní nemíchej, hať se hustojí!“ volal za ním Petr.

Druhého dne Pavel, nedbaje již na nic, šel do práce.

„Cožpak, Pavle, nadělá hlavnička takových modřin na líci?“ ptaly se dívky, potkavše ho.

„Jdite, jdite, haby se já vás neptal, odkudže máte ty modřinky tuto na líci, tuto na hrdle ha na rukú,“ odsekl jim Pavel, tukna jednu na líce, druhou na hrdlo, třetí na kulaté rameno.

„Pote, děvčata, nechte ho – to víte, že se ze všeho od-

seká. Kdo je sám černý, rád by každého na černo obarvil. Pote, pote,“ ozvala se Lidka Králikovic, táhnouc děvčata pryč. Bála se, aby Pavel více nemluvil, neboť on všelicos věděl o ní a jiných.

Pavel ale se ušklíbl řka: „Trefil jsem hu vrch hrušky, vete?“

Také chlapci se ho ptali, co mu bylo.

„Bulo mi,“ krátce odsekl.

„Že prý ses bil?“ chtěli ho škádlit.

„Bil jsem se; kdyby hale s vámi to bulo, nebulo by znát na mně,“ odbyl je Pavel a chlapci drželi raději za zuby.

S Petrem potkali se několikrát, ale Pavel byl celý den zamračen a Petr si myslel: „Ešče se studánka nezčistila.“ – Před polednem šel Pavel okolo panské zahrady, viděl stát Dorlu s Jelenkou a hrabětem v důvěrné – jak se mu zdálo – rozmluvě, odpoledne ho to zase hnalo k chalupě bábině, a tu slyšel Janův hlas, který zpíval:

Dost že ti tuoni (stíní)

višňa, čerešňa

od slnca:

nězatvárajže,

srdiečko moje,

okienca.

Či ich otváraš,

či ich zatváraš,

vidím ťa;

cez okienečko,

moje srdiečko,

někry sa.

„Před Dorliným oknem stojí višně a třešně, jí to zpívá,“ myslí si Pavel a jako postřelený jelen utíká okolo sadu. – Jano stál sice před chalupou, ale díval se ne na Dorlino

okno, nýbrž na zámek, kde za jedním oknem bílá ručka karmoasinové záclony dolů spustila, a tu mimovolně myšlénky svoje v písni vyjevil.

Časně šli chlapci z pole; bylo před prvním májem, měli ještě důležitou práci. Některý měl již stromek uschovaný a jen okrášení scházelo; ale který chtěl, aby láska jeho ukryta zůstala, ba ani děvče samo aby nevědělo, kdo jí máj postavil, ten čekal se vším na poslední chvíli, aby tajemství svoje pod pláštěm noci skryl.

S večerem nastal po celé vesnici jakýsi tajemný ruch. Děvečky časně krávy pospravily a hospodyně napomínaly: „Nezapomeňte vně mlíčny (skrže něž se mléko cedí), dížky, hať nám ty mrchy některá nehučarují.“ Všecko náradí uschovalo se dovnitř stavení, chlévy se dobře zavřely, okna zacpala, a kdy se smrklo, vzala každá hospodyně svěcenou vodu, pokropily všecky dvěře u stavení, prahy, – a před práh chlévu položivše velký čtverec zeleného drnu, také ho pokropily. – Mnohý muž hrozil ženě: „Počkej, to má pan farář vědít; nevíte, co káže o pověrách?“ Ale ženy měly větší strach před čarodějnicemi než před panem farářem. – Pan farář všecko s Pánembohem, ale taková ochuchle prý s ďáblem spolky drží, a když pometlo osedlá a v povětrí rejdí, třeba se chrániti dobrým duším.

Bába sice vždy říkala, že se nemá věřit v čáry a pověry, ale každý rok kropila a drn kladla, a sice hodně široký, aby prý měly ty čertice co počítat.* Nevěděla sama, jestli ji k tomu pohání strach anebo zvyk; ale kdyby jí byly pak krávy začaly náhle chudnout nebo mléko ztrácet, byla by snad přece vinu tomu dávala, že se před čarami nechránila.

Leckdes vyklouzl ze statku neb ze sadu chlapec, a nesa pod šerkou schovanou sekeru a pilku, pospíchal k lesu,

* Čarodějnice, když by chtěla do chléva, kravám uškodit, musela by dříve všechny travičky v drnu spočítat, pak by jí teprv bylo volno drn překročit.

ohlížeje se, zdali ho nikdo nesleduje. – Kdo stromek doma měl, ten si hledal místečka v zákoutí, aby ho mohl ozdobit.

„No, Pavle, máš huž máj schovaný?“ zeptal se Petr svého druhá, setkaje se s ním podvečer.

„K čemu? Nemám, komu by jsom ho stavil,“ mrzutě odpověděl Pavel.

„Řekni radš, že je hu tebe ešče hapril ha májová světlost že ti ešče nesvítí.* Bláznový, co ti vlízlo zase do hlavy, že tak rozprávíš! Jáť myslil, že budeš po včerejšku zpívat ha tancovat, ha ty chodíš, jako by ti byly kůry zrno vyzobaly.“

„Ha plevu nechaly, dobřet jsi trefil, právě tak,“ řekl Pavel trpce a dal se do smíchu, jak bába říkala, „studeného“.

Petr zůstal chvíli před Pavlem stát se založenýma rukama, pak řekl skoro smutným hlasem: „Rozumím ti, dobře ti rozumím! – Vždyť jsom si to mohl pomyslit, bul tu Srna! Škoda, škoda té hlavy, že mu ji pod kuklu podáváš! – Kdyby já tě neměl tak tuze rád, řekl by jsom: ‚Spánem-bohem si buď,‘ ha víc by mezi námi nebulo. – Hale vím, že záhy se poznáš ha raka, co ti za nádra strčil, vyhodíš.“

S těmi slovy šel Petr ze dveří; Pavel ho nedržel, ale slova jeho ostře se ho dotkla.

„Kýž by jsom mohl Dorle tak věřit jako tobě, Petře!“ vzdychl si zhluboka. „On je krásný, hučený, ona je chytrá, vidí, že jsom já proti němu hlúpý chlap!“ zvolal po krátké přestávce, kdežto byl po sednici rychle přecházel. – „Oh, ten ďábel, ten mi zasadil raka za nádra, který mne haž do srdce štípe! – Ha přece mně tiskla ruku včíra ha tak se na mne podívala, že by jsom jí bul hlavu k nohům sklonil. – Tak že by lhát humíla? To nemůž být. – Blázne, blázne!“ udeřil se do hlavy – „nevidíl jsi, kterak radostně vykříkla, když ho vidíla, kterak laskavě se na ni podíval, nemluvili

* Od druhé čtvrti měsíce říká se, že začíná světlost na druhý měsíc, k. p. v polovici dubna začíná světlost májová.

dnes spolu v zahradě? Snad i včera; vždyť smí do zámku, kdy chce, dvěře jí jsú otevřeny ha on smí k ní. – Oh, ďáble, kdyby přece tak bulo, kterak strejka řekl, kdyby bula hraběte milá ha ne Janova! – Nesrovnává-li se to? Neřekl-liž i Józka, že pojedú do Prahy? – Hraběte milá! – Ha on by ní měl pohrdnút? – Jinému by ji dal za ženu ha tak by jí chtíl česť navrátit ha chčasnú ji hučinit? – Ne – to nesmí – já by ho zabil, vytrhl by jsom mu ten zrádný jazyk z hrdla!“ zvolal vášnivě, hroze před sebe pěstí. Ale po chvíli lomě rukama, skoro s pláčem zvolal: „Hale ne – ne – to nemůž být – všecko je to lež – já nevím, co mluvím! – Odpust, Dorlo, odpust, já ti hublížil! Tys handěl, hale já jsom nezvedený chlap!“ Zakryl si oči a umkl.

Z návsí ozvalo se práskání mnoha bičů; chlapci vyháňeli čarodějnice. Šlo jich jednou řadou asi deset dvanáct a všickni dle taktu práskali. Děti vesnické s nimi běhaly; chválily jim to a staří si povídali: „No ti chlapci to znají, hani se žádná neomží, všechny je odprášejí.“

Pavel se zvedl a vyšel ze světnice. „Ha tys ešče dyma!“ divila se matka, šukajíc po venčí.

„Ha kdeže mám být?“

„Nu, myslila jsom, že půjdeš do lesa; huchystal sis sekeru ha pilku. – Tu to máš!“ řekla matka, a oboje z výklenku u chlěva vzavši, Pavlovi do ruky dávala. – „Hale,“ dodala ohlédnouc se do šera, „měl jsi dříve jít, je pozdě do lesa. – Nu ty tajně, haby tě nikdo nevidíl, vet? Já nepovím, neboj se,“ usmála se stará laskavě.

Pavlovi bylo v tom okamžení, jako by musel matce okolo krku padnout a požalovat si; zdálo se mu, že by ona jediná mohla ho ukojit, jako tehdáž, když ještě ukolíbavky její konejšívaly jej v libý spánek. Ale stud jakýsi ho zdržoval cit svůj jí vyjevit. Schoval sekeru a pilku pod šerku, aniž při tom myslel k čemu a nač, a dotkna se matčiny ruky, dával spánembohem.

„Ešče ti muším něco povědít, chlapče,“ zdržela ho matka. „Prvá, když tu bul Petr, šel strejka k nám, chtíl s tebú mluvit, já jsom mu hale řekla – odpusť mi Pánbůh hřích –, že nejsi dyma.“

„Dobře jste hudělala, mamičko, já nechci s ním nic mít,“ řekl Pavel ve dveřích.

„I zaplať Pánbůh; však po mně lízlo*, když s tebú mluvil,“ řekla si stará, vyprovodivši syna až přes práh.

„Ha kam vlastně chci jít?“ ptal se Pavel sám sebe, přijda před vrátka. – Chvíli rozmýšlel, otálel, pak ale dal se k „dobré vodě“, kudy vedla nejbližší cesta k lesu.

Celou noc bylo po vesnici v šeru nočním vidět přebíhati mužské postavy, před každým stavením, kde byla svobodná děvčata, bylo slyšeti šum a teprv při svitu raním chlapci utíkali od svých stromků, při nichž hlídali, aby jim je jiní nezměnili neb neodnesli. – Petr měl hlídku; chodil okolo zámku. Právě odtroubil jedenáctou a obcházel okolo zahrady; tu vidí blížít se ke zdi zahradní mužskou postavu nesoucí na rameně stromek. Petr ustoupil do stínu stromů, okolo zdi zasazených, a díval se, kdo to. Poznal Jana. „Komuž pak ten chlapec nese máje?“ myslil si a pozoroval, co bude Jano dále dělat. – Jano podepřel stromek o zeď, vyškrábal se na zeď, stromek přetáhl na druhou stranu, pak za ním dolů se spustil.

„I kýho výra?“ myslil si Petr a díval se přes zeď, kam Jano se stromkem půjde. Chlapec probral se skrze křoví na cestičku a netrvalo jen několik okamžení, stál pod slečniným oknem; tam zasadil štíhlou bělokorou břízu, již si byl v lese za dne již vyhlídl. – Chvíli tam ještě stál, snad že poslouchal píseň slavíka, který líbezně v háji klokotal; pak ale odešel do zahradního domku, kde spával.

„Hm, tedy ne Dorla!“ řekl si Petr, odcházeje od zdi. O půlnoci přicházel k bábině chalupě; u Dorlina okna

* Nemilý cit, jako by něco po člověku lezlo, že nemá pokoje.

viděl již stromek, ale byl nějak nízký. „Copak jí chce ostudu dělat?“ začal se Petr mrzet.

Vtom ale ze stínu třešně před chalupou vystoupil Pavel sám, kývaje mu, aby postál.

„Ondra jej postavil ha sám pod ním chrápe. Chci mu ho odníst. – Kdyby se hale probudil, přijde to k bitce, to víš, proto radš jdi z cesty. Ty jakožto hlídač nesmíš takové věci vidět. Esli se neprobudí, zatrub mu do huší, haby se probudil ha záhy se mi z cesty huklidíl.“

To Pavel Petrovi do ucha šeptal. Petr tiše nazpět popošel, aby ho nebylo vidět; Pavel ale zpolehounka jako kocour, když chce ptáka lapnout, kradl se k stromku; pomalu jej začal ze země, kde byl zadělán, vytahovat, až jej vytáhl. Vezma jej pak do náručí, kradl se s ním okolo sadů pryč. – Ondra chrápal a nevěděl nic. Petr nasadil troubu k ústům, a co mohl nejsilněji, začal odtrubovat půlnoc, jda schvalně okolo Ondry hezky zvolna. – Ondra probudil se, ulekнутý vyskočil, začal si mnout oči, ohlížet okolo sebe, nad sebe – stromek pryč. – Petr odzpěvoval si svoji ponocenskou, ani se po něm neohlídl, jda zvolna dál a dále.

„On mi to nehudělal, ale snad vidíl, kdo tu bul,“ povídal si Ondra a pustil se za ním.

„Kde ses tu vzíl?“ divil se Petr.

„Kde jsom se vzíl? Nu, když to mušíš vědíť, tedy věz: Postavil jsom Dorle máj, hlídal jsom jej, zadřímнул, ha někdo mi jej odníst.“

„I copak je o máje, je jich plný les; huř bulo by, kdyby tebe bul někdo odníst. Takoví chlapi, jako ty jsi, nerostú na dubech.“

„Nedělej si ze mne žádné smíchy,“ durdil se pyšný, ale hloupý Ondra, „ha pověz mi, esli jsi nevidíl, kdo by mi jej bul odníst?“

„To víš, že nestojím na jednom místě, halebrž okolo celého zámku chodit muším; když jsom na druhom konci,

nemůžu vědět, co se děje tuto. Zeptej se druhého, ha když hlídáš, radím ti, nespi, jako by ti makovic navařili.“

S těmi slovy se Petr obrátil a šel dále. Ondra ale ztrápený a zahanbený ubíral se domů. — Pavel donesl mu stromek za stodolu, kde mu jej pěkně postavil. Pak se vrátil a vztyčil na místo nízkého vysoký štíhlý smrk, jehož kůra byla vyřezána jako pentle až nahoru; od vršku vlál fábor červený, několik loket dlouhý.

„Tak to má být,“ řekl Petr, jda zase okolo. Pavel stál vedle okénka a hlídal; kdykoliv šel Petr kolem, smáli se Ondrovi. Když byl ale Pavel sám, byl smutný a přál si jen vědět, na koho asi Dorla myslí, o kom se jí zdá. Na úsvitě, když zaslechl, že se okenička otvírá, odkvapil, aby ho nezahlídl. Ale Dorla vykoukla za ním myslíc si: „Jen hutíkej, vždyť já vím, že tys to bul!“ A dívajíc se vzhůru na krásný strom, začervenala se radostí a hrdostí a ústa její se líbě usmála. —

Když se Jelenka ráno probudila a bílé záclony u postele rozestřela, viděla na stolku u lože ve váze krásnou kytici. Mile ji dojalo to němé sice, ale pro ni srozumitelné pozdravení, nahnula se k vonným květinám, zulíbala medové jich rtíky a z oček jejich četla poselství, jež jí pověditi měly. — Milostný úsměv pohrával jí okolo rtů a oko zvlhlo. — Postavila kytici na stolek, vyskočila z měkounkého lůžka jako ptáče z hnízdečka, ustrojila se, aniž si běličku, která jí vždy posluhovala, k pomoci zavolala; pak rozhrnouc bílé záclony, otevřela si okno.

Slunce vycházelo; modrozelené vrchole a špice hor ozářeny byly zlatem a temné jejich rysy krásně se odrážely od jasné oblohy, růžovými červánky polité. — Zelené údolí bylo ještě v stínu, ale na vesnici a do oken zámku padal svit slunce. — Stavení nebylo hrubě vidět pro stromy, jichž vrchole byly obaleny květem; jen věž kostela s trpytícím se křížem na špici vzhůru čněla a střechy u fary a školy

v bělozelenu stromoví se červenaly. – A ti štíhlí vysokorostlí mládci vrchů, jichž ruka lásky z temna lesního si přivedla, zasmušilé jich hlavy červenem zdobíc, by pomohli světit svátek máje, – jak krásně vyhlíželi mezi pannami jasnlíci v bělorůžových řízách! – Z hájů, z lesa, z každého křoví ozýval se zpěv ptactva, povětří bylo prochnuto tím nejvonnějším kadidlem, všude, kam oko pohlédlo, bylo vidět, že příroda světí slavnost lásky.

První, co Jelence do očí padlo, když okno otevřela, byla bříza. Ačkoliv způsob ten mezi pány nebyl, domnívala se přece, že snad hrabě jej následoval. „Kdož jiný by mi postavil māj?“ myslila si, dívajíc se na krásný strom, jenž nestál před ní s hlavou vzhůru vztyčenou, vlajícím fáborem ozdobenou, ale chvějící, s hlavou skloněnou, na níž žádná ozdoba mimo hebounké proudy dlouhých vlasů, v nichž bělostné tělo zahaleno bylo, – smutně, jako by o milost prositi chtěl krásnou pannu. – Oko její dívá se na hory, do údolí, na vesnici okrášlenou; úsměv pohrává jí kolem rtů a náruč se rozevívá, jako by k láskyplnému srdci přitisknouti chtěla celý ten krásný svět – i smutnou břízu.

Nikdy ještě nezdála se Jelence příroda tak krásna, nikdy nebyl cit k Bohu a lidem tak vroucí u ní a nikdy necítila se tak nevýslovně blaženou jak toho rána. Sepnouc ruce přes prsa zbožným citem rozchvělá, klekla, vzdechnouc si z plné duše: „Bože, díky tobě!“

Dlouho stála u okna pohřížena v modlitbě a rozjímání. Slze leskly se jí na lících jako rosné krůpěje na lupenech růžových. Od večera byla Jelenka Hanušovou nevěstou od matky požehnanou!

Od okna odstoupnuvši, vzala vázu s kyticí a tichounce vešla do pracovního pokoje. Div že nevykřikla překvapením. Pokoj ozdoben květinami překrásnými, jakýchž Jelenka nebyla v zahradě viděla předtím nikdy. Na stole leží knihy nové, vzácné, o podstavec opřen je krásný obraz.

Poznává v těch darech vkus a něžný cit matčin a Hanušův, oko její však obrací se ode všeho k obrazu nebožky matky, okolo něhož se vine zelený břečtan. Dlouhou chvíli hledí do té ušlechtilé tváře, pak teprv obrací zvlhlé oko ku květinám, a naposled stane před novým obrazem, jenž představuje štěstí rodinné. – Pod dubem, okolo jehož kmenu se vine svažec až nad samu korunu, kde bílé svoje kalichy vzhůru k nebi vypíná, sedí krásná, mladá žena; na klíně jejím hrá si dítě roztomilé, rusovlasé, modrooké. Vedle ní sedí muž silného těla, jehož výrazná tvář od slunce opálena; ten s dítětem hraje. – Nedaleko u zelených polí stojí vypřažen jeho pluh, kobylka se pase, hříbě okolo ní poskakuje a pán jejich odpočívá si od práce u ženy a dítěte. – Jlenka se všechna na rozkošný ten obraz zahleděla a pocit nevýslovné blaženosti, jakýž vyobrazen byl v tváři mladé ženy, na dítě svoje hledící, odrážel se i v oku Jlenčině. – Přiblížíc se k samému obrazu, vdechla políbení na bělouňké čelíčko dítěte a pak si hluboce vzdychla; měla srdce přeplněné. –

Vtom se tichounce dvěře otevřely a mezi nimi ukázal se hrabě; vida však Jlenku již v pokoji, vstoupil. Nikdy neviděl ji ještě tak krásnou jako to okamžení, když se k němu obrátila uzardělá, s okem zaroseným, v němž se jevila láska nejvroucnější. – Mlčky pojal ji v náruč, a ona ovinouc rámě okolo něho, ukryla uslzený obličej na jeho prsou.

„Dnešní nocí,“ řekla Jlenka, když se byla z náručí Hanušova vyvinula, ukazujíc z okna a kolem sebe, „vládla zde kouzelná nějaká moc, která všechno okolí v ráj proměnila čarovným svým proutkem; mne ale nehodnou nejštědřeji podělila.“

„Pánbůh svým i ve spaní uděluje,“ usmál se hrabě.

„I máje mi kázal dobrotivý král duchů postaviti, a to sice ten nejsličnější stromek celého lesa,“ dodala Jlenka s milostným usmáním, ukazujíc z okna na břízu. – Hrabě

se vyhnul ven a vida břízu divil se: „O máji, Jelenko, upřímně se ti vyznávám, že nevím.“

„Ne, a kdo by jej byl postavil?“

„Nevím, ale dovím se, kdo ten smělec byl,“ zamračil se hrabě.

„Prosím, Hanuši, nemrač se, nech břízu odnésti, mrzí-li tě, ale na nikoho se proto nehněvej; snad mi chtěl někdo radost udělat věda, že se mi ten způsob líbí. Možná, že zahradník sám ji postavil,“ mínila Jelenka.

„To je jako vyznání lásky; nemůže mi být lhostejno, kdo se odvážil učinit je mé nevěstě. Ale neboj se, že bych koho proto snad trestati chtěl, že tys se mu zalíbila,“ řekl hrabě, pohlédna na ni s vroucí láskou; „ale zahradník to nebyl. Byl u mne do noci zaměstnán a pak šel stavět můj běličce. Řekl mně včera, že by se rád oženil. Já mu to také schválil a dnes chce o ruku běliččinu matku naši poprosit.“

„Oh, jak tomu dobrému děvčeti přeju, že bude i ona šťastná! Zahradník je hodný člověk,“ řekla Jelenka, a ráda jsouc, že se řeč na jiné obrátila, pravila dále: „Já se cítím nevýslovně šťastnou a ráda bych, aby všickni lidé šťastni byli. – Jen kdyby Dorla také veselejší byla a štěstí došla. Té zajisté že Pavel můj postavil, viz, její je nejvyšší a pentle na něm vlaje jako prapor. Ta bude mít radost.“

„Tedy Pavel se Dorle do srdéčka vkradl? Nuž a proč je smutna, když i on rád ji má?“

„To je právě, co ji mylí; kdyby věděla, že tomu tak, vše jiné by mu odpustila. Ach, kterakž by neodpustila, když ho miluje! Ale bába nebude chtít svolit,“ řekla Jelenka a vypravovala Hanušovi, co vše o Pavlovi slyšela, i celý ten poměr, prosíc, aby ho vzal do svojí ochrany.

„Je-li jí hoden, zajisté; vždyť víš, že bych, tak jako ty, každému přál takové štěstí, jakého mně Bůh dopřál,“ pravil hrabě. – Přišla hraběnka a trojlíst ten šťastných lidí bavil se společně, až zvony svolávaly do kostela.

Den Jelenčina narození byl vždy pro svobodnou chasu svátkem; ráno byla v kostele zpívána, pak vedl učitel děti školní do zámku a tam jí nejstarší děvče za všechny ostatní školní děti i za celou ves přálo a kytici podalo, neboť nejenže hraběnka a hrabě o školu jak náleží se starali v každé příležitosti, Jlenka i ze svých peněz dětem často radost dělala. – Odpoledne byla všechna chasa do zámku pozvána. Tu byla hostina a tanec, což mnohdy až pozdě do noci trvalo. Také na ten rok bylo vše tak ustanoveno a Miča povídal Janovi, že to bude veselý den.

Přede mší ještě, nejprvnější ze všech, byla v zámku Dorla slečně přát štěstí; nemajíc ničeho vzácnějšího, co by jí dala, ochočila pro ni párek sněhobílých holubů, – takže z ruky jedli, jako psíčkové za ní chodili aneb na ramena jí sedali. – Ty jí dala, nemyslí ani, že slečně se tak velmi zavděčí.

„A kdo ti postavil ten krásný māj; vid, že Pavel?“ ptala se hned slečna.

„Hano on; krásný je, vete? Každý se na něj dívá; každý hale hádá, že ho Petr dal, ha bába teky. Bručila, že prej huž ti chlapi začínajú lítať za mnú jako včely za medovým květom. Oh, ona by nechtěla dokonce, haby Pavel k nám chodíval, spíše by Petrovi dovolila, hačkoliv prála, že je na mne dost času ešte,“ řekla Dorla s uzardělou tváří a slze jí polily.

„Ale ty, Dorlo, věříš Pavlovi nyní?“ zeptala se Jlenka dále.

„Oh – kterak ne!“ zašeptalo děvče.

„Tedy trpělivě snášej a bude dobře,“ těšila ji slečna, a přitisknouc si obě ruce Dorliny k tlukoucímu srdci, svěřila jí, že je Hanušovou nevěstou.

Dorla nevěřila svému sluchu, divila se, že prý to přece jako bratr; konečně, když jí slečna řekla, že to není láska bratrská, velice se radovala, řkouc skoro s pláčem: „Ba

člověk hani neví, odkáď ha kde se ta láska vzíla, hani se neptá. Vyjde ha zajde, jako slunce na nebi, ha nemůžem poručit: „Počkej!“ hani „Jdi!“ Huž je to tak od Pánaboha súděno. Hale o vaší svatbě, slečenko, to budu zpívat, kdyby mně i srdce plakalo,“ dodala vesele.

„O mojí svatbě i ty nevěstou budeš. Prozatím ale mlč o tom, co jsem ti právě řekla,“ pravila slečna a děvčata se rozešla.

Byla zpívaná; když v Kredu bas sám zpívat začal, ohlédl se všickni na kruchtu, šeptající si: „Toť zpívá Pavel!“ Dorla se začervenala, Jelenka se usmála, hrabě s libostí ho poslouchal, Józka mnul si radostí ruce a Petr myslil si: „No huž je na dobré cestě.“ – Jda z kostela, byl by se Pavel rád k Dorle přitočil, ale šla s bábou, a k bábě přidružila se na cestě i hraběnka, slečna a hrabě, a Pavel mrzutě obrátil stranou. – Všecka rozmluva mladých i starých otáčela se okolo májů. Rodiče děvčat máje dostavších haněli neb chválili, jak se to právě k jich oumyslům hodilo; chlapci a děvčata, kteří párku k sobě neměli, vedli kritiku a jen dívky, které máje dostaly, tiše dárcům za ně děkovaly.

„Hale kterýpak se to Dorle tak hukázal? Ta má přece jen nejkrásnější strom,“ povídali si někteří. – „I to Jano, nebo Petr, kdopak jiný?“ mínili se.

„Hale děučata, eslipak víte, že někdo postavil máj Ondrovi? – Ha kam, hádejte! – Za stodolu!“ ozvala se jedna veselá mezi děvčaty.

„To snad čarodějnice některá,“ usmály se druhé. –

„I kdyby si ho chtěla některá vyhlídnout, toho Rúlu!“ první řekla.

„Hale podivte se, hu školy je zase ten máj s bílým smutkovým fábohem!“ volali mnozí.

Učitel, jenž šel s Józou a slyšel to, pravil: „To bych rád věděl, kdo jej staví a komu?“

„Děučatům, co jsou ve škole, aby měly také radost

z máje,“ řekl Józ. Ale Petr, jenž šel s Pavlem za nimi, jinak myslil a smutně ohlédl se po bílé pentli, která vlála nad místem zašlých jeho radostí.

„Heleďme!“ – zvolala bába náhle, „slečence postavili teky máje břízu, ha vidíte, pěkně to vypadá, jen kdyby na ní bul fábor červený!“

Kdo ji ale postavil, to nikdo mimo Jana a Petra nevěděl a nebyl by uhádl, každý myslil, že to udělal hrabě ze žertu.

Po kostele přihnál se pan učitel s dítkami do zámku, přišel pan farář a rychtář, všickni šli přát štěstí slečně, která byla ku každému milostná, dobrá jako anděl. – Jelenice bylo ten den ustavičně do pláče. Jako květinka, když paprsky sluneční mocně na ni dorážejí, hlavinku kloní, tak Jelenka přemožena blahostí a štěstím hlavu klonila.

VIII

Odpoledne dávala vrchnost mladé chase v zámku ve velké síni hody, čili jak v městě říkali „banket“.* – Všeho bylo dost, jídla, pití i muziky, a sice té, podle níž se všem nohy „v kolečku“ přece jen nejlépe točily, – dudy a housle. Chasa byla svátečně oděna, chlapci v čistých bílých punčochách, střevíce s přeskami vyleštěné, každý jako by ho ze škatulky vytáhl, a děvčata při nich jako labutě. – Ačkoliv se nemuseli v zámku ostýchat, přece každý dobře cítil, že není u Vávry v hospodě. Všickni byli veselí, ale žádný rozpustilý. – Po jídle stoly se odnesly, děti odešly domů s výsluhami a začal tanec, k němuž se pak i mladí hospodáři a hospodyně scházeli.

Když Petr odpoledne pro Pavla se stavil řka mu, že

* V Domažlicích říká se posud křtinám a hostinám „banket“, jež prý se tam za dávných časů velmi skvostně dávaly.

Dorla již nahoře i Józa, nechtěl jít, že prý co by komu překážel a se tam blýskal a že musí beztoho na hlídku; ale když Petr se hněval, a že je na hlídku ještě dost času, řekl, začal se přece strojit, a sice s neobyčejnou mu úpravností. Petr se v duchu smál, ale neřekl nic; matka ale si to libovala, že prý se z toho chlapce přece dělá člověk.

Šli tedy, ale Pavel ustavičně jako s nechutí, a přece ho to mocně tam táhlo. — Když přišli, ještě chasa u stolu seděla, chlapci hned okolo nich, museli zasednout mezi ně, což se Pavlovi pranic nelíbilo, byl by raději vedle Dorly seděl. Dívky pohlížely po něm, že je tak vystrojen, a Dorla se usmála. — Když bylo po jídle, děti, jak již podotknuto, ze síně odešly, stoly se odnesly a houslista už na skočnou si chystal; přikročil Pavel k Dorle, chtěl s ní mluvit, chtěl se jí ptát, co se jí pěkného snilo; ale nemohl se nijak k slovu dostat. — Tu vešli z vedlejších pokojů do síně hrabě, Jelenka, hraběnka, pan farář, učitel, správce i doktor, a dudák spustil k tanci. — Pavel už chtěl Dorlu vzít za ruku; vtom jej ale Petr štouchl šeptaje: „Vezmi slečnu, musíme jí dát přednost.“

„Haby se mi vysmíla?“ řekl Pavel.

„Jen jdi, což jsi horší než jiný? Nedej se zahanbit před druhými; chutě!“ — A Pavel vezma do ruky šátek, popošel k slečně a prosil, jestli by jí líbo nebylo s ním do kola. Slečna se usmála, podala mu ruku, a on sotva si troufaje dotknouti se jí, pustil se v kolo. — Hrabě ale vzal Dorlu za ruku a tančil za nimi; ostatní pak čekali, dávajíce jim přednost. — Dorle tváře hořely a oči svítily, byla by slečně ruce zulíbala; ale pod Pavlem zem hořela, když viděl vedle sebe hraběte s Dorlou se točit a její veselost pozoroval. Myslil, že je tak blažena po ruce hraběte. — Potančil, poděkoval se, a rychle vmíchav se mezi chlapce, ze síně se vykradl.

„Vidíme toho Pavla, co on si trífá!“ prohodil Ondra

rozzloben. „Šak kdyby slečna vědily, jaký to člověk, nešly by jistě s ním.“

Petr si nevšiml, že se Pavel ztratil, potancoval se slečnou a s Dorlou, a teprv když ona se ho ptala, kam se Pavel poděl, ohlížel se po něm a právě chtěl za ním jít, když doktor z vedlejšího pokoje, kam vrchnost zase odešla, nechajíc chase volnost, na něho kýval.

„Kterýpak je to ten tvůj pacient?“ ptal se žertovně.

Petr se zapálil, díval se s jednoho na druhého a mačkal čepici, nevěděl, má-li Pavla vyzradit čili ne.

„No,“ rozhodl se pojednou, „huž se řešátko propálilo, ha kdyby i já nepověděl, snadno se domakat. Šak proto visít nebude Pavel, když povím, že on to bul, co měl hlavu rozbitú.“

Hrabě, jenž při doktorově otázce věděl, že to jiný není, a rád by byl Pavla lépe seznal, požádal Petra, aby jim něco zevrubnějšího o Pavlovi, příteli svém, pověděl; Petr se nezdrahal, šel se společností, při níž i Józka byl, do salonu, kde dříve seděli, a tam začal o Pavlovi povídat, nezamlče ničeho.

Když Pavel jako divý ze síně vyběhl, spatřil na dvoře strýce Srnu; lichotil se k psovi Bellonovi, něco mu podáváje; pes ale na něho vrčel, k podávané věci ani nečuchna.

„Eh, čože mu dáváte?“ ptal se Miča, jda mimo.

„Kúsek masa, mám psy rád.“

„Eh, ni je ten hladný a něvezme od žádného jídla, hiba od velkomožného pána,“ řekl Miča a odebral se do síně mezi společnost.

„Co vy tu děláte, strejko?“ ptal se s podivením Pavel.

„Hm, jdu se podívat, jak vás pěkně chytají na lep,“ ušklíbl se Srna. – Pavel mu neodpověděl, hnál se ze vrat a Srna za ním, ptaje se ho, nemá-li hlídku.

„Mám či nemám, to je moje starost,“ odsekl mu Pavel, a vytrhnuv se mu, pospíchal s vrchu dolů.

Bylo to tak v pohorské vesnici zavedeno, že synkové a čeledínové sami svoje obecné sídlo hlídali; střídali se každou noc po dvou, jeden u vsi, druhý u zámku chodil. — Než pan farář do vsi přišel, hlídali hospodáři; ale co farář chlapce k učení se štěpařství přidržoval a jim navrhl, aby z počátku sady sami si hlídali, by jim buď přesporní neb ti, kteří pro nedbalost svou sadů si nehledí, stromům a ovoci neuškodili, tu chodili mladí na hlídky a pan farář mínil, že by vždy při tom zůstat mělo, aby chasa hlídala a otcové si pohovili. — Staří se báli, aby nedělala chasa výtržností; ale pan farář pravil, že se spoléhá na jich čest, že se nestanou nehodnými všeobecné důvěry, a chlapci uhodili se v prsa řkouce, aby jen tatíkové bezpečně spali. — Od té doby hlídala chasa. Výrostkové se těšili na den, až si po prvé budou směti k rychtářovi jít pro piku a troubu, považovali to za první krok k mužnosti. Kdyby chlapec při ničem otěží byl netrpěl, při hlídce nedovolil si výtržností, aniž jich jiným trpěl; té povinnosti žádný nezameškal.

K deváté hodině dostavil se Pavel a druhý ještě chlapec k rychtáři pro piky a trouby. Vlasy, před krátkou dobou pěkně učesané, ježily se mu zase okolo hlavy, tvář byla bleďa a oči jako vyplakané. — Chtěli se s ním pustit do řeči, ale nepostál; vzal si troubu a piku a odešel.

„Dáš se nahoru nebo delů?“ ptal se druhý.

„Nahoru,“ krátce odpověděl Pavel a šel rychlým krokem k zámku.

Odtroubil devátou; tu přišel k němu Petr. „Co jsi se tak hutrhl, jako od řetězu? — Dorla se po tobě sháněla a slečenka tě chválily, že pěkně tancuješ,“ řekl mu.

„Eh nech mne, nezpívej mi hustavičně do huší ty písně, které mne matú; přece to prauda není, co jsem viděl, to jsem viděl. Jdi, Petře, jdi, já vím, že jsi hupřímný, ha nemám hani Dorle za zlé; nejsem ovšem tak pěkný chlap jako ten.“

„Zasej ty svoje čertoviny! – Kdyby jsem ti povědíl, co jsem dnes v noci vyzkúmal, vidíl bys, že ten chlapec Jano nemyslí na Dorlu, hale jinám – hubohý. – Já mu rozumím, ha proto jsem se s ním prvé sdružil.“

Pavel se na chvíli zamlčel, pak ale vyrazil ze sebe: „Petře, já vím, že není drotar můj sok, – ne ten, hale hrabě!“ A dořeknuv ubíhal pryč.

„No vždyt on se přesvědčí, že tomu není tak, ha kdyby jsem mu smíl říct, co vím, divil by se. No nechám ho, muším k Dorle, haby neměla starost, kde je,“ myslil si Petr a odešel do zámku.

Z křoví, kde byl rozmluvu chlapců vyslyšel, vylezl Srna a pospíchal za Pavlem. „Blázne, jak on tobě, tak ty jemu!“ radil mu důvěrně. „Poslechni, já ti dobře radím; jsi ty onuce? – Fi, chlape, styď se, necháš se od děučete ha od chlapa, který se ti jen staví, hale s nima drží, za nos vodit jako dítě.“

„Jdite, strejko, po svých ha mlčte! – Při vašich řečech mi teprva napadá, že jsem potvora člověk, ha kdyby jsem bul vás neposlúchal, bul by jsem si všecko trápení huspořil. – Hale jářku, chraňte se mne, esli se pomstím, teda nejdřív na vás!“

Tak se na něho osopil, až Srna strach dostal. „Buď si třebaš zástěrou hraběte.“ S těmi zlostně pronešenými slovy odcházel.

Pavel šel dále po své povinnosti, ačkoliv mu tenkrát trpkou býti se zdála; byl by raději bloudil po pustém lese než nablízku zámku, kde věděl, že Dorla je, že snad se veselí, že poslouchá sladké řeči pana hraběte, kdežto jemu srdce krvácí. – Umínil si, že strhne k ránu s máje ten červený fábor – znamení to radosti – a že se více o ni ucházeti nebude. Rozmýšlel, jestli by přece lépe nebylo, aby se dal k myslivcům a více do vesnice se nevrátil.

Takové a podobné myšlénky proháněly se mu hlavou,

když odzpíval desátou a právě okolo ovčína se bral. Tu se mu zdálo, jako by slyšel u vrat nějaký šum a v křoví šust. Volal, kdo to, žádný se neozýval; popošel ku křoví, píchal do něho pikou; ale ono nic. — Chvíli ještě stál, všude rozhrnoval kře — nic. Šel dále, ale ustavičně se pozastavoval; šramot ten byl mu jakýsi neobyčejný. —

V zámecké síni ještě muzika zněla, ale starší se již zvedali. „Huž bude dost; čas, habychom šli dymů,“ volali na chasu, ale ta prosila: „Ešče jednu písničku.“ Miča také byl rozjařen; podepřev si boky, začal si před ženou „hajdukovat“*, zpívaje si:

*Hejsa, Manka, srdce moje,
keď já zomrem, všetko tvoje:
kološně,** širica
i barania čapica!*

„Ej juj!“ zavejskl, hodil čapku do povětří, obrátil se na patě a Manku svoji chytl si do náručí.

„Hále, hále — starej —, cožpak jsi se pominúl?“ začervenala se Manka, vysmeknouc se mu z náručí.

Vrchnost seděla ještě v salonu a Jlenka vidouc, že Dorla jaksi smutna a roztržita, vzala ji s sebou k společnosti.

Jano přecházel z místa na místo, tu ho popadl Miča, aby tancoval, tam zase děvčata jej zadržela, tu se pustila některá z hospodyň s ním do řeči. Byl vesel, a přece tak ne, ačkoliv sám nevěděl, proč by nebyl vesel; vždyť ho každý měl rád! — Bylo mu některou chvíli jaksi teskno, myslel si, kdyby daleko byl od zámku a vandroval co chudý drotar —, a přece byl v zámku jeho ráj.

* Po valašsku tancovat, kde jen mužští tančí sami, v malebných pohybech, vysoko od země, a valaškami přitom nad hlavami si pohazují.

** Krpce, střevíce.

„Pote, chlapci, půjdeme trocha do zahrady, je tu jaksi dušno!“ řekl Petr, vzal Józu a Jana za ruce a vedl je přes terasu dolů. — Chodili sem tam.

„Zazpívejme si, Jano, slovenskou,“ — řekl Józa a hned také spustil:

Lietali, lietali dva orli nad nami;

milý, mocný Bože, čože budě s nami?

Sokolou, holubou všetkých rozplašili,

krahulom, jastrabom škrtiť dovolili.

Pokiaľ tí sokoli po krajně lietali,

potiaľ i holubi smelo hrkútali.

Teraz ptáci škrtia a sovy húkajú,

holubi po kútoch smutně sa skrývajú.

Ach, milí sokoli, sem že sa, sem majtě,

holúbky, hrdličky vyplieniť nējajtě.

„Eh nie tú, smutná je,“ řekl Jano. „Čakajtě tu, zahrajem vám na fujaru.“ Po těch slovech odběhl do zahradního domku a za chvíli rozléhaly se melancholické tóny pastýřské píšťaly po zahradě. Józovi se ty zvuky líbily, ale pravil: „Zdaleka se musí poslouchat.“ — Zůstali pod okny salonu, a společnost dříve již píseň chlapců poslouchajíc, poslouchala i fujaru.

Hudba ve velké síni umlkla, chasa chystala se domů. Bilo jedenáct. — Miča chtěl již domů jít, ale zaslechna zvuky fujary, zastavil se ještě, a by lépe slyšel, vystoupl si na terasu.

Tu najednou projede povětrí třikrát po sobě pronikavý hvizd, který zazněl po celém zámku i po vesnici, ba až k lesu se rozléhl.

„Proboha, Pavlovi se něco stálo!“ vykřikl Petr a pryč zahradou uháněl ku vchodu. — Dorla zbledlá sklesla do sesle, hrabě ale jako střela vyběhl ze dveří. Miča zmizel

s terasy, všickni mladíci běželi na dvůr; Petr ale byl nej-
přednější a hned ze vrat utíkal v tu stranu, odkud se byl
ozval hvizd píšťaly, kterou si strážcové znamení dávali, kdy
jim pomoci třeba bylo.

Za ovčínem na straně k rybníku, lesu a polím, kde celý
večer nikoho nebylo mimo hlídku, – tam u vrat oháněl se
Pavel troubou a pikou proti dvěma chlapům, kteří se sna-
žili porazit ho a ústa mu zacpat.

Vrata byla otevřena a dva chlapi vší mocí ovce z nich
ven vystrkovali.

„Copak s ním ještě nejste hotovi? – Počkejte,“ šeptal
jeden z těchto dvou, „já mu hubu zamknu.“ – Vtom se
podařilo Pavlovi zapísknout; ale již také ležel na zemi a
onen chlap silný hubu mu zacpával, ruce svázel a na prsou
mu klečel, že se ani hnout nemohl. – „A vy se k tomu
mějte rychle,“ kázal druhým.

Vtom bylo slyšet hluk a Petrův hlas: „Pavle, kde jsi,
ozvi se!“ Pavel ozvati se nemohl, chlap držel ho za hrdlo.

„Pryč u čerta! Přece nás ta píšťala prozradila. Pryč!
Ale jehně alespoň unesete. – Rychle, rychle, já chlapa ne-
pustím; když nechtěl s námi držet, ať zkusí!“

„Já bez pomsty nepůjdu,“ řekl jeden z tří ostatních,
jižto vyrazili ze vrat. Dva dali se do polí; ale ten vběhl
mezi stromoví.

Tu blížily se již kroky, a teprv zloděj Pavla pustiv, vy-
skočil a dal se za druhými.

Pavel zůstal ležet chvíli jako bez smyslů.

„Pavle!“ vykřikl Petr, „co se děje? Proboha, snad není
mrtev!“ – Shýbl se k němu, a vida při svitu měsíce, že je
svázan povříslý a ústa zacpána má, v okamžení ho osvo-
bodil.

„Zloději – chtíli krást skot – pusťte se za nimi, tamto!“
bylo první, co řekl, ukazuje přitom do polí a k lesu; kamž
se také hned Petr i chlapci, kteří za ním byli přišli, pustili.

– Pavel vstal, sebral troubu a piku a chtěl též v tu stranu, an si tu vzpomene, co byl ten poslední řekl a že nešel za ostatními, nýbrž do sadu, kterým se mohl neviděn proplížit až k zámku.

Přibíhala ostatní chasa, hlídka vesnická, Miča, hrabě, všickni se ptali, co se stalo. Pavel v rychlosti vše jim pověděl, a chasa pustila se do polí. Miča uleknut běžel do ovčína, kde při samém vchodu klopýtl přes zabitou ovci. Když přinesl světlo, shledal, že mu tři jehňata scházejí. Hrabě ale s Pavlem pustili se k zámku, jeden jda sadem, druhý cestou, pohlížejíce do stínu, jestli by zloděje kde nebylo.

„Tam, milostpane, vybíhl ze sadu, je hu zahrady, brána je otevřena. Huž je tam – chutě za ním!“ A hrabě i on dali se do běhu.

„Ej, milostpane, nederte se tak kupředu, kdyby odněkád vyskočil, může vás na místě skolit, to jsou chlapi jako hovada. – Já necítím hrud, kterak mne pomačkal. – Halespoň piku, milostpane, tu je,“ napomínal Pavel hraběte, podáváje mu piku při vchodu do parku, kde dělaly cesty samé kružinky mezi křovinami a kde byly stromy silné, za nimiž se mohl člověk skrýti, loubí a besídky.

„Zde je nyní marné, bychom sami dva jej hledali,“ řekl hrabě, zůstana stát. „Musí nás být více a světlo musí být – pospěšme k zámku.“

„Ostatní společnost, mimo faráře, učitele a doktora, samé ženské čekaly ve strachu, co se stalo, až tu přišel Jano, jenž též s druhými byl vyběhl, a praví, že chtěli zloději skot vyvésti, že se jim to ale nepovedlo a chlapi že je honí. Dorla nabyla zase barvy a upokojila se. Jelenka měla ji dříve co držet, aby nevyběhla ven.“

„Hale Józa, kdepak je ten? Můj Bože, já na něho nezpomníla ha on nezná v zahradě ty cesty tak jak ve vsi,“ zvolala Dorla, chtějíce do zahrady.

„Nože sa něustávaj, privediem ti ho,“ Jano řekl a sběhl

s terasy. — Józsa stál na tom samém místě, kde ho byl Petr zanechal. Křik a hluk zmátl ho též, a nevěda hned kudy, zůstal pod okny u stromu stát.

„No, už len choj, Józsa, už hádam chlapci zbojníkou pochyтали. Bodaj ich zlý vietor zaviau! — No choj — Dorla sa naľakala,“ řekl Jano a chtěl vzít slepého za ruku, vtom vidí kohosi okolo houštiny se mihnout.

„Kdo je to?“ zeptal se, a když se nikdo na jeho otázku neozýval, začal volat: „Ľudia boží, sem že sa majtĕ. Sem, chlapci! Tuto je zbojník!“ Tak volaje sám za ním se pustil.

„Tu jsme, Jano, tu jsme!“ ozvaly se hlasy Pavla i hraběte a v okamžení přikvapili oba.

„Ke dvírkám, Pavle!“ ukazoval hrabě a Pavel skákal přes všecko dolů k dveřím zahradním, jimiž se vycházelo bližší cestou do vesnice.

„Tu, milostpánko, tu som ho zbadau!“ volal Jano, a ukazuje na husté křoví bezu u samé zdi, přímo se k němu hnál. — Hrabě chytna ho za ruku, chtěl ho zadržet; v tom okamžení skočil zloděj ze zákřoví, pistole zablýskla se v jeho ruce — padla rána — a Jano vrávorál do náručí hraběte.

„To je za moji nohu!“ zvolal zloděj a rychle začal utíkat zpátky do zahrady, kudy byl vyšel.

„Chyťte ho! — Světla sem! — Pavle!“ křičel hrabě. Dvě dívčí postavy přede všemi druhými sběhly s terasy, když padla rána a křik se ozval. — „Probůh! Hanuši! — Pavle — Józso! — Co se děje?“ znělo z kolika úst, světla se kmitala sem tam, všecko se to ze síně hrnulo do zahrady, s nimi i psi, Bello a Zefír. Ti běželi přímo k pánu. —

„Hledej, Bello, jdi, jdi, hledej!“ hrabě na něho a pes začal čuchat po zemi, běhat v kole sem tam, vzhůru čumák zdvíhal, vyl; ale najednou jako střela letěl nahoru do zahrady a za ním Pavel.

„Sem, sem světla, rychle!“ volal hrabě, a tu doběhly již dívky k němu a za nimi sluha se světlem. Bolestný ryk

vyvinul se z prsou obou, když viděly Jana bez sebe v náručí hraběte ležet.

„Snad bude pomoci! Rychle, doktore!“ řekl hrabě, položiv Jana doktoru do rukou.

Nesli chlapce nahoru do zámku; tu se strhl v hoření části zahrady povyk, vytí a štěkání psů, křik a klení mužských hlasů se střídaly. — Tam hrabě pospíšil. — Přiběhna k rybníku viděl zloděje, který s Pavlem zápasil, a psy na něho dorážející, z nichž obzvláště Bello vztekla se mu do nohou zakusoval, a kdykoliv jej odkopl, hned se zase na něho pověsil, ba ani na okřiknutí hraběte říci si nedal. —

„Má on dobrou paměť!“ řekl hrabě, poznáv při světle, jež služebníci za ním spěchající nesli, zloděje z bavorského lesa.

„I já jsem nezapomněl! — Kdyby mu ten darebák byl dal, co jsem mu poslal, — nebyl by mne prozradil, a kulka moje neměla trefit jiného, ale tebe, hrabě!“ zlostně vyřkl zloděj.

„Chlap střílí, ale Pánbůh koule nosí!“ řekl starý sluha.

Svázali zloděje. Tu přicházela také chasa, vracející se z honu po ostatních zlodějích; přišel i Miča.

„Oh, hundsvút! Skadě že sem přišou?“ vykřikl, poznáv zloděje.

Hrabě poručil, aby zloděje do dvora odvedli a dobře hlídali; sám pospíchal do zámku, kývaje Mičovi, aby šel s ním. Pavel šel s chlapci.

V pokoji vedle síně, kde byla před krátkou dobou veselost panovala, bylo ticho a smutno, když hrabě s Mičou vešli. — Jano ležel na pohovce, Jlenka stála u jeho hlavy, doktor vedle ní, drže ubohého za ruku; ostatní stáli v němé bolesti okolo něho.

„Jak je, doktore?“ ptal se hrabě.

„Žádná pomoc, rána je smrtelná!“ tiše odpověděl doktor.

Hrabě vzdychl a slza vstoupila mu do oka; Miča ale hlasitě vykřikl: „Oh, hundsvút!“ a dal se do pláče.

Vtom Jano otevřel oči, a vida Jelenku nad sebou nahnutou, usmál se; svit blažené radosti rozložil se mu po tváři.

„Ej sa mi krásně snilo“ – šeptal si – „bou som v něbi – viděu som svatú Pannu Máriu – ej sa na mňa pekne smiala – povedala – Jano, syn muoj – buděš tu u mňa. – Ilena! sestra moja – za dúho nepříděm! – Pánbuoh je dobrý – svet je zlý – ouce pásat – Bello – Honzík, něchojže tam – kdě je moja fujara – zbojník – sem že, chlapci – chyttě ho!“ mluvil přetrhovanou řečí, chtěl vstát, ale krev mu ubíhala – život prchal, hlava mu klesla zpátky – tvář zsinavěla.

„Jano!“ zaplakala Jelenka, nahnouc se k němu.

„Kiša – sonka – moja – sladká – Panna – Mária – ťa – ľú – bim!“ šeptal ubohý usmívaje se. Umkl – oči se mu zavřely.

Doktor položil mu ruku na prsa. „Mrtev je!“ řekl po chvíli.

Žalostný pláč rozlehl se po síni, Miča vrhl se k němu a nařikal jako nad vlastním dítětem; Józa nemoha plakat, stenal hrozně a bezvýrazné mrtvé jeho oči krví se zalévaly. Tu vešla do dveří bába a Manka, za nimi Petr a Pavel, kteří již venku smutnou zvěst slyšeli.

Tiše přikročila bába k Józovi, objala jej, a přitisknouc hlavu jeho na prsa svá, pravila jemně: „Ticho, chlapče, ticho – povol bolesti. – Pánbůh ví, co dělá. Je mu tam líp, tomu chlapci, nežli zde.“

Dorla stála ustavičně v němé bolesti, jako by nikoho okolo sebe neviděla; když ale Pavel vešel, tu mu běžela vstříc, uchopila ho za obě ruce, a pohlédnouc naň s výrazem nejvroucnější lásky, dala se do pláče. Pavel ovinul okolo ní mocné svoje rámě a k srdci si ji přitiskl.

„To jsem si nepomyslel, chlapče,“ řekl Petr tiše, přistoupna k Janovi a smutně se mu dívaje do bledé tváře, na níž nezhasl ještě svit blažené radosti, – „to jsem si nepomyslel včera těma doby, když jsi stavěl břízu pod okno, že tě dnes tak naleznu!“

Při těch slovech podívala se Jelenka na hraběte, se smutným usmáním podala mu ruku a shýbnouc se vdechla políbení na Janovo bledé čelo.

* *

Co vesnice vesnicí stála, neměli lidé tolik co povídat jako ten den po oné smutné noci. Ráno rychtář odvážel zloděje k právu, pak našli sedláci Sršána napolo ubitého u lesa. – On sice řekl, že ho nějakí zlodějové přepadli; ale Pavel tušil, jak to asi všechno bylo a že to byla msta zlodějů, – a pan farář také později věděl pravdu, neboť v nemoci, která dlouho trvala, Srna zkrotl a dal se na pokání.

Nejdivnější bylo ale všem chování se Dorlino a Pavlovo, jehož si ženské, ač pozornost jejich všechna na ubohého Jana byla obrácena, přece dobře všimly. – „Vždyť ono se to objímalo!“ povídaly. Také bába, když se jí všechno v hlavě rozleželo, s Dorlou o tom promluvila. – Myslila, že to byl omyl. – Když ale Dorla vyznala, že Pavla má ráda a že nikdy jiného ráda neměla ani mít nebude, tu zůstala bába jako dřevěná. – „To jsem si do tebe nemyslela!“ vzdychla si a nechtěla ani slyšet, i když jí Józa domlouval a Pavla zastával, aby mu dívčí dala. – „Takovému zvlčenému chlapu, pytláku, pašeru já mám dát tu dívčí? Ne, to si na mně nedokážete!“ A jindy tak moudrá, dobrá bába nechtěla ustoupit a Pavel, který chtěl přijít prosit, nesměl jí na oči.

Hrabě rozeslal po okolí, aby se všickni drotaři do zámku sešli a krajana svého k hrobu doprovodili. Přišli a ustrojeni všickni v národním svátečním svém kroji nesli rakev,

na níž ležel zelený věnec, fujara a valaška Janova, u hlav pak rakve bočník chleba dle způsobu v pohorské vesnici od starodávna panujícího. Přátelé jeho, v čele hrabě, Miča a Józa, a množství lidstva z okolí i z města, kteříž přišli, jak to již bývá, na podívanou, provázeli jej k hřbitovu, jenž byl u lesa nedaleko „dobré vody“.

„Když ho do klínu matky země uložili, chlapci mu zazpívali, zaplakali nad ním všickni a přikryli jej zeleným drnem. – Miča ale děláje kříž nad hrobem, pravil s pláčem: „Odpočívaj tu sladce – dobrý muoj syn – veď my k těbe přídeme. Něľutuj sveta – budeš tam hore mať krajších oucí, čo budeš pásat, – aj vetších radostí!“

Pak vzal chleb, jenž na rakvi ležel, a při návratu do zámku dle způsobu přátelům po krajíčku rozdělil. Nato odešel do sednice, kde Jano byl mrtvý ležel, otevřel dvěře i okna, a valaškou máchaje nad sebou, okolo sebe, po všech koutech, říkal: „Tu-li si, idi von – tu-li si, idi von!“ A když se nic neozývalo, upokojen, že duše chlapcova v nebi, zavřel okna i dvěře a do svého bytu odešel. – Ostatní drotari ale a vesnická chasa šli do hospody a tam ještě „dušičku“ zatancovali, neboť tak byl obyčej.

Starí povídali si: „Vida, ten mladý chlapec mušel se světa, ha starý Bor ešče je tu.“

„No vždyť to s ním teky jde ku konci,“ mínila bába.

Hraběnka ale poprosila po pohřbu bábu k sobě, a když k ní přišla, začala se jí vyptávat, jak je s Dorliným zdravím, že se jí nelíbí, že je vždy bleďa. – Bába nevzpomenouc, kam řeč hraběncina čelí, pravila, že neví, co to je, že nechce děvče říci.

„Ty říkáš, že je pro každou nemoc léku, jenže ho člověk někdy neví. Je pravda. – Tys uhodla pro zdraví mé dcery lék, a já uzdravím ti Dorlu, jestli mi dáš k tomu plnomocenství a v moje léčení důvěru mít budeš?“ řekla hraběnka, laskavě na bábu pohlédnouc.

Bába byla v rozpačitosti, nevěděla, co má říci, než přece přisvědčila. Tu ji vzala hraběnka za ruku a vedla do vedlejšího pokoje, kde Józa, Dorla, Pavel, Jelenka, hrabě, učitel, farář i doktor byli shromážděni.

Hraběnka vezmouc Pavla za ruku, vedla ho k Dorle, a k bábě pravila: „Takto se uzdraví Dorla a uzdraví se i Pavel!“

Bába spráskla ruce, bylo vidět, že by ráda hraběnce povůl udělala, ale že ji cosi zdržuje.

„Budu Pavlovým řečníkem,“ ozval se tu hrabě, přistoupna k Pavlovi, „prosím, bábo, o ruku Dorlinu pro svého budoucího myslivce. — On se dopustil sice některých zbloudilostí, ale ty přičtíme okolnostem, v kterých žil, a vášni, nikoli zlému srdci. — Za dvě léta, až se ještě vycvičí a zdokonalí pro svoje budoucí zaměstnání, dovolte, ať si dovede Dorlu co ženu do svého domu: dotud ale ať je nevěstou jeho.“

Bába nemohla promluvit, slova hraběte jí srdce převrátila; slzíc podávala ruce Pavlovi a Dorle. — Pavel ale, který úmysl hraběte netušil, jakož mimo hraběnkou a Jelenku nikdo, vyskočil, vejskl —, pak ale padna před hrabětem na kolena, dal se do pláče, prose ho za odpuštění. — Hrabě podal mu ruku.

Všickni přistojící šlechtěného hraběte chválili. Petr, když to slyšel, zvolal: „Hať mi kdo proti němu cekne! Dobře má Bor, že není pán jako pán.“ Ale ve vsi jich bylo mnoho, kteří to ustanovení Pavla za myslivce pochopiti nemohli, a sám správce se divil, kterak prý může hrabě svěřit „kočce pečení“.

Když slavil hrabě v kostele vesnickém svoje zasnoubení s Jelenkou, Dorla co zaslíbená nevěsta Pavlova byla jí družkou, a když po dvou letech Pavel z lesnické školy, kamž ho hrabě poslal, se vrátil co statný, vycvičený myslivec, tu povídala bába Józovi: „Kdo by to bul do toho

chlapce říkl! – Vidíme, přece měl dědek jeho praudu, že bude z něho myslivec; hale kdyby nebulo hraběte, mohl být z něho teky tulák.“

„Já myslím, mámo, kdyby nebylo lásky k Dorle!“ řekl Józa, který od smrti Janovy smutný býval a nejvíc s Petrem se bavíval. Často chodívali spolu na hřbitov a rozmlouvali o svých známých.

„A ty, Petře, zůstaneš vždy sám?“ ptal se ho jednou Józa.

„Neslyšíš jsi o chlapcích, kteří jen jednu v svém životě milovali?“ odpověděl mu Petr smutně.

A Józa neřekl nic, vzal housle a začal hrát svoje písně, ku kterým nebylo slov; tu nad nimi hebounké lístky břízy chvěly se a šepotaly, jako by těm melancholickým tónům rozuměly.

Když slunce zachází, tu osvětluje šedý mramorový kámen pod břízou u hrobu Janova a zlatý nápis na něm v záři jeho se třpytí. – Jsou to jen dvě slova, která hrabě na kámen vrýti dal: „Bratr bratru.“

Pohorská vesnice byla po první vydání r. 1856 v Praze u Kateřiny Jeřábkové jako III. a IV. svazek 2. ročníku „Bibliotéky českých původních románů historických i novověkých“. Druhé vydání *Pohorské vesnice* vyšlo až po smrti spisovatelčiny, avšak ještě r. 1862 – ve IV. svazku „Sebraných spisů Boženy Němcové“ u Ant. Augusty v Litomyšli.

Naše vydání bylo pořízeno podle vydání poslední ruky – vydání prvního. Řídí se zásadami, jimiž se řídily svazky předcházející.

Ediční zásahy vydavatelovy do textu – kromě oprav tiskových chyb, jejichž počet je nemalý – týkají se jenom pravopisu, který byl upravován podle nyní platné normy. Interpunkce byla upravena jen tam, kde je to s hlediska nynější normy nutné. Tak zejména byly zrušeny čárky před slučovacími *a* a naopak doplněny všude tam, kde toho vyžadovalo členění větné. Autorčin způsob psaní: *Bláznový! co ti vlízlo zase do hlavy, že tak rozprávíš!* upravuji na: *Bláznový, co ti vlízlo zase do hlavy, že tak rozprávíš!* Typ vět: *Proč se dívíš? bratr ho někde na cestě trefil*, upravuji takto: *Proč se dívíš? Bratr ho někde na cestě trefil.*

Skloňované a časované tvary neměním nikde, i když se odchylují od dnešní spisovné normy. Jen ve větě „...vrhá se lid na kolena děkujíc...“ měním přechodník na „děkuje“ (str. 54). Do vazeb jsem zasáhl jenom na třech místech, kde doplňuji předložku *s*, *se*, neprávem – snad z hyperkorektnosti – vypuštěnou: *neměla mnoho práce s vymýšlením jídel* (str. 41), *děvče je vyučeno, jak se lnem zacházet* (92), *to vše čas s sebou přinese* (139).

Nářeční texty chodské v Pohorské vešnici obsahují mnohé prvky nechodské, hlavně východočeské, t. j. z místa, kde B. Němcová strávila své mládí (*prauda*, *zrouna*, *děučce* a j.), někdy snad i kontaminované s prvky slovenskými (*děučence*). Ty všechny naše vydání pečlivě zachovává. A právě tak podržuje infinitivy na *-t* (*lítat*, *spokojit*, *zadávat* a j.), jichž Němcová užívá promiscue s infinitivy na *-t*. Dnes infinitivy na *-t* na Chodsku nežijí, ale podle materiálu J. Jindřicha byly svého času jedním z charakteristických znaků řeči měšťanských starousedlíků domažlických, odlišujícím ji od řeči prostého lidu. Moje zásahy do tvarů chodských – opět kromě oprav tiskových chyb – se omezují na důsledné psaní tvarů *jsom*, *jsi*, *jste*, *jsú* (na rozlišení od slovenských *som*, *si*, *stě*, *sú*) a na sjednocení délky ve slovesných tvarech (*humřili*, *humřítá*, *mlčtil*, *mušil*, *podařily*, *ptál*, *sedil*,

narodil a j.). Kromě toho opravuji o něm na o ňom (str. 176) a ještě na ešče (str. 75, 138).

Slovenština Pohorské vesnice byla edičním oříškem. Nebylo možno podržet nezměněný text autorčin, protože obsahoval jednak četné tiskové chyby, jednak chyby vyplývající z nedostatečné znalosti slovenštiny (na př. tvary *zumrela* místo *zomrela*, *hábi* místo *háby*, *stadě* ve významu *zde*, zájmenné tvary *ma*, *jú* v 3. pádě sing. místo správ. *mi*, *jej* a j.) a čechismy jako *idu* (místo *iděm*), *dverím* (m. *dverám*), *ulicích* (m. *uliciach*) a pod. To vše by každý slovenský čtenář pocítoval jako prvky rušivé, a proto jsme je opravovali. Mnohá chyba nebo kolísání v slovenštině padá na vrub neustáleného tehdy pravopisu slovenského (křížilo se tu vlastně několik pravopisných soustav). – Na druhé straně nebylo ani možno podržet tradiční sjednocující úpravu slovenštiny od Jar. Vlčka, neboť na některých místech potřebovala opravy.

Odborným poradcem při naší úpravě slovenštiny byl Dr Jozef Štolc, znalec slovenských nářečí. V slovenštině v Pohorské vesnici správně rozpoznal základ středoslovenský (horehronský), který Němcová poznala za svého pobytu na Slovensku, v němž jsou však četné prvky nářečí hornotrenčanského (kol Velké Bytče), jež asi odposlouchala od slovenských drotarů. (Zde odkazujeme na Štolcovu podrobnou studii slovenštiny B. Němcové v letošním ročníku Slova a slovesnosti, XIII.).

Slovenštinu našeho vydání píšeme pokud možno slovenským pravopisem spisovným, avšak odchylkou od něho jsme ponechali psaní *dě*, *tě*, *ně* (řidší výskyt slabik *de*, *te*, *ne*, a také zájmena *zvrát. se* místo *sa*, jsme odstranili) ve snaze, aby při přechodu z textu českého do slovenského byla vystižena zvuková stránka řeči. Zavádíme důsledné rytmičné krácení délek, jež lidová slovenština dodržuje důsledně (na př. tvary *páči*, *spýta*, *lúbim*, *poriadná*, *hriešnych*, *domácich* a j. měníme na *páči*, *spýta*, *lúbim*, *poriadna*, *hriešnych*, *domácich* atd.). Ponecháváme kolísání slovesných tvarů typu *vzal* – *vzau*. Odstraňujeme hláskové a tvarové prvky, které nejsou možné v žádném nářečí slovenském; proto kromě už výše uvedených případů opravujeme na př. *pruosto* na *prосто*, *na stuole* na *na stole*, *něduojdě* na *nědojdě*, *němůže* na *němuože*, *stribrných* na *strieborných*, *pervý* na *prvý*, *kusčok* na *kuštok*, *čovek* na *človek*, *dieuče* na *dieuča*, *stydží* na *stydží*, *vidží* na *vidží*, *budzme* na *budzme*, *zumrit* na *zomret*, *preodit* na *preodiat*; zájmenné tvary *těm*, *těch*, *k tobě*, na *tým*, *tých*, *k tebe*, *jú*, *jí* na *jej*; substant. tvary *Hlinčianům* na *Hlinčanom*, *pred dverí* na *dvere*, *ke dverím*, na *ku dverám*, *v Korálovicích* na *v Koráloviciach*, *sprostáčkové* na

sprostáčkovia, bychom na bysme, všetko ležia na leží, ony strehú na streží, pridēm na pridēme a pod. Ve třech případech jsme změnili gemerský tvar *smo* na *sme*, neboť tu byl zcela neorganický.

Adverbium *stadě* měníme podle situace na *tu*, *tuná*. Ponechali jsme však čechismy v řeči Mičově, kde to celý ráz jeho řeči žádal, a v řeči Janově tvary slovesa *jeti* (*by som jel, pojedēm, prečo by som nějeu* na str. 18), které v slovenštině neexistuje, a určení *v Praze, po Praze* (místo *v Prahe* a *po Prahe*). Větnou stavbu, i když někdy není zcela slovenská, jsme však neměnili nikdy.

FR. VÁHALA

OPRAVY V TEXTECH SLOVENSKÝCH

VYDAVATELOVY OPRAVY TEXTU

- Str. 15, ř. 4: *na lajc* místo *na laje*;
 str. 26, ř. 32: *povolavat* změněno na *povalovat*;
 str. 33, ř. 32: *v každé okamžení* místo *každé v okamžení*;
 str. 35, ř. 29: *v němž* změněno na *v čemž*;
 str. 38, ř. 12: *s kým není známý* vloženo *není*;
 str. 39, ř. 2: *byla mu anjelem* místo *angelem*;
 str. 40, ř. 10: *kaši* změněno na *kaše*;
 str. 56, ř. 30: *začala mluvit jedno k druhému* místo *jako k druhému*;
 str. 67, ř. 21: *několik břemen soli* místo *solí*;
 str. 77, ř. 10: *Manka Horákoic* místo *Manky Horákoic*;
 str. 78, ř. 13: *sklopila oči* změněno na *sklopila oči*;
 str. 114, ř. 9: *chlapci zcela rozdílní* místo *rozdílní*;
 str. 124, ř. 15: *svú nectnú hubu* místo *svou*;
 str. 146, ř. 20: *nyňčko* místo *nyčko*;
 str. 157, ř. 13: *ty mučeníky Páně* místo *ti mučeníci Páně*;
 str. 173, ř. 28: *a povídal i o ostatním* vloženo *o*;
 str. 219, ř. 27: *až tu přišel Jano... a praví* místo *pravě* (ve shodě s vydáním Mil. Novotného).

OPRAVY V TEXTECH SLOVENSKÝCH

- Str. 15, ř. 29: *že je to horúca choroba* doplněno *to*;
 str. 51, ř. 7: *něvydá sa hiba v druhý rok* vloženo *...v*;
 str. 73, ř. 16: *Otevri, dieučatko, ...* změněno na *Otvorže, dieučatko*;
 str. 83, ř. 29: *a keď je hladný* vloženo *je* (ve shodě s vyd. M. Novotného);
 str. 109, ř. 22: *každý sa ta tiahně, kde sa utiahně* změněno na *...kde sa uliahně*;
 str. 141, ř. 15: *oblievačka o veľkú noc* změněno na *oblievačka na veľkú noc*;
 str. 141, ř. 22: *dobre sa nězajdú* vloženo *sa*;
 str. 151, ř. 31: verš *A čože by ma bolo, hlavička ma bolí* změněn na *A čože by bolo, hlavička ma bolí* (ve shodě s vyd. M. Novotného);
 str. 164, ř. 25: *kočku tam zbadat* změněno na *zbadal* (ve shodě s vyd. M. Novotného).

VÝKLAD VĚCNÝ A VÝKLAD SLOV MÉNĚ JASNÝCH

Str.:

- 9: *Oser* – něm. Ostrý (1283m), hora jihozápadně od Klatov;
- 10: *hrabě jedú dym* – nářeč. domů; *vínek* – asi tři prsty široký plátěný pásek, obšitý bílými krajkami a vyšitý barevnými korálky;
- 11: *calta* – nářeč. vánočka; *dížka* – nádoba na dojení mléka, dojačka; *chlapec ji chapne* – nářeč. chytí, uchopí;
- 13: *bodaj ta parom metau* – sloven. aby do tebe hrom uhodil a pod.; *ved* – slov. vždyt; *krstný syn* – slov. kmotřenec; *ratajna* – ratajna, velká místnost pro čeleď;
- 14: *ponebí* – lid. půda; *sence* – nářeč. světnice; *peruči* – nářeč. chvoj, větve jehličin;
- 15: *pozriže* – slov. podívej se; *Korálovice* – vlastně Kolárovice, drotarská vesnice u Velké Bytče n. Váhem; *vet* – nářeč. vid; *sedni hyn na lajc* – nářeč. tam na lavici; *vraveli* – slov. pravili, říkali;
- 16: *keď* – slov. když; *čo má priezvisko* – slov. který má příjmení; *hej* – slov. ano; *ver* – slov. věru; *len* – slov. jenom; *něhceli najprú ani počut* – slov. nechtěli nejprve ani slyšet; *íct* – slov. nářeč. jíti; *tak sa naostatok preča shovárali* – slov. tak se nakonec přece dohodli; *teraz* – slov. nyní;
- 17: *teky* – nářeč. také; *rvali se pro každý capart* – nářeč. pro každou maličkost; *něpristat* – slov. neslušet se, nepřislušet; *slúži u bratovej* – slov. u bratrovy ženy, švagrové; *dokiaľ* – slov. dokud; *volajaký* – slov. všelijaký, ledajaký; *volakto* – slov. někdo, ledakdo; *príct* – slov. nářeč. přijít;
- 18: *držím postriežku* – slov. hlídku, hlídám; *skadě* – slov. odkud; *ani mu páru nieto v stolici* – slov. není mu rovně v stolici, nikdo se mu v stolici nevyrovná; *preodiat* – slov. převléci; *háby* – slov. šaty;
- 19: *cez celé sviatky* – slov. přes celé svátky; *najskuor* – slov. nejdříve; *slížky* – nářeč. krátké tlusté nudle, šišky; *púčky* – slov. tenké šišky z bramborového těsta; *božit sa* – slov. dovolávat se Boha, dušovat se; *huklidím mu pastvu z cesty* – nářeč. vše, co by ho mohlo upoutat a čím by pak jiným překážel;
- 20: *oplecko* – krátký živůtek bez rukávů podobný vestě; *nohavičky* – lid. kalhotky; *pluhaněc* – slov. kdo se plouhá, courá a je zablácený, ušpiněný;
- 21: *braček* – slov. bratříček;

- 22: *čušaj* – slov. mlč, buď zticha;
- 29: *vysoustruvat* – zastar. vysoustruhovat; *velkých capartů nenadělá* – nářeč. nenadělá nepořádku;
- 30: *hubytě* – nářeč. úbytě, souchotiny;
- 33: *trávníčka* – žena, která žne, seká trávu; *diskant* – soprán, nejvyšší hlas; *piano* – tichým, slabým zvukem;
- 35: *v Hajku u sv. Anny* – známé poutní místo na Domažlicku, jihozápadně od Kdyně na cestě k průsmyku Všerubskému;
- 38: *hrály jsme na cukabábu* – zastar. na slepou bábu;
- 41: *polovati* – loviti; *dělá furore* – familiárně: rozruch, sensaci;
- 42: *pasí* – zastar. libůstka, záliba, koníček;
- 47: *stací* – zastar. místo, zastavení;
- 49: *hotovat sa* – slov. chystati se;
- 51: *hiba* – slov. teprve, až, ledaže; *lalia* – slov. lilie;
- 52: *lala* – slov. hle, hele; *etymolog* – vědec zabývající se původem a původním významem slov;
- 53: *stoka* – nářeč. potok; *šerka* – nářeč. bílý kabát z hrubého vlněného sukna volně přiléhající k tělu;
- 55: *hrubá* – nářeč. velká mše; *již na volání přicházeli* – nářeč. pod okýnko a volali na děvče, aby otevřelo;
- 57: *červená vejce* – nářeč. velikonoce;
- 58: *bůže* – malý bůh, zde: Amor, bůh lásky;
- 59: *měl foremnou ruku* – pěkného tvaru;
- 60: *topan* – nářeč. krocan;
- 61: *bude zasej capartů* – mrzutostí, závistivých řečí;
- 62: *hnětanka* – velký koláč z uhněteného těsta, zadělaného máslem a smetanou; *premovat* – nářeč. klamat, obelhávat;
- 64: *Rmútský les* – les na vrchu Dmoutu u Domažlic;
- 65: *mimotní živnost* – vedlejší, postranní; *o dvojité křídě ani slechu* – nešidil, nezvětšoval falešně účet návštěvníků;
- 66: *bratrovec* – bratrův syn, synovec;
- 67: *sýkory* – pohraniční strážce; *dobrobyt* – zastar. blahobyť;
- 68: *botka* – lid. otka u pluhu;
- 69: *vyklút se* – lid. vyklubati se;
- 70: *jdú nám pan hrabě k poručí* – na ruku, pomáhá nám; *nedává almužnu jen starým* – nedává než starým, dává jenom starým; *jsú na výmluvě* – na výměnku;
- 71: *slonový vůz* – vůz ze slonoviny; *chabďina* – nářeč. nešlechtěné stromoví;
- 72: *srdce z dobré komposice* – směsi, slitiny kovů, z komposice se lijí zvony;

- 73: *jarabové pierko* – slov. pestré, kropenaté;
74: *karmoasinová barva* – karmínová, karmínově červená;
75: *u všemíru* – ve vesmíru;
77: *stračinožka* – stračka, rostlina z rodu pryskyřníkovitých;
78: *rozpúšťa špačky* – žertuje;
80: *že mu myšlénky spadnú* – že se pomate, že zešílí; *štrání* – nářeč. soumrak; *Ossian* – bohatýr a básník jihoirských, keltských pověstí (asi 3. stol. po Kr.);
81: *musíme se bedle toho držít* – nářeč. podle toho se držet, tím se řídit;
82: *whist* – druh hry v karty; *bičský zámek nad Váhem* – ve Velké Bytči (viz dále v textu: do Biče, v Biči) západně od Žiliny; *pltníci* – voraři plavící plť, t. j. skupinu vorů spojených houžvemi v jeden celek;
83: *ovce zavracet* – obracet; *šachorina* – slov. skřípina jezerní, sítl, rákosí; *vyčítovať* – slov. vymítat, vyhnat zaklínáním; *spratť sa* – sméstnat se, srovnat, vejít; *tu sa najeduje, reve* – slov. rozhněvá se, rozvzteklí se, řve;
84: *misia čakať* – slov. nářeč. musí čekat; *kolbašské údolí* – údolí, v němž leží Kolbachy (dnes Studenec) u Levoče; *Rusňáci* – v Rak.-Uhersku obvyklý název Ukrajinců na východním Slovensku a Zakarpatské Ukrajině (vedle názvu Rusíni); *volačo* – slov. něco;
86: *prepytujem vašu poctivú hlavu* – slov. význam asi: s odpuštěním;
88: *črt* – slov. zastar. čert;
92: *vinutí* – ložní prádlo;
93: *galeje* – veslová válečná loď středověká a z raného novověku, na níž veslovali trestanci a zajatci;
94: *paria* – obyvatel Indie, který nepatří k žádné ze čtyř indických kast, je proto v opovržení a nucen žít se nejhrubší prací; bezprávný a opovrhovaný člověk vůbec;
95: *pýtanie*: – slov. prošení, žebrání;
98: *prívádět k usvědčení* – k uvědomění, uvědomovat;
99: *ligotky* – nářeč. lesklé trpytné drobnůstky;
100: *veneciánský* – benátský, z Benátek v Itálii;
101: *prokurátor* – zde: advokát; *čítávaly českou historii* – patrně Václava Hájka z Libočan Kroniku českou z r. 1541, která byla jednou z nejoblíbenějších českých knih; *Münsterův Kosmos* – Kosmografia (obsahující dějiny, zeměpis a národopis tehdy známého světa) od basilejského profesora Sebastiana Münstera v úpravě pro Čechy od Zikmunda z Puchova z r. 1554; největší

- kniha česká vůbec; *Flavia historie Židů* – Dějiny války židovské od židovského dějepisce a vojevůdce Josepha Flavia (37–95 po Kr.); zde míněn buď překlad Pavla Vorličného Aquiliny z r. 1553, nebo – pravděpodobněji – Historie židovská zpracovaná Václavem Plácem z Elbinku r. 1592; *primas* – první konšel v městské radě;
- 102: *Nemesis* – v řeckém bájesloví bohyně odplaty, pomsty;
- 103: *andalusan* – kůň plemene andaluského (z Andalusie v jižním Španělsku);
- 104: *Zefír* – nezasluhuje toho jména – slovo zefír, zefyr (řec. původu) znamená vánek, větrík;
- 108: *polej* – rostlina z čeledi pyskatých, druh máty (*mentha pulegium*);
- 109: *každý sa ta tiahně, kdě sa uliahně* – slov. přísloví: každý se tam táhne, kde se narodil (doslova: vylíhne);
- 114: *vysekávaný končík* – koneček řemínku ozdobený vysekaným vzorkem;
- 119: *voračky* – masopustní zvyk (viz v povídce Karla, Spisy B. Němcové IV.);
- 122: *čestování* – vzdávání cti, uctění; *vydynovat* – nářeč. vyprosit, vyžebrat;
- 124: *justame* – lid. naschvál, schválně, zrovna;
- 125: *uhnul se jak mník* – mrštně; mník je čilá, mrštná ryba treskovitá;
- 126: *chúlit se včel* – nářeč. chránit se před včelami;
- 127: *ošťvali si hlavu* – drbali se na hlavě; *pekýlek* – pekelec, zápecí, zvýšené místo za kamny, za pecí;
- 129: *brykule* – lid. vrtochy;
- 135: *nedopočtal se* – nářeč. nedopočítal se;
- 136: *makovec* – makový koláč;
- 137: *neprokoleš rohama* – neprobodneš;
- 140: *sруб* – nářeč. komora;
- 141: *dynovačka* – nářeč. velikonoční pomlázka; *chytro vyskáču von* – slov. rychle vyskáčou ven; *dobře sa nězajdú* – slov. nevede se jim dobře; *zdrádca* – slov. dnes: zrádník, padoucnice;
- 142: *bazalička* – zdrob. bazalka, drobná pyskatá rostlina, silně vonící;
- 144: *jaro zvěstuje Zvěstování* – Zvěstování Panny Marie 25. března;
- 147: *struček* – lid. větvička, snítka;
- 150: *něznáš mlčanuo skryt* – slov. mlčenlivo skrýti, smlčet;
- 151: *Murillo* – Bartolomé Estaban Murillo (1618–82), španělský malíř;
- 153: *ohnipar* – lid. kožní onemocnění chrásty (*impetigo*);

- 154: *božec* – psotník, dětská nemoc spojená s bolestivou křečí;
155: *pánbovat se* – lid. dušovat se, dovolávat se Boha; *sprostý* – zastar. a lid. prostý;
156: *Mea culpa* – lat. má vina;
178: *vhrdlúhat* – nářeč. drze, nestydatě lháti;
180: *tomu se muší jiná líčka nastrojít* – nářeč. jiná léčka;
182: *kámen zlato probuje* – zast. lid. zkouší; *Adies, Hadies* – něm. nářeč. sbohem; *Tanke šén* – něm. (Danke schön) pěkně děkuji; *pranostika* – lidová průpovědka obsahující životní moudrost;
188: *dobrá mysl* – lid. dobromysl, rod rostlin z čeledi pyskatých; odvar z dobromyslové nati a nakuřování hrály vždy důležitou úlohu v lidovém lékařství;
199: *čerešňa* – slov. třešně, třeseň;
201: *kůry* – nář. slepice;
202: *omžítí se* – lid. krátce pobýti;
205: *fábor* – lid. vlající stuha, pentle;
216: *barania čapica* – slov. čepice z beránčí kůže, čepice s beránkem;
219: *nože sa něustávaj* – slov. jenom se nenamáhej, neunavuj;
221: *hundsvút* – darebák.

Prosíme čtenáře, aby si laskavě provedl opravy
v knihách Boženy Němcové:

POHORSKÁ VESNICE

Na str. 227, 14 ř. zdola místo 139 má být 159

„ „ 228, 2. ř. vynechej 75

„ „ 229, 2. ř. místo streží má být strežů

„ „ 230, 17 ř. věta v závorce má znít: opravy
na str. 15, 26, 33, 35, 38, 56, 67, 77, 78, 114,
124, 157, 173, 219 jsou ve shodě s vydáním
Mil. Novotného z r. 1928.

NÁRODOPISNÉ A CESTOPISNÉ OBRÁZKY Z ČECH

Na str. 231, 22. ř. místo hlavice má být hlavatice

„ „ 231, 5. ř. zdola místo chudobka má být chu-
doba.

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek šestý

POHORSKÁ VESNICE

Vydal Československý spisovatel v Praze r. 1951 za redakce Ústavu pro českou literaturu České akademie věd a umění. K vydání připravil František Váhala za odborné jazykové spolupráce Bohuslava Havráňka a Jozefa Štolce. Typografickou úpravu, obálku a vazbu navrhl František Muzika. Šéfredaktor František Kautman.

Odpovědný redaktor a korektor Ladislav Fikar.

Technický redaktor Antonín Dvořák.

301 13-476, 52.863/50/III-1-245, 1 0/0. Sazba 23. 2. 51, tisk 7. 8. 51. Plán. archů 15, autor. ar. 12,12, vydavat. ar. 12,15, papír 84/106, 80, 221-10. V Československém spisovateli vydání 1. Náklad 20 000 výtisků. Vytiskla tiskárna Orbis, závod 01 v Praze, písmem Fournier Monotype.

Cena brož. 26 Kčs, váz. 57 Kčs.